

51938

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MEHMET EMİN YURDAKUL
(ŞİİR ANLAYIŞI VE ŞİİRLERİNDE MİLLÎ DEĞERLER)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

51938

HAZIRLAYAN
Mustafa ÖZSARI

DANIŞMAN
Yrd. Doç Dr. Cengiz AYDEMİR

BALIKESİR, TEMMUZ 1996

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında hazırlanan Yüksek Lisans Tezi jürimiz tarafından incelenerek aday Mustafa ÖZSARI 26.07.1996 tarihinde tez savunma sınavına alınmış ve yapılan sınav sonucunda, sunulan tezinbaşarılı..... olduğuna oy birliği..... ile karar verilmiştir.

BASKAN

Yrd. Doç. Dr. Sadelettin Yılmaz

Üye

Yrd. Doç. Dr. Zöhre Bilgepirl

Zöhre Bilgepirl

Üye

Yrd. Doç. Dr. Cemal Aytekin

ÖZET

Mehmet Emin Yurdakul, 1869-1944 yılları arasında yaşamıştır. Bu yıllar Türkiye'de birçok siyasal ve sosyal çalkantıların olduğu yıllardır. Babası bir balıkçı reisi olan Mehmet Emin, halkın içinde yetişmiş, Osmanlı Devleti içinde birçok yeri yaşamış böylece içinde yaşadığı halkı tanıma imkânı elde etmiştir.

Yazdığı şiirlerinde ferdî duygulara yer vermeyen Mehmet Emin, halkçı, milliyetçi, ihtilâlcı ve intilâpçı kişiliğiyle içinde yaşadığı halkın hayatını, duygularını, acılarını dile getirmiştir. Şiirlerinde sone, terzarima, triyole, ottova-rima, quatrain gibi Batı kaynaklı nazım şekillerini kullanan Millî Şair, bu nazım şekillerinin de kurallarına tam olarak uymamıştır. Mehmet Emin, bütün şiirlerini geleneksel Türk halk şiiri vezni olan hece vezniyle yazmıştır. Dili yapay bir halk dilidir. İyi bir şairlik yeteneği olmayan Mehmet Emin'in şiirlerinde tam bir ahenk de yoktur.

Millî Şair, ilk şiir kitabı olan ve 1898'de basılan "Türçe Şiirler" adlı eserinden itibaren yazdığı bütün şiirlerde mensubu olduğu milletin millî değerlerini işlemiştir.

Bir milletin yaşam tarzı, hayat görüşü olan o milletin mensuplarının doğruluğunu onayladıkları ve anlaşma halinde oldukları ona bir değer hükümü verdikleri birtakım değerleri vardır ki bu değerler o milletin millî değerleridir. Millî Şair Mehmet Emin Yurdakul, yazdığı bütün şiirlerde Türk milletinin millî değerlerini ele almış ve bu değerleri yeni nesillere aşılama çabasıyla çalışmıştır. Türk milletinin bir millî şairi olarak Mehmet Emin'in yetişmesini istediği insan; ailesini, dilini, dinini, vatanını, tarihi ve milletini seven, koruyan ve yücelten, kahraman, çalışkan, sanata değer veren, içi insan sevgisiyle dolu insan tipidir. Bu özellikler aynı zamanda Türk milletinin de millî değerleridir.

ABSTRACT

Mehmet Emin Yurdakul lived between the years of 1869 and 1944- These years were full of political and social turbulence. Mehmet Emin Yurdakul, whose father was a head-fisherman, was brought up as a middle-class citizen. Known as "the national poet", he travelled to many places in the Ottoman State so that he found opportunity to get to know the people he has lived together.

By not portraying personal feelings in his poems, the national poet reflects the lives of his people with their sorrow and pain, with his own revolutionary, populist, republican and nationalist personality.

In his poems, he has used versification of Western style such as sonnet, terzarima, triyole, ottova-rima, quatrain- However, the national poet hasn't completely followed the rules of this versification. He has written all of his poems in syllabic metre, the metre of Turkish National Poetry. The language he uses in his poetry is artificial public language.

Mehmet Emin Yurdakul, has had no great talent for poetry; there has been no exact harmony in his poems as well. Since his first work, called "Turkish Poetry" (Türkçe Şiirler), published in 1898, he has represented the national values of the society he belongs to in his poetry.

There are some values of a society: her style of life, her view on life, and the approving and giving value of her members are accepted as national values. Mehmet Emin Yurdakul, has tried to transfer the national values to the future generations. The type of person, he wants to be grown up is someone who loves, protects and praises his family, his nation, his mother language, his religion, his country, his history, and someone who is a brave, hardworking art-lover, full of human love. These features are also the national values of Turkish Society.

ÖNSÖZ

Mehmet Emin Yurdakul, Türk milletinin en buhranlı döneminde eserlerini vermiş bir sanatçıdır. Bir Balıkçı Reisi'nin oğlu olan Milli Şair, halkın içinde yetişmiş, devlet memurluğu nedeniyle Osmanlı Devleti sınırları içinde birçok yeri dolaşmış ve buralarda yaşayan halkı tanıma fırsatı elde etmiştir. Bir ülkü adamı olan Mehmet Emin'in şiirlerinin hemen hepsi belli bir amaca hizmet için yazılmıştır. İç ve dış tehditlerle yok edilmek istenen Türk halkını uyandırmaya çalışan Millî Şair, Türk milletinin gözü kulağı olmuş ve bütün şiirlerinde mensubu olduğu milletin millî değerlerini işlemiş, bu değerleri yeni nesillere aşılarmıştır.

Bu çalışmada önce Mehmet Emin Yurdakul'un yaşadığı dönemin siyasal ve kültürel çalkantıları üzerinde durulmuş ve sanatçının bu dalgalanmalar içindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra Millî Şair'in şiir anlayışı incelenmiş, Batı tesirinde gelişen Türk şiirindeki yeri ele alınmıştır.

Çalışmanın son bölümünde Mehmet Emin'in şiirlerinde işlediği millî değerlere geniş bir şekilde yer verilmiş ve bu değerlere hangi açıdan baktığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Yapılan şiir incelemelerinde Fevziye Abdullah Tansel'in hazırladığı "Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I. ŞİİRLER"¹ adlı eserdeki şiirler esas alınmıştır. Bütün bölümlerdeki alıntılar, -anlam, imlâ ve noktalama işaretlerinin kullanılışı bakımından-başvurulan kaynaktaki şekliyle yapılmıştır. Şiir incelemeleri yapılırken ortaya atılan görüşleri kanıtlamak için Mehmet Emin Yurdakul'un şiirlerinden alınan parçalar dipnotlarla gösterilmemiş, alıntı yapılan parçanın altına şiirin adı yazılmış ve esas aldığımız eserdeki sayfa numarası verilmele yetinilmiştir.

Bu çalışmanın yapılmasında, konunun seçiminden bitirilmesine kadar bana rehberlik eden ve sürekli ufkumu açan danışman hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Cengiz AYDEMİR'e, bana her türlü imkânı sağlayan BAÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı hocam Yrd. Doç. Dr. Nazmi ALP'e,, fikirlerinden yararlandığım Arş. Gör. Hüseyin DURGUT, Türk Dili Okutmanları İsmail ACAR ve Erbuğ GÜLSOY'a teşekkürlerimi sunarım.

Mustafa ÖZSARI

¹Fevziye Abdullah Tansel, Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I.ŞİİRLER. T.T.K. Yayınları, T.T.K. Basımevi, Ankara-1969.

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

MEHMET EMİN YURDAKUL

(ŞİİR ANLAYIŞI VE ŞİİRLERİNDE MİLLÎ DEĞERLER)

ÖNSÖZ V

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMET EMİN'İN YAŞADIĞI DÖNEMİN SİYASAL VE KÜLTÜREL DURUMU

A)SİYASAL DURUM 2

B)KÜLTÜREL DURUM 11

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET EMİN'İN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

A) HAYATI 22

B) EDEBÎ KİŞİLİĞİ 26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEHMET EMİN'İN ŞİİR ANLAYIŞI

A)ŞİİRLERİNİN DIŞ UNSURLARI 33

1-Dil ve Üslûp 33

2-Vezin 37

3-Nazım Şekli 41

4-Kafiye 46

B)ŞİİRLERİNİN İÇ UNSURLARI 50

1- Konu 50

2- Fikir 57

3- Ahenk 63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEHMET EMİN'İN ŞİİRLERİNDE MİLLÎ DEĞERLER

A) KİŞİLERDE OLUŞMASI İSTENEN DAVRANIŞLARI İFADE EDEN DEĞERLER	72
1- Kahramanlık	72
2- Çalışkanlık	78
3- Sanatseverlik	85
4- Doğruluk ve Dürüstlük	87
B- KİŞİLERDE OLUŞMASI İSTENEN SOSYAL DEĞERLER	91
1- Milliyetçilik	91
2- Dil Şuûru	103
3- Aile Sevgisi	106
4- İnsan sevgisi	109
5- Örf ve Âdetlere Bağlılık.....	117
6- Millî Birlik Duyguları	119
7- Hürriyetseverlik	132
C- YURT MİLLET VE DİN DUYGULARI TELKİNİ	137
1- Vatan Sevgisi	137
2- Din Sevgisi ve Dine Bağlılık.....	145
3- Tarih Sevgisi	149
SONUÇ	157
BİBLİYOGRAFYA	159
İNDEKS	163

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMET EMİN'İN YAŞADIĞI DÖNEMİN SİYASAL VE KÜLTÜREL DURUMU

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısıyla yirminci yüzyılın ilk yarısı Türk toplumunun siyasal ve toplumsal yapısında çok önemli değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde dünya siyasetine altı asır boyunca yön veren bir imparatorluk çökmüş, yerine Atatürk Milliyetçiliği esaslarına dayanan ve millî bir devlet olan genç Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, her açıdan Batı'yla bütünleşmeyi kendine ana hedef seçmiş ve bu yolda ilerlemesini sürdürmüştür.

Bütün bu siyasal ve toplumsal gelişmelerin sancısız olması düşünülemezdi. Çünkü asırlar boyu içinde yaşanılan İslâm medeniyeti dairesinden çıkılıyor; Batı medeniyeti kabul ediliyordu.

Osmanlı Devleti, kuruluş yıllarında dinî esasları kabul etmiş ve amacı İslâm'ı dünyaya yaymak olan bir siyasî devletti. Daha çok Avrupa'ya yönelik fetihler yapılıyor, buralarda İslâm'ın yayılması sağlanıyordu. Daha sonra Kuzey Afrika ve Arabistan yarımadası da alınarak buralarda Türk hâkimiyeti sağlandı. Yavuz Sultan Selim Mısır'ı da fethederek halifeliği üzerine aldı. Böylece Osmanlı Sultanları artık "Emîrül-Mü'minîn" olmuşlardı. Ancak bu iyi gelişmeler uzun sürmedi.

Avrupa'daki gelişmelerden habersiz olan Osmanlı Devleti, gerek iç mücadeleler ve gerekse dış müdahalelerle eski gücünü yitirdi. Korunması gereken sınırların genişliği, Avrupa devletlerinin, Rönesans ve Reform hareketleri bir de coğrafi keşiflerin etkileri ile güçlenmesi, Osmanlı Devletinin, onların etki alanı içerisinde olması gibi birtakım sebepler yüzünden onsekizinci yüzyıldan itibaren devletin başı bir türlü dertten kurtulamadı. Şanlı zaferler, yerini mağlûbiyetlere bıraktı. Devletin hemen her kademesinde hissedilen çöküşü önlemek için birtakım önlemler alındıysa da bu önlemler yeterli olmadı. Artık Osmanlı devlet adamlarının amacı yeni yerler fethetmek değil, sahip olunan toprakları koruyabilmektir.

Batılı devletlerin askerî alanda üstünlüğünün görülmesi üzerine Osmanlı Ordusu'nda da birtakım yenilikler yapıldı. Ancak bu önlemler çöküşü önlemeye yetmediği gibi Ondokuzuncu Yüzyıla gelindiğinde Avrupa devletleriyle ara daha da açıldı ve çöküş hızlandı. Bunun üzerine gerek siyasal ve gerekse kültürel alanda sistemli yenilikler yapılarak Türkiye Avrupa'yla uyum sürecine girmeye başladı.

1869 yılında doğup 14 Ocak 1944 yılında yaşamını yitiren Mehmet Emin Yurdakul, işte bu siyasal ve kültürel çalkantıların en yoğun bir şekilde yaşandığı bir zaman süreci içerisinde eserlerini vermiştir. Dönemin siyasal ve kültürel gelişmelerinin eserleri üzerinde çok önemli etkisi olacağı şüphesizdir. Bu nedenle gerek kültürel gerek siyasal olayların ana hatlarıyla belirtilmesinde fayda vardır.

A) SİYASAL DURUM

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı dünya siyasetinin geniş Osmanlı toprakları içerisinde yoğunlaştığı bir dönemdir. 1789' da gerçekleşen Fransız İhtilâli'nden sonra, bir milletler mozayigi olan Osmanlı İmparatorluğu'nda-özellikle Balkan Milletleri arasında - milliyetçilik hareketleri hızlanmıştır. Önce Yunanlılar, Sıplar, Karadağlılar, Bosna-Hersek, Eflak-Boğdan'dan sonra Bulgarlar da devletlerini kurmak için isyan etmişlerdir. Osmanlı devlet adamlarının bu isyanlar karşısında aldığı başlıca tutum, bu halklara çeşitli tavizler vermek, şeklinde özetlenebilir. Bu tavizler bağımsızlığın kabulü, özerklik, yarı özerklik ve isyan eden halkın yaşadığı bölgede çeşitli düzenlemeler yapmadır. Ancak verilen bu tavizlerde İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya-Macaristan gibi Avrupa'nın diğer büyük devletlerinin rolü unutulmamalıdır. Çünkü Rusya'nın amacı sıcak denizlere inmek, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun amacı Selanik'i alarak Ege'ye açılmak, İngiltere'ninki ise Hindistan yolunu kontrol altında tutabilmektir. Bu nedenle Osmanlı Devleti sınırları içinde meydana gelen bu isyanlara adı geçen devletler dolaylı olarak veya doğrudan destek vermişlerdir.

"Hasta Adam" olarak nitelenen Osmanlı Devleti, dıştan gelen bu baskıların yanında, merkeze uzak olan eyaletlerde kendi atadığı valilerin de isyanıyla karşı karşıya kalmıştır. Bunlar içerisinde en tehlikelisi olan Mehmet Ali Paşa isyanı, Rus Donanmasının 1831'de İstanbul önlerine gelmesine sebep olmuştur. Avrupa devletlerinin müdahalesiyle geçiştirilen bu buhrandan sonra, 1856 Kırım Savaşı'na kadar sakin bir dönem geçirilmiş, aynı yıl yapılan Paris anlaşmasıyla Osmanlı Devleti bir Avrupa devleti sayılmış ve Rus tehlikesi bir süre atlatılabilmektedir.

Büyük ümitlerle 1861 yılında başlayan Abdülaziz dönemi, ümitsizlik içinde sona ermiştir. "Bilhassa 1867'den sonra, Padişaha ve Bâbîâlî'ye umumî bir muhalefet başgösterdi. Kimse kendi halinden memnun değildi. Herkes memnuniyetsizliğini kendi seviyesine göre ifade ediyordu. Medrese adamları camide, halk kahvelerde, münevverler gazetelerde idareyi tenkit ediyorlardı. Yabancı devletler de bu tenkitlerden faydalanarak hükümete ıslahat tavsiye ediyorlardı."¹

1871 yılında sadrazam Âlî Paşa'nın ölümü üzerine Rusya yanlısı tutumuyla halk arasında Nedimof olarak bilinen Mahmut Nedim Paşa, sadrazamlığa getirildi. Bu arada Balkanlarda Bosna-Hersek ve Bulgar İsyanları İmparatorluğu güç durumda bırakmıştı. 1876 yılında Selanik'te bir Bulgar kızının İslâmiyeti kabul ederek, Selanik'in Avrathisar kazasından Selanik'e gelmesi fakat Rus asıllı Amerikan konsolosu tarafından kaçırılması, zaten yeterince ümitsizliğe kapılmış olan Müslüman halkın galeyana gelmesine ve Alman ve Fransız konsoloslarının öldürülmesine sebep olmuştur. Tarihte "Selanik Vakası" olarak bilinen bu olay Avrupa devletlerinin donanmalarını Selanik önlerine göndermesiyle sonuçlanmıştır. Bu arada Rusya'nın İstanbul elçisi İgnatief'in Hırvatlardan kurulu 150 kişilik bir koruma birliği oluşturması ve Selanik Vakası sebebiyle İstanbul halkının da galeyana gelmesi, İstanbul'da devlet otoritesinin kalmadığı izlenimini vermiştir.

Bunun üzerine, halkın istemediği Mahmut Nedim Paşa sadrazamlıktan indirilmiş yerine Mütercim Rüştü Paşa sadrazam olmuştur. Ancak Mütercim Rüştü Paşa, Padişah tarafından sevilmediğini biliyordu. "30 Mayıs 1876'da Şeyhülislâmdan Sultanın hal'ine cevaz veren bir fetva silahını elde eden ve gerekli siyasî ve askerî hazırlıklarla kuvvetlenen nazırlar, Abdülâziz'in hükümdarlığının sona erdiğini resmen ilân ettiler ve onun yerine Murat'ı Padişah yaptılar. Bunun başlıca sorumluları Mithat Paşa, Hüseyin Avni Paşa ve Harbiye Komutanı Süleyman Paşa idi."² Böylece 15 yıllık Abdülaziz dönemi sona ermiş, Sultan V. Murat dönemi başlamıştı. Abdülaziz Dönemi; "1-Barışın devamı; 2-Eyaletlerde ayaklanmalar ve isyanlar; 3- Islahat hareketleri ve büyük devletlerin ıslahat işlerine müdahalesi; 4-Hürriyet ve meşrutiyet hareketleri."³ şeklinde özetlenebilir.

Sultan Abdülaziz'in 1867 yılında Avrupa'ya yaptığı seyahatte yanında Velihaht Murat da bulunuyordu. Bu seyahat esnasında Sultan Murat "...İngiltere

¹Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, VII. Cilt, Ankara-1983, s:350.

²Bernard Lewis, Modern Türkiyenin Doğuşu, T.T.K. Basımevi Ankara-1970, s:161

³Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, VII. Cilt, Ankara-1983, s: 340

Veliahtıyla dost olmuş, ve onun delâletiyle masonluk teşkilatına girmiştir. Osmanlı tarihinde örneği bulunmayan bu olay Sultan Murat'ın Avrupa hükümdarları ve umumî efkârı nezdinde büyük şöhret kazanmasına sebep oldu."⁴ Sultan Murat'ın tahta geçmesi İmparatorluk içinde de sevinçle karşılandı. Ancak bu sevinç de uzun sürmedi. Herkeşin taht değişikliğinden bir beklentisi vardı ve bu beklentilerin karşılanmasının mümkün olmadığından yine hoşnutsuzluklar kendini göstermeye başlamıştı.

Abdülaziz, tahtan indirildikten birkaç gün sonra 4 Haziran 1876'da kaldığı sarayda bilekleri kesilmiş ve ölü olarak bulundu. Cenazeye otopsi yapılmasının engellenmesi ve hükümet tarafından ölüm sebebinin intihar olarak açıklanması halkı ikna etmeye yetmedi. "Abdülâziz'in ölümü halk arasında büyük heyecan yarattı. Abdülâziz'in evvelce tahttan indirilmesine sevinmiş olanlar bile ona acımaya başladılar ve vükelâyı Abdülâziz'in ölümünden sorumlu tuttular. Başlıca suçlu olarak da Hüseyin Avni Paşa'yı kabul ettiler..."⁵ Bu olaydan oniki gün sonra "ikincisi Abdülâziz'in oğlu Prens İzzettin'e yaverlik etmiş Kafkasya Piyade yüzbaşısı Çerkes Hasan'ın, kabine toplantısına delice dalarak Hüseyin Avni Paşa ve diğer nazırları öldürmesi"⁶ zaten sıkıntılı günler geçiren Sultan Murat'ın aklı dengesinin iyice bozulmasına sebep olmuştur.

Sultan Murat'ın tedavisi için yurt dışından doktorlar getirilmesine rağmen, hastalığında herhangi bir iyileşme belirtisi olmadığından Vükelâ ve ulema heyeti toplanarak Sultan Murat'ın 31 Ağustosta tahttan indirilmesine -şeyhülislâmdan da bir fetva alınarak- karar verildi. Böylece Kunûn-i Esâsîyi ilân etmek şartıyla Abdülhamit tahta geçmiş, oldu.

Osmanlı geleneğinde bir veliahtın tahta geçmesine kısa bir süre kala, halk arasında veliahtla ilgili söylentiler ortaya atılırdı. Veliahtın yakınları tarafından ortaya atılan bu söylentilerde genellikle onun meziyetleri, devlet yönetimindeki becerikliliği, bazı güzel huyları, öne çıkarılırdı. "Halbuki II. Abdülhamit'in veliahtlığı, üç ay gibi kısa bir zaman devam etmişti. Bu sebeble halk onun hakkında yalan yanlış da olsa bir bilgiye sahip olmamış, padişahlığını aksettiren top seslerini bir süpriz olarak karşılamıştı. Tahta çıkışını hazırlamış olan Sadrazam Rüştü Paşa ile Mithat Paşa'nın bile onun hakkında net bir bilgileri yoktu"⁷

⁴Enver Ziya Karal. (a.g.e.) s:352.

⁵Enver Ziya Karal. (a.g.e) s:359.

⁶Bernard Lewis. Modern Türkiyenin Doğuşu. T.T.K. Basımevi, Ankara-1970, s:161.

⁷Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, VIII. Cilt, Ankara-1983, s:1.

Sultan II. Abdülhamit tahta geçtiğinde Osmanlı Devleti, iç ve dış bir çok sorunla karşı karşıyaydı. 1 Temmuz 1876'da Sırbistan'la Karadağ'a açılan savaş kazanıldığı halde, Avrupa devletleri Osmanlı İmparatorluğu'na ağır şartlar kabul ettirmek istiyorlardı. Bosna-Hersek'te isyan başlamıştı. İngiltere tarafından Bosna-Hersek'te ıslahat yapılması isteniyordu. Mâhmut Nedim Paşa'nın sadrazam olmasıyla Rusya'yla yakınlaşan Osmanlı Devleti, Bu makama Rüştü Paşa'nın geçmesiyle Rusya'dan da uzaklaşmak zorunda kaldı. Osmanlı Devleti'nin dağılacağına kesin bir şekilde inanmış olan Avrupa devletleri artık herhangi bir ittifak yapmak istemiyorlardı.

İçteki sıkıntılar da bitecek gibi değildi. "Abdülhamit bir taraftan kendisini tahta çıkararak Mehmet Rüştü Paşa ve Mithat Paşa'ya dokunmayacağını söylüyor bir taraftan da saray ekibini kuruyordu . Rüştü Paşa'nın değersizliğine inanan genç paşidâh Mithat Paşa'nın da halk arasında şöhretinden çekiniyordu"⁸ Bu arada Balkan meselesini görüşmek üzere İstanbul Konferansı toplanmak üzereydi. Sadrazam Rüştü Paşa 20 Aralık 1876'da istifa etti. Yerine Mithat Paşa Sadrazam oldu. 23 Aralık 1876'da İstanbul Konferansı toplantı halindeyken Kanûn-i Esâsî ilân edildi.

İstanbul Konferansı'nda İngiltere, Fransa ve Rusya Osmanlı Devletinden Balkan devletleriyle ilgili ağır isteklerde bulundular. Ancak Osmanlı delegeleri Kanûn-i Esâsî'nin onlara yeteri kadar hak tanıdığını ileri sürerek bu istekleri reddettiler.

5 Şubat 1877'de Mithat Paşa, 49 gün süren sadrazamlığından azledilerek Avrupa'ya sürgün edildi. İstanbul Konferansı'nda ileri sürülen şartların Osmanlı Devleti tarafından reddedilmesi üzerine, Avrupanın diğer büyük devletleri Rusya'nın zorlamasıyla 31 Mart 1877'de Londra Protokolünü imzaladılar. "Protokolün kapsadığı ana fikir, Osmanlı devletinin hıristiyan halk için vadetmiş olduğu ıslahatı yerine getirmesi ve bu suretle Avrupa barışının korunması idi."⁹ Osmanlı İmparatorluğu yine Kanûn-i Esâsî'nin ilân edildiğini ve seçimlerin yapılacağını ileri sürerek Londra Protokolü'nü de reddetti.

Londra Protokolü'nün reddedilmesi üzerine, Osmanlı Devletine son darbeyi vurmak için bahane arayan Rusya, diğer Avrupa devletlerinin de olurlarını alarak Osmanlı devletine savaş ilân etti. (19 Nisan 1877) Yalnız İngiltere, bu savaştan Rusya'nın galip ayrılacağını ve Hindistan yolunun tehlikeye düşeceğini bildiğinden Rusya'nın savaş için gösterdiği sebepleri uygun görmedi.

⁸Enver Ziya Karal. (a.g.e.) s:5.

⁹Enver Ziya Karal. (a.g.e) s:39.

Halk arasında "93 Harbi" olarak bilinen bu savaşta Şıpkı ve Plevne müdafaası gibi Türk Ordusu'nun gururunu yücelten savunmalar yapılmışsa da Osmanlı ordusu'nun düzensizliği ve içteki karışıklıklar yüzünden Osmanlı Devleti ağır bir yenilgiye uğradı. Ruslar Edirne'yi aldı. Artık İstanbul yolu açılmıştı. Bunun üzerine Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kalmıştı. 3 mart 1878'de imzalanan Ayastefanos anlaşmasıyla, Osmanlı Devleti İstanbul Konferansı ve Londra Protokolü'nden daha ağır şartları kabul etmek zorunda kaldı. Bu anlaşmayla Doğu'da Batum, Kars, Ardahan gittiği gibi Balkanlarda Osmanlı hakimiyeti hemen hemen siliniyordu.

Rusya'nın zorlamasıyla kabul edilen bu şartlar diğer Avrupa devletlerini rahatsız etti. Çünkü yıkılmak üzere olan Osmanlı Devleti üzerindeki menfaatleri zedelenmişti.

Osmanlı Devleti sınırları içinde Rusya'nın istediği gibi hareket etmesinden rahatsız olan Avrupa devletleri, yeni bir değerlendirme için Berlin'de bir konferans teklif ettiler. 13 Haziran-13 Temmuz 1878 tarihleri arasında çalışmalarını sürdüren Berlin Kongresi'nde Bismark hakemdi ve Osmanlı delegelerine açıkça "... Bugünkü durumu sizden saklamak istemem; kogrenin Osmanlı Devleti için toplandığı zannına kapılarak kendinizi aldatmayınız. Osmanlı Devleti'yle Rusya arasında yapılan Ayastefanos anlaşması, Avrupa devletlerini menfaatlerine dokunur bazı maddeleri ihtiva etmeseydi olduğu gibi bırakılırdı. İşte bu menfaatlerin uzlaşması için bu kongre toplanmıştır."¹⁰ Bismark'ın da belirttiği gibi Berlin Kongresi'nde Osmanlı Devleti'nden koparılan toprak parçaları, diğer büyük devletlerin çıkarlarının dengelenmesi için yeniden gözden geçirilmişti.

Berlin Kongresi'nden bir süre önce İngiltere'yle yapılan gizli bir anlaşmayla Kıbrıs İngiltereye verildi.

Bu arada daha önce tahttan indirilen V. Murat'ın sağlığının düzelmesi üzerine yeniden tahta geçirilmesi için I. ve II. Çırağan olayları meydana geldi. Ancak bu iki teşebbüs de başarısızlıkla sonuçlandı. Sultan Abdulhamit Kanûn-ı Esâsî'deki yetkilerine dayanarak 13 Şubat 1878'de Mebusan Meclisi'nin süresiz olarak kapatılmasına karar verdi.

Berlin Kongre'sinde gizli olarak Fransa'ya verilmesine karar verilen Tunus'u, Fransa, çeşitli sınır ihlâllerini bahane ederek 4 Nisan 1881'de işgal etti. İngiltere 1882'de Mısır'ı işgal etti. Osmanlı Devleti, 24 Ekim 1885 İngiltere'yle yapılan bir anlaşmayla Mısır'ın İngiliz idaresine verildiğini kabul etti. Tesalya

¹⁰Enver Ziya Karal. Osmanlı Tarihi. Cilt VIII. s: 75.

1881'de Yunanistan'a verildi. Avrupa'dan dönen Mithat Paşa, Taife sürüldü ve orada 24 Nisan 1884'de katledildi.

Rusya'nın Doğu Anadolu üzerinden Akdeniz'e inmesini çıkarları açısından tehlikeli bulan İngiltere, Doğu Anadolu'da tampon bir Ermeni devletinin kurulmasından yanaydı. Rusya da yine Doğu'da bir Ermeni devletinin kurulmasını destekliyordu. Osmanlı Devleti'nin en sadık tebaası olan Ermenilerin bütün bu gelişmelerden haberleri dahi yoktu. Ancak gerek İngiliz gerekse Rus ajanları Ermenilerin yaşadığı bölgelere yayılarak onları isyana teşvik ettiler. Bir taraftan da Ermenilerin bulunduğu yerlerde ıslahat yapılması için Osmanlı Devletine baskı yapıyorlardı. Dayanakları Berlin Kongresi kararlarınının 61. maddesiydi. Bu madde "Bâbîâli Ermenilerle meskûn vilayetlerde mahallî ihtiyaçların lüzum gösterdiği tensikat ve ıslahatı vakit geçirmeksizin tatbîk etmeyi ve çerkezlerle Kürtlere karşı onların güvenliğini temin etmeyi deruhte eder."¹¹ şeklindeydi.

Çeşitli sebeplerle tahrik edilen Ermeniler 1887'de Hınçak Ermeni İhtilal Cemiyeti'ni kurdular. Bu cemiyet vasıtasıyla Ermeniler silahlandı ve yaşadıkları yerlerdeki Müslüman halkla aralarında sürtüşme başladı. 1894'te meydana gelen Sasun olaylarının hemen ardından Ermenilerin İstanbul'da Bâbîâli'ye yürümleri, yabancı devletlerin Ermeniler lehine Osmanlı Devleti'ne müdahalesini 1895'te de Ermenilerin Osmanlı Bankası'na taarruzu takip etti.

1830 yılında kesin sınırları çizilen Yunanistan, Berlin Kongresi'nde sınırlarda yeni düzenlemeler yapılacağı vaadini almıştı. Bu yüzden sık sık Osmanlı Hükümetine sınır düzenlemeleri konusunda istekte bulunuyordu. Tesalya'nın yanında Ege adalarından bir kaçını-Girit dahil olmak üzere-ve Epir'i istiyordu. 4 Şubat 1897'de Girit'te meydana gelen ayaklanmadan sonra Yunanistan Girit'e asker çıkardı. Yunanistan'ın bu hareketine karşı çıkan Avrupa devletleri, Girit'e donanmalarını gönderdiler. Girit'ten çekilmek zorunda kalan Yunanistan, dikkati başka yönler çekmek için 9 Nisan 1897'de Makedonya ve Tesalya'dan Osmanlı topraklarına girdi. Osmanlı Devleti de 17 Nisan 1897'de Yunanistan'a harp ilân etti. Müşir Ethem Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusu tarafından kısa sürede Milona, Yenişehir, Tırhala ve Dömeke mevki zaptedilerek Türk Ordusu'na Atina yolu açılmış oldu. Diğer Avrupa devletlerinin de araya girmesiyle 20 Mayıs 1897'de bir mütareke imzalanarak savaş durduruldu.

Osmanlı Devleti'nin kesin galibiyetiyle biten 1897 Türk-Yunan Savaşı'nda, Tesalya sınırındaki bazı önemli kaleler Osmanlı Devleti'ne bırakıldı. Yunanistan'ın 100.000.000 Frank Savaş tazminatı ödemesiyle eski sınırlara dönüldü.

¹¹Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, Cilt VIII, s. 132.

Bu arada Osmanlı Devleti'nin elinde kalan Balkan topraklarında da karışıklıklar devam ediyordu. 5 Nisan 1886 da Doğu Rumeli, Bulgar Prensiği'ne bırakıldı. İlk defa Berlin Kongresinde adı geçen Makedonya'da hem Yunanistan'ın hem de Bulgaristan'ın gözü vardı. Ancak Makedonya'da hiçbir millet çoğunlukta değildi. Türk, Rum, Bulgar, Arnavut, Sırp, Ulah ve Yahudilerin yaşadığı bu topraklarda çok değişik milletlere mensup insanlar yüzyıllarca barış içinde yaşamışlardı. 1890 yılında Bulgaristan'da kurulan Makedonya Komitesi'ni Sırp ve Yunanlıların kurduğu Makedonya Komiteleri takip etti. Bu komiteler, hem yerli halkı hem de Osmanlı Ordusu'nu uzun süre rahatsız etti.

Devrin aydınları tarafından "İstibdat Rejimi" olarak nitelenen II. Abdülhamit yönetimine karşı siyasî mücadele hızlanmıştı. Bu amaçla hemen bütün II. Abdülhamit muhaliflerinin toplandığı İttihat ve Terakkî Cemiyeti kuruldu. "Kesin kuruluş tarihi tam olarak bilinmeyen İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin - Cemiyetin kurucularından İbrahim Temo'ya inanmak lazım gelirse, Cemiyet 21 Mayıs 1889'da kurulmuştur."¹² Ancak İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin daha kuruluş aşamasında üyeleri arasında çeşitli anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. 1895'te cemiyetin varlığından haberdar olan hükümet, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni dağıtarak ileri gelenlerini Avrupa'ya sürmüştür. Daha sonra II. Abdülhamit'in çıkardığı bir aflu - Başkanları Mizancı Murat Bey başta olmak üzere- bir kısmı geri döndü. "Bununla beraber Prens Sebahaddîn Bey grubu ile İttihat ve Terakki Cemiyeti arasında, bütün genç Türkleri ihtiva eden bir kongre için görüşmeler devam etti. Neticede 4 Şubat 1902 yılında, Paris'te, Türk dostu bir Fransız'ın evinde ilk kongre yapıldı."¹³ Ancak bu kongrede de anlaşma sağlanamayınca "Prens Sebahaddîn Teşebbüs-i Şahsî ve Adem-i Merkezî Cemiyeti'ni kurar."¹⁴

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin amaçlarını: 1876 Kanûn-ı Esâsî'sine yeniden işlerlik kazandırmak, Osmanlı Devleti Toprak bütünlüğünü ve padişahlık makamını korumak, istibdadı yıkıp meşrutiyeti kurmak şeklinde sıralayabiliriz. Ayrıca İttihat ve Terakkiciler Türk Milliyetçiliği fikrini benimseyip yaymaya çalışmışlar, yapılan çalışmaları desteklemişlerdir. Aralarında aşırı görüş ayrılıkları devam etmesine rağmen kısa sürede Balkanlarda bulunan 3. Ordu'nun subayları arasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin fikirleri yayılmıştır. Cemiyetin 1906'dan sonra Posta-Telgraf Başkâtibi Talat Bey, Binbaşı Enver Bey, Kolağası Resneli Niyâzî ve Eyüp Sabrî Bey'ler lider kadrosunu oluşturur.

¹²Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, Cilt VIII, s: 514.

¹³Enver Ziya Karal, (a.g.e) s: 521.

¹⁴Nevzat Köseoğlu, Büyük Türk Klasikleri, Cilt 8, s: 56.

Gerek orduda, gerekse devletin diğer birimlerinde son derece güçlenen İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin zorlamasıyla 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilân edilir.

II. Meşrutiyetin ilân edilişiyile birlikte hemen ülkenin her yöresinde şenlikler yapıldı. İmparatorluk bünyesindeki halklar aralarındaki sürtüşmeleri bir süre unuttular. Ancak bu saadet devri fazla uzun sürmedi. İttihat ve Terakki Cemiyeti sükûneti sağlamak için hergün yeni bildiriler yayınlandıysa da bu kargaşa İmparatorluğa bağlı bazı eyaletlerin İmparatorluk'tan kopmasına sebep oldu. 5 Ekim 1908'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Bosna-Hersek'i ilhak etti. Yine aynı gün Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bir prenslik olan Bulgaristan bağımsızlığını ilân etti. 6 Ekim 1908'de Girit Meclisi aldığı bir kararla Yunanistan'a bağlandı.

Bu esnada seçim hazırlıkları devam ediyordu. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin üstün başarısıyla sonuçlanan seçim yapıldı ve 17 Aralık 1908'de meclis toplandı.

12 Nisan 1909'da Avcı Taburları'ndan bir kısım asker, şeriatın elden gittiğini ileri sürerek tarihte 31 Mart Olayı olarak bilinen ayaklanmayı gerçekleştirdi. Halkın da katılımıyla kısa sürede kalabalıklaşan asileri Selanik'ten gelen Hareket Ordusu bastırdı. Hareket Ordusu'na Hüseyin Hüsnü Paşa ve Kurmay başkanı Kolağası Mustafa Kemal komuta ediyordu. Bu olaydan sonra 27 Nisan 1908'de Sultan Abdülhamit tahttan indirildi. Yerine Mehmet Reşat Han tahta geçti. Böylece 33 yıl süren II. Abdülhamit Dönemi sona ermiş oldu.

İtalya'nın 29 Eylül 1911'de Trablusgarp'a asker çıkarması üzerine başlayan Türk-İtalyan savaşı, 15 Ekim 1912'de yapılan Uşi Anlaşmasıyla sona erdi. Trablusgarp ve 12 Adalar İtalya'ya bırakıldı.

İttihat ve Terakki Partisi iktidara hazırlıksız bir şekilde gelmişti. Çoğunluğu asker kökenli olan parti kadrosu genç ve devlet yönetiminde deneyimsizdi. Girit, Bosna-Hersek ve Bulgar Prensligi'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmasına Trablusgarp ile 12 Adalar'ın da imparatorluktan ayrılması eklenince, İttihat ve Terakki Partisi'nin itibarı iyice sarsıldı. Bunun üzerine Parti iktidardan ayrıldı ve yerine bağımsız Kâmil Paşa Kabinesi kuruldu. Kâmil Paşa Hükümeti'nin ilk icraatı Balkanlarda bulunan 3. Ordu bünyesindeki 67 bin eğitilmiş askeri terhis etmek oldu.

Daha önce Makedonya'da başlayan isyan Arnavutluk'a da sıçramıştı. Padişah Mehmet Reşat Han'ın Arnavutluk'a yaptığı gezi Arnavutluk İsyanı'nı bir süre yatıştırdıysa da tamamen sükûneti sağlamaya yetmedi. Bu arada Balkan devletleri aralarında yaptıkları bir İttifakla Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilân ettiler. I. Balkan Savaşı olarak tarihe geçen bu savaşta, Osmanlı Devleti ağır bir yenilgiye uğradı. Bulgar Ordusu Edirne'yi alarak Çatalca'ya kadar ilerledi.

I. Balkan Savaşı'nda en kazançlı Bulgaristan çıkmıştı. Bu durumu kabullenemeyen diğer Balkan devletleri, Bulgaristan'a savaş ilân ettiler. II. Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti de yerinde bir hareketle orduyu Bulgaristan üzerine sürerek Edirne'yi geri aldı.

Osmanlı Devleti, bitmek bilmeyen bu iç ve dış buhranlarla uğraşırken dünya yeni bir savaşın eşiğine gelmişti. Güçlenen Almanya, yanına İtalya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu da alarak Avrupa'da üçlü bir ittifak kurmuştu. Bu ittifaka karşı İngiltere, Fransa ve Rusya'dan meydana gelen bir karşı blok oluştu.

II. Abdülhamit Dönemi'nde Almanya'yla ilişkilerini geliştirmiş olan Osmanlı Devleti, bu savaşta doğal olarak Almanya'nın yanında yer alacaktı. Nitekim 2 Ağustos 1914'te yapılan gizli bir anlaşmayla Osmanlı Devleti-Almanya ittifakı sağlandı. 2 Eylül 1914'te tek taraflı olarak kapitülasyonları kaldıran Osmanlı Devleti seferberlik ilân etti. Kapitülasyonların kaldırılması ve iki Alman savaş gemisinin boğazlardan geçerek, Osmanlı Devleti'nin bayrağını çekip, Karadeniz'deki Rus limanlarını topa tutması neticesinde Osmanlı Devleti de fiilen savaşa katılmış oldu. Kafkasya, Irak, Filistin, Mısır, Yemen, Çanakkale ve Galiçya Cephelerinde Osmanlı Ordusu çetin mücadeleler verdi. Ancak müttefiklerinin yenilmesi sonucu, Osmanlı Devleti de I. Dünya Savaşı'nda, hükmen yenik sayıldı. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'yle I. Dünya Savaşı sona erdi.

I. Dünya Savaşı sonunda Türklerin elinde kalan son toprak parçası olan Anadolu'nun çeşitli yerleri galip devletler tarafından işgal edildi. İngiltere'nin desteğindeki Yunan Ordusu 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkartma yaptı. I. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi üzerine İttihat ve Terakki Partisi'nin önde gelen üyeleri yurtdışına kaçtılar.

Yunanistan'ın İzmir'e asker çıkarması, memlekette büyük bir infial uyandırdı. Hemen her ilde bu çıkartma, protesto edilirken Anadolu'nun kurtuluş mücadelesi de başlamıştı. 9. Ordu Müfettişi olarak Anadolu'ya gönderilen Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde başlayan bu mücadele, bir milletin bağımsızlık ve var olma mücadelesidir. Yapılan sistemli çalışmalar ve yeniden

kurulan düzenli orduyla, düşman kuvvetleri Anadolu topraklarından atılır. Bu zafer, Lozan Anlaşması'yla dünya devletlerine tasdik ettirilir.

Artık Saltanat ve Halifellik kaldırılmış, daha önce başlayan Batılılaşma hareketleri kesintisiz yürütülmüş ve kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti Devleti bütün kurumlarıyla medenî devletler ailesine katılmayı kendisine Temel hedef seçmiştir.

B) KÜLTÜREL DURUM

Ondokuzuncu yüzyıl Osmanlı Devleti'nin her yönüyle Batılılaşma sürecine girdiği bir dönemdir. Bu dönemde Batı'yla her türlü ilişkiler geliştirilmiş ve imparatorluk halkı kendisini Batı medeniyeti dairesi içinde bulmuştur. Aslında Batı'yla ilişkiler daha önceden başlamıştı. Özellikle İstanbul'un Türklerin eline geçmesinden sonra daha da artan bu ilişkiler, ondokuzuncu yüzyılda yeni bir mecraya girmiştir. Artık eski gücünü yitiren Osmanlı İmparatorluğu, ayakta kalmanın çaresini Batı kültür ve medeniyetini kabul etmekte aramıştır. Özellikle 1839'da ilân edilen Tanzimat Fermanı'nın Batı'yla olan ilişkilerde önemli bir yeri vardır. Nihat Sami Banarlı'nın belirttiği gibi "Tanzimat inkılâbı, Avrupa medeniyetinin, bir takım siyasî, askerî ve iktisadî baskılarla kendini Türkiye'ye kabul ettirmesi demektir."¹⁵

3 Kasım 1839'da, bugünkü Gülhane Parkı'nda okunduğu için "Gülhane Hatt-ı Hümayûnu" olarak da bilinen Tanzimat Fermanı, bizzat o günkü Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa tarafından okunmuştur. Bu fermanla "... İmparatorluk, asırlarca içinde yaşadığı medeniyet dairesinden çıkarak, başka bir medeniyetin dairesine girdiğini ilân ediyor, onun değerlerini açıkça kabul ediyordu."¹⁶ Devlet erkânı, yabancı büyükelçiler ve konsololarla önemli bir halk kütlesinin de bulunduğu bir toplulukta okunan bu fermana uyulacağına padişah ve diğer devlet büyükleri yemin etmişlerdir.

1789 Fransız İhtilâli'nden elli yıl sonra Osmanlı Devleti tarafından ilân edilen bu fermanın içeriği bir bakıma Avrupa'da geçerli olan insan haklarının Türkiye'de de kabul edilmesidir. Ancak aralarındaki fark, Fransız İhtilâli'nin gerçekleşmesinde halkın zorlaması olmasına rağmen, 1839'da ilân edilen Tanzimat Fermanı, devletin girişimiyle gerçekleşmiştir. Ferman'ın içeriğini; 1-Herkesin kanun önünde eşitliği, 2-Can, mal ve namus güvenliğinin sağlanması,,

¹⁵Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt II, s: 811.

¹⁶Ahmet Hamdi Tanpınar, 19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, 7.Baskı, İstanbul-1988, s:129.

3-Askerlik süresinin sınırlandırılması, 4-Mahkeme kararı olmadan kimseye ceza verilmemesi, 5-Vergilerin herkesin gücüne göre alınması, 6-Bütün memurların maaşlı olması şeklinde sıralayabiliriz. Bu ilkeler, Türkiye'de Tanzimat İnkılâbı'nın siyasî, adlî, askerî ve içtimaî önemli bir adım olduğunu göstermektedir.

Genç Sadrazam Mustafa Reşit Paşa, Batılılaşma yolunda atılan bu cesur adımlara birçok tepkinin geleceğini bildiğinden fermanı kaleme alırken ihtiyatlı bir dil kullanmaya özen göstermiştir. "...Her şeyden önce fermana dikkati çeken husûs, devletin 'batılı anlamda bir düzene' ihtiyacı bulunduğunun ve bunun gerçekleşmesi zarûretinin açıkça ifâde edilmemesidir. Fermânda bulunan bütün esâslar batılı bir devletin dayandığı temel esâslar olduğu halde, bunların halka İslâm dininin riâyetten düşmüş ve canlandırılması gereken esâsarı olarak gösterilmesine dikkat edilmiştir."¹⁷ Nitekim başta padişah olmak üzere devlet adamları, ulemâ, impartorluk bünyesindeki imtiyazlı bazı gayr-i müslim azınlık ve Müslüman halk bu fermana rahatsız olmuşlardır.

Tanzimat Fermanı'nın ilân edilışinden bir süre sonra, Başkent İstanbul'un sosyal yaşantısında somut değişiklikler görölmektedir. Özellikle müslüman olmayan azınlığın yaşadığı Beyoğlu ve çevresine Başkent'in zengin gruplarının akın ettiğini ve Avrupaî bir hayata özendiğini görüyoruz.

Kısaca önemine değinilen Tanzimat Fermanı'nın ilânından bir süre sonra 28 Şubat 1856'da İslahat Fermanı ilân edildi. Ruslarla yapılan Kırım Savaşı'ndan sonra (1854-1855) Avrupa devletlerinin zorlamasıyla kabul ve ilân edilen İslahat Fermanı'nın içeriğini daha çok İmparatorluğun içinde yaşayan Hıristiyan halklara verilen haklar oluştuyordu. "Hıristiyan tebaa onunla, bir taraftan öteden beri mevcut olan dinî imtiyazlarını ve cemaat haklarını muhafaza ediyorlar, diğer taraftan da Müslüman tebaanın bütün siyasî haklarına sahip oluyorlardı."¹⁸ Bu ikinci fermana Osmanlı Devleti'nde yaşayan bütün halklar arasında eşitlik sağlandı. Ancak İslahat Fermanı hükümleri, Avrupa devletlerinin herhangi bir karışıklık durumunda Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışmasına olanak sağlıyordu.

Osmanlı Devleti yöneticilerinin siyasal yönden başlattığı bu girişimler, kısa sürede İstanbul halkı üzerinde etkisini göstermiş ve Başkent, geniş kapsamlı bir zevk değişimine sahne olmuştur. Görünüşte meydana gelen bu değişikliklerden gerçek anlamda bir sonuç alabilmek için henüz çok erkendir. Çünkü yüzyıllarca Doğu zevk ve estetiğine göre yetişmiş ve Doğu zihniyetine sahip olan

¹⁷Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, 4.Baskı, Mas Yayıncılık. s: 3.

¹⁸Ahmet Hamdi Tanpınar, 19 uncu Asır Tür Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, 7. Baskı, İstanbul-1988, s: 151.

İmparatorluk halkının zihniyetinin değişmesi gerekiyordu. "Medeniyet değiştirme herşeyden önce bir zihniyet değiştirme ve zihniyet değiştirme de bir eğitim meselesi olduğuna göre, Türk milletinin bu yola girebilmesi , önce batılı bilginin girip yerleşmesiyle mümkündür. Modern bilgiyi ve metodları getirebilmek için, Tanzimat'a kadar devletçe alınmış tedbirler dağınık ve sınırlı idi..."¹⁹ Bu yüzden Osmanlı Devleti yöneticileri, Batı zihniyetinin yerleşmesi için öncelikle Batılı anlamda eğitim veren okulların açılması gerektiği inancındaydı. Ancak eski sisteme göre eğitim veren medreselerin ve ulemânın halkın üzerindeki güçlü etkisi tartışılmazdı. Bu sebeble Mustafa Reşit Paşa ve ekibi, modern eğitim vermek için açılan yeni okullara karşı halkın tepkisini de dikkate almak zorundaydı. Daha önce Batılı anlamda eğitim veren bazı okullar açılmıştı. Bu okullar daha çok askerî amaçlıydı. Tanzimat İnkılâbı'ndan sonra bir taraftan askerî okullara yenileri katılırken bir taraftan da sivil amaçlı okullar açılmıştı. 1845'te yeni Askerî idâdiler açıldı. 1846'da bugünkü Millî Eğitim Bakanlığı'na benzer Mekâtib-i Umûmiye Nezâreti kuruldu. Yeni sistemle ders veren okullara öğretmen yetiştirmek amacıyla 16 Mart 1848'de Dârülmuallimîn açıldı. 30 Ekim 1846'da Dârülfünun'un temeli atıldı. Açılan yüksek okullarda okutulacak ders kitaplarını hazırlamak ve bilimsel araştırmalar yapanları bir çatıda toplamak için Fransız İlimler Akademisi'nin bir benzeri olan Encümen-i Dâniş 18 Temmuz 1851'de kuruldu. Sadrazam Mustafa Reşit Paşa'nın çok önem verdiği bu kuruluşa "yerli ilim adamları yanında 'Fahrî âzâ' arasında ise Avusturyalı Tarihçi Hammer, İngilizce-Türkçe tanınmış lügatlerin sahibi J.W. Redhouse, diğer bir dil âlimi Bianchi gibi mühim isimler vardı"²⁰ On yıl sonra kaldırılan Encümen-i Dâniş'in yerine 1861'de Cemiyet-i İlmiye-i Osmâniyye kuruldu.

Tanzimatı takip eden yıllarda değişen zevkle birlikte, İtalyan ve Fransız tiyatro kumpanyaları da İstanbul'u ziyarete başladılar. Önceleri çoğunlukla Beyoğlu'ndaki yabancılara yönelik gösteriler veren yabancı tiyatrolar, yerli halkın da bu gösterilere rağbeti üzerine eserlerini Türkçeye tercüme ederek sahneye koydular. Tiyatronun toplum psikolojisi üzerinde etkisi anlaşıldı ve ilk yerli teşebbüs olan Hacı Noun tiyatrosu açıldı. (1854)

Bütün bu kültür değişmelerinde müziğin de rolü unutulmamalıdır. Batı müziği, diğer alanlarda olduğu gibi yine askerî amaçlı olarak gelmişti. 1828 yılında bir askerî bando kurulmuştu. Müzikle ilgili kayda değer bir olay İtalyan müzisyeni Liszt'in 1846 yılında İstanbul'a gelmesidir. Padişahın iltifatına da mazhar olan Liszt, sarayda bir konser vermiş ve padişah için marş bestelemiştir.

¹⁹Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, 4. Baskı, Mas Yayıncılık, s: 6.

²⁰Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt II, s: 815.

Türkiyed'e gazetecilik de yine Tanzimatla birlikte başlamıştır. 1831 yılında İstanbul'da İlk Türkçe gazete olarak çıkan Takvîm-i Vakaayi, devletin yayımladığı Resmî bir gazeteydi. Arada bir bilime ve fene dair yazılar, bu gazetede yayımlansa da daha çok içeriği memur tayinleriyle ilgiliydi. Bugünkü Resmî Gazete'nin de temel olan Takvîm-i Vakaayi, kesintisiz olarak Osmanlı Devleti'nin çöküşüne kadar yayımlanmıştır. Bu gazeteyi 1840 yılında William Churchill adlı bir İngiliz'in yayımladığı Ceride-i Havadis takip etti. "Biçim ve uslûbuyla resmî gazeteye uyan bu gazete, uluslararası işlere ondan daha çok yer ayırıyordu."²¹

1860 yılına gelindiğinde Türk Okuyucusu yerli bir teşebbüs olan ilk özel gazeteyle tanışmıştı. İlk sayısı 22 Teşrîn 1860'da çıkan ve yayım hayatı altı sene süren Tercüman-ı Ahval'in sahibi Agâh Efendi'dir. Türk Kültür Tarihi'nde önemli bir yeri olan bu gazetenin Baş Muharriri şair ve yazar İbrahim Şinâsi'dir.

Şinâsi, Agâh Efendi'yle anlaşamarak iki yıl sonra bu gazeteden ayrılır. 28 Haziran 1862'de kendi başına Tasvîr-i Efkâr'ı yayımlar. Namık Kemal'in de ilk makalesinin çıktığı Tasvîr-i Efkâr'ı Şinâsi'nin Avrupa'ya kaçması üzerine Namık Kemal idare etmiş daha sonra o da Recâizâde Mahmut Ekrem'e bırakmıştır. Her geçen gün artan okuyucu kitlesine karşı bir taraftan yeni gazeteler yayım hayatına atılıyor bir taraftan da eski ağıdalı nesre karşı herkesin anlayabileceği yeni bir gazete dili oluşuyordu. Bu gazeteleri, Mir'at 1862, Muhbir 1867 Ayine-i Vatan 1867 gibi gazeteler takip etmiştir.

1856'da ilân edilen Islahat Fermanı'ndan sonra Osmanlı Devleti, Batılılaşma yolunda yeni bir devreye girdi. 1856 senesine kadar yapılan yenilikler, devletin kontrolünde ve bozulan müesseselerin yerine yenilerinin yapılması şeklindeydi. Ancak bu tarihten sonra, siyaset ve fikir hayatını altüst eden gelişmeler neticesinde, bu hareketler halka malolmuş, bir bakıma aydınlar tarafından devlet ve sisteme karşı bazen gizli bazen açıktan mücadele başlatılmıştır. Artık Türkiye'de halkın önünden giden devlet yerine, tabanın zorlamasıyla kendini değiştirmek zorunda kalan bir sistemle karşı karşıya kalıyoruz. 1830-1860 yılları arasında yetişen genç nesil, bu gelişmelerin temelini oluşturur. Bu nesil, okuyan, düşünen, değerlendiren ve problemlere yeni çözümler üretebilen, çoğu Batı'yı görmüş ve tanımış bilinçli, Osmanlı Devletiyle Avrupa devletlerini karşılaştırma imkânına sahip bir nesildir.

Bu devrede Osmanlı İmparatorluğu'nun kültürel ilişkileri Fransa'yla yoğunlaşmıştır. Avrupa'ya öğrenim için giden gençlerin çoğunluğu Fransa'ya

²¹Bernard Lewis, Modern Türkiyenin Doğuşu, T.T.K. Basımevi, Ankara-1970, s:146

gönderilir. İstanbul'da açılan ve Batılı anlamda eğitim veren okullarda öğretilen yabancı dil Fransızca'dır. Hatta bazı okullarda Fransızca eğitim bile verilmektedir.

Fransız kültürünü yakından öğrenen Türk aydını, Fransız Edebiyatına da ilgisiz kalamazdı. Fransız Edebiyatıyla ilk temas 1849 yılında öğrenim amacıyla Paris'e giden, Şinâsi ile olur. Şinâsi, Paris'ten dönüşünde Fransızca'dan yaptığı şiir tercümelerini 1858 yılında "Terceme-i-Manzûme" adıyla yayımladı. Yine Şinâsi'nin koruyucusu Mustafa Reşit Paşa için yazdığı dört kaside (1849-1858) şekil olarak klasik kasideden farklı ve içerik olarak Batılıdır.

Modern Türkiye'nin kurulmasında önemli katkıları olan ilk fikir hareketleri de yine Tanzimat Dönemi'nde başlamıştır. "Osmanlı ülkelerinde, garpten feyz olarak, kuvvet kazanmak ve terakki arzuları uyanalı belli başlı üç siyasî yol tasavvur ve takip (ebaucher) edildi. Sanıyorum: Birincisi, Osmanlı Hükümeti'ne tâbi muhtelif milletleri temsil ederek ve birleştirerek bir Osmanlı milleti vücûda getirmek, ikincisi, hilâfet hakkının Osmanlı Devleti hükümdarlarında olmasından faydalanarak, bütün islâmları söz konusu hükümetin idaresinde siyaseten birleştirmek (Frenklerin 'Panislâmizme' dedikleri). Üçüncüsü, ırka dayanan siyasî bir Türk milleti teşkil etmek,"²² Akçuroğlu Yusuf'un 1904'te Mısır'da Türk Gazetesi'nde yayımladığı Üç Tarz-ı Siyaset'te belirtilen üç ideolojiye "Medeniyetçilik" ideolojisini de eklemek gerekir.

Yukarıda sözü edilen Medeniyetçilik ideolojisi, Tanpınar'ın deyişiyle "Tanzimat devrinin ilk ideolojisi"²³ dir. Tanzimat Dönemi'nin devlet ve fikir adamları olan Mustafa Reşit Paşa, Âlî Paşa, Fuat Paşa ve Münif Paşa ile başlayan Medeniyetçiliği "nihayet Şinasi, Mustafa Reşit Paşa'dan 'medeniyet resûlü' diye bahsederek hayatımıza yavaş yavaş sızan bu mefhumu kendi nesli ve gelecekler için bir din haline getirir."²⁴ Böylece Tefik Fikret'le en ateşli savunucusunu bulacak olan Medeniyetçilik ideolojisinin temelleri atılmış olur.

Tanzimat devrinde gelişen II. fikir, Osmanlılık ideolojisidir. Sultan II. Mahmut'un "Ben tebaamdaki din farkını ancak cami, havra ve kiliselerine girdikleri zaman görmek isterim..."²⁵ sözü devlet tarafından benimsenmiş ve uygulanmaya çalışılmıştır.

"Biz ol nesl-i kerîm-i dûde-i Osmâniyânız kim

Muhammerdir serâpâ mâyemiz hûn-i hamiyetten

²²Yusuf Akçura, Üç Tarz-ı Siyaset, T.T.K. Basımevi, Ankara-1976. s: 18.

²³Ahmet Hamdi Tanpınar, 19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, 7. Baskı İstanbul-1988. s: 152.

²⁴a.g.e. s: 152.

²⁵Yusuf Akçura, Üç Tarz-ı Siyaset, T.T.K. Basımevi, Ankara-1976. s: 20.

Biz ol âli himen erbâb-ı ciddü içtihadız kim

Cihangirâne bir devlet çıkardık bir aşiretten"²⁶

Namık Kemâl, Hürriyet Kasidesi'nden alınan yukarıdaki mısralarda Osmancılık ideolojisini yüceltmış, çeşitli makalelerinde bu ideolojiye değinmiştir. Ayrıca Ahmet Mithat Efendi edebiyatta (Üss-i İnkılâp) Mithat Paşa siyasette bu ideolojisinin savunucularıdır.

Abdülaziz'in son dönemlerinde sözü edilmeye başlanan ve II.Abdülhamit döneminde Osmanlı Devleti'nin iç ve dış siyasette uyguladığı Tanzimat'la gelişen ideolojilerden biri de İttihad-ı İslâm'dır. Mehmet Akif ve Eşref Edip bu ideolojinin edebiyatta ki temsilcileridir.

Avrupa'da gelişen Türkoloji çalışmalarına paralel olarak Osmanlı Devleti'nde de ortaya çıkan ve çalışmamızın ilerleyen safhalarında değinilecek olan Türkçülük fikri de Tanzimatla birlikte başlamıştır.

Tanzimat ve Islahat Fermanlarının ilân edilışinden sonra Batıyla ilişkileri hız kazanan Türk aydını, Osmanlı Devleti'nin Batılı devletlerdeki gibi idare edilmesini istemiştir. Bunun için devlet yönetimine baskı yapmaya başlarlar. Bir grup aydın 1865 Haziran'ında İtalyan Karboneri Derneği'nin tüzüğünü esas olarak Yeni Osmanlılar Cemiyeti'ni kurar. Kendilerine Genç Osmanlılar da denilen bu aydınların "fikirleri açıkça başka kaynaktan çıkmadık ve bunların çıktığı kaynakları anlamak kolaydır. Montesquieu'nün hukukî, Rousseau'nun siyasî, Smith ve Ricardo'nun iktisadî görüşleri onların teorik temelini teşkil ediyordu; Hatta Tanzimat idâresi hakkındaki özel eleştirilerinin bir çoğu bile Avrupalı gözlemcilerin yorumlarından etkilenmiştir."²⁷ Faaliyetlerini gizli yürüten bu cemiyetin varlığı ortaya çıkınca Namık Kemal, Menapirzâde Nuri, Ahmet Bey, Reşat Bey, Ziyâ Paşa, Ali Suâvî ve Âgâh Efendi gibi dernek üyeleri Avrupa'ya kaçarlar gazetecilik çalışmalarını Avrupa'da sürdürürler.

Genç Osmanlıların içte ve dışta yaptığı çalışmalar sonuç verir ve 1876'da I. Meşrutiyet ilân edilir. Türk toplumunun ilk demokrasi denemesi olan I. Meşrutiyet Devri "93 Harbi"nde alınan ağır yenilgi neticesinde sona erer. Sultan II. Abdülhamit Kanûn-ı Esâsî'den aldığı yetkiyle Osmanlı Mebusan Meclisini kapatarak, Padişahlığı süresince uygulayacağı yönetimle ilgili ilk izlenimi vermiş olur.

²⁶Namık Kemâl Antolojisi, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul-1942. s:47.

²⁷Bernard Lewis, Modern Türkiyenin Doğuşu, T.T.K. Basımevi, Ankara-1970. s:171.

Türk Edebiyatı'nın Batılı anlamda eser vermiş ilk sanatçıları Namık Kemal, Şinâsi ve Ziya Paşa'dır. Yazdıkları şiirlerde şekil olarak eskiyi sürdüren bu sanatçılar, içerik olarak tam anlamıyla Batılıdılar.

Roman hikâye tiyatro, makale vb. yeni türleri de Türk Edebiyatına getirmiş olan I. Tanzimat sanatçıları, edebiyatı toplumun bir malı haline getirmişler ve "Toplum için sanat" ilkesine uygun eserler vermişlerdir. Bu sebeble İstanbul'da rahat çalışma imkânı bulamayan bu sanatçılar ya sürgün edilmiş ya da Avrupa'ya kaçmışlardır. "Edebiyatın sosyal hizmete girmesi, çevresindeki her şeyle doğrudan doğruya ilgilenmesi prensibi ile Türk edebiyatı asırlardan beri ilk defa olarak hayatla yüzyüze geliyor, olayları ve insanları oldukları gibi görüp göstermeye çalışıyordu."²⁸ Böylece Türk Edebiyatı, Divan Edebiyatının dar kalıplarından kurtularak, kendine yeni bir yön çizmişti.

I. Meşrutiyetin kaldırılmasından sonra Türk Edebiyatı eski heyecanını yitirmiştir. Gerek Abdülhamit yönetiminin baskısı ve gerekse sanatçıların kişiliğinden kaynaklanan birtakım sebeplerle I. Tanzimat Edebiyatındaki heyecan kaybolmuş, sanatçılar tamamen romantizme yönelmiş ve kendi içlerine kapanmışlardır. Ekrem-Hamit-Sezâî Mektebi ya da II. Tanzimat şairleri olarak bilinen bu sanatçılar, "Sanat için sanat" ilkesine uygun eserler vermişlerdir.

Sultan Abdülhamit'in baskıyı arttırması, güçlü bir istihbarat teşkilatıyla aydınların yakın takibe alınması, İmparatorluğun içte ve dışta sürekli kan kaybetmesi ve geleceğiyle ilgili iyimser hiç bir düşüncenin olmaması halk ve aydınlarda büyük bir ruh çöküntüsüne sebep olmuştur. Bu yüzden 1878-1895 arası Türk Edebiyatı'nda sessizliğin hakim olduğu bir dönem olarak bilinir. Bu dönemde Ekrem-Hamit-Sezâî üçlüsünün etrafında toplanan 20-30 kişilik bir sanatçı grubu mevcuttur. Bu grup, ileride ortaya çıkacak olan Servet-i Fünûn hareketinin oluşmasına zemin hazırlayan bir "ara nesil" olmaktan öteye gidememiştir.

17 Mart 1891'de, İstanbul'da Ahmet İhsan tarafından daha çok fenle ilgili bilgiler veren, Servet-i Fünûn adlı bir dergi çıkarılmaya başlanır. Ahmet İhsan, Recâizâde Ekrem'in talebelerindendi. Recâizâde Mahmut Ekrem, Eski edebiyat taraftarlarıyla aralarında çıkan kafiye tartışması üzerine, Yeni edebiyat taraftarlarını bir çatıda toplamak için teşebbüse geçti. Bu amaçla, Recâizâde Mahmut Ekrem'in ricasıyla Şair Tefik Fikret, 7 Şubat 1896'da Servet-i Fünûn Dergisi'nin başına geçti. Tefik Fikret'in Yazı işleri Müdürü olmasıyla canlanan Servet-i Fünûn Dergisi etrafına, Halit Ziya, Cenap Şehâbettin, Mehmet Rauf,

²⁸Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, C.I. s:16.

Hüseyin Cahit, Hüseyin Siret, münekkit olarak da Ahmet Şuayp'ı topladı. Böylece Edebiyat-ı Cedîde de denilen Servet-i Fünûn topluluğu ortaya çıkmış oldu. "Servet-i Fünûn Devri, Avrupâî Türk Edebiyatı'nın, XIX. Asrın son yıllarında, kısa, fakat yeni ve yoğun bir Batılılaşma hamlesi yaptığı devirdir."²⁹ Servet-i Fünûn sanatçıları, sanattan başka hiç bir şey düşünmeyen, yaşadıkları dönemin sorunlarıyla ilgilenmeyen, kendi içine kapanık bir karakter taşırlar. Bu dönemdeki Osmanlı Türkiye'sinin içinde bulunduğu sıkıntılar da Servet-i Fünûn sanatçılarının içe kapanık olmasındaki başlıca sebep olarak gözükmektedir.

Türk Edebiyatı'nda Tanzimattan beri başlayan Batılılaşma hareketi, Edebiyat-ı Cedîdecî'lerin üstün gayretleriyle kesin zaferini ilân etmiştir. "... Gerçekten, gerek gayesinin Türk Edebiyatını tamâmiyle ve bir an önce modernleştirmek olması ve gerekse bu gayeye ulaşmak için takip ettiği yol bakımından, Servet-i Fünûn topluluğunun çalışmaları Tanzimat Edebiyatı'ndaki modernleşme çabalarının devamından başka bir şey değildir."³⁰ Türk kamuoyuna edebiyatın gerekliliği ve değerini kabul ettiren Servet-i Fünûn sanatçıları, muhaliflerini de kısa sürede susturarak Batılı meslektaşlarıyla boy ölçüşecek seviyeyi yakalamışlardır.

Başlangıçta uyumlu bir şekilde çalışan Servet-i Fünûn sanatçıları arasında daha sonra çeşitli sürtüşmeler çıkmaya başlamış, Şair Tefik Fikret, Yazı İşleri Müdürlüğünden ayrılmıştır. Tefik Fikret'in yerine geçen Hüseyin Cahit'in Fransızca'dan çevirdiği "Edebiyat ve Hukuk" adlı makale kamuoyunu kışkırtıcı bulunarak Servet-i Fünûn Dergisi (16 Ekim 1901 sayı 553) kapatıldı.

Araya giren birtakım kişiler tarafından derginin yeniden açılması sağlandıysa da kimsede eski şevk ve heyecan kalmadığından topluluk dağıldı. Bir daha toplanma imkânı bulamayan Servet-i Fünûn sanatçıları, 23 Temmuz 1908 II. Meşrutiyet'e kadar pek fazla eser yayımlamadılar. Sadece Tefik Fikret'in yazdığı sosyal içerikli bazı şiirleri elden ele dolaştı. 1908'den sonra Servet-i Fünûn topluluğunu yeniden bir araya getirme girişimleri olduysa da bu çabalar yeterli olmadı.

10 Temmuz 1908'de ilân edilen II. Meşrutiyetten itibaren memlekette geniş bir özgürlük havası esti. Meşrutiyetin ilânıyla ortalığı edebî zevkten mahrum bir çok dergi ve gazete kaplamıştı. Edebiyat ve sanat endişesi güden bir kısım genç 1909 Mart başlarında toplanır. 12 Mart 1909 tarihli Servet-i Fünûn Dergisi'nde Fecr-i Âti topluluğunun Fâik Âli başkanlığında toplandığı haber verildikten sonra,

²⁹Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi C.II. s:1011.

³⁰Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri I. 4.Baskı, Mas Yayıncılık, s:76.

Fecr-i Âti'nin tutacağı yol şöyle belirtilir. "Sanat şahsî ve muhteremdir. Ruhları şiir ve estetiğe karşı samimi bir bağlılıkla dolu olan bu gençler yakında sanatseverlik arzularının ve felsefelerinin yankısı olmak üzere Fecr-i Âti adıyla bir dergi de yayımlayacaklardır."³¹ "Sanat şahsî ve muhteremdir." prensibini temel ilke kabul eden Fecr-i Âti topluluğu sanatçıları aynı adla yayımlanacağı belirtilen dergiyi yayımlamamışlardır. Ancak 24 Şubat 1910 tarihli (sayı 997. c.39) Servet-i Fünûn Dergisi'nde bir beyanname ile (manifesto) kuruluş amaçlarını Türk kamuoyuna açıklarlar.

Şimdiye kadar edebiyatın öneminin ve ciddiyetinin bilinmediğini belirten Fecr-i Âti sanatçılarının yayımladıkları Fecr-i Âti Encümen-i Edebîsi Beyannamesi'nden hareketle amaçlarını şöyle sıralayabiliriz: 1-Edebiyatın ve dilin gelişmesine hizmet etmek. 2-Yeni yetişen gençleri bir araya toplamak 3- Fecr-i Âti topluluğunun yayımladıkları eserleri toplayan bir kütüphane kurmak. 4- Batı'da yayımlanan önemli eserleri tercüme etmek. 5-Konferanslar düzenlemek. 6-Kamuoyunu aydınlatmak. 7- Batı, edebiyat ve sanat kurumlarıyla iletişim kurmak. Ahmet Haşim, Emin Bülend, Celal Sahir, Hamdullah Suphi, Refik Halit, Ali Canib, Faik Ali, Fazıl Ahmet, Yakup Kadri topluluğun önde gelen üyeleridir.

İçlerinden sadece Ahmet Haşim'in kendi şahsiyetini oluşturarak Fecr-i Âti manifestosuna uygun eserler verdiği Fecr-i Âti topluluğu, bütün üyelerinin katıldığı tek bir toplantı yapabilmıştır. Aynı dönemde, Milli Edebiyat akımının yaygınlaşması üzerine, üyelerinin bir çoğu Millî Edebiyat akımına uygun eserler vermişler ve Millî Edebiyat topluluğuna katılmışlardır.

II. Abdülhamit Dönemi, siyasal ve kültürel olayları, Osmanlı Türkiye'sinde yeni fikir akımlarının gelişmesine sebep olmuştur. Bir çok sanatçının edebî kişiliğinin gelişmesine yön veren bu fikirlerin amacı, içinde bulunduğu buhrandan İmparatorluğu kurtarabilmektir. Ayrıca bu fikirlerden Osmanlılık ve İslâmcılığı, Osmanlı Devlet adamları uygulamaya kalkmışlarsa da somut bir başarı elde edilememiştir. Daha önce sözü edilen Medeniyetçilik, İslâmcılık ve Osmanlılık ideolojisine, 1900'lü yıllardan itibaren Türkçülük ve Adem-i Merkeziyet ideolojisi de katılmıştır.

Sultan Abdülhamit'in kızkardeşinin oğlu olan Prens Sebahattin tarafından ortaya atılan "Adem-i Merkeziyet ya da Teşebbüs-i Şahsî" fikri daha çok iktisatla ilgilidir. 4 Şubat 1902'de Genç Türklerin Paris'te yaptığı toplantıda, Genç Türklerle anlaşamayan Prens Sebahattin, "Teşebbüs-i şahsî ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti"ni kurar. Prens Sebahattin'i bu düşünceye iten, Fransız yazar Edmond

³¹Büyük Türk Klasikleri, Cilt 10, Ötüken-Söğüt A.Ş. Ankara-1990, s:231.

Demolins'in "Anglo-Saksonların üstünlüğü neden ileri geliyor?" adlı 1897'de yayımlanmış kitabıdır. "Demolins'in tezi, kısaca Anglo-Saksonların üstünlüğünün, kişiliği ve ferdî teşebbüs yeteneğini geliştiren üstün eğitimlerine-diğer insan toplumlarında yaygın olan topluma güven yerine kendine güvene dayadığı şeklindeydi."³² İki aşamalı olan bu fikir, birinci aşamada devlet yönetiminde başkent tekelinin ortadan kaldırılması, yetkilerin mahallî idarelere verilmesi, vergilerin toplandığı yörede harcanması, ikinci aşamada da özel teşebbüse önem verilerek fertlerin kalkındırılması şeklindeydi. Prens Sebahattin'in bu fikirleri başlangıçta epeyce ilgi gördü. Kurduğu cemiyet, Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli merkezlerinde şubeler açtı. Ancak başarılı olamadı.

Dönemin bir diğer güçlü akımı Türkçülük ideolojisidir. Türkler arasında Türk Milliyetçiliği fikrinin temeli çok eskilere dayanıyordu. Göktürk Kitabeleri'yle başlayan bu fikir, çeşitli Türk ilim ve sanat adamlarının eserlerine konu olmuştur. Türk Milliyetçiliği fikrinin tarihî gelişimi çalışmamızın sınırını aşacağından burada, Tanzimattan sonra başlayan Türkçülük ideolojisi üzerinde kısaca duracağız.

Ondokuzuncu yüzyılda, Avrupa'da Türkoloji çalışmaları büyük bir hız kazanmıştı. Eğitim amacıyla Batı'ya giden Türk öğrenciler de bu çalışmalardan etkilenmiştir. Bu sahada ilk bilinçli çalışmayı yapanlar, Ahmet Vefik Paşa (1823-1891), Ali Suâvî(1839-1878), Lehistan'lı bir mülteci olan Mustafa Celâlettin Paşa (1826-1876), Şipka kahramanı Süleyman Paşa (1838-1892) gibi kişilerdir. Tanzimat Döneminde başlatılan Türkçülük ile ilgili çalışmaları Şemsettin Sâmî (1850-1904), Necip Asım Bey (1861-1935), Bursalı Tahir Bey (1861-1926), Velet Çelebi (1869-1950) gibi bilim adamlarının yaptığı çalışmalar izlemiştir.

Yine Tanzimatla birlikte başlayan dilde sadeleşme hareketi Mehmet Emin'in (1869-1944) 1898'de çıkan "Türkçe Şiirler" adlı şiir kitabında ilk önemli neticesini veriyordu. Metot olarak Ahmet Vefik Paşa'nın takipçisi olan Şemsettin Sâmî Bey, 1884-1902 yılları arasında Türk Dili'nin sadeleşmesi üzerine makaleler yazmıştır. "Şemsettin Sami Bey'e kadar Osmanlıca denilen dilin Türk Dili olduğunu bu kadar açıklık ve kesinlikle ifade eden bir dilciyi bilmiyorum."³³ diyen Yusuf Akçura yapılan çalışmaların önemini belirtmiştir. Yine Buharalı Şeyh Süleyman Efendi'nin Osmanlı Türkçesiyle yazmış olduğu "Lügât-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî " adlı sözlüğü 1882'de yayımlanmıştır.

Bilim ve dil sahasında yapılan bu çalışmalara, Kazan Türklerinden Akçuraoğlu Yusufun 1904 yılında Mısır'da, Türk Gazetesi'nde yayımlanan "Üç

³²Bernard Lewis, Modern Türkiyenin Doğuşu, T.T.K. Basımevi, Ankara-1970, s:201.

³³Yusuf Akçura, Türkçülük, Türk Kültür Yayını, Özdeniz Basımevi, İstanbul-1978, s:112.

Tarz-ı Siyaset" adlı eseriyle Siyasî Türkçülük eklenmiştir. Yusuf Akçura bu geniş hacimli makalede, Osmanlı Devleti'nde takip edilen üç siyasî yolu tanımladıktan sonra, bu ideolojilerin kısaca tarihî geçmişlerine değinerek, uygulanabilirlik alanlarını tartışır. Her üç ideoloji'nin de olumlu ve olumsuz yanlarını ortaya koyan Akçura, bu siyasî yollardan Osmanlı Devleti için en uygun olanının Türkçülük ideolojisi olduğu kanaatine varır. Aynı gazetenin 26 Mayıs 1904 tarihli nüshasında Ali Kemal'in şiddetli tenkitlerine maruz kalan Üç Tarz-ı Siyaset'i Ahmet Ferit, Türk Gazetesi'nde destekleyici içerikte bir mektup yayımlamıştır.³⁴

İttihat ve Terakki Partisi, II. Meşrutiyetten sonra iktidara gelerek önce İslamcılık ve Osmanlıcılık ideolojisini destekler mahiyette bir tavır alsa da daha sonra ünlü Türkçü sosyolog ve şair Ziya Gökalp'in de tesiriyle Türkçülük ideolojisini benimsemiştir.

Avrupa'da ve Türkiye'de yapılan Türkoloji çalışmaları Osmanlı İmparatorluğu içinde kök salmıştır. Bu yüzden 1911 yılında Manastır'da çıkan "Hüsn ve Şiir" adlı dergi 11 Nisan 1911'de Selânik'te "Genç Kalemler" adıyla çıkmaya başlar. Baş makelesini Ömer Seyfettin'in yazdığı "Yeni Lisan" konusuna ayıran dergi ilk defa "Milli Edebiyat" fikrini de ortaya atar. Ziya Gökalp'in de Selânik'e gelmesiyle yazar kadrosu güçlenen bu dergi kısa sürede kalabalık bir aydın kitlesini çevresinde toplar.

İttihat ve Terakki Partisi'nin de desteğiyle çalışmalar hızlanır. Çocuk Bahçesi, Türk Yurdu, Türk Ocağı, Halka Doğru, Türk Sözü, Yeni Mecmua, Dergah gibi yayım organlarının çevresinde toplanan sanatçıların çalışmalarıyla Millî Edebiyat Hareketi Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin de kuruluş ortamını hazırlamıştır.

³⁴Yusuf Akçura Üç Tarz-ı Siyaset, T.T.K. Basımevi, Ankara-1976.

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET EMİN'İN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

A)HAYATI

Servet-i Fünûn şiirinin en parlak olduğu dönemlerde, şiirlerini yayımlamaya başlayan Mehmet Emin Yurdakul, 13 Mayıs 1869 (1 Mayıs 1285)'de İstanbul'da doğmuştur. " Mehmet Emin Bey, bir balıkçı kayığı reisi olan Salih Reis'in oğludur."¹ Beşiktaş'ta ahşap bir evde fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Yurdakul'un annesi, "Edirne yöresinden, bugün Bulgaristan da kalmış Uzuncaova Hasköy'ünden İstanbul'a gelmiş göçmen, Kömürcü Mehmet Ağa'nın kızı, Emine Hatun'dur."² Mehmet Emin'in baba tarafından ataları, Terkos Gölü çevresinde bulunan Zekeriya Köyü halkındandır.

Bir halk çocuğu olan Mehmet Emin'in babası Salih Reis'i şairin arkadaşı Hamdullah Suphi şöyle anlatmaktadır. "... Adını dillerimizde her zaman hayırla anmaya mecbur olduğumuz bu mübarek adam, iliklerine kadar Türk'tü. Okuma-yazma bilmezdi; fakat eski Türklerin, eski gazâların hikâyesi ile dolu olan rûhu tarihi sever, oğluna okuttuğu beyitleri, sahifeleri dinledikten sonra 'Hey gidi günler!' diye geçmişlere hasret çeker, son devir için utanır, yerinirdi."³ Tanrıöver'in anlattıklarından da anlaşılıyor ki Mehmet Emin daha çocukken ilk halk zevkini, halk kültürünü ve Türklük bilinci ve ruhunu babasından almıştır. Şair ölümüne az bir zaman kala 1943 yılında Sezai Uzelli ile yaptığı bir konuşmada aile çevresinden ve özellikle babası Salih Reis'ten aldığı bu etkiyi şöyle dile getirecektir. "Ben halk çocuğuyum. Halk evlâdı bir ana ile babanın kucağında büyüdüm. Atalardan kalma halk öğütleriyle, halk ninnileriyle çocukluğumu geçirdim. Biraz yetişkin çağa geldiğim vakit bu halkı çok acıklı bir halde gördüm."⁴ Yazdığı şiirlerin hemen hepsinde bahsettiği halkın acı ve ızdıraplarını, yoksulluklarını halkın içinde yaşayarak gören Mehmet Emin, "Yedi sekiz yaşında Sibyan Mektebine, üç sene sonra Beşiktaş Askerî Rüştiyesine devam etti."⁵ Yine 1943 yılında İsmail Hakkı Baltacıoğlu'yla yapılan bir

¹İbnü'l -Emin Mahmut Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1969, s: 295.

²Fethi Tevetoğlu, Mehmet Emin Yurdakul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara-1988, s: 4.

³a.g.e. s: 5.

⁴Hilmi Yücebaş, Milli Şairimiz Mehmet Emin Yurdakul, Talat Altın Matbaası-1947, s: 15.

⁵İbnü'l -Emin Mahmut Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, Devlet Kitapları, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul-1969, s:295.

görüşmede babasının ümmî olduğunu, kendisine Battal Gazi, Kerem ile Aslı v.b. hikâyeleri okuttuğunu belirtmiş Namık Kemal'in Evrak-ı Perişan'ını okuduğunu söylemiştir. Böylece Mehmet Emin'in kişiliğinin gelişmesinde nelerin etkili olduğu görülebilmektedir.

Mehmet Emin Yurdakul Beşiktaş Askerî Rüştiyesi'nde üç yıl okuduktan sonra öğrenimine Mülkiye İdadîsi'nde devam eder. Ancak bu okulu bitiremeyip tasdikname alarak yarıda bırakmak zorunda kalır (1877). Şair, Bâbî'âli Sadâret Dâiresi Evrak Kalemi'ne maaşsız kâtip olarak girmiştir. İki yıl kâtip olarak çalışan Mehmet Emin, 1889'da Hukuk Mektebi'ne kaydolmuştur.

Hukuk Mektebi'nde öğrenimine devam ederken Madam Mut adlı bir Amerikalı kadınla tanışan Mehmet Emin, Madam Mut'un teşvikiyle eğitimine Amerika'da devam etme hayaline kapılır. Hukuk Mektebi'ni yarıda bırakıp, İngilizce öğrenmeye çalışan Yurdakul, Madam Mut'un ani ölümü üzerine Amerika'ya gidemez. İçeriği ahlak ve hukukla ilgili olan Fazîlet ve Asâlet adlı ilk eseri, "Kostantiniye, Matbaa-i Ebuzziyâ, H.1308 (1891)"⁶ da basılmıştır. Fazîlet ve Asâlet'i Sadrazam Cevat Paşa'ya sunan Mehmet Emin, "700 kuruş maaşla Rûsumat Mektubî Kalemi müsevvidliğine bir müddet sonra Rûsumat evrak müdürlüğüne tayin edildi."⁷ 1888'de Şebinkarahisarlı Müzeyyen Hanım'la evlenen Mehmet Emin'in ömrü boyunca mutlu geçen bu evliliğinden, üçü erkek biri kız olmak üzere dört çocuğu olmuştur.

Mehmet Emin Rûsumat Evrak Müdürü iken Şeyh Cemâleddin Afganî ile tanışmıştır. Tam olarak nereli olduğu bilinmeyen Şeyh Cemâleddin, "Kâbil'de ve Hindistan'da okumuş, din ilimleri, riyâzî ve tabiî bilgiler tahsil etmiş, Müslümanlığı içinde bulunduğu taassup aleminden kurtarmaya çalışmıştır."⁸ 1897'de İstanbul'da ölen Afganî, birçok İslâm ülkesini dolaşmış, Londra, Paris ve Rusya'ya gitmiş, buralarda yazılarıyla İslâm'ı anlatarak dünyada şöhret kazanmıştır. Âlî Paşa'nın Sadrazamlığı zamanında İstanbul'a gelen Şeyh Cemâleddin, fikirleri tehlikeli bulunarak İstanbul'dan uzaklaştırılmış, daha sonra Abdülhamit Han zamanında tekrar İstanbul'a davet edilmiştir. Devrin aydınlarını etrafında toplayan Cemâleddin, onlara bir ihtilâl ruhu aşıliyordu. Rûsumat Evrak Müdürü Mehmet Emin Bey de Şeyh Cemâleddin Afganî'nin toplantılarına gitmiştir. Mehmet Emin "Bu son asrın en büyük inkılâpçılarından biri"⁹ olarak nitelediği Cemâleddin'den etkilenmiştir. Fakat "Benim

⁶Fevziye Abdullah Tansel. Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I. Şiirler. T.T.K. Basımevi, Ankara-1969, s:XVIII.

⁷İbnü'l - Emin Mahmut Kemal İnal Son Asır Türk Şairleri Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1969, s:295.

⁸Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt II, s:1084.

⁹Hilmi Yücebaş, Milli Şairimiz Mehmet Emin Yurdakul, Talat Altın Matbaası-1949. s:11. (İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun 26.08.1943 tarihinde Yeni Adam da çıkan Mehmet Emin'le yaptığı bir mülakat).

milliyetçiliğimin asıl kaynağı işte budur."¹⁰ dediği halk ve bütün eserlerini okuduğu Namık Kemal, onun asıl yol göstericisidir.

Mehmet Emin, Rüşumat Evrak Müdürüken "Sayfa başları ve kenarları her kıt'anın arası, şiirlerin bitiminden sonraki boşluklar çiçek ve muhtelif boşluklarla süslenmiş olarak, kuşe kâğıda, pek özenilerek"¹¹ "Türkçe Şiirler" adlı ilk şiir kitabını 1898'de bastırıştır. Dört formdan oluşan Türkçe Şiirler'in dış kapağı Ressam Zonaro tarafından süslenmiştir. "Türkçe Şiirler" kitabını bastırmadan önce Mehmet Emin, devrin tanınmış edebiyatçıları olan, Recâizâde Ekrem, Abdülhak Hamit, Şemseddin Sami, Fazlî Necib ve Rıza Tevfik'e göndererek onların birer değerlendirmesini almış ve bu değerlendirmeleri kitabın başına eklemiştir.

"Şairin memurluk hayatının en uzun dönemi (1890-1909) Rüşumât yâni Gümrük İdaresi'nde geçti"¹² 1907 yılında Erzurum'da Rüşumat Nazırı olarak görev yapan Mehmet Emin, II. Meşrutiyetin ilânından sonra Trabzon Rüşumat Nazırlığı'na tayin edilmiştir. "İstanbul'da 31 Mart Vak'ası çıkınca, Mehmet Emin Trabzon'da İttihat ve Terakki Merkez Hey'eti'nde faâliyetle bulunmuş; verdiği ateşli nutuklarla halkı irticâa karşı uyarmış ve Anadolu'ya yayılma eğilimindeki ayaklanmanın bu bölgeye sıçramamasına çalışmıştır."¹³ Hüseyin Hilmi Paşa Sadrazam olduğunda Mehmet Emin, İstanbul'a çağırılır. Kendisine Matbuat Umum Müdürlüğü teklif edilse de, O kabul etmez ve çok kısa süren Bahriye Müsteşarlığı görevine başlar.

1909'da Hicaz Vali Vekilliği'ne atanan Mehmet Emin, burada yaptığı düzenlemelerle kısa sürede Hicaz'daki karışıklığı yatıştırmış ancak Şerif Hüseyin'le anlaşamayarak tayinini istemiştir. Altı ay süren Hicaz Vali Vekilliği'nden sonra Sivas'a Vali olarak atanmış, Sivas'ta uygulanan keyfî idareye dayanamadığından istifa etmiş ve 1911 yılı Mayıs'ında İstanbul'a dönmüştür.

31 Ağustos 1911'de çıkmaya başlayan Türk Yurdu Dergisi'nin imtiyaz sahibi Mehmet Emin'dir. Daha sonra Şair, Türk Ocağı'nın da başkanlığını yürütür. Ziya Gökalp'le Selanik'te bir görüşme yapan Mehmet Emin'i İttihat ve Terakki Merkezi, İstanbul Murahhası yapmak istemiştir. Fakat o yıllarda Osmanlılık düşüncesinde olan İttihat ve Terakki Partisi ile Tükçülüğün Türkiye'de ve dünyada temsilcisi olan Mehmet Emin'in uyumlu çalışabilmesi düşünülemezdi. Bu yüzden Mehmet Emin Yurdakul "İttihat ve Terakki liderleri tarafından Erzurum Valiliği'ne âdeta sürgün olarak"¹⁴ gönderilecektir. Erzurum'da bir yıl çalışan Mehmet Emin Bey, 1912'de

¹⁰a.g.e. s:11.

¹¹Fevziye Abdullah Tansel. Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I. Şiirler. T.T.K. Basımevi,Anakara -1969. s:415.

¹²Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri I. 4. Baskı, Mas Yayıncılık, s: 124.

¹³Fethî Tevetoğlu. Mehmet Emin Yurdakul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara-1988, s:22.

¹⁴a.g.e. s:26.

azledilerek kısa bir süre sonra emekliye sevk edilir. 1913 yılında yapılan seçimlerde İttihat ve Terakki Partisi Musul Mebusu olur.

Bu arada ölküsü doğrultusunda yazdığı şiirlerini çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlamaya devam eden Şair, ikinci şiir kitabı "Türk Sazı'nı "3 Muharrem 1332/9 Teşrinisânî, 1330/22 Kasım, 1914"¹⁵ de yayımlanmıştır. Sonra "Ey Türk Uyan", "Tan Sesleri" "Ordunun Destanı", "Dicle Önünde", "Hasta Bakıcı Hanımlar", ve "Turan'a Doğru" adlı şiir kitapları arka arkaya basılmıştır.

Balkan Savaşı'nda geçen Türk'ün acılı yılları, Birinci Dünya Savaşı felâketi Şair'in yüreğinde derin izler bırakmıştır. "Zafer Yolunda", "İsyân ve Dua" bu yılların ürünüdür.

Türk Ocağı'nın kurucularından ve birinci üyesi olan Mehmet Emin için, 17 Aralık 1914'te Türk Ocağı tarafından bir gece düzenlenir. Devrin önde gelen şair ve yazarları bu törene katılmışlar ve Mehmet Emin'e karşı olan duygu ve düşüncelerini içeren bir defteri, Şair'e hediye etmişlerdir.¹⁶

15-28 Eylül 1915'te Çanakkale'de savaşan askere moral vermek için İstanbul'dan Çanakkale'ye giden "Edebî Heyet" içinde Mehmet Emin de vardır. Bütün bunlar Mehmet Emin'in o yıllarda Türk Kültür hayatındaki rolünü göstermektedir.

Birinci Dünya Savaşı'nın bittiği ve Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalandığı yıllarda Mehmet Emin İttihat ve Terakki Partisi'nin son kongre başkanıdır. Parti'nin kendini feshetmesi üzerine İstanbul'da kurulan "Millî Türk Fırkası'nın kurucuları arasında bulunmuştur."¹⁷ İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesi üzerine 23 Mayıs 1919'da yapılan Sultanahmet Mitingi'nin ilk konuşmacısı olan Mehmet Emin, 1 Nisan 1921'de arkadaşı Yusuf Akçura'yla Anadolu'ya geçmiştir. TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın iltifatına da mazhar olan Şair, Kurtuluş Savaşı boyunca Anadolu'nun çeşitli yerlerini gezmiş, Anadolu insanının maneviyatını yüceltmek için çalışmıştır. 1923 seçimlerinde Şebinkarahisar'dan Milletvekili seçilen Şair, bu görevini Ağustos 1930'a kadar sürdürmüştür. 12 Ağustos 1930'da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'na geçen Mehmet Emin Yurdakul, bu partinin kapatılması üzerine 1932'de Urfa Milletvekili olarak tekrar meclise girmiştir. Daha sonra memleketi İstanbul'dan Milletvekili olan ve bu görevi ölümüne kadar sürdüren Milli Şair, 1943 yılı sonlarına doğru kalbinden rahatsızlanarak Alman Hastanesi'ne yatırılır ve 14 Ocak 1944 Cuma günü ölür. Kabri, Balmumcu'daki Asrî Mezarlıktadır. Hayatı boyunca kendini devlet ve millet hizmetine veren Mehmet Emin Yurdakul'u, torunu Doğan Yurdakul şöyle anlatmaktadır: "Millî şair ortadan uzun boylu, şişmana yakın

¹⁵Fevziye Abdullah Tansel, Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri- I. Şiirler, T.T.K. Basımevi, Ankara- 1969, s:418.

¹⁶Fethî Tevetoğlu, Mehmet Emin Yurdakul, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları;Ankara.- 1988. s:38-39.

¹⁷a.g.e. s:51.

tıknaz, açık yeşil gözlü, beyaz tenli, geniş ve açık alınlı, yirmi altı yaşındayken bıraktığı ve son zamanlarında bembeyaz olan sivri sakalı ve bıyığı ile meşhur ve birçok kimsenin teslim ettiği üzere, nuranî yüzlü bir insandı."¹⁸

Yine Doğan Yurdakul'un hatıralarından anlaşıldığına göre¹⁹ Millî Şair'i hayatının sonlarına doğru üzen iki önemli olay olmuştur. Bunlardan biri Şair'in eşinin kendinden önce ölümü (23 Ocak 1943) diğeri ise evinin yanmasıdır (26 Mart 1941). Zengin bir kütüphanesi olan Mehmet Emin, bu kütüphaneyi İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ne bağışlamayı düşünmüş ancak çıkan yangında bütün kitapları yanmıştır.

B) EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Batı tesirinde gelişen Türk edebiyatının yetiştirmiş olduğu ilk halkçı, milliyetçi, ve insaniyetçi şairlerinden biri olan Mehmet Emin, şiirlerini yazmaya başladığı dönemde, bu ülkülerini gerçekleştirmek için pek de olumlu şartlara sahip değildi. Herşeyden önce Edebiyat-ı Cedideciler, Mehmet Emin'den hem dünya görüşü hem de şiir anlayışı yönünden farklıydılar ve en şöhretli günlerini yaşıyorlardı. Tevfik Fikret ve Cenap Şehabettin şiirde, Halit Ziya ve Mehmet Rauf da nesirde, verdikleri eserlerle Eski Edebiyatı savunanlar karşısında, Avrupaî Türk Edebiyatı'nın kesin zaferini ilân etmişlerdi. Bu arada Osmanlı Devleti yöneticileri Mehmet Emin'in yazmayı tasarladığı sosyal ve millî konulara değinilmesine iyi bakmıyorlardı. Bu yüzden I. ve II. Meşrutiyet dönemleri arası yetişen sanatçılar, sosyal ve millî konularda eserler vermekten mümkün olduğu kadar kaçınıyorlar, daha çok ferdî duygulara önem veriyorlardı. Namık Kemal-Şinasi-Ziya Paşa Mektebi'nin ihtilâlcî ruhu kapanmış, Ekrem-Hamit-Sezâî Mektebi'nin içe dönük ve ferdî sanat anlayışı hakim olmuştu. Bir taraftan Servet-i Fünûn topluluğunun üstad olarak kabul ettiği Recâizâde Mahmut Ekrem şiirlerini yazarken, diğeri yandan Şair-i Azam Abdülhak Hamit Tarhan çalışmalarına aralıksız devam ediyordu. Bu şartlar içerisinde ilk şiir denemelerine başlayan genç şair Mehmet Emin, şiirlerini yayımlarken son derece ihtiyatlı davranması gerektiğinin bilincindeydi. Ya önüne çıkan fırsatları iyi değerlendirecek ya da yanlış bir zamanlama yaparak kendini ispat edemeyecekti. 1897 Nisan'ın da çıkan Türk-Yunan Savaşı, Şair için kaçırılmaması gereken bir fırsattı. Bu savaş sebebiyle millî duyguları işleyen eserlere karşı sansür zayıflamış ve Mehmet Emin:

¹⁸Mehmet Emin Yurdakul, Türk Sazı, Atlas Kitabevi, İkinci Baskı, İstanbul- 1969, s:31. (Doğan Yurdakul, Mehmet Emin Yurdakul'un Hayatı ve Hususiyetleri)

¹⁹Fethî Tevetoğlu, Mehmet Emin Yurdakul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara-1988, s:96.

"Ben bir Türk'üm dinim cinsim uludur.

Sinem özüm ateş ile doludur,

İnsan olan vatanının kuludur,

Türk evlâdı evde durmaz giderim!"²⁰

diye başlayan "Anadolu'dan Bir Ses Yâhut Cenge Giderken" şiirini 1897 de yayımlamıştır. Böylece-belki de farkında olmadan Türk Edebiyat'ında yeni bir çığır açmıştır.

Mehmet Emin Yurdakul'un edebî kişiliğinin gelişmesinde ve oluşmasındaki başlıca amilleri şöyle sıralayabiliriz. Bu amillerden birincisi ve en önemlisi onun "Ben halk çocuğuyum. Halk evlâdı bir ana ile babanın kucağında büyüdüm."²¹ dediği halk, özellikle tam bir halk adamı ve ümmî olan babası Salih Reis'tir. "Millî Şair'in hayatında, sanat ve idealinde, okuduğu mekteplerden ziyade, babasının muhiti rol oynamış; Salih Reis'in, oğluna okutup, dinlediği Kerem ile Aslı, Aşık Garip, Battal Gazi gibi halk roman ve destanları ile, Namık Kemâl'in Evrak-ı Perişan'ı Mehmet Emin üzerinde derin tesirlerini göstermeye başlamıştır."²²

1888 yılında, ondokuz yaşındayken, Şebinkarahisar'lı yine bir halk çocuğu olan Müzeyyen Hanım'la evlenen Mehmet Emin, hayatı boyunca bu Anadolu kasabasına tam dokuz defa gitmiş, bu seyahatlerinin altısında altışar ay, üçünde birer yıl kalmıştır. Gerek yolculuklarında ve gerekse Şebinkarahisar'da kaldığı yıllarda, yine içinden geldiği halkı daha iyi tanımış, halkın yaşayışını, sıkıntılarını görme imkânı elde etmiştir. Ayrıca yazdığı şiirlerde eşinin de bir Anadolu kasabasından olmasının büyük etkisi olmuştur.

Düzenli bir öğrenim görmeyen ve öğrenim hayatı boyunca bir kaç okul değiştiren Mehmet Emin'in edebî kişiliğinin gelişmesinde dönemin sanatçılarının fazla bir etkisinden söz edemeyiz. Buna rağmen " 1889'da Hukuk Mektebi'ne yazılan Mehmet Emin, bu okula devam ederken, yalnız Münif Paşa'nın Edebiyat, Hikmet-i Hukuk ve Medhal-i Hukuk derslerinin hoşuna gittiğini ve kendisini çektiğini söylemektedir."²³ Ancak Millî Şair'in Evrak-ı Perişan başta olmak üzere, bütün eserlerini incelediği, Tanzimatın ihtilâlcî bir vatan şairi olan Namık Kemâl'den etkilendiği bir gerçektir.

²⁰Fevziye Abdullah Tansel. Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I. Şiirler, T.T. K. Basımevi, Ankara-1969. s: 22.

²¹Hilmi Yücebaş. Millî Şairimiz Mehmet Emin Yurdakul, Talat Altın Matbaası-1949, s:14. (Şair'in Sezai Uzelli ile yaptığı 26.06.1943'te Vatan'da yayımlanan bir konuşma)

²²Mehmet Emin Yurdakul. Türk Sazı, İkinci Baskı, Atlas Kitabevi, İstanbul -1969, s:27. (Mehmet Emin Yurdakul'un Hayatı ve Hususiyetleri, Torunu Doğan Yurdakul)

²³Fethî Tevetoğlu. Mehmet Emin Yurdakul. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara -1988. s:7.

Millî Şair'in hayatı boyunca dilinden düşürmediği ve her fırsatta etkilendiğini söylediği bir diğer kişi Şeyh Cemâleddin Afganî'dir. Afganî, 1892'de Sultan Abdülhamit'in daveti üzerine İstanbul'a geldiğinde onun sohbetlerini en çok takip eden ve fikirlerinden etkilenen Mehmet Emin'dir. Devrin Türk aydınları üzerinde büyük etkisi olan Şeyh Cemâleddin'in "Vahdet-i Cinsiye Felsefesi veya Lisan Birliğinin Hakîki Mahiyeti" makalesinin özeti "Cinsiyet olmaksızın millet, millet olmaksızın saadet olmaz. Dil olmadan da millet olmaz. Dil de ihtiyaç duyulan her çeşit sanata ve çeşitli konulara ve sınıflara taalluk eden kelimeleri olmadıkça gerçek dil olmaz."²⁴ şeklindedir. Farsça olarak yayımlanan bu makale, Mehmet Emin tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve Teşrinisanî 1328(1910) da yayımlanmıştır. Afganî'nin Mehmet Emin üzerindeki etkisi tartışılmaz. Fakat Millî Şair'in Şeyh'ten aldığı Türçülük ve halkçılık değil, yukarıdaki makale özetinden de anlaşılacağı gibi bir inkılâpçılık" olabilir.

Mehmet Emin Yurdakul, Namık Kemâl'den aldığı erkekçe bir ihtilâlcî ruh, bbası Salih Reis'ten ve ei Müzeyyen Hanım'dan aldığı halkçılık ve milliyetçilik duyguları, Şeyh Cemâleddin'den aldığı inkılâpçı düşüncelerle çağdaşı olan diğer Osmanlı sanatçılarından ayrılmıştır. Şair, kendisiyle yapılan bir görüşmede, devrin Osmanlı Şiiriyle kendi şiirlerinin farklılıklarını şöyle ifade etmektedir:

"-Ben halkçı ve milliyetçi idealimle Osmanlı şiir ve edebiyatından iki yolda ayrıldım.

1-Dil ve vezinle

2-Mana ve mevzu ile"²⁵

Dilde sadeleşmeyi savunan ve halkın konuştuğu dili kullanan şair, vezin olarak halk diline uygun olan hece veznini kullanmayı tercih etmiştir. Şair halkın kullandığı vezni ve dili bilir fakat içinden geldiği halkın zevk ve estetik anlayışına tam olarak hakim değildir. Bu yüzden kullandığı vezin ve dille bütünüyle tanıyamadığı halk şiirini taklit etmiş ama aynı dönemde halk zevki ve anlayışıyla şiir yazan Rıza Tevfik'in başarısını gösterememiştir.

Mehmet Emin, şiirlerinde işlediği konular açısından da devrin edebî şahsiyetlerinden farklıdır. Şiirlerinde millî duyguları ön planda tutan konuların yanında, ilk şiir denemelerinden başlayarak yazmış olduğu hemen bütün şiirlerinde halkın duyusunu, düşünüşünü, acısını, ızdırabını, geçim şartlarını, geri kalmışlığını işlemiştir. Onun şiirlerinde ferdî duygulanmalara, aşklara, sevgili yüzünden çekilen acılara yer yoktur.

²⁴Mümtaz'er Türköne, Cemâleddin Afganî ve Türkçüler, Türk Yurdu, Cilt:8, Sayı:5, Haziran 1987, s:31.

²⁵Hilmi Yücebaş, Millî Şairimiz Mehmet Emin Yurdakul, Talat Altın Matbaası-1949, (Sezai Uzelli'nin Mehmet Emin Yurdakul'la yaptığı bir konuşma.)

"Biz o şi'ri iteriz ki çifte giden babalar,
Ekin biçen genç kızlarla, odun kesen analar,
Yanık sesin dinlerken gözyaşların silsinler."²⁶

"Biz Nasıl Şiir İsteriz" adlı yukarıdaki parça Mehmet Emin'in ilk şiirlerindedir ve onun bundan sonra yazacağı şiirlerdeki konularla ilgili olarak bize kesin ipuçları vermektedir.

Yurdakul, yazdığı şiirlerle bir halkçı şair olmakla birlikte, onun şiirlerinde kullandığı nazım şekilleri, hem Halk Edebiyatı, hem de Eski Edebiyat'ın nazım şekillerinden farklıdır. Mehmet Emin çoğunlukla Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemlerinde edebiyatımıza girmiş olan Batı nazım şekillerini kullanmıştır. Bu nazım şekilleri sone, terza-rima, triyole gibi İtalyan kaynaklı nazım şekilleridir. Ayrıca vezinlerle mısraların kırılmasıyla oluşturulan serbest müstezat Mehmet Emin'in manzum hikâyelerinde bolca kullandığı bir nazım şekli olarak görülmektedir.

Türkçe Şiirler'in şairi Mehmet Emin Bey'in şiirlerinde işlediği temalar ve ondaki inkılâpçılık, milliyetçilik ve halkçılık fikirlerini gelişimini bir kaç safhada inceleyebiliriz. Şairin eserlerini verdiği yıllarda mensubu olduğu milletin beş büyük savaşa girdiğini ve bu savaşlardan ikisinin zaferle üçünün hezimetle sonuçlandığını da dikkate alarak bu safhaları üçe ayırabiliriz.

Birinci dönem 1895-1908 yıllarını kapsar. Mehmet Emin, ilk şiiri olan "Köyde Fırtına'yı" 1895 yılında Resimli Gazete'de yayımlanmıştır. Bu şiirde köyde esen şiddetli bir fırtınanın köy halkına ve yaşayışına verdiği zarar anlatılmış, fırtına kişileştirilerek, bir şehit evi olan eski bir kulübeyi yıkmaması istenmiştir. Daha sonra Şair 1897 Türk - Yunan Savaşı'ndan önce ve zaferin verdiği heyecanla yazdığı dokuz şiirini 1898'de Türkçe Şiirler adıyla yayımlamıştır. Bu şiirlerin hemen hepsi doğrudan veya dolaylı olarak 1897 Türk-Yunan Savaşı'yla ilgilidir. Fakat "Kur'ân-ı Kerîm" adlı şiirinin Şeyh Cemâleddin'den alınan ilhamla yazıldığı söylenebilir.

Yurdakul, Türk-Yunan Savaşı'ndan sonra, 1908'e kadar daha çok sosyal içerikli şiirler yazmıştır. Bu alanda sayılabilecek "Zavallılar", "Kaynana ile Damat", "Ana ile Kızı", "On Para Ver", "Zavallı Kayıkçı", "Çekiç Altında", "İlk Yara", "Ya Ölüsem Ne Yaparlar", "Çiftçilik", "Ey Genç Çiftçi", "Yolcu", "Yavrumuzu Çoğaltalım", "Sebep Ne Ki Doğurmasın", "Demir", "Demirci", "Bırak Yapma", "Bir Delikanlı'ya", "Çocuklar", "İmtihan", "Günahkar", "Bahtiyarlık", "Ölü Kafası", "Barbaros"²⁷ adlı şiirleri Selanik'te çıkan Çocuk Bahçesi Mecmuası'nda 1905 yılında yayımlanmıştır. Ayrıca yine Servet-i Fünûn Dergisi'nde yayımlanan "Kibrikçi Kız" (12 Temmuz 1900),

²⁶Fevziye Abdullah Tansel. Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I. Şiirler. T.T. K. Basımevi, Ankara-1969, s.21.

²⁷a.g.e. 418-419-420-432.

"Kesildi mi Ellerin" (4 Nisan 1901), "Gözyaşım" (15 Şubat 1900), adlı şiirleri sosyal içerikli ve halkın yaşayışını anlatan şiirlerdir. Bu yıllarda Bağçe, Musavver Muhît, Resimli Kitap, Çocuk Dünyası gibi dergilerde şiirleri çıkan Mehmet Emin, işlediği temalar yönünden Tefik Fikret'le bir paralellik gösterir. Diğer bir ifadeyle Tefik Fikret'in Servet-i Fünûn lisanıyla ve aruz veznini kullanarak yaptığını; Mehmet Emin halk Türkçesiyle ve hece vezniyle yapmaya çalışıyordu. Kullanılan nazım şekilleri-yine vezinleri farklı olmak üzere-serbest müstezatlardan oluşmuş manzum hikâyeler ve Batı'dan alınma nazım şekilleriydi. Zaten Tefik Fikret de Mehmet Emin'in işlediği konuları beğenmiş ve ona takdirlerini belirten mektuplar yazmıştır. Mehmet Emin'in bu dönemde yazdığı şiirlerde Tefik Fikret'in etkisi görülebilir. Mehmet Emin birinci dönemi diye nitelediğimiz 1895-1908 yıllarında yazdığı şiirlerine, Türkçe Şiirler'de yayımlanan "Anadoludan Bir Ses Yâhud Cenge Giderken" ve "Kur'ân-ı Kerîm" şiirlerini de ilave etmiş ve "Türk Sazı" adıyla 1914'te yayımlamıştır. Ancak Türk Sazı'nda Meşrutiyet'in ilânından sonra yazdığı bazı şiirler de mevcuttur.

Yurdakul'un şiirlerinde ikinci dönem, 1908-1920 yıllarını kapsar. 1908 yılında II. Meşrutiyet ilân edilmiş, sanatçıların üzerindeki baskı hafiflemiştir. Tanzimatla birlikte Türkiye'de bilimsel alanda tartışılmaya başlanan Türkçülüğün Yusuf Akçura'nın 1904'te Mısır'da yayımladığı Üç Tarz-ı Siyâset adlı eseriyle artık siyasal alanda uygulanabilirliği tartışılmaya başlanmıştır. Zaten millî duyguları oldukça güçlü olan Mehmet Emin Bey, 1898'de Türkçe Şiirler'i yayımlamakla edebiyatta Türkçülüğü de başlatmıştı. 1908 yılında iktidara gelen İttihat ve Terakki Partisi, Devletin içinde bulunduğu nazik konum gereği ilk zamanlarda Türkçülüğü desteklemese de Partinin Merkez-i Umumî Üyesi olan Ziya Gökalp'ın zorlamasıyla Türkçülük ile ilgili yapılan çalışmalara göz yummuş hatta teşvik etmiştir.

Bütün bu olumlu gelişmeler, milliyetçi, halkçı, insaniyetçi ve ihtilâlcî bir şair olan Mehmet Emin'e ülküsü doğrultusunda yeni şiirler yazması için yeterliydi. Bu yüzden Millî Şair'in 1908'den sonra yazdığı şiirlerin çoğunluğunun temasının kahramanlık olduğunu görebiliriz. 1908'den Türk Sazı'nın basım tarihi olan 1914'e kadar yazdığı "Bırak Beni Haykırayım" (Türk Yurdu-1913), "Vatan Tehlikede" (Resimli Kitap-Eylül 1909), "İşte O Gün" (Millî Nevsal-1914), "10 Temmuz (Türk Yurdu-23 Temmuz 1914), "Yurdumuzun İniltisi" (Türk Yurdu 1913), "Ya Şehit Ol Ya Gazi" (Türk Yurdu-1912), "Kur'a Neferi" (Resimli Kitap Eylül 1908), "Ordu'dan Bir Ses" (Türk Yurdu-1913), Sen Feryada Başlayınca (Bağçe-8 Haziran 1909), "Nifak" (Türk Yurdu-1912), "Felâketler Karşısında" (Türk Yurdu-1913), "Benim Ru'yam" (Türk Yurdu-1914), "İrkimin Türküsü" (Bilgi Mecmuası-Haziran 1914), "Selâm Sana" (Türk Yurdu-1914), "Kanımı Taşıyana" (1914), "Ona Ölüm" (Türk Yurdu-1912), İsmail Gaspirinski'ye (Türk Yurdu 1914)²⁸ adlı şiirleri Mehmet Emin Yurdakul'da 1908'den

²⁸Fevziye Abdullah Tansel, Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I.Şiirler, T. T. K. Basımevi - Ankara-1969, s:418-426.

sonra ağırlık kazanan milliyetçi, ihtilâlcı hatta turancı ruhun ürünleri olan ve çoğunluğu Türk Milletinin tarihi ve Türk Ordusu'nun kahramanlıklarıyla ilgili şairlerdir. Yine "Ey Türk Uyan" 1914, "Tan Sesleri"-1915, "Ordu'nun Destanı"-1915, Türk-Arap dostluğunu pekiştiren "Dicle Önünde"-1916, "Hasta Bakıcı Hanımlar"-1917, "Turan'a Doğru"-1918, "İsyân ve Dua"-1919, şiirleri hep bir dönemin ürünleridir. Millî Şair'in bu dönemde yazmış olduğu şiirlerde beşbin yıllık muazzam bir geçmişi olan Türk Milletini, Türk Tarihini ve Viyana'dan Çin'e Uzanan Türk Coğrafyasını görebiliriz.

Mehmet Emin'in şiirlerinde bir diğer önemli dönüm noktası 1920'den ölümüne kadar geçen süredir. Bu dönemde artık acılar bitmiş, kesin zafer kazanılmış, şairimizin idealindeki millî devlet kurulmuştur. Millî Şair'e bundan sonra düşen görev, kazanılan zaferin destanını yazmak yapılan inkılâpları alkışlamak ve teşvik etmektir.

İdealist bir şair olan Mehmet Emin Yurdakul, 1898'de Türkçe Şiirler'in yayımlanmasından itibaren ömrünün sonuna kadar Türkçe için, Türk Milleti için çalışmıştır. Tanzimat'ın devamı olan Servet-i Fünûn sanatçıları kendi aşklarını, ızdıraplarını, ve zevklerini tatmin için şiirler yazarken Mehmet Emin, Türk Milleti'nin gür bir sesi olarak ortaya çıktı. "Salih Reis'in bu derin düşünceli şair çocuğu, daha hayatının ilk dakikalarından itibaren Anadolunun menakıb-ı felâketini dinleye dinleye büyüdüğü için, Türklük hissini kalbinin en derin köşelerine nakşetmiş ve diğer sanatkârların daima nazar-ı istihkarla gördükleri halk kütlesine karşı her zaman derin bir muhabbet beslemiştir."²⁹ Türk Edebiyatında gerek dil ve gerekse vezin sahasında açmış olduğu cereyan kısa sürede meyvesini vermiştir. 1911 yılında başlayan Genç Kalemler hareketiyle, Yurdakul'un açtığı çığır başarıya ulaşmış ve Türkçe gerçek kimliğini bulabilmiştir.

Yurdakul'un 1898'de açtığı çığırın önemini yerli sanatçılar kavrayamamışlar daha çok bu çığırın değerini yabancı Türkologlar farketmişlerdir. Bu sebeble Rusya'da Minorsky, İngiltere'de E.J.W.Gibb, Fransa'da Paul Horn, Almanya'da F. Giese Millî Şair'in şiirlerini kendi dillerine çevirmişler ve Mehmet Emin'e övgü dolu mektuplar yazmışlardır. Ayrıca 1914'te basılan Türk Sazı'ndaki şiirler daha kitap haline gelmeden önce yabancı dillere çevrilmiş ve üzerinde tartışmalar başlamıştı. Theodor Menzel, Mehmet Emin'in "Beşiğin Önünde" adlı şiirini çevirmiş, Dr. Schrader'de onun "Anadolu" adlı şiirini tahlil ederek bazı bölümlerini Almanca'ya çevirmiştir. F.Giese, Türk Sazı'ndaki şiirlerden yirmidördünü Almanca'ya çevirmiştir. "Bunlar 'Çiftçilik', 'İlk Yara', 'Bir Delikanlı'ya', 'Çocuklar', 'Demirci'nin Öğüdü', 'Bırak Yapma', 'Bahtiyarlık', 'Zavallılar', 'Kaynana ile Dâmad', 'Ana ile Kızı', 'Sürücü', 'Demir', 'Yavrumun Mezarında', 'Ölü Kafası', 'Ey Genç Çiftçi', 'Yavrumuzu Çoğaltalım', 'Sebep Ne ki Doğurmasın', 'Ömür Yolunda - yâhud - Yolcu (yolcu)', 'Sokak

²⁹Hilmi Yücebaş, Millî Şairimiz Mehmet Emin Yurdakul, Talat Altın Matbaası-1949, s:37. (M.Fuat Köprülü'nün Nevsal-i Millî'de yayımlanan Mehmet Emin Bey adlı makalesi)

Kapısı Önünde (Ya Ölürsem Ne Yaparlar), "Çekiç Altında", "Benim Şiirlerim", "Günahkâr", "Kıristof Kolomb", Jan(Johann) Gutenberg", "Martin Luther" başlıklı şiirlerdir."³⁰ Yine Dr.Fischer ile Ahmed Muhyiddin, "İlk Yara", "Çiftçilik", "Sen Feryada Başlayınca", "Kibritçi Kız" şiirlerini Almanca'ya tercüme etmişlerdir.

Mehmet Emin'in Turancılık Ülküsü'nde yazdığı "Ey Türk Uyan" adlı uzun şiiri Dr. Arthur tarafından Almanca'ya çevrilmiş ve "Heda, Türke, Wach auf" adıyla yayımlanmıştır. Ömer Seyfettin Ey Türk Uyan'ın 1914'te yayımlanması üzerine "Büyük Bir Şiir:-Ey Türk Uyan-" adlı makalesinde "Fertler, fertlerin yarattığı ferdî güzelliği görür, fakat kendi müşterek rûhunu terennüm eden bir şairin sanatını, ictimaî ve mukaddes heyecanını bizzat millet ve milletler görür."³¹ diyerek Millî Şair'in Türk Milletinin üzerinde bıraktığı etkiyi belirtmiştir.

1914'te şöhretinin en yüksek noktasında olan Mehmet Emin için 17 Aralık 1914 akşamı Türk Ocakları tarafından bir gece tertiplenir. Devrin önde gelen edebî şahsiyetlerinin katıldığı bu gecede Millî Şair'e hatıra olarak sunulan defterde Halide Edip şöyle diyordu: "Emin Bey, Türk Cereyânının en insanî ve en canlı sîmâlarından biridir. Kendisi'nin muasırı olduğuma pek müftehirim"³² demiştir.

Türkçe'nin millî vezni olarak kabul edilen hece vezni ile şiir yazma çalışmaları Tanzimat ve Servet-i Fünûn sanatçıları arasında bir kaç denemeden ibaretti. Mehmet Emin, bütün şiirlerini hece vezniyle yazmakla kendisinden sonra gelen nesillere de yol açmış oldu. Yazdığı şiirlerde ritm, ahenk ve ses uyumu olmasa da bu açığı kendisini takip eden genç şairler kapatmışlar ve Millî Edebiyat akımıyla birlikte Türkçe'de aruzun yerini hece vezni almış, Beş Hececiler dediğimiz edebî akım meydana gelmiştir.

Yurdakul, bazı tenkitçiler tarafından şair olarak kabul edilmese de yazdığı şiirlerin hem yurt içinde hem de yurt dışında yayılması, kendisinden sonra gelen önemli bir sanatçı topluluğuna damgasını vurması Yeni Türkiye Cumhuriyeti kurucularının önünü açması yönlerinden Türk Edebiyatı'nın önde gelen bir sanatçısıdır.

³⁰Fevziye Abdullah Tansel, Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I. Şiirler. T. T. K. Basımevi, Ankara-1969, s:XXXVII.

³¹Doğumunun 100. yılında Ömer Seyfettin, Marmara Üniversitesi Yayınları- İstanbul-1984, s:258.

³²Fethî Tevetoğlu, Mehmet Emin Yurdakul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara-1988, s:40.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEHMET EMİN'İN ŞİİR ANLAYIŞI

A) ŞİİRLERİNİN DIŞ UNSURLARI

1)DİL ve ÜSLÛP

Türkiye'de Millî Edebiyat Akımı 1911'de Genç Kalemler hareketiyle başlamıştır. Ömer Seyfettin, Genç Kalemler Dergisi'nde çıkan "Yeni Lisan" (11 Nisan 1911) adlı makalesinde Türk Edebiyatı tarihini kısaca özetleyip, eski lisanın hastalıklarını belirttikten sonra "Millî bir edebiyat vücuda getirmek için evvelâ millî bir lisan ister. Eski lisan hastadır. Hastalıkları, içindeki lüzumsuz ve ecnebi kaidelerdir."¹ demektedir. Yüzyıllar boyunca Arapça ve Farsça'nın boyunduruğu altında kalan Türkçe'ye ancak ondokuzuncu asrın sonlarında sahip çıkılmıştır. Osmanlı aydınlarının küçümseyerek baktıkları ve "taşra insanların konuştuğu argo bir dil" dedikleri Türkçe'nin hakkını vererek, bilinçli olarak bu dili şiirlerinde ilk kullananlardan biri Mehmet Emin Yurdakul olmuştur. "Medeniyet değişiminin hakîki bir kriz aldığı saha şüphesiz dildir. Hakikatte, Türk edebiyatında İslâmlaşma devrinden başlayarak bütün tarihi boyunca devam eden bir dil meselesi vardı.² Dildeki bu mesele halkın konuştuğu dille Saray çevresinde toplanan bir avuç aydının konuştuğu ve yazdığı dil arasındaki büyük uçurumdur. Bu uçurumu kapatmak için başlatılan ilk somut girişimlerden biri 1898'de yayımlanan ve yayımlandığında büyük ilgiyle karşılanan Rüşumat Evrak Memuru Mehmet Emin Bey imzasıyla çıkan "Türkçe Şiirler" dir. Çünkü bu küçük kitaptaki dokuz parça şiirde bir ahenk, bir estetik, bir süslü ve sanatlı söyleyiş yoktu ama onu diğerlerinden farklı kılan özellik diliydi. Bu dil, Anadolu insanının konuştuğu, duygularını, düşüncelerini aktardığı, çağlar boyunca işleyip geliştirdiği öz Türkçe'ydi. Mehmet Emin, bu hareketiyle Millî Edebiyat Akımı'nın dildeki prensibini başlatmış oldu.

Şiirin temel malzemesi dildir. Bu dilin şairin yaşadığı dönemde konuşulan ve herkesin anlayabileceği bir dil olması gerekir. Servet-i Fünûn dönemi Türk şiiri, gerek estetik, gerek anlatım güzelliği ve gerekse şekil yönünden güzel sayılabilir. İlk defa Türkçe, Servet-i Fünûn'la aruza hakim olmuştu. Fakat Servet-i Fünûn sanatçılarının önemli bir eksikliği dilde düştükleri hatalı yoldu. Onların dili, Divan Şiiri dilinden daha ağırdı. Bu yüzden Servet-i Fünûn topluluğu sanatçıları "bir salon edebiyatı yapmakla" eleştirilmişlerdir. Türk Edebiyatına Servet-i Fünûn

¹Doğumunun 100. yılında Ömer Seyfettin, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul-1984, s:200.

²Ahmet Hamdi Tanpınar, Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, Dergâh Yayınları,III.Baskı, İstanbul-1992, s:102.

sanatçılarının hakim olduğu bir dönemde ortaya çıkan ve Anadolu köylüsünün konuştuğu bir dille şiirlerini yazan Mehmet Emin, şiirin özü olan dili değiştirmiş, Türkçe'de önemli bir dil ihtilâlinin başlatıcısı olmuştur.

Milli Şairin yazdığı hemen bütün şiirlerinde akılda kalan tek mısraı "Ben bir Türküm dinim cinsim uludur." mısraıdır ki Yahya Kemal, "bu pek meşhur mısra da 'bir' kelimesini fazla bulurdu."³ Mehmet Emin'in kullandığı lüzumsuz kelimeler, mısralardaki seslerin uyumsuzluğu onun şiirlerinin tenkit edilecek başlıca yönleridir.

"Ey parlak ay! Işığın saç, yolcuların gözüne;
O yerde ki kötü gece gizlemiştir mezarım.
Ey yolcular beni sorun milletimin özüne;
O günde ki bir zelzele düzlemiştir mezarım."

(SEHİD YÂHUD OSMAN'IN YÜREĞİ. S:28.)

Yukarıdaki örnekte de görülüyor ki p, k, ç, sert ünsüzlerinden sonra y, l, g, z, n gibi yumuşak ünsüzleri ihtiva eden kelimelerin gelmesi okunuşta bir telaffuz zorluğu ortaya çıkarmaktadır. Yine aynı örnekte hiç gereği yokken sadece vezin kaygısıyla "ki" bağ edatlarının kullanılması da üslûbun akıcılığını engellemektedir.

"Viran köyü bir yayladan ayıran ıssız dağın,
Yeşil, penbe gölgelere hasret çeken ırmağın
Eteğinde, birkaç kırık fidancığın yanında;

.....

On yaşında boynu bükük, bağı yanık bir çocuk
Üstü başı eski püskü, yalın ayak yavrucuk.
Gözlerini yola dikmiş; birisini bekliyor

.....

"

(YETİM ÇOCUK YÂHUD OSMAN'IN KAYGUSU, S:30)

Şair yukarıya aldığımız mısralarda halkın yaşadığı sefaleti şiirleştirmek isterken basitliğe düşmüştür. Irmak suyu bol olan bir akarsudur. "Akarsuyun yeşile hasret kalması" düşünülemez. Mehmet Emin burada gördüğü memleket manzarasını değil ideolojisine uygun olarak hayalinde yarattığı bir yeri tasvir etmektedir. "Gölge" isminin önüne "yeşil penbe" sıfatlarının gelmesi sıradan benzetmeler hissini uyandırmaktadır. Şairin çocuğu tasvir ederken kullandığı "üstü başı eski püskü" ifadelerinde hiç bir şiiriyet özelliği göremiyoruz.

³Mehmet Kaplan Şiir Tahlilleri, Dördüncü Baskı, İstanbul- 1969. s:149.

Mehmet Emin'in yazdığı şiirlerde bir üslûp kaygısı yoktur. Yukarıda da belirtildiği gibi Şair, "halk çocuğu olduğunu" söyleyerek Anadolu insanının yaşayışını şiire sokmuş ancak bunu yaparken dilde üslûpsuzluğa düşmüştür. Bir sanatçıyı diğerlerinden farklı kılan o sanatçının üslûbudur. Mehmet Emin, Türkçe'nin zengin ifade gücünden ve kelime kadrosundan yararlanamamış, şiirde kullandığı kelimelerin mısra içindeki uyumuna dikkat etmemiştir. Bu yüzden Millî Şair'in yazdığı şiirler beğenilmemiş haklı olarak "kaval sesi" diye eleştirilmiştir. Şiirindeki bu eksikliği farkederek Şair, "Anlayamayanlara " adlı şiirinde kendisine yapılan eleştirileri bir "hakaret" olarak kabul etmiş, herkesin bu yolda yaptığı hizmetin bir değeri olduğunu belirtmiş ve ortak nokta aramaya çalışmıştır.

"

.....

Siz kuyumcu olunuz ben demirci olayım;

Elmas saçan dehayı bütün sizde bulayım.

Alev saçan her ocak vatan için yanmıştır;

Biz hepimiz bir ruhla sarılalım çekice."

(ANLAYAMAYANLARA. S:409)

Mehmet Emin'in bazı şiirlerinde daha çok bir nesir havası vardır. Bu nesir de üzerinde fazla durulmayan alelâde bir nesirden başka bir şey değildir. Rubâb-i Şikeste'nin şairi Tefik Fikret'e ithaf edilmiş olan "Gözyaşım" şiirinde bu basit nesir havasını açıkça görebiliriz:

Derler ki insanlıkta acımak var, sevmek var,

Öyle insan görülür ki en kaygusuz gününde

İl derdini dert eder.

Komşusunun acısını kendisinin gönlünde

Duyup 'vah kadeşim!' der...

.....

Ey sevgili kardeşim

Bence ömür cenk eylemek, didinmek,

Kemirilmek, acı görmek, incinmek

İnildemek, ağlamaktır; işte benim gözyaşım!"

(GÖZYAŞIM S: 309)

Mehmet Emin, dilde başlattığı ihtilâlle ve millî konuları işlemesiyle bir geçiş dönemi şairidir. Bu özelliklerinden dolayı Millî Şair, hem yurt içinde hem yurt dışında daha ilk şiirlerinin yayımlanmasıyla birlikte büyük bir üne kavuşmuştur. Millî Şair'in şiirlerindeki dil ve üslûp eksikliği onun tarihî değerinden bir şey kaybettirmez. Çünkü Mehmet Emin, 1898'de yayımladığı ilk şiir kitabıyla mensubu olduğu Türk halkına kendi diliyle bir "Çoban armağanı çam sakızı" sunmuştur. Böylece yüzyıllar boyunca hor görülen Türkçe'ye önem verilmeye başlanmış Türkiye ve Türkiye dışındaki Türkologlar Mehmet Emin'in açtığı çığırı büyük bir ilgiyle karşılamışlardır.

Türk Dili'nde sadeleştirme çalışmaları Tanzimat'la birlikte başlamıştı. Ancak Tanzimat sanatçılarından bir kaç denemesi dışında bu çalışmalar, uygulamada değil daha çok Türkoloji'yle ilgiliydi. Bu yüzden Mehmet Emin, şiirlerinde halkın konuştuğu dili kullanarak sade ve saf bir Türkçe'yle şiirlerini yazmakla Türk Dili'nin sadeleştirilmesi ve yabancı unsurlardan arınması yolunda önemli bir adım atmıştır. "A History of Ottoman Poetry London 1900" adlı Osmanlı Şiiri Tarihi'nin yazarı E.J.W. Gibb, Türkçe Şiirler'in yayımı münasebetiyle Mehmet Emin'e gönderdiği 6 Haziran 1899 tarihli mektubunda "Şimdi siz geldiniz ve ne Şark'a bakarak, ne Garb'e; kendi vatandaşlarınızın gönlünü okudunuz ve bunların hissiyatını kendi lisânıyla ve edîbâne bir tarzda arz ettiniz. Fikr-i âcizâneme göre, Türk şiirinin doğru mazmûnu ile doğru tarz-ı ifâdesini siz buldunuz; sizi altı asır beklemiştir"⁴ diyerek Mehmet Emin'in dilde açmış olduğu çığırı övmüş ve tebrik etmiştir. Halkın konuştuğu bir dille yazılan ve 1898'de yayımlanan "Türkçe Şiirler" adlı şiir kitabı gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında büyük yankılar uyandırmıştır. Gibb başta olmak üzere Strasburg Üniversitesi Türkologlarından Paul Horn, Rus Şarkiyatçısı Minorsky ve Alman Türkologları Mehmet Emin'e tebrik ve takdirlerini belirtmişler, onu yeni eserler vermesi için teşvik etmişlerdir. Yine Kırım'da çıkan ve Türk dünyası için "dilde, fikirde, işte birlik" prensibiyle hareket eden Tercüman Gazetesi'nin sahibi Gaspıralı İsmail Bey (1851-1914), Mehmet Emin'in Türkçe Şiirler'inin eline geçmesi üzerine, Millî Şair'e yazdığı bir mektupta Mehmet Emin'in cesaretini ve dilini överek, Türk dünyasına büyük hizmetleri olduğunu belirtmiştir. "Türk âlemine dediğim mübalâğa zannolunmasın; mübalâğayı ne severim ve ne ederim; doğrusudur, çünkü şiirlerinizi Edirne, Bursa, Konya, Ankara, Erzurum Türkleri anlayıp, lezzetlenip okuyacakları gibi, Tiflis, Tebriz, Şirvan, Horasan, Türkistan, Kaşgar, Deşt-i Kıpçak, Sibiryâ, Kazan ve Kırım Türkleri de okuyacaktır ki, bu şerefe Fuzûlî ve Nâbî nâil olamadılar. Kırk elli milyonluk ve otuz asırlık bu âleme ibtidâ bir kaşık oğul balını yediren siz oldunuz ki size şereftir, bize saâdetir..."⁵ Gaspıralı İsmail Bey'in mektubundan da anlaşılacağı gibi Mehmet Emin'in dili hem Türkiye'de hem de Türkiye dışındaki Türkler arasında

⁴Fevziye Abdullah Tansel, Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I Şiirler, T. T.K. Basımevi, Ankara- 1969 , s:xxiv.

⁵Fethî Tevetoğlu, Mehmet Emin Yurdakul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara-1988, s:117-118. (Gaspıralı İsmail Bey'in Millî Şair'e yazdığı Mektup)

anlaşılabilen ve Türk Edebiyatı'nda çok az kişiye nasip olmuş sade, basit, süssüz bir halk dilidir ki bu dilin bütün dünya Türkleri arasında anlaşılabilceği konusunda Avrupalı şarkiyatçılarla, Türkiye ve Türkiye dışı Türk aydınları hemfikirdirler.

Yurdakul'un yazdığı hemen bütün şiirlerde kullandığı kelimeler Türkçe veya Türkçe'nin ses yapısına ve musikisine uymuş kelimelerdir. Fakat Millî Şair, her ne kadar halkın içinden çıkmış bir kişi olsa da halk şiiri zevkini bilmediğinden veya kavrayamadığından şiirlerinin dili duru ve saf olmakla beraber zayıftır. Bu zayıflığı, Mehmet Emin'in bir eksikliği olarak kabul etmekle beraber, açtığı çığı Türkçe'nin sadeleşmesi açısından bir başarı olarak kabul edebiliriz. Türkçe'yi etkisi altına almış olan Arapça ve Farsça kuralların bugün yok olmasında Mehmet Emin ve takipçilerinin rolü unutulmamalıdır.

2) VEZİN

Mehmet Emin Yurdakul'un şiirlerinde kullandığı vezin, Türklerin millî vezni olan hece veznidir. "Parmak hesabı" da denilen hece vezni, Eski Türklerin kullandıkları bir ölçüdür. Hece vezni, Türk edebiyatında 11. yüzyıla kadar kesin hakimiyetini sürdürmüş daha sonra Türkçe'nin yapısına aykırı olan aruz vezni, Araplar ve İranlılardan taklit yoluyla alınmıştır. Fakat bilhassa Çağatay ve Osmanlı şairleri tarafından aruz vezni Türkçe'ye başarıyla uygulandıysa da bu vezni halk benimsememiştir. Halkın içinde yetişen ve şiirlerinde halkın duygu, düşünce ve yaşayışını dile getiren halk ve tekke şairleri, söyledikleri şiirlerde halkın zevkine uygun olan hece veznini kullanmışlardır. Bu yüzden hece vezni Türk şiirinde hiç bir zaman önemini yitirmemiş, sonradan Türkçe'ye giren aruz vezniyle birlikte, gelişmesini sürdürmüştür. Divan şairlerinin ısrarla aruz veznini kullanmalarına rağmen hece vezninin de önemini kaybetmemesini Gökalp; halkın "aruz veznini bir türlü anlayamaması"na⁶ bağlamaktadır. Ayrıca Mehmet Emin, şiirlerinde sade dil kullandığı için Arapça ve Farsça'nın yapısına uygun olan aruz vezniyle şiir yazmasının güç olacağı şüphesizdir. "Hece vezniyle sade dil arasında samimî bir akrabalık vardı. Sarayın ihmaline rağmen halk, sade türkçe ile hece veznini iki kıymetli tılsım gibi, sinesinde saklamıştı."⁷ Bu sebeble Mehmet Emin gibi halkın içinde büyümüş olan bir halkçı şairin aruz veznini benimsemesi beklenmezdi.

Hece ölçüsü mısralardaki hece sayısının eşitliğine dayanmaktadır. Hece ölçüsüyle yazılmış bir şiirde, şiirin birinci mısrasında kaç hece varsa, diğer mısralarda da aynı sayıda hece olmalıdır. Hece ölçüsünde durgu, durak-duraksızlık gibi kurallar da vardır. "Aruz vezninin cüz'lerine mukabil hece vezninde 'durak'lar vardır ki

⁶Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1990 s:141.

⁷Ziya Gökalp. (a.g.e) s: 142.

mısrâ'lar okunurken aralarda hafifçe durulur."⁸ Ancak hece ölçüsündeki durakların kelimeyi bölmemesi gerekir. Bu durum aruzdaki cüzlerde yoktur.

Türkçe'de kullanılan hece ölçüsü durak yönünden oldukça zengindir. 1+2=3'ten başlamak üzere 4+4+4+4=16, 4+4+4+4+3=19 duraklı hece kalıpları Türkçe'de kullanılmıştır. Fakat bu kalıplardan en çok kullanılan 4+3=7'li, 6+5, 4+4+3=11'li kalıplardır. 8+7=15 li 4+4+4+4= 16'lı ve daha fazla sayıda heceli kalıplar Türk şairlerince pek tercih edilmemiştir.

Hece ölçüsüne ahengi veren duraklar ve durgulardır. Aruz veznindeki cüzlerde bir ahenk mevcuttur. Şairin aruzla yazdığı şiirde ahengi sağlaması özel bir çaba gerektirmez. Bu yüzden "hece vezniyle güzel söz söylemek aruz vezniyle söylemekten daha zor olduğu için hece vezniyle söylenen güzel sözleri daha ziyade şiir addeylemek muvafık-ı insaftır."⁹

Millî Şair Mehmet Emin Bey, Ruşen Eşref Üneydın'la yaptığı bir konuşmadan neden hece veznini kullandığını şöyle ifade etmektedir. "Bizde iki türlü terennüm vasıtası vardı malum, değil mi efendim? Biri Arab'inki, öteki de bizimki. Şimdi bu arınmış, temizlenmiş dille yazılacak şiirlerin normal vezninin Arap vezni, yani aruz olmadığı ve olamayacağı için, kendi veznimizi kullanmamız gerekiyordu. kendi millî, hece veznimiz ise dervişlerin ilâhîlerinde, nefeslerinde, âşıkların koşmalarında ve halkın türkülerinde vardı. Tabîî biz bunu kabul ettik ve buna bir genişlik, bir gelişme ve ilerleme vermeye çalıştık."¹⁰

Mehmet Emin Yurdakul, yazdığı şiirlerde hece veznini kullanmış ancak dil ve üslûpta düştüğü hataya vezin meselesinde de düşmüş ve hece veznini ahenkli ve başarılı bir şekilde kullanamamıştır. Şiirlerinin bir çoğu hece ölçüsünün uzun kalıplarıdır. Bu kalıplar, daha çok 4+4+4+3=15'li (Biz Nasıl Şiir İsteriz), 4+4+4+3=15; 8+7=15'li (Zavallılar) şeklinde kullanılmıştır. Bunun yanında bazı mısraları duraksız olan ve 18'li hece ölçüsüyle yazılan "Gutenberg", "Martin Luther", "Kıristof Kolomb" gibi şiirleri birer düz yazı şeklindedir ve bu şiirlerde hecenin verdiği ahengi görmek mümkün değildir.

"Evet o gün, sen Roma'nın o korkunç esrarını anladın;

Bir cehennem görmüş gibi bu fesat ocağına bağıldın;

Bir goncayı ısıtmayan aşkların tâli'ine ağladın:

Vicdânları, mezhepteki hikmetin etrafına çağırdın.

.....

⁸Tâhir-ül Melevî, Edebiyat Lügatı, Enderun Kitabevi, İstanbul-1973, s:52.

⁹İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, Devlet Kitapları, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul-1969, s: xv.

¹⁰Ruşen Eşref Üneydın, Diyor ki, MEB Kültür Yayınları, M.E.Basımevi, İstanbul-1972, s:146.

Ondan sonra insanlığın kaderi yavaş yavaş okundu;
 İnsanların bahtiyârlık hakkıyla doğdukları bilindi
 Ve ruhlardan şu dünyâyı hor görmek i'tikâdı silindi."

(MARTİN LUTHER S:69-70)

Türk şiirinde pek rastlanılmayan 4+4+3+4+3=18'li hece vezniyle yazılmış olan "Martin Luther" bazı ansiklopedik bilgiler veren sone tarzında yazılmış bir manzumedir.

Yurdakul'un "Ölü Kafası", "Sakın Kesme", "Hakkaniyet", "Sına'at", "İlim", "Bize Diyorlar Ki", "Para" adlı soneleri de hece vezninin 19'lu kalıbıyla yazılmıştır. Fakat bu şiirlerdeki duraklar 18'li yazılanlarda olduğu gibi düzenli değildir.

"Kuvvet akla geçtiğinden beridir ki her davaya bakıldı;
 İnsan nedir anlaşıldı, adâletin meş'alesi yakıldı;
 Hakîkatler ele geçti, sefaletin girdabına inildi;
 Tali' adı değışerek arzu oldu, sırra ilim denildi.

(İLİM. S:80)

Millî Şairin 16'lı hece vezniyle yazdığı "Ona Ölüm" ve "Felâketler Karşısında", adlı şiirleri hecenin 4+4+4+4=16'lı kalıbıyla yazılmıştır. Yine "Ümîd", "Büyük Sanatkar", "Şâir" adlı şiirlerinin bazı mısraları, 4+4+4+4=16'lı bazıları da 4+4+4+3=15 ya da 4+3+4+3=14'lü kalıplarla yazılmıştır.

"Evet senin, ne incin, ne altunun, ne elmasın var, 4+3+4+3=16
 Ne zincirin vardı ki bilekleri râm edesin; 4+3+4+4=15
 Ne satırın vardır ki, yürekleri titretsin."4+3+4+3=14

(ŞÂİR. S:409)

Mehmet Emin, Türk şiirinde "serbest şiir" tarzına geçişte de önemli rolü olan bir sanatçıdır. Nasıl Servet-i Fünûn topluluğu sanatçıları Divan edebiyatındaki müstezat nazım şeklinin kurallarına bağlı kalmayıp, geleneksel Divan şiiri nazım şekli olan müstezâtı bozmuşlar ve yeni vezinlerle serbest müstezat haline getirmişlerse, Mehmet Emin Yurdakul da bilinen hece vezni kalıplarını kırarak bir şiirde kullandığı birden fazla hece vezniyle serbest müstezat tarzında şiirler yazmıştır. Bu şiirlerde dikkatimizi çeken önemli bir husus, Millî Şairin hece vezniyle yazdığı müstezatlarda kullandığı kalıpların 4+3=7'li, 4+4=8'li, 6+5=11'li 7+7=14'lü

4+4+4+3=15'li, 4+4+4+4=16'lı olan ve Türk Saz ve tekke şairleri tarafından bolca kullanılan halkın zevkine uygun kalıplardır. Sanatçının en fazla değişik kalıp kullandığı şiir, Türk-Arap dostluğu ve islâm kardeşliği temasını işlediği "Dicle Önünde" adlı şiiridir. Mehmet Emin "Dicle Önünde" şiirinin birinci bölümünde 4+4=8'li, 4+4+4=12'li, ikinci bölümünde 7+8=15, 4+3+4+4+=15'li veya duraksız 15'li, 4+4=8'li, üçüncü bölümde 4+4=8'li, dördüncü bölümde 4+4+4=12'li, beşinci bölümde 7+7=14'lü, 4+3=7'li, altıncı bölümde 6+5=11'li olmak üzere toplam altı değişik kalıp kullanmıştır. Onun bir şiirde bu kadar değişik kalıp kullanmasını, işlediği konunun genişliğine ve ifade özgürlüğünün daraltılmasını istememesine bağlayabiliriz. Ayrıca Mehmet Emin "On Temmuz", "Selâm Sana", "Ordu'nun Destanı", "Köyde Fırtına", "Anadolu", "Gözyaşım" "Ey Türk Uyan" adlı şiirlerinde üçer değişik kalıp kullanmıştır. Yine Millî Şair, iki değişik kalıp kullandığı dokuz şiirinde 7+7=14'lü, 4+3=7'li sekiz şiirinde 8+7=15'li veya 4+4+4+3=15'li, 6+5=11'li veya 4+4+3=11'li, "İrkımın Türküsü"nde 6+5 veya 4+4+3=11'li, 4+3=7'li "Hasta Bakıcı Hanımlar" şiirinde 4+4=8'li, 7+8=15'li ya da 4+3+4+4=15'li "Ordudan Bir Ses" ve "Yurdumun İniltisi" şiirlerinde 6+5=11'li ya da 4+4+3=11'li, 4+3=7'li kalıpları kullanmıştır. Dikkat edilirse bu kalıplar gerek durakların bölünüşü gerekse hece sayısı yönünden Türk halk şiirinde en çok kullanılan kalıplardır. Yine Mehmet Emin "Yaşamak Kavgası", "Ana ile Kızı", "Güzellik ve İyilik Karşısında" şiirlerinde üç değişik kalıp kullanmıştır. Mehmet Emin'in, üçüncü dönemi diye adlandırdığımız Millî Mücadele yılları ve Cumhuriyet döneminde yazdığı "Çocuk Esirgeme Kurumu için", "Devrim", "Anıt", "Kurtarıcıya", "İstiklâl Destanı", "Mustafa Kemal Zafer", "Halk", "Sabah", "Aydın Kızları", "Ankara" şiirlerinde hecenin 4+4+3=11 veya 6+5=11'li kalıbını kullandığını görüyoruz. Bu şiirler, oldukça uzundur ve dörtlükler halinde yazılmıştır. Yine Mehmet Emin'in 5+5=10'lu (Ninni, Mektepli), 4+4=8'li (Ordu'ya Selâm) 4+4+4=12'li veya 6+6=12'li (Sofra Başı) kalıplarla yazılmış şiirleri de vardır.

Daha önce belirtildiği gibi Millî Şair, bir çok şiirinde hece veznini kırmış, hece vezninin birden fazla kalıbını kullanarak hece ölçüsüyle serbest müstezatlar yazmıştır. Türk şiirinde Mehmet Emin'den önce, birden fazla hece ölçüsüyle yazılmış şiir yoktur. Mehmet Emin Bey'in başlatmış olduğu bu tarz Türk edebiyatında serbest şiirin benimsenip kullanılmasında önemli bir aşamadır. Fakat Millî Şair'in, hecenin değişik kalıplarıyla yazdığı bu müstezatlarla; vezindeki bu yeni çığırını bilinçli olarak açtığını söylemek biraz iyimserlik olur. Çünkü Mehmet Emin, son döneminde yazdığı şiirlerde çoğunlukla hecenin 4+4+3=11'li veya 6+5=11'li kalıbını kullanmayı tercih etmiştir ki bu kalıp Türk halk şiirinde en çok kullanılan kalıplardan biridir.

Mehmet Emin, Türklerin millî vezni olan hece veznini çoğunluğu Batı kaynaklı olan nazım şekillerinde kullanmıştır. Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları'nda bazı şairlerin millî veznimiz olan hece veznini, Batıdan gelen nazım şekillerinde kullandığını ve Türk halkının benimsemediği kalıpların kullanılmasının bu şairleri

yanlış yollara götürdüğünü belirtmiş, yine bu şairlerin yeni vezinler icat etmesini de halkın hoş karşılamadığını söylemiştir.¹¹ Gökalp'in burada eleştirdiği şairlerden birinin de Mehmet Emin Yurdakul olması muhtemeldir.

Zaten Türk saz şairleri tarafından sürekli kullanılan hece veznini, Divan şairleri-Nedim ve Şeyh Galip'in birkaç denemesi dışında-kullanmamışlar, şiirlerini aruzla yazmışlardır. Fakat Tanzimat sanatçıları hece vezninin önemini kavramış olmalarına rağmen, yine geleneğin verdiği alışkanlıkla aruzu kullanmaya devam etmişlerdir. Daha sonra Servet-i Fünûn topluluğu sanatçılarının edebiyata hakim olduğu bir dönemde Mehmet Emin, sade dille ve hece vezniyle yazdığı şiirlerle ortaya çıkmış ve millî şairin başlattığı bu girişim başarıyla sonuçlanmıştır. Kendi hece veznini ahenkli bir şekilde kullanamasa da sonraları yetişen Beş Hececiler başta olmak üzere Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek gibi, şairler heceyi Türk şiirine ahenkli bir şekilde uygulamışlardır.

3) NAZIM ŞEKLİ

Mehmet Emin Yurdakul şiirlerinde değişik nazım şekilleri kullanmıştır. Dilde ve vezinde halk zevkini benimseyen şair, nazım şekli konusunda, genellikle dönemin moda olan nazım şekillerini kullanmayı tercih etmiştir. Özellikle Servet-i Fünûn sanatçılarının bolca kullandığı Batı kaynaklı sone nazım şeklini kullanmıştır.

Sone, (ital-sonneto'dan fr. sonnet) çoğunlukla lirik özellik taşıyan şiirlerde kullanılan bir nazım şeklidir. İtalyan kökenli olan sone, kurallı bir nazım şeklidir. İlk iki bölüm dördük, son iki bölüm üçlüklerden oluşur. Kafiyeleşimi abba abba ccd ede şeklindedir Bunun dışında ábba (abab) bccb(cdcd) edf(efe) edf(egg) şeklinde değişik kafiyeli soneler de vardır. Batı edebiyatında sonenin konusu sadece aşk olduğu halde Türk edebiyatında değişik konularda soneler yazılmıştır.

Mehmet Emin, daha ilk şiirlerinden başlamak üzere yazdığı bir çok şiirini sone şeklinde yazmıştır. Millî Şair'in altmışüç sonesi vardır ki bu soneler Batı edebiyatında kullanılan sonelerin benzeridirler. Fakat Mehmet Emin, bazı sonelerinde mısraları kırmış ve sonede bir takım şekil değişiklikleri yapmaya çalışmıştır. Şair'in "Bırak Şu Kuşcağızı" adlı sonesi, sonede yaptığı bu değişikliğe bir örnek sayılabilir:

¹¹Ziya Gökalp. Türkçülüğün Esasları, Millî Eğitim Basımevi. İstanbul-1990, s:142.

"

.....

Bırak uçsun ufuklara...

O ne? Düştü, yaralı!...

Aman tırnak değmesin, çırpınmasın zavallı;

Yarasını kanatmak hayatını bitirir;

Bırak birgün senin de pencerede cıvılda;

Üzerine doğacak bir şafağı selâmlar;

Sana penbe baharın müjdesini getirir!..."

(BIRAK ŞU KUŞCAĞIZI. S:63)

Son iki bölümü yukarıya alınan bu sonede üçüncü bölümün birinci mısraı kırılmıştır. "Yazı Masamın Başında", "Bahtiyarlık", "Ne zaman", "Demir", "Sebeb Ne ki Doğurmasın", "Yolcu", "Çiftçilik", "Hakkaniyet" gibi sonelerin çeşitli mısralarında kırılmalar bulunmaktadır.

Mehmet Emin'in şiirlerinde kullandığı bir diğer nazım şekli, Batı kaynaklı terza-rimadır. Tercet olarak da bilinen bu nazım şekli üçer mısralık (stanza) bentlerden oluşur. Dante'nin (Divine Comedy) İlahi Komedi'sinde ilk defa rastlanan terza-rimanın kafiyelenişi aba, bcb, cdc ...yzy, z şeklindedir. Bazı terza-rimalar kafiyesizdir. Bend (Stanza) sayısı sınırsız olan terza-rimanın sonunda bağımsız bir mısra bulunur. Fakat bazı terza-rimaların sonunda bu bağımsız mısra olmadığı gibi (Robert Browning, A Toccato of Galuppi's ¹² bazılarında da arada ikişer mısralık ilâveler vardır. "Pucy Bysshe shelley, Ode to the West Wind"¹³

Yurdakul, on şiirinde terza-rima nazım şeklini kullanmıştır. Ancak bu terza-rimalar aynı formda olmayıp aralarında bir takım farklılıklar vardır. "Yetim Çocuk Yâhut Ahmet'in Kaygusu" şiiri terza-rima şekliyle yazılmıştır ve kafiye şekli klasik terza-rimanın kafiye şeklinden ayrıdır.

"Viran köyü bir yayladan ayıran ıssız dağın a

Yeşil, penbe gölgelere hasret çeken ırmağın a

Eteğinde, birkaç kırık fidancığın yanında; b

.....

Köyümüze askerliği bitirerek dönen çok; x

¹²The Norton Antology of Poetry, Third Edition, W.W. Norton & Company, New York-London-1983, p:730.

¹³(a.g.e) p: 620.

Çiçek-ay'ında gitmişti; bu güne dek haber yok; x

Bacağım nice olmuş? yolculardan sordun mu?" z

(YETİM ÇOCUK YAHUD AHMED'İN KAYGUSU S:30)

Mehmet Emin'in yine terza-rima formunu bozarak yazdığı "Zavallı Kayıkçı" adlı şiirinde, hem hecenin ayrı kalıpları kullanılmış hem de bazı bölümlerde üçten fazla mısra kullanılmıştır. Bu yüzden "Zavallı Kayıkçı" şiiri terza-rimadan bozularak bir serbest müstezat haline getirilmiştir.

"

.....

Yazık, yazık, kendisini atamazsa karaya

Bu geceden başlayarak bir ev halkı bunalır;

Kuru toprak üzerinde beş-altı can aç kalır.

Batı yeli, ses yüzünü altüst eden bu çılgın

Yılan gibi ısıklarla agu gibi esiyor.

Koca koca vapurların yollarını kesiyor.

O kayığın atıldığı bir yosunlu taşlığın

Açığında dalgacıklar büyüyor;

Şahlanarak gökyüzünde uçan kuşu kapıyor

Uğrağına ne gelirse döğüyor;

Uğuldaya uğuldaya kıyılara çarpıyor

.....

"

(ZAVALLI KAYIKÇI. S:61)

Yine "Bırak Beni Haykırayım", "İmtihan" (bu şiirde mısralar kırılmış ve arada dörderli bentler (Stanza) vardır.), "Şair", "Dicle Önünde"nin altıncı bölümü, "İsyan", "Dua", "Hürriyet", "Şair", "Biz Nasıl Şiir İsteriz" adlı şiirleri terza-rima nazım şekliyle yazılmışlardır.

Mehmet Emin, Batı şiiri nazım şekillerinden olan triyole (İşte O Gün), Ottovarima (Beşiğin Önünde) gibi nazım şekillerini de kullanmış fakat bu nazım şekillerinin kurallarına pek uymamıştır.

Mehmet Emin, özellikle millî mücadele yıllarında ve daha sonraları yazdığı şiirlerde ne Halk edebiyatı ne de Divan edebiyatı nazım şekillerine uymayan başka nazım şekilleri de kullanmıştır. "Aydın Kızları", "Vur", "Ankara", "Halk", "Mustafa

Kemal Zafer", "Kurtarıcıya", "Anıt", "Devrim", "Çocuk Esirgeme Kurumu İçin" adlı şiirleri bu guruba girmektedirler. Çoğunluğu uzun olan ve çok sayıda dördlükten meydana gelen bu nazım şekillerinin yapılan karşılaştırmalarda "quatrain" olduğu anlaşılmaktadır.

Quatrain; dörder mısralık bölümlerden oluşan (stanza), kafiyeli ya da kafiyesiz, İngiliz şiirinde- en yaygın bir şekilde kullanılan bir nazım şeklidir. Kafiyelenişi abcb (1.ve 3.Mısra kafiyesiz) şeklinde olan quatrain olduğu gibi abab şeklinde kafiyelenen quatrainler de vardır. Bunların dışında aaba ya da abba şeklinde kafiyelenen quatrainler yazılmıştır. Değişik konularda yazılabilen quatrainlerde bölüm (stanza) sayısı da sınırsızdır. Her bölüm kendi arasında bağımsız bir şekilde kafiyelenmiştir. "Aydın Kızları", "Vur", "Ankara", "Halk", "Mustafa Kemal Zafer", "Kurtarıcıya", "Anıt" ve "Devrim" şiirleri oldukça uzundur. Gerek geniş hacimli olmaları, gerekse quatrain kafiye düzenine uyulmasından hareketle bu şiirlerin quatrain nazım şekliyle yazıldıklarını söyleyebiliriz. Yine bu şiirlerde gördüğümüz bir diğer özellik de hepsinin 6+5=11 veya 4+4+3=11'li hece veziniyle yazılmış olmalarıdır. Ayrıca bu şiirlerde kesinlikle mısra kırılmalarına rastlayamıyoruz.

"Güneşin o ölgün çehresi soluk,	-a
Bir kanlı toprakta yatan kahraman	-b
Önünde ifritler bekleyen ufuk	-a
Kapısı demirden bir siyah zindan	-b

.....

"

"Köpüklü ırmağın erguvan rengi	-c
Yaralı aslanın saçının kanı;	-d
Sonuncu ezan'ın yanık ahengi	-c
Bir uçan kartalın göke isyanı	-d

.....

"

(AYDIN KIZLARI. S:279)

"Ankara, gerçektir çok yüzler gördü;	-a
Bu şehri zabt için fâtipler, seçti.	-b
Bu şehir, başlara çelenkler ördü;	-a
Bu şehrin içinden alaylar geçti	-b

.....
 Lâkin ey Atatürk, bu ünlü şehre, -c
 Sana eş bir yiğit ayak basmadı; -d
 Târih'i yazan el bur'da bir kerre, -c
 Adına benzeyen bir ad yazmadı." -d

(ANKARA. S:294)

"Ben halkım, bir eski ve dertli kulum, -a
 Sayısız yüz yıllar var ki bedbahtım; -b
 Ayağım çarıksız, dikenli yolum; -a
 Sırtımda ağır yük bak iki katım. -b

"Bir yoksul kadını çocuğum hasta, -c
 Doğuştâ güzelim, hayatta çirkin; -d
 Kapımı açan yok, yüreğim yasta; -c
 Kurumuş mememde sürdüm: kan, irin, -d.

.....

"

(HALK. S: 327)

Yurdakul'un "Aydın Kızları", "Ankara" ve "Halk" adlı üç şiirinden aldığımız yukarıdaki parçalar abab, cdcd, efef...xzxz şeklinde kafiyelenmiş olup İngiliz şiirindeki Heroic quatrainsle (kahramanlık quatrainsleri) aynı kafiye düzenine sahiptir ve konu olarak da Kurtuluş Savaşı'nda halkın kahramanlıklarını, Atatürk ve İsmet İnönü'nün fedakârlıklarını anlatmaktadır.

Millî Şair'in kullandığı bir diğer nazım şekli serbest müstezattır. Sanatçı, manzum hikâyelerinin bir çoğunu serbest müstezat nazım şekliyle yazmıştır. Onun ilk şiiri olan "Köyde Fırtına" başta olmak üzere üçüncü dönemi diye adlandırdığımız Millî Mücadele'den sonraki dönemine kadar yazdığı şiirlerde serbest müstezatlar çoğunluktadır. Hecenin iki, üç hatta dört ayrı kalıbını kullanarak yazdığı bu şiirlerle Servet-i Fünûn topluluğu sanatçılarının müstezatı serbest müstezata çevirerek, serbest şiire geçişte yaptıkları katkıyı o, hece vezniyle serbest müstezatlar yazarak yapmıştır.

"Biz Oğuzlar soyu olan Türkleriz;	-a
İlk ateşi parlatan,	-b
İlk sapanla sert toprağa tohum atan	-b
İlk ocağa temel koyan hep biziz.	-a

(IRKIMIN TÜRKÜSÜ. S:108)

İrkimin Türküsü'nden örnek aldığımız parçanın 1.3.4. Mısraları 4+4+3=11'li, 2. mısra ise 4+3=7'li heceyle yazılmıştır. Türk ırkının tarih ve kültürünü anlatan "İrkimin Türküsü" adlı şiiri hecenin iki ayrı kalıbından oluşmuş uzun bir müstezattır.

Mehmet Emin Yurdakul'un bugün elimizde 142 şiiri vardır. Bu şiirler, Fevziye Abdullah Tansel tarafından Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I, Şiirler adlı eserde toplanıp T.T.K. tarafından 1969'da basılmıştır. Sanatçının yazdığı şiirleri incelediğimizde değişik nazım şekillerini kullandığını görüyoruz. Bu nazım şekilleri sone, terza-rima ve quatrain gibi Batı kökenli nazım şekilleri ve hece vezniyle yazılmış serbest müstezatlardır. Bunların dışında hiç bir şekle bağlı kalmaksızın yazdığı manzumeleri de vardır. Ayrıca bir manzumede birden fazla nazım şekli kullandığını da görmekteyiz "Dicle Önünde" adlı altı bölümlük uzun şiirinin her bölümünde ayrı nazım şekli kullanmayı denemiştir. Dil ve vezinde, Türklerin millî vezni olan hece vezni ve sade dili kullanmış fakat nazım şeklinde bu kurala bağlı kalmamıştır. Hem Divan edebiyatı hem de Halk edebiyatından etkilenecek kullandığı nazım şekillerinde herhangi bir belirleyici özellik olmadığı gibi Batı edebiyatından alınan nazım şekillerini de bozmuştur. Kendisi değişik nazım şekilleri kullanmasının nedenini şöyle açıklamaktadır: "...Fakat biz eğer yalnız ó şekillerle yetinmiş olsaydık heyecanlarımızı ifade edecek, bunları dile getirecek saha çok dar kalacaktı. Halbuki istedik ki, hangi şekil heyecanlarımızı en iyi şekilde dile getirebilecekse bunlar tercih edilsin. Bunun içindir ki biz, çeşitli şekiller alıp bunlar üzerinde durduk."¹⁴ Mehmet Emin Bey'in değişik nazım şekilleri kullanmayı tercih etmesinin sebebini mensubu olduğu milletin his ve heyecanını anlatırken şeklin dar kalıplarından kurtulmak istemesine bağlayabiliriz.

4) KAFİYE

Nazımın belli başlı unsurlarından biri olan kafiye, şiir sanatının başlangıcından beri şairler tarafından sevilerek kullanılmıştır. Kafiye, kısaca mısra sonlarındaki ses

¹⁴Ruşen Eşref Ünaydın, Diyorlar ki: MEB Kültür Yayınları, M.E.Basımevi, İstanbul-1972. s:147.

benzerlikleridir. Yine kafiyeyi Tâhir-ül Mevlevî "Son harf ve harekeleri birbirine uygun olan ve mısra yâhut beyt sonunda bulunan kelimelerdir"¹⁵ şeklinde tanımlamıştır. Burada kafiye ile ilgili ayrıntılı bilgi vermek konunun sınırlarını zorlayacağından bu konu hakkındaki bazı tartışmalara yer verilecek ve Mehmet Emin'in şiirlerinde kullandığı kafiye tartışılacaktır.

Recaizâde Mahmut Ekrem, 1886'da yayımlanan Takdir-i Elhan'da "Her mevzun ve mukaffa lakırdı şiir olmak lâzım gelmez.. Her şiir mevzun ve mukaffa bulunmak iktizâ etmediği gibi."¹⁶ diyerek geleneksel şiirdeki kafiye anlayışını büyük ölçüde yıkıyordu. Böylece Servet-i Fünûn topluluğunun kurucusu olan Ekrem Bey, Türk şiirinde bir kafiye tartışması başlatmış oldu. Geleneksel Divan şiirinde kafiye "göz" içindi ve kafiyede esas olan yazılış olup, ses benzerliğinden ziyade yazı benzerliği birinci derece öneme sahipti. Daha sonra Hasan Âsaf'ın

"Zerre-i nûrundan iken muktebes

Mihr ü mehe etmek işâret abes"¹⁷

beyitindeki "abes-muktebes" tartışması kafiyenin "kulak için olması gerektiğini" savunan Servet-i Fünûn Topluluğu sanatçılarına kuvvet kazandırır.

Modern Türk Şiirinin bir diğer kaynağı olan Türk halk şiirinde de kafiye daha çok kulak içindir. Zaten çoğu ümmî olan saz şairlerinin irticalen söyledikleri şiirlerde kafiyenin "kulak için mi yoksa göz için mi" olması gerektiği şeklinde bir endişeleri yoktu. Saz şairleri için mısraların sonundaki bir ses benzerliği ya da güzel bir redif yeterliydi.

Mehmet Emin'in şiirlerini yazmaya başladığı dönemde Türk şiirinde ki kafiye tartışmasına kısaca değindikten sonra, Millî Şair'in şiirlerindeki kafiye konusuna geçebiliriz. Güçlü bir şair olmayan Mehmet Emin, şiirin en önemli dış unsurlarından biri olan kafiye üzerinde titizlikle durmuştur. Şiirlerinde daha çok tam ve zengin kafiyeyi kullanmayı tercih eden şair, kafiye düzeni yönünden de kullandığı nazım şekline bağlı kalmıştır.

"Yavrucuğum! Donacaksın; gel bağrıma elin sok;

Yüreğimde yanan ateş belki seni ısıtır.

Ey kardeşler!... Ses gelmiyor; âh kimseden ümid yok;

Kar yağıyor.. Fırtına var.. Yolu çiğlar almıştır.

¹⁵Tâhir-ül Mevlevî, Edebiyat Lügati, Enderun Kitabevi, İstanbul-1973, s:77.

¹⁶Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul-1982, s:237.

¹⁷Şeyit Kemal Karaalioğlu, Türk Şiir Sanatı, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul-1966, s:65.

Ey karlı dağ! Yolum kesme; bir ocaklık odun ver;
 Issız, viran kulübemde yavrum yola bakıyor
 Ey soğuk kar!... Söyletmiyor; ah, yüzümü yakıyor;
 Yol belirsiz bilmiyorum.. Uçurum mu şu düz yer.

Ey Âllah'ım! İnsan-oğlu başkasıçün kaygusuz
 Önümdeki karlı dağlar, uçurumlar duygusuz;
 Beni koru; yetim hakkın kurda kuşa yedirtme!

Şu insanlar acımak ne bilmiyecek iseler,
 Yetimlerin göz yaşların silmiyecek iseler,
 Kes neslimi, bu toprağa bizden evlat getirtme!"

(ÂH ANALIK YÂHUD ZEYNEB'İN DUÂSI. S:32)

Yukarıya aldığımız şiir şekil olarak bir sonedir. Kafiye düzeni, abab cddc, eef, ggf şeklindedir. Şiirin birinci bölümündeki birinci ve üçüncü mısralarda "sok", "yok" kafiyelidir. Bu kelimelerde bir ünlü, bir ünsüz benzeşmesiyle tam kafiye kullanılmıştır. İkinci ve dördüncü mısralardaysa "ısıtır" ve "almıştır" kelimesinde kafiye yapılmıştır. "Isıtır" kelimesinde "-t" fiilden fiil yapma eki ve "-ır" geniş zaman eki ile "almıştır" kelimesindeki "-tır" bildirme ekindeki "t, ı, r" sesleri eş seslidir. Fakat ek olarak görevleri farklıdır. Şair bu üç sesi kullanarak zengin kafiye oluşturmaya rağmen kullanılan kafiye zorlamayla yapılmış hissi uyandırmaktadır.

Şiirin ikinci bölümünde "ver", "yer" "bak-" "yak-" kelimelerindeki kafiyeler yerinde kullanılmış birer kafiye sayılabilir.

"

.....

Çalışıyor.. Çalışmasın, ne yapsın
 Çalışmaktan başka yol yok ki sapsın.
 Kendisiçün çabalayan kimi var?
 Kimi var ki bir ekmeği 'Al, ye!...' der;
 Bir şey veren ondan da bir şey ister."
 Âh yoksulluk, âh babasız çocuklar!..."

(KİBRİTÇİ KIZ. S:58)

Yukarıdaki parça, sanatçının serbest müstezat tarzında yazdığı "Kibritçi Kız" adlı şiirinin son bölümüdür. Bu parçada "yapsın", "sapsın" "a, p", "var", "çocuklar", "a,r", kelimelerinde bir ünlü bir ünsüz olmak üzere iki ses benzerliğine dayanan tam kafiye; "der", "ister" kelimelerinde "e" ünlüsüne dayanan yarım kafiye vardır. "der" ve "ister" kelimelerindeki "r" sesi rediftir.

"Ankara, gerçektir çok yüzler gördü

Bu şehri zabt için fâtipler seçti.

Bu şehir, başlara çelenkler ördü;

Bu şehrin içinden alaylar geçti.

.....

"

(ANKARA. S: 293)

Mehmet Emin'in dörtlükler halinde yazdığı "Ankara" şiirinde alınan yukarıdaki bölüm abab şeklinde ve çapraz kafiye düzeniyle kafiyelenmiştir. Birinci ve üçüncü mısralardaki "gördü", "ördü" kelimelerinde "ö, r" sesleri, ikinci ve dördüncü mısradaki "seçti" ve "geçti" kelimelerinde "e, ç" sesleri eş sestirler. Şair, burada iki eş sesi kullanarak tam kafiye yapmıştır.

Örneklere görüldüğü gibi Mehmet Emin, şiirde kafiyeyle dikkat etmiş ve genellikle tam, bazen yarım, bazen de zengin kafiyeyle kullanmıştır. Kullandığı kafiyelerin "göz kafiyesi" olduğunu da söyleyebiliriz.

Milî Şair, redifi de bolca kullanmış, yazdığı şiirlere ahenk kazandırırken redifin imkânlarından fazlasıyla faydalanmıştır. Kafiyenin son harfi olan revî harfinden sonra bazen sadece ek, bazen yalnız kelime bazen de hem ek hem de kelimeyi birlikte kullanmıştır.

"

.....

Biz de bugün şu Osmanlı ülkesinde

Armağanın olan adı taşıyoruz

Şu Osmanlı bayrağının gölgesinde

Bir hür millet hukûkıyla yaşıyoruz

.....

"

(IRKIMIN TÜRKÜSÜ. S:119)

Parçadaki "Ülkesin de" ve "gölgesinde" kelimelerinde e sesi "taşıyoruz", "yaşıyoruz" kelimelerinde "ş" sesi revî harfleridir ve bu harflerden sonra gelen kelimeler rediftir.

"

.....

İstiyordu genç rûhunda
 Yeni doğan rüyâların kanadını
 Yokluyordu omuzunda
 Gökte uçan dünyâların kanadını

(DİCLE ÖNÜNDE. S:203)

Parçada ikinci ve dördüncü mısralardaki "rüyaların" ve "dünyâların" kelimelerinde "y a" sesleri kafiye, "ol" revî harfidir. "a" dan sonra gelen ekler ve "kanadını" kelimeleri rediftir. Böylece revî harfinden sonra hem ek hem de kelime redif olarak kullanılmıştır.

"Ninni yavrum, sesler sustu ninni
 Göğsüme ay gibi yaslan ninni
 Gümüş göller gibi uyu ninni
 Mahmur seher gibi uyan ninni

(NİNNİ. S:243)

Şair, bu parçada da revî harfleri olan birinci ve üçüncü mısralardaki "u", ikinci ve dördüncü mısralardaki "n" seslerinden sonra "ninni" kelimesini kullanarak revî harfinden sonra doğrudan redife geçmiştir. Yine aynı parçada ikinci, üçüncü ve dördüncü mısralarda "gibi" kelimelerini mısra ortasında redif olarak kullanmış, üçüncü ve dördüncü mısralardaki "göller" ve "seher" kelimelerinde "e,r" sesleriyle musammat kafiye yapmıştır.

Mehmet Emin, bütün şiirlerinde gerek kafiye, gerekse redife önem vermiş ve kafiyeyi kullanmaya büyük özen göstermiştir. Nazım şeklinde gösterdiği esnekliği ve çok çeşitliliği kafiyede göstermemiş, yarım, tam ve zengin kafiyeyi severek kullanmıştır. Bu durum Millî Şair'in şiirinde bir dış unsur olan kafiye ne derece değer verdiğinin bir göstergesi sayılabilir.

B) ŞİİRİNİN İÇ UNSURLARI

1) KONU

Mehmet Emin'in şiirlerinde işlediği konulara geçmeden önce Batı tesirinde gelişen Türk şiirinde işlenen konulara kısaca değinilmesinde fayda vardır. Çünkü Mehmet Emin'in şiirlerini yayımlamaya başladığı yıllarda Tanzimat sanatçılarının

gayretli çalışmalarıyla Divan şiiri önemini yitirmişti. Eski şiirin son savunucularından Muallim Naci ölünce daha da güçlenen Yeni şiirin temsilcileri Recâizâde Mahmut Ekrem'in çalışmalarıyla 7 Şubat 1886'da Servet-i Fünûn Dergisi etrafında bir araya geldiler. Zaten Tanzimat'ın birinci ve ikinci dönem sanatçılarının çalışmasıyla şiirin konusu genişlemiş, eski şiirin dar kalıplarından çıkmıştı. Recâizâde Mahmut Ekrem Takdir-i Elhan'da şiirin konusunu alabildiğince genişleterek "Her güzel şey şiirdir: Ormanlarda kuşların hazin hazin ötüşü, derelerde suların latif latif çağlayışı, hatta dağlarda kavalların garip garip aksedişi şiir olduğu gibi, bir sühan-verin, bir musikî-perverin akvâl ve nagamât-ı mevzûmesi içinde tabiata muvâfık... ervâha nâfiz ve müessir olanlar da şiirdir."¹⁸ diyordu.

Birinci dönem Tanzimat sanatçıları vatan, millet, hürriyet v.b. konuları şiirde işlemişlerdi. Fakat bu konuları somutlaştıramamışlardı. İkinci dönem Tanzimat sanatçılarıysa devrin siyasal baskıları ve kişiliklerinden kaynaklanan bir psikolojiyle bu konulardan uzaklaşmış ve ferdî konulara yönelmişlerdi. Kişilik yapısı itibariyle ihtilâlcî bir ruha sahip olan Mehmet Emin'in yazdığı şiirlerde ferdî konulara fazla yer vermemesi gayet doğaldı.

Mehmet Emin'in şiirlerinin konusu Anadolu-Türk insanının hayatı ve Türk halkının acı ve ızdıraplarıdır. 1898'de yayımlanan "Türkçe Şiirler" adlı şiir kitabında yer alan ilk şiir, "Biz Nasıl Şiir İsteriz" dir. 1897 Türk-Yunan savaşı esnasında "Manzûmelerim" adıyla çıkan "Biz Nasıl Şiir İsteriz" adlı şiir, Mehmet Emin'in yazdığı ve yazacağı şiirlerde işleyeceği konular hakkında bize fikir vermektedir. Mehmet Emin, bu şiirde Anadolu insanının yaşantısına ve Osmanlı tarihine kısaca değindikten sonra şiirine şöyle devam etmektedir:

"

.....

Biz o şi'ri isteriz ki çifte giden babalar,
Ekin biçen genç kızlarla, odun kesen analar,
Yanık sesin dinlerken gözyaşların silsinler.

Başlarını açık beyaz sînesine koysunlar;
Yüreğinin özleriçün çarpındığın duysunlar;
Bu çarpıntı, bu ses nedir; neler diyor? bilsinler."

(BİZ NASIL ŞİİR İSTERİZ. S:21)

¹⁸Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul-1982, Cilt IV. s:37. (Recâizâde Mahmut Ekrem maddesi, Takdir-i Elhân'dan)

Yukarıdaki parçadan da anlaşıldığı gibi Mehmet Emin'in şiirinin konusu "çifte giden babalar", "ekin biçen genç kızlar", "odun kesen analar" ve onların yürek çarpıntılarınıdır.

"Biz Nasıl Şiir İsteriz" adlı şiirin dışında Mehmet Emin, "Benim Şiirlerim", (Türk Sazı'na alınan birinci şiirdir.) "Şi'rimin Perisi'ne", "Şâir", "Anlayamayanlara", ve yine "Şâir" adlı manzûmelerinde de şiirlerinde işlediği konulara temas etmiştir. Sanatçı "Benim Şiirlerim" adlı şiirinde işlemek istediği konuları biraz daha somutlaştırmış, şiirlerini "Üç telli bir saza" benzeterek mensubu olduğu milletin hayatını anlatacağını belirtmiştir. Mehmet Emin'in şiirlerinde işlediği konuları somut biçimde belirttiği için "Benim Şiirlerim" adlı şiirin bütünüyle buraya alınmasında yarar görülmektedir.

'Sen kalpsizsin; hani senin gençliğinin hayatı?'

'Aşkların mı? Bir nefesle solabilen bu şeyler,'

'Bir yanardağ ateşiyle kömür gibi karardı;'

'Şimdi ise yerlerinde bir sıtmalı yel eser.'

'Evet, benim her şi'rimde yılan dişli diken var;

'Sizler gidin, bal verecek yeni açmış gül bulun.

'Belki benim acı sesim kulakları tırmalar,

'Sizler gidin, genç kızların türküsüyle şen olun!

'Varın sizler onlar ile korularda el ele

'Gezin, gülün, bir çift bülbül aşkı ile yaşayın;

'Yalnız kendi, yalnız kendi ruhunuzu okşayın!

'Zavallı ben, elimdeki şu üç telli saz ile

'Milletimin felâketli hayatını söyleyim;

'Dertlilerin göz yaşını çevrem ile sileyim!..."

(BENİM ŞİİRLERİM. S:47)

Gerçekten de Millî Şair, hiçbir zaman şiirlerinde aşkı konu edinmemiş yaşadığı dönemin sıkıntılarını, elindeki "üç telli saz" ile söylemeye çalışmıştır. "Bir

nefeste solabilen şeyler" olarak tanımladığı aşkı, dönemin diğer şairlerine bırakmış, şiirlerindeki "yılan dişli diken" le ve "acı sesiyle" kulakları tırmalamaya devam etmiştir. Şiirlerinin konusunu ve şiir anlayışını açıkladığı "Şi'irimin Perisine", "Şâir", "Anlayamayanlara" ve "Şâir" adlı şiirlerinde de kendisine yapılan saldırıları dikkate almadığını ve herkesin şiirde bir amacı olduğunu, kendi amacının da Türk milletinin hayatını anlatmak olduğunu belirtmiştir.

Mehmet Emin'in şiirleri, Türk tarihi, Türk milliyetçiliği ve bağımsızlık konusu başta olmak üzere, Anadolu insanının sosyal yaşantısı, Türk askerinin kahramanlığı, şehitlik duygusu Türk ve Dünya tarihine yön vermiş kişiler, dönemin siyasal durumu, din, tabiat, çalışma ve çeşitli meslek sahipleri, doğruluk, kendi şiir anlayışı ve hayat görüşü, çeşitli olaylar karşısında ferdi duygulanmalar v.b. konularda yazılmıştır.

Sanatçının tarih, milliyetçilik, bağımsızlık, kahramanlık, şehitlik, din, çalışma, doğruluk gibi konularda yazdığı şiirler üzerinde bu çalışmanın dördüncü bölümünde durulacağından burada Anadolu insanının sosyal yaşantısı, Türk ve Dünya tarihine yön vermiş kişiler, dönemin siyasal durumu ve ferdi bir takım duygulanmalarla ilgili konuları işleyen şiirleri üzerinde durulacaktır.

Mehmet Emin'in yazdığı şiirlerin önemli bir bölümünün konusunu Anadolu kasaba ve köylerinde yaşayan insanların toplumsal ve ekonomik sorunları oluşturur. Şair, bu şiirlerde Türk halkının yaralarını, Türk halkını ezen çeşitli örf ve adetleri, insanların vurdumduymazlıklarını acıklı bir şekilde vermiştir. "Âh Analık Yâhud Zeyneb'in Duâsı", "Güzellik ve İyilik Karşısında", "Zavallılar", "Kaynana ile Dâmat", "Ana ile Kızı", "Ahretlik", "Anadolu", "Bıçaksız Katiller", "Beşiğin Önünde", "Kesildi mi Ellerim", "Sürücü", "Kibritçi Kız", "On Para Ver", "İlk Yara", "Ya Ölürsem Ne Yaparlar", "Yolcu", "Bir Genç Kıza", "Bir Delikanlı'ya", "Çocuklar", "Köyde Fırtına", "Alil" ve "Halk" adlı şiirlerinde temel konu realist bir şekilde verilmeye çalışılan Anadolu insanının hayatından başka bir şey değildir.

Mehmet Emin Bey'in yayımlanmış ilk şiiri olan "Köy Fırtınası" adlı şiirinin konusu şiddetli bir fırtınanın köye verdiği zarardır. Şair, fırtınanın köy yaşantısına verdiği zararı dile getirir ve şöyle devam eder.

"

.....

Çıglıklarla bir sert, çılgın gün doğusuna çıkıyor;

Hasta soluk çiçekleri döküyor;

Zayıf çürük ağaçları söküyor;

Birçok yerler yıkıyor;

Evler, köyler zangır zangır sarsılıyor duruyor;
 Köylülerin haykırışı dağa taşa uruyor;
 Bir gürültü, bir kıyâmet, âh yine mi viranlık?

.....

Zavallılık, o bekleyen kol kol olmuş dağların

Eteğinden, o bozulmuş bağların

Arasından geçer iken için için ağlıyor.

Ocağımız söndü, baba, ekinleri sel aldı;

Tarlamıza kum yığıldı, taş oldu;

Anbarımız boş kaldı.

Alacaklı kapımıza yarın gelip, 'para!' der,

Şu acıklı halimize göz yumup

Bizim gibi yoksullarda şey umup,

Yakamızdan sürükler.

.....

"

(KÖYDE FIRTINA. S: 307)

Şair, bu şiirde yüzyıllar boyunca ihmal edilmiş Anadolu köy hayatını konu olarak ele almış ve Türk aydınınının dikkatine sunmuştur.

Türk şiirinde aşkın bir sembolü olarak ele alınan kadın Mehmet Emin'in şiirlerinde bazen bir büyükanne, bazen kocası askerde şehit düşmüş genç gelin, bazen de ümitsiz, zayıf ve kimsesiz bir genç kızdır. Onun ele aldığı kadının aşkın bir objesi olması mümkün değildir. Çünkü çocuklarının geçim derdiyle ızdırap çeken, namusunu ve iffetini korumaya çalışan, hem kocası hem oğlunu vatan için askerde kaybeden, yetim kalmış kardeşlerine bakmaya çalışan kadının aşkı düşünecek zamanı zaten yoktur. Öncelikle Mehmet Emin'in birinci dönemi olarak tanımladığımız meşrutiyetin ilanına kadar yazdığı şiirlerde konu olan kadın daha çok acı çeken kadınlardır. "Bir Genç Kıza", "Beşiğin Önünde", "Kesildi mi Ellerin", "Kaynana ile Damat", "Ana ile Kızı" adlı şiirlerdeki kadın yukarıda belirttiğimiz özelliklere sahip kadındır. Bu şiirlerde kadın, ailenin bir üyesi, bir anne, bir kız kardeşidir.

"Anacığım yanıyorum!"

"Ne istersin?"

"Bilmem ki!..."

'Biraz ayran içer misin?... Şifalıdır...'

'Hâ, Pekiy..'

Vay başıma!... Her tarafı ateş gibi yanıyor!...

Yine daldı; bak, bak, yine o çapkını anıyor.

Keşke o gün gelmeseydi; lâkin o, gitsin dedi;

.....

Âh evlâdım, uğruna ben kendimi kul ettim;

Genç ömrümü yüzbin mihnet içer'sinde tükettim.

Seni baban bir yaşında yetim koydu kucakta;

Ne çul vardı altta üstte, ne od vardı ocakta;

Ben seninçün tarlalarda kan terlere batardım;

Pazarlara yalın ayak koşar, odun satardım;

.....

"

(ANA İLE KIZI. S:50)

Şair bu şiirde kocası tarafından ihmal edilen genç kadın ve annesinin çaresizliğini dile getirmiştir.

Mehmet Emin'in şiirlerinde konu olarak işlenen önemli bir obje de çocuklardır. Devletin sık sık girmek zorunda kaldığı savaşlar nedeniyle yetim kalan ve sokağa düşen çocuklar son derece duygusal bir yapıya sahip olan Millî Şair'i etkilemiş ve yazdığı şiirlere ilham kaynağı olmuştur. "On Para Ver" adlı şiirde yoksulluk sebebiyle dilenen bir çocuk, "Kibritçi Kız" da babasız bir kız çocuğunun çalışması konu edinilmiştir.

"Efendiler, kibrit kibrit... Üç kutusu on para!..

'Merhametli Beyefendi! Annem hasta ekmezsiz;

'Alın bunu kuzum bana on para verin siz!'

.....

Çalışıyor.. Çalışmasın ne yapsın!
 Çalışmaktan başka yol yok ki sapsın.
 Kendisiçün çabalayan kimi var?
 Kimi var ki bir ekmeği, 'al ye!' der;
 Birşey veren ondan da birşey ister!...
 Âh yoksulluk, ah babasız çocuklar!..."

(KİBRİTÇİ KIZ. S:57)

Kısaca Mehmet Emin'in yazdığı sosyal içerikli şiirlerde konu, toplum içinde yaşayan, acı çeken, aç kalan, ağlayan, gülen, çalışan, ezilen vatan için ölüme gözünü kırpmadan giden insandır. Bu insan bir çocuk, bir genç kız, bir delikanlı, bir dul kalmış gelin, ihtiyar anne, saçları ağarmış olan bazen demirci, bazen çiftçi, bazen kayıkçı bir ihtiyar babadır. Türk toplumunun sosyal yapısını dünya görüşünü, çektiği sıkıntıları konu alan Şair, bu yönüyle çağdaşı Tevfik Fikret'le işledikleri konu yönünden birleşmektedir.

Millî Şair'in şiirlerinde üzerinde durduğu diğer bir konu, yaşadığı dönemin siyasal durumudur. Abdülhamit döneminin siyasal baskılarını "Biliniz ki Ey Gaddarlar", "Vatan Tehlikede", "Ya Bir Mezar Ya Zindan", Meşrutiyetin ilânıyla duyduğu sevinci "10 Temmuz", hükümetin çıkardığı Basın Kanunu eleştiren "Matbuât Nizam-Nâmesi yâhud İlk Hücum" Kurtuluş savaşının Türk milleti için önemini "Ankara", "İstiklâl Destanı", yapılan devrimlerle ilgili düşüncelerini "Anıt" ve "Devrim" şiirlerinde konu olarak ele almıştır.

Yine Millî Şair'in ferdî duygulanmaları ve tabiatı konu alan şiirleri de vardır. "İşte O Gün", "Bahtiyarlık", "Günahkâr", "İmtihan", "Gözyaşım", "Anneciğim", "Yazı Masamın Başında", "Oğlum Doğduğu Gece", "Ümid", "Benim Ömrüm", "Çiçekciğim", "Bırak Şu Kuşçağız", "Yaşamak Kavgası", "Sakın Kesme", şiirlerinin konusu, şairin çeşitli olaylar karşısındaki duygularıdır.

Şair, Türk ve Dünya tarihine yön vermiş bazı önemli kişileri şiirlerinde konu edinmiştir. Bu kişiler, çoğunlukla insanlık tarihine yön veren büyük toplumsal ve siyasal olayların odak noktasını oluşturur. Matbaayı icat eden Gutenberg, Avrupa'da gelişen Reform hareketlerinin önderi Martin Luther, Amerika'nın kâşifi Kristof Kolomb, Akdeniz'de Türk hakimiyetini sağlayan Barbaros Hayrettin Paşa, Türk Edebiyatı tarihinde Servet-i Fünûn Topluluğu'nun kurucusu olarak bilinen Recâizâde Mahmut Ekrem, Kırım'da çıkan ve Türk Birliği fikrini savunan Tercüman Gazetesi'nin sahibi İsmail Gaspirinski, Osmanlı devletini parçalamaya çalışan Rus çarları, Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurucusu Mustafa Kemal ve Polonya'nın Millî Şair'i Verinhora, Mehmet Emin'in değer verdiği ve bizzat adlarına şiirler yazdığı ünlü kişilerdir.

Bunların dışında sanatçının çeşitli kurum ve kuruluşların hizmetlerini konu alan şiirleri vardır. Hilâl-i Ahmer Hanımları'na (Kızılay) hitaben yazdığı "Hasta Bakıcı Hanımlar" ve kimsesiz çocukların barındığı bir kurum olan Çocuk Esirgeme Kurumu için aynı adla yazılmış birer şiiri de mevcuttur.

Görüldüğü gibi Millî Şair Mehmet Emin Bey'in hemen bütün şiirlerinin konusu, mensubu olduğu Türk toplumunun çektiği ekonomik ve sosyal sıkıntılar, ve bu sıkıntıların çözüm yollarıdır. Ayrıca beşbin yıllık bir geçmişe dayanan Türk Tarihi, Türk Ordusu, Türk askerinin kahramanlıkları, onun şiirlerinin başlıca konusunu oluşturur. Şiirin vazgeçilmez konularından biri olan aşka Mehmet Emin'in şiirlerinde ratlayamayız.

2) FİKİR

İslâm dünyasının ondokuzuncu yüzyılda yetiştirdiği önemli bir düşünürü Şeyh Cemâleddin Afganî'nin öğrencisi olan Mehmet Emin, aynı zamanda Tanzimat'ın ihtilâlcı şairi Namık Kemâl'in bütün eserlerini okuduğunu söylemiştir. Şiirlerini yazmaya başladığı dönemde Avrupa ve Türkiye'de gelişen Türkçülük hareketlerin de onun fikrî gelişiminde önemli bir etkisi olmuştur. Ayrıca dağılma dönemine giren ve son yıllarını yaşayan Osmanlı Devleti'ndeki sosyal çalkantıların devrin Türk aydınına verdiği kötümserlik duygusunu Mehmet Emin'de göremeyiz. "Onun üzerinde durduğu fikirleri millî ve sosyal olmak üzere ifade edebiliriz. Türkçülük, Müslümanlık, bayrak ve vatan sevgisi, tarih şuuru gibi millî meseleleri işleyen Şair, eserlerinde sosyal meseleleri de hemen hemen aynı ehemmiyette ele almıştır."¹⁹

Şiirin ana maddesi olan fikir, Mehmet Emin'in şiirlerinde fazlasıyla mevcuttur. Millî Şair, sanatı fikirlerini yaymak için bir araç olarak kullanmıştır. Ancak bu fikir şiirin estetik ve fonetik yapısıyla süslenememiş, açıkça ortada kalmıştır. Mehmet Emin'in şiirlerinde daima fikir üstün gelmiş bu yüzden saf ve ahenkli bir şiir ortaya çıkamamıştır.

1885-1900 yılları arasında yetişen hemen bütün genç şairlerin üstadı olan Rezaizâde Mahmut Ekrem, "en güzel eserler onlardır ki, okunduktan sonra da insanı bir müddet düşünmeye mecbur eder"²⁰ der. Bu sözden de anlaşıldığına göre, dönemin şiir anlayışında şiirde fikir ön plandadır. Bu fikrî yoğunluğu Mehmet Emin'in şiirlerinde fazlasıyla görebiliriz.

Millî Şair'in şiirlerindeki bu fikrî yoğunluk, yukarıda belirtildiği gibi daha çok sosyal ve millî meselelerle ilgilidir. Şiirlerindeki bu fikrî yoğunluğu "Anlayamayanlara"

¹⁹Bilge Ercilasun; Mehmet Emin Yurdakul'un Şiir Dünyası, Türk Yurdu, Şubat 1987, Cilt.8, s: 27.

²⁰Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul-1982, Cilt IV, s:31. (Recaizâde Mahmut Ekrem, Zemzeme III)

adlı şiirinde belirtmiş ve aynı şiirin başına şu cümleyi koymuştur. "Anlaşılmayanlar omuzlarında çarmih ve alınlarında diken taşırlar."

Ey sevgili kardaşlar, vatandaşlar,

Evet siz,

İnildeyen şi'rime kaval sesi dediniz;

Gözyaşıma güldünüz ben bunlara katlandım;

Yalnız tahkir edilen millî ruhtan utandım.

Hakâretler...

Lâzımsa bunu tahkir eyleyin;

O zehirli sözleri bunun için söyleyin;

Her bir zelil, milletin alnında bir karadır;

Şerefini kemiren bir onulmaz yaradır.

Tarih nankör değildir bir hizmeti unutmaz;

İstikbâlin vicdanı aşk istemez kin tutmaz;

Rü'ya gören bu san'at bu ümide kanmıştır;

Neden aziz saatler fedâ olsun bir hiçe?

Siz kuyumcu olunuz, ben demirci olayım;

Elmas saçan dehâyı bütün sizde bulayım.

Alev saçan her ocak vatan için yanmıştır;

Biz hepimiz bir ruhla sarılalım çekice

(ANLAYAMAYANLARA. S: 409)

Mehmet Emin Bey'in derdi anlaşılmaktır. Onun şiirleri, belki şiiriyetten yoksundur ama yazdığı şiirlerin değerini, tarih verecektir. Millî Şair, mensubu olduğu Türk milletinin hayatını, acılarını, sıkıntıların anlatarak milletine yol göstermiştir.

Sanatçının şiirlerindeki millî konularla ilgili fikirlerin başında Türklük ve Türkçülük fikri gelir. Bu düşünceyi Türk edebiyatında ilk defa ve erkekçe bir eda ile haykıran Mehmet Emin Yurdakul'dur. Mehmet Emin, "Anadolu'dan Bir Ses Yâhut

Cenge Giderken" şiirinde Türklük şuurunu, din ve Osmanlılık fikriyle birleştirmiş, zamanın Osmanlı Türkiyesi'nde yetişen genç nesle gerçek kimliğini göstermiştir.

"Ben bir Türk'üm dînim cinsim uludur,
Sinem, özüm ateş ile doludur,
İnsan olan vatanının kuludur,
Türk evlâdı evde durmaz; giderim!

Yaradan'ın kitâb'ını kaldırtmam,
Osman'cığın bayrağın aldirtmam,
Düşmanımı vatanıma saldirtmam,
Tanrı evi viran olmaz; giderim!

Bu topraklar ecdâdımın ocağı,
Evim, köyüm hep bu yerin bucağı,
İşte vatan, işte Tanrı kucağı!
Ata yurdun evlât bulmaz giderim!

.....

"

(ANADOLU'DAN BİR SES YÂHUD CENGE GİDERKEN. S:22)

1897'de Selanik'te "Asır" gazetesinde basılan "Anadolu'dan Bir Ses Yâhud Cenge Giderken" şiirinde Mehmet Emin Bey, bundan sonra yazacağı şiirlerde işleyeceği millî fikirlerin bir özetini yapmıştır. Fakat bu fikirler, ileriki zamanlarda günün şartlarına göre değişecek ve geliştirilecektir. Bu şiirinde bir Osmanlı Türkçüsü olan Mehmet Emin'i daha sonraki şiirlerinde bir Pan-Türkist, Turancı olarak görüyoruz.

Millî Şair, Pan-Türkist ve Turancı fikirlerini "İrkımın Türküsü", "Selâm Sana", "İsmail Gaspirinski'ye", "Ey Türk Uyan", "Tan Sesleri", "Ey İğnem Dik", "Ordu'nun Destanı", "Ninni", "Bana Kevser Sunan'a", "Han'ın Sazına", "Çar'a", "Gülsün Artık", "Verinhora'ya" şiirlerinde işlemiştir. Mehmet Emin, Turancı fikirlerini işlediği bu şiirlerini 1908-1920 yılları arasında yazmıştır. Millî Şair'deki Türk Birliği fikri daha sonra Ziya Gökalp tarafından sistemleştirilen Türk Milliyetçiliği fikriyle paralel bir gelişme göstermektedir.

"Biz, Oğuzlar soyu olan Türkleriz;
 ilk ateşi parlatan,
 İlk sapanla sert toprağa tohum atan
 İlk ocağa temel koyan hep biziz.

Her bucakta vahşî yeller eserken
 Isıg-göl'de çadır kuran biz vardık;
 Urallarda boz ayılar gezerken
 İlk kervanı biz uygurlar çıkardık.

.....

Eğiliniz, ey şerefler, ey şanlar,
 Ey ırklara altun destan yazanlar!

Biz devlerin fillerin
 Diz çöktüğü kuvvetiz;
 Eski, yeni dillerin
 Anlattığı milletiz.

.....

Türk sesleri gelen her yer bizimdir;
 Üç dünyânın üstünde,
 Gök-sadeften yedi deniz önünde
 Parıldayan memleketler bizimdir.

O Turan ki onun herbir bucağı
 Bize nice hikâyeler nakleder;
 Binbir hakan sayan aziz toprağı:
 "Hind'den, Çin'den önce doğan benim!"der."

(IRKIMIN TÜRKÜSÜ. S:108-112)

Milli Şair, "İrkimin Türküsü" şiirinde yukarıya aldığımız parçalarda da görüldüğü gibi Turancı fikirleri yaymaya çalışır. Türkler Oğuzlar soyundan gelmiştir ve medeniyet tarihinde birçok ilke imza atmıştır. Türkler, Isıg-Göl'de çadır kurmuş,

büyük kuvvetlere doğu önünde diz çöktürmüştür. Üç kıtanın üstünde nerede Türk varsa orası vatandır. Bu ve buna benzer fikirleri şiirlerinin çoğunda sürekli tekrar eden Şair'in en büyük arzusu yeryüzündeki Türklerin bağımsız bir şekilde yaşayabilmeleridir. Millî Şair, bu ülkünün "Ey Türk Uyan" şiirinde nasıl gerçekleşeceğini belirtmiştir.

"Ey kardaşlar uyanın,
Şu Türklük'e can verin;
Hep arılar kovan'ın;
Turan-ili Türkler'in!..

Türk Yurdu'na

Ey milletim! sen bundan tam beşbin yıl evvel

Altaylar'da yaşarken

Tanrı'n sana dedi ki, 'Ey Türk ırkı, bu yerden

'Güneşlere sözülen kartal gibi uç, yüksel!

'Senin her bir kuvveti râm edici ellerin

'Bütün mağrur başlara yıldırımlar saçacak;

'Sana Çin'in, İran'ın, Hind'in, Mısır'ın, her yerin

'Er isteyen tahtları kollarını açacak!'

..... "

(EY TÜRK UYAN. S:129)

Türklük, Turancılık, vatan, millet, din gibi fikirleri şiirlerinde sürekli işleyen Millî Şair, bir ara ümitsizliğe düşmüşse de (İsyan ve Dua) daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla yeni bir heyecan ve aşkla Türk milletinin destanını yazmaya devam etmiştir. Ama Cumhuriyetten sonra yazdığı şiirlerde Türkçülük, Turancılık ve Türk Birliği gibi fikirleri fazla değildir. Bu şiirlerin çoğunluğunun konusu Kurtuluş Savaşı'nın destanı ve devrimlerin faziletidir.

Mehmet Emin, sosyal içerikli fikirleri ihtiva eden şiirlerinde, kadının toplum içerisindeki yeri, ardı arkası kesilmeyen savaşlar nedeniyle Türk halkının pençesine düştüğü yoksulluk, kimsesiz çocukların durumu ve Türk nüfusunun artması gibi bir takım düşünceleri ele almıştır. Şiirde konu bölümünde sosyal içerikli şiirlerde işlediği fikirlere değinildiğinden sanatçının bu tür şiirlerdeki düşünceleri üzerinde fazla durulmayacaktır.

Millî Şair, o günün şartlarında Osmanlı Türkiyesi'nin önemli meselelerinden biri olan nüfus konusunu da şiirlerinde işlemiş, Osmanlı Devleti'nde Türk nüfusunun artması ile ilgili fikirlerini "Yavrumuzu Çoğaltalım" ve "Sebeb Ne ki Doğurmasın" adlı şiirlerinde işlemiştir. Her ikisi de Çocuk Bahçesi mecmuasında 1905'te yayımlanan bu şiirlerden "Yavrumuzu Çoğaltalım" da bu dünyada bir taraftan doğumlar devam ederken, diğer taraftan ölümlerin olduğunu belirtmiş, hayvan ve bitkilerin sürekli çoğaldığını söyledikten sonra toplumun da nüfusunun artması gerektiğini anlatmıştır.

.....

"Madâm ki her insana uzun ömür sürmek yok;
Madâm ki hayat için her bucakta düşman çok;
Ne yapalım, buna karşı nasıl bir iş turalım?

Çiçeklerden, böceklerden birer örnek alalım;
Yavrumuzu çoğaltalım, her yere kök salalım;
Böylelikle bir ziyâna karşı iki artalım!..."

(YAVRUMUZU ÇOĞALTALIM. S:86)

Yine nüfusun çoğalması gerektiğini düşünen Şair, "Sebeb Ne Ki Doğurmasın" şiirinde, kadının doğurgan olmasını savunmuştur.

"

.....

'Hayır, kardaş, 'doğurmasın!' deme sakın, var üre!
Çocukların, torunların sığmasınlar bu yere;
Çıplak dağlar hep onların elleriyle şen olsun'

.....

"

(SEBEB NE Kİ DOĞURMASIN. S:86)

Mehmet Emin'in hemen hemen yazdığı bütün şiirler güzele değil faydalıya yöneliktir. Sanatçının şiirlerinde bir lirizm yoktur ama hepsi öğreticidir. Millî Şair'in şiirinde işlediği düşüncelerinde inkılâpçı, ihtilâlcî, halkçı ve milliyetçi bir hava sezilir. Bu dört fikrin kaynağı daha önce belirtilmişti.

Şiirin önemli bir unsuru olan fikir Mehmet Emin Yurdakul'un şiirlerinde doğrudan söylenmiştir. Belki şiirde işlenen fikirler, çeşitli ses uyumları, estetik ve ahenk gibi unsurlarla süslenebilirdi. Fakat Millî Şair'in süs ve sanat gibi bir kaygısı olmadığından ve sanatı toplumu bilinçlendirmek için bir araç olarak gördüğünden ve

şairlik yönünden yetersiz olmasından dolayı o daha çok bir ideoloji şairi olarak kalmıştır.

3) AHENK

Şairler, şiirlerinde vezin, kafiye, şekil, dil ve mananın yanında ahenge de büyük önem vermişlerdir.

Ahengi Tahir-ül Mevlevî "manzum, mensur bir sözün kulağa güzel ve pürüzsüz gelmesi, âdeta hafif tertip bir musikî te'siri yapmasıdır."²¹ şeklinde tanımlar. Şiirde vezin ve kafiye kullanılmasının amacı ahengi sağlamak içindir. Ancak sadece vezin ve kafiye yardımıyla ahengi sağlamak mümkün olmayacağından şair, şiirde gerçek ahengi sağlayabilmek için, dilin yapısına hakim olmak, kelimelerin çeşitli anlamlarını ve dilbilgisi kurallarını çok iyi bilmek zorundadır. Aksi halde şiirde ahengin sağlanması birtakım tesadüflere kalacaktır. Ahenk iki türdür. Sözde, kulağa hoş gelmeyen kelimelerin tekrarı ve bir arada kullanılması, gereksiz durakların olmaması; bir de duygu, fikir ve hayal ile ilgili kelimelerin anlamlarından başka çıkardıkları sesle yapılan ahenktir. Bunlardan birincisine umumî ahenk, ikincisine ise taklidî ahenk denir.

Şiirdeki seslerin uyumu, armoni ve anlam birbirini tamamlamalıdır. Bu iki unsur şiirin özünü oluşturur. Bunların yanında çıkış noktaları aynı olan harflerin toplanmasıyla meydana gelen alliterasyon, birbirine benzer sessizlerin kullanılmasından oluşan asonans ve ritmden de ahenk sağlanabilir.

İyi bir şairlik yeteneği olmayan Mehmet Emin, daha önce de belirtildiği gibi şiiri fikirlerini yaymak için bir araç olarak kullanmıştır. Mehmet Emin'in şiirlerinde tam bir ahenk olduğunu söylemek biraz iyimserlik olur. Millî Şair, şiirde kullandığı vezin ve kafiye yoluyla, ahenk sağlamaya çalışmıştır. Ancak vezin konusunda da belirtildiği gibi, şiirlerinde hece veznini kullanan Şair bu veznin zevk ve estetiğini tam olarak kavrayamadığından ve hece vezniyle sone, triyole, müstezat gibi Türk halk şiirinde hiç kullanılmayan şekilleri tercih ettiğinden veznin ahengi sağlamadaki imkânlarından yararlanamamıştır.

"

.....

'Her şey böyle, hattâ bizim dünyâmız da bu baş gibi olacak;

Birgün hayat tükenecek; yalnız cansız granitler kalacak;

Her zerresi bir âleme dağılacak; zîrâ bu bir kânundur."

(ÖLÜ KAFASI. S:105)

²¹Tahir-ül Mevlevî Edebiyat Lügati. Enderun Kitabevi. İstanbul-1973. s:17.

Sanatçının "Ölü Kafası" adlı sonesinden alınan yukarıdaki parça hece ölçüsünün 4+4+4+4+3=19'lu kalıbıyla yazılmıştır. Zaten Türk şiirinde Mehmet Emin Yurdakul'a kadar kullanılmayan bu uzun kalıpla bir ahenk sağlayabilmek de oldukça zordur. Ayrıca veznin uzun olması nedeniyle araya bazı gereksiz kelimeler girmiş böylece umumî ahenk de bozulmuştur. Örnek alınan parçada "Her şey böyle", "hatta", "da" gibi kelime ve kelime grupları vezin zoruyula yerleştirilmiş gereksiz kelimelerdir. Yine "bizim dünyamız" yapısında da "dünyamız" denmesi yeterlidir. Burada "bizim" kelimesi fazladır. İlk mısraını ele aldığımız yukarıdaki parçanın diğer mısralarında da umumî ahengi bozacak kelimeler vardır. İkinci mısradaki "yalnız", üçüncü mısradaki tekrar eden "bir" kelimesi ve "zîrâ" kelimesi de ahengi bozmaktadır.

Mehmet Emin Bey'in hece ölçüsünün 4+4+3 ya da 6+5=11'li kalıbıyla yazdığı şiirlerinde, gerek serbest müstezatlarda ve gerekse Batı kaynaklı nazım şekilleriyle yazdığı manzumelerde olmayan bir ahenk vardır. Bu ahenk, bazen vezin bazen de kafiye ve redif yoluyla sağlanan bir ahenktir. 11'li hece vezniyle ve dörtlükler halinde yazılan bu şiirlerin Türk halk şiirinde hemen hemen en çok kullanılan bir hece ölçüsü kalıbıyla yazıldığı da unutulmamalıdır.

"Bu hazin toprak da bir yaslı ülke;
Dâvud'un mezâmîr çaldığı bir yer;
Burda da sulara akseden gölge:
Karanlık kubbeler, siyah serviler;

Burda da her çehre gurub üstünde
Geceye bürünen akşam yıldızı;
Bâbil'in kırmızı nehri önünde
Bir yeni Kudüs'ün ağlayan kızı.

.....

"

(AYDIN KIZLARI. S:279)

Hece vezninin 6+5=11'li kalıbıyla yazılmış olan yukarıdaki parça üzerinde biraz daha durulsa Rıza Tevfik'in yakaladığı müzikaliteye, zevk ve estetiğe ulaşabilmek hemen hemen mümkün olacaktır. Bu ahengin sağlanmasında Türk şiir zevkine uygun 6+5=11'li hece ölçüsü kalıbının rolü büyüktür. Ayrıca şiirde kullanılan kafiyeler de buradaki ahenkte etkili olmuştur.

Mehmet Emin'in şiirlerinde tam bir ahenk olmamasının diğer bir nedeni de hece vezniyle serbest müstezatlarda yazmasından kaynaklanır. Aruz vezniyle yazılan müstezatın bir tarihsel geçmişi vardı. Aruz vezninin kendi içinde bir ahenk mevcuttu.

Aruza biraz hakim olan bir şair, vezin sayesinde çok rahat ahenkli şiirler yazabiliyordu. Kaldı ki aruz vezniyle yazılan müstezatlardan en çok kullanılan müstezat kalıbı uzun mısralarda mef'ûlü mefâîlü mefâîlü faûlün, ziyade mısralarda ise mef'ûlü faûlün'dür. Böyle bir kalıpla yazılan ve içinde Arapça ve Farsça kelimelerin bolca kullanıldığı bir şiirde ahenk sağlamak o kadar zor değildir.

Mehmet Emin'in hece vezniyle serbest müstezatlarda yazması bir deneme olarak değerlendirilmelidir. Türk şiirinde ilk defa rastlanan böyle bir denemenin zaten mükemmel olmasını bekleyemeyiz. Hece ölçüsüyle yapılan bu tür serbest müstezat denemeleri, geçiş dönemi ürünleridir ve daha sonra bir akım haline gelen serbest şiirin hece vezniyle yapılan ilk alıştırmalarıdır. Veznin dar kalıplarının kırılması açısından Mehmet Emin'in başlattığı hareket son derece etkili olmuştur.

"Aynı rüya, aynı aşk, aynı dilek, aynı kin
Neden çarlar tahtını birkaç bölük etmesin?
Dün bizleri hükmüne baş eğdiren bu bahtın
Neden yarın Ruslar da mahkûmları olmasın?
Mazlum Şark'ın üstünde
Türk nesli de zamandan nur ve ateş almıştır;
Millî asır Türkün de
Bir doğacak inkılâb saatini çalmıştır.

.....

"

(AÇ BAĞRINI BİZ GELDİK. S:151)

Mehmet Emin'in "Aç Bağrını Biz Geldik" adlı şiirinden alınan yukarıdaki parça hece vezniyle yazılmış bir serbest müstezattır. Şiirdeki uzun mısralar 4+3+4+3=14, ziyâde yani kısa mısralar 4+3=7'li hece vezni kalıbıyla yazılmışlardır. Bu parçada bir şiiriyetten ziyade verilmek istenen mesajın ön planda olduğunu görebiliyoruz. Şair, burada da fikrini aktarabilmek için şiirde olması gereken ses uyumu, estetik ve musikîyi düşünmemiş, kelimeleri normal bir nesir cümlesinde olduğu gibi kullanmıştır. Bu tarzın Şair'e bir ifade kolaylığı sağladığını söyleyebiliriz.

Mehmet Emin'in birçok şiirinde kelimelerin birinci anlamından başka bir anlam aramakta yersizdir. Çünkü o öğretici (didaktik) şiirler yazmıştır. Saf şiirde olması gereken kelimelerin mısra içinde bütünleşmesi ve birbiriyle kaynaşması özelliği;

Mehmet Emin'in şiirlerinde bulunmamaktadır. Millî Şair'in şiirlerinde çoğunlukla dış kalıbın (vezin, şekil, kafiye) tesiri ağırlıklıdır. Öğretici birtakım fikirlerin şiirin tamamına serpiştirilmesi sonucu, şiirden ziyâde nesre benzeyen manzumelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Ahengin diğer öğeleri olan armoni (seslerin uyumu), alliterasyon, asonans (benzer sessizlerin sık kullanılması) gibi unsurlar da Mehmet Emin'in şiirlerinde fazla kullanılmamıştır. Bu yüzden onun şiirine "kaval sesi" denmiştir. Şair, şiirine yapılan bu eleştirilere ise;

"

.....

Siz kuyumcu olunuz, ben demirci olayım

Elmas saçan dehâyi bütün sizde bulayım.

.....

"

(ANLAYAMAYANLARA. S: 409)

diyerek kendisinin kuyumcu titizliğinde değil, "demirci sertliğinde" bir yapıya sahip olduğunu ifade etmiştir.

"Hangi Türk'tür gerdenine urgan, kement urdurur?

Hangi Türk'tür mescidine çanlı kule kurdurur?

Milletimiz köle olmaz; böyle günde kim durur?

Biz Türk'leriz Kızılırmak olur böyle taşarız!"

(YUNAN SINIRINI GEÇERKEN. S:24)

"

.....

Gerçektir ki; senin de kemiklerin fânîdir;

Bizim seni bağrına gömdüğümüz aç toprak

Vücûdunu bir avuç kül hâline koyacak

.....

(ÜSTAD EKREM'E. S: 123)

"

.....

Bu, onun rûhunda şimşekler çakan
 Bulutlar gibi bir isyan yarattı.
 Gözünden bir mavi alevle akan
 Yaşları kıvılcım gibi parlattı.

.....

Lâyük mî, bu kılıç, mızrak kullanan
 Bilekler zincire bağlı görülsün?
 Giydiği gömleği demir zırh olan
 Bir yiğit ırk için kefen örülsün

.....

(İSTİKLÂL DESTANI. S:355 - 358)

Mehmet Emin'in, biri Türk - Yunan Savaşında, (Yunan Sınırını Geçerken), biri Recâizâde Mahmut Ekrem'in ölümü sebebiyle (Üstad Ekrem'e), diğeri de son şiirlerinden (İstiklâl Destanı) alınan yukarıdaki parçalar ahenk açısından değerlendirildiğinde şu sonuçlardan söz edilebilir.

Gelişigüzel olarak seçilen bu parçalardan Millî Şair'in birinci ve ikinci döneminde yazdığı "Yunan Sınırını Geçerken" ve "Üstad Ekrem'e" şiirlerinde umumî ahenk göremeyiz. Çünkü her iki parça da hecenin uzun kalıplarıyla yazılmıştır. Birinci parçanın son iki mısraında geçen "böyle" kelimesinin fazla olduğu düşüncesindeyiz. Ayrıca "hangi Türk'tür" kelime grubunun tekrarı şiire fazla birşey katmamaktadır. Yine ikinci parçada yer alan "ki" ve "de" bağlaçları gereksiz bir kullanım izlenimi uyandırmaktadır. Ayrıca "Yunan Sınırını Geçerken"den alınan parça hecenin 4+4+4+3=15'li, "Üstad Ekrem'e" adlı şiirinden alınan parça hecenin 4+3+4+3=14'lü kalıplarıyla yazılmıştır. Her iki parçada ki duraklar da zorlamayla oluşturulmuştur. Bu da umumî ahengi bozan bir diğer sebeptir.

Şairin son yıllarında yazdığı "İstiklâl Destanı" adlı uzun şiirinden alınan parçada ise umumî ahenkten söz etmek mümkündür. Çünkü bu şiir, hecenin

6+5=11'li kalıbıyla yazılmıştır. Her iki dörtlükte de duraklar yerli yerindedir. Ayrıca kafiye'nin de umumî ahengin sağlanmasında etkisi olmuştur.

Birinci ve ikinci parçalarda taklidî ahenkde olmamakla beraber "İstiklâl Destanı"ndan alınan parçalarda bir ahenk vardır. Çünkü Mehmet Emin'in hemen birçok şiirinde görülen ses uyumsuzluğu bu parçalarda azalmıştır. Birinci dörtlükteki b sesinin tekrarı "şimşekler" kelimesindeki ş, l seslerinin sağladığı musikî şiire bir ahenk vermiştir. Yine ruhtaki isyanı şimşekler çakan buluta ve gözden akan yaşı mavi alevle parlayan kıvılcıma benzetmesi, üzerinde düşünölmüş güzel teşbihlerdir.

"Gözünden bir mavi alevle akan, yaşları kıvılcım gibi parlattı" mısralarında sık sık kullanılan b, m, v dudak ünsüzleri şiire ayrı bir güzellik katmıştır. Kulağı tırmalayıcı seslerin fazla görölmediği "İstiklâl Destanı"ndan alınan bu parçalar Mehmet Emin'in diğer manzumelerine göre ahenk bakımından işlenmiş şiirler izlenimini doğurmaktadır.

IV. BÖLÜM

MEHMET EMİN'İN ŞİİRLERİNDE MİLLÎ DEĞERLER

Milliyetçi bir şair olan Mehmet Emin'in şiirlerinde millî değerler konusuna geçmeden önce bazı kavramların açıklanmasında yarar vardır. Konumuzu ilgilendiren en önemli kavram "değer" kavramıdır. Değer kavramı açıklığa kavuştuktan sonra "millî değer" konusuna geçilebilir.

Sözlüklere bakıldığında değer kelimesinin birden fazla anlama geldiği görülecektir. Bu kelimeye verilen her anlamın konumuzu ilgilendirmediği kuşkusuzdur. Ancak konunun açıklığa kavuşması açısından değer kelimesine verilen bütün karşılıklar buraya alınacaktır. Şemsettin Sâmî Kâmus-ı Türkî'de değer kelimesine: "1. Kıymet. 2. Kadir, itibar, haysiyet, şeref. 3. Ehliyet, liyakat, iktidar" ¹ gibi anlamlar vermiştir. Mehmet Ali Ağakay Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Türkçe Sözlük'ünde değer kelimesini: "1. Yerinde olan, aykırı görülmeyen, layık. 2. Bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 3. Bir şeyin veya kimsenin taşıdığı yüksek vasıflar, kıymet." ² şeklinde açıklamıştır. Yine aynı kelime: "1. Bir şeyin tam karşılığı, kıymet, baha. 2. Lâyık, seza. 3. Bir şeyin sahip olduğu yüksek vasıf, kıymet. 4. Ehliyet, kabiliyet. 5. Kadir, itibar." ³ gibi değişik anlamlar verilerek açıklanmıştır.

Yukarıda verilen değer tanımlarında daha çok kişiye ait kıymet, vasıf ve liyakat üzerinde durulmaktadır. Sosyolojik açıdan ele alındığında kişi ile toplum, toplum ile millet birbirini tamamladığına ve birbirinin ayrılmaz parçaları olduğuna göre millete ait olan değerler toplumu, topluma ait olan değerler de kişiyi bağlamaktadır. O halde burada millet kavramı da tanımlanarak, millete ait değer yani millî değer kavramı ortaya çıkarılabilir.

¹ Şemsettin Sâmî; Kâmus-i Türkî, İkdâm Matbaası, Dersaadet-1317, s: 613.

² Mehmet Ali Ağakay; Türkçe Sözlük, T. D. K. Yayınları, T. T. K. Basımevi, Ankara-1966. s:186.

³ D. Mehmet Doğan; Büyük Türkçe Sözlük, Ülke Yayın Haber Tic. Ltd. Şti. 10. Baskı, İstanbul-1994. s:258.

Sosyolog Ziya Gökalp milleti şöyle tanımlamaktadır.: "Millet, dilce, dince, ahlâkça ve güzellik duygusu bakımından müşterek olan yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir topluluktur.⁴ Prof. Dr. Mustafa Erkal⁵ milleti gelişmiş bir milliyet olarak kabul eder ve daha çok siyasî açıdan değerlendirerek, milleti "kendi birliğinden haberdar olan siyasî bakımdan devlet şeklinde teşkilatlanmış ve millî devlet kurma kabiliyetine sahip sürekli ve teşkilatlı insan zümreleridir."⁶ şeklinde açıklar. Erkal'a göre milliyet "tohum halindeki millettir."⁷

Burada Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün de millet kavramından ne anladığını vermeden geçemeyeceğiz. Atatürk'e göre millet: "Zengin bir hatırat mirasına sahip bulunan beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvaffakatte samimi olan ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraberce devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden vücûda gelen cemiyete millet namı verilir."⁸ Yukarıda verilen tanımlar ışığında millet kavramını özetleyebiliriz. Millet, ortak bir geçmişi olan, halen bir arada yaşayan ve gelecekte bir arada yaşama azminde olan, aralarında dil, ırk, kültür, din ve vatan birliği bulunan, bir devlet çatısı altında birleşen aynı ülküye sahip insan topluluklarıdır.

İnsan toplulukları tarihte belirli aşamalardan geçerek günümüze gelmişlerdir. Klan, aşiret, kabile, imparatorluk, millî devlet şeklinde karşımıza çıkan bu aşamaların millet en son ve en gelişmiş halidir. Günümüz dünyasında millet olamamış, millî şuura erememiş bir çok kabile yaşamaktadır. İnsan topluluklarının bu uzun tarihi geçmişi içerisinde bir takım ortak değerleri ortaya çıkmıştır. Bu da bir milleti diğer milletlerden ayıran en önemli unsurdur.

Milletlerin ortak değerleri diye kabul ettiğimiz ve ait olduğu milletin bütün fertleri tarafından, herhangi bir maddî zorlama olmaksızın kabul edilen, bir bakıma o milletin hayat prensipleri olan temel değerleri vardır. Aynı zamanda bir milletin kültürü de olan bu temel değerler o milletin millî değerleridir.

O halde bir milletin millî değerleri ile kültürü arasında çok yakın bir ilişki vardır. Hatta millî değerler, aynı zamanda milletin kültürel değerleridir. Bir milletin yaşama tarzı da olan kültürü tanımladıktan sonra Mehmet Emin Yurdakul'un

⁴ Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul-1990, s:22.

⁵ Mustafa Erkal, Sosyoloji, Filiz Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, s:29.

⁶ a.g.e. s:29.

⁷ a.g.e. s:29.

⁸ a.g.e. s:30.

şiiirlerinde yer alan millî değerlerin tartışılmasına geçebiliriz. Kültürü bir bütün olarak gören ve kültür unsurlarının tasnif edilmesine karşı çıkan Mümtaz Turhan Kültür Değişmeleri adlı eserinde bir fikir vermesi açısından değişik sosyolog ve antropologların kültür tarifini verdikten sonra kültürü tanımlar.⁹ Mümtaz Turhan'a göre "Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddî ve manevî kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alâkaları, itiyadları, kıymet ölçülerini, umumî atitüd, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususî bir hayat tarzı temin eder."¹⁰ Yine bir karşılaştırma yapılabilsin diye burada kültürün değişik bilim adamları tarafından yapılan tanımlarına yer verilecektir. "Kültür,yalnız bir milletin dinî, ahlâkî, hukukî, aklî, estetik, lisanî, iktisadî ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür."¹¹ İbrahim Kafesoğlu¹² ve Mustafa Erkal'ın¹³ da ağırlıkla üzerinde durduğu kültür anlayışı buraya Mümtaz Turhan'ın Kültür Değişmeleri adlı eserinden naklen alınan E.B. Taylor'un kültür tanımına uymaktadır. E.B. Taylor'a göre kültür, "bilgiyi, imanı, sanatı, ahlâkı, örf ve adetleri, ferdin mensubu olduğu cemiyetin bir uzvu olması itibariyle kazandığı itiyadlarını ve bütün diğer maharetlerini ihtiva eden gayet girift bir bütündür."¹⁴

Bir milletin yaşama tarzı, hayat görüşü olan, o milletin mensuplarının doğruluğunu onayladıkları ve anlaşma halinde oldukları ona bir değer hükmü verdikleri bir takım değerler vardır ki bu değerler o toplumun millî değerleridir. Yukarıdaki kültür tanımlarından anlaşıldığına göre millî değerler kültürün içindedir ve onun ayrılmaz bir parçasıdır. Buna göre Türk Milletinin millî değerleri Türk Millî Kültürünün içindedir.

Dünyanın en eski milletlerinden biri olan Türkler'in değer hükümlerinin de kaynağı oldukça eskidir. Bu değer hükümleri tarih boyunca Türk Milletinin yayıldığı geniş coğrafyada benimsenerek nesillerarası nakil yoluyla günümüze kadar gelmiştir. Yine millî değerler, tarihin çeşitli dönemlerinde muhtelif sebeplerle Türkler'in ilişkiye girdiği diğer milletlerin değer hükümleriyle karışmış ve bir etkileşim içerisine girmiştir.

⁹ Mümtaz Turhan, Kültür Değişmeleri, Baha Matbaası, II. Baskı İstanbul-1959, s:36 - 37.

¹⁰ a.g.e. s: 40.

¹¹ Ziya Gökalp, Türkcülüğün Esasları, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul-1990, s: 30.

¹² İbrahim Kafesoğlu, Türk Millî Kültürü. Ayyıldız Matbaası, Ankara- 1977, s: 1-2.

¹³ Mustafa Erkal, Sosyoloji, Filiz Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, s:103.

¹⁴ Mümtaz Turhan, Kültür Değişmeleri, Baha Matbaası. II. Baskı. İstanbul-1959, s:29.

Bir milletin millî değerlerinin o milletin yetiştirdiği büyük sanatçıların eserlerine yansımaları kaçınılmazdır. Zaten bir sanatçı, mensubu olduğu milletin yerel bir değerini alıp sanatçı gücüyle o değeri işlediği ve evrensele ulaştırdığı zaman büyük sanatçı olur. Bu yüzden büyük sanatçıların eserlerinde önce millî, sonra evrensel değerler vardır.

Mehmet Emin Yurdakul, Türk halkının içinde yetişen ve Türk'ün değer hükümleriyle kendini geliştiren, bu değer hükümlerini kişiliği ile özdeşleştiren bir sanatçıdır. Bu özelliklerinden dolayı Mehmet Emin'e Millî Şair ünvanı verilmiştir. Ona Millî Şair ünvanı verilmesinin temel sebebi Mehmet Emin'in Türk Milli değerlerini eserlerinde bıkıp usanmadan işlemesinden kaynaklanmaktadır.

Çalışmamızın bu bölümünde Millî Şair'in şiirlerindeki millî değerler üzerinde durulacaktır. Bir milletin hayat tarzı olan millî değerler, aslında bir bütündür. Çalışmamızda bir kolaylık olması için Mehmet Emin Yurdakul'un şiirlerinde varolan millî değerler, bir tasnif yapılarak incelenmiştir. Bu tasnif yapılırken Cahit Kavcar'ın "II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim"¹⁵ adlı çalışmasıyla, Cengiz Aydemir'in "Ömer Seyfettin ve Hikayelerinde Eğitim Değerleri"¹⁶ adlı çalışmalarında yaptıkları değer tasniflerinden yararlanılmıştır. Tartışmaya açık olan bu tasnifte ele alınan konular, Mehmet Emin'in hemen bütün şiirlerine serpiştirilmiştir. Burada Millî Şair'in Türk Milletinin millî değerleri olarak kabul edilen bu değerlere hangi açıdan yaklaştığı ortaya çıkarılmakla yetinilecektir.

A) KİŞİLERDE OLUŞMASI İSTENEN DAVRANIŞLARI İFADE EDEN DEĞERLER.

1) Kahramanlık

Kahraman kelimesi sözlüklerde "yiğitlik gösteren cesur kimse, yiğit, er, alp, batır, bir olayın yapıcısı" gibi anlamlara gelmektedir. Kahramanlık da "yiğitlik, erlik, kahraman olma hali, kahramana yakışır durum" anlamındadır. Türk Milletinin önemli bir özelliği de kahraman olmasıdır. Türk Milleti tarih boyunca bir çok efsanevi kahramanlar yetiştirmiştir. Bu kahramanlar, savaş zamanı, sınır boylarında harp ederken, barış zamanı halkın içinde yaşayan birer alperendirler.

¹⁵ Cahit Kavcar, II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara-1974.

¹⁶ Cengiz Aydemir, Ömer Seyfettin ve Hikâyelerinde Eğitim Değerleri, (Basılmamış Doktora Tezi) Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir-1989.

Orta Asya Bozkırlarında yaşayan Eski Türk'lerin inandıkları en önemli değer hükmü kahramanlıktır. Eski Türk Devletlerinin Hakanı "Cihana hakim olma" düşüncesiyle yaşar. Bu düşünce İslamıktan sonra biraz şekil değiştirmiş "din için cihat" fikrine dönüşmüştür. Bu dönüşüm elbette kolay olmamıştır. Dede Korkut Hikayeleri'nin sert yapılı kahramanlarını ancak "Korkut Ata" gibi âlim, derviş ve ulu bir insan yumuşatabilirdi. Nitekim Anadolu'da Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli gibi gönül erleri yetişmiş, bu insanlar göçebe ve savaşçı Türk'ün Anadolu'ya yerleşmesinde büyük rol oynamışlardır.

Türkler'in İslam medeniyetini kabülünden sonra Türk Ordusu, Anadolu'ya akın eden Haçlı Ordularına ilk karşı koyan askerdir. Bunun yanında Osmanlı Devleti'nin Viyana kapılarına dayandığı ve daha sonra tekrar Anadolu'ya çekilmek zorunda kaldığı unutulmamalıdır. Türk tarihinde gelişen bu uzun ve çalkantılı serüven beraberinde bir çok efsanevî kahramanı da yaratacaktır. Kahraman Türk Ordusunun önce "Türk-cihan hakimiyeti mefkuresi" sonra "İslam Hakimiyeti" için gösterdiği çabalar insanların belleklerinde sarsılmaz izler bırakmıştır.

Ordu-Millet olan Türkler'in yapısında varolan kahramanlık konusunu Millî Şair Mehmet Emin bir çok şiirinde işlemiştir. "Anadolu'dan Bir Ses Yâhud Cenge Giderken", "Yunan Sınırını Geçerken", "Tırhala Kal'asına Bayrak Diktikten Sonra", "Bize Diyorlar ki", "Hakkaniyet", "Ya Gazi Ol, Ya Şehit", "İrkımın Türküsü", "Selâm Sana", "Ey Türk Uyan", "Aç Bağrını Biz Geldik", "Ordu'nun Destanı", "Ordu'ya Selam", "Mustafa Kemal ve Zafer", "İstiklâl Destanı", "Kurtarıcıya", "Anıt" şiirlerinde genel olarak işlediği tema Türk Ordusu, Türk Ordusunun kahramanlıkları ve cesaretidir.

Bu şiirlerden "Anadolu'dan Bir Ses Yâhud Cenge Giderken", "Yunan Sınırını Geçerken", "Tırhala Kal'asına Bayrak Diktikten Sonra" şiirleri 1897 Türk-Yunan Savaşının kamuoyunda oluşturduğu etki ile yazılmış Ordu ve Millet'in kahramanlıklarını övücü şiirlerdir.

"Yurdumuzun Koç Yiğitlerine" ithaf edilen "Anadolu'dan Bir Ses Yâhud Cenge Giderken" şiirinde bir Türk evlâdının vatan tehlikeye düştüğü anda neler yapacağı anlatılır.

"Ben bir Türk'üm dinim, cinsim uludur,
Sinem, özüm ateş ile doludur,
İnsan olan vatanının kuludur

Türk Evlâdı evde durmaz giderim;

Bu topraklar ecdâdımın ocağı,
Evim, köyüm hep bu yerin bucağı,
İşte vatan, işte Tanrı kucağı!

Ata yurdun evlât bulmaz, giderim!

(ANADOLU'DAN BİR SES YÂHUD CENGE GİDERKEN. S: 22)

İki bölümünü aldığımız bu şiirde Türk evlâdının vatanı için her türlü fedakârlık ve kahramanlığı gözünü kırpmadan yapacağını görüyoruz. Türk genci için dünyada en değerli varlık vatanıdır. Bu vatan için can da dahil her şey verilir.

Osmanlı Devleti 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşında ağır bir yenilgiye uğramıştı. Bu yenilgiden 20 yıl sonra çıkan Türk-Yunan Savaşı, Türk Kamuoyunu derinden etkiledi. 93 Harbi'nin verdiği mağlubiyeti içine sindiremeyen Türkler, kendi bağrından koparak daha yeni bağımsızlığına kavuşmuş Yunanistan'ın bir takım sınır ihlallerine kalkışmasını elbette kabul edemezdi. İşte bu psikolojiyle çıkan Türk-Yunan Savaşının galibi belliydi. Devletin duraklama devrinden beri sürekli onuru kırılan Türk Ordusu'nun bu savaş yeniden gururunu yüceltecek ve Türk kahramanlığı dünyaya gösterilecekti.

"

Biz Türkler'iz; biz bu kanla, biz bu adla yaşarız!

Biz Türkler'iz, düşmanlara yalın kılıç koşarız!

Biz Türkler'iz; Kızılırmak olur böyle taşarız!"

(YUNAN SINIRINI GEÇERKEN. S:24)

diyen şair, Türk Kahramanlığını Kızılırmak'ın taşkınlığına benzetmiştir.

"Eskilerin bu yerlerdi, bu illerdi durağı.

İşte bu gün yine yaktık; eski sönük çerağı.

Bu kal'aya biz de diktik ulu devlet bayrağı.

Koç-Yiğitler! Atina'dan haydin bir su içelim!

Şu dağlarda, şu bellerde geçmişlerle yarıştık.

Yaylım ateş eyliyerek düşmanlarla çarpıştık.

Kanlar saçtık, yara aldık, devlet için çalıştık.

Koç-Yiğitler! Yiğit kimdir? Korkak kimdir,
seçelim!

(TIRHALA KAL'ASINA BAYRAK DİKTİKTEN SONRA S:26)

Kısa sürede Osmanlı Devleti'nin kesin galibiyetiyle sonuçlanan Türk-Yunan Savaşı'ndan önce savaşılan yerler zaten Türklerindir. Fakat gelişen şartlar o toprakların elden çıkması zorunluluğunu doğurmuştur. Fakat işte gün, Türk Milletinin kahramanlığını yeniden gösterme günüdür. "Eski sönük çerağ" yeniden yakılmış, "ulu devlet bayrağı" Tırhala kalesine dikilmiştir. Türk'ün cesareti ve kahramanlığı yeniden ortaya çıkmıştır.

Mehmet Emin Türklerde kahramanlığın sadece yaşanan anda olmadığını, Türkler'in tarih boyunca bu değer hükmüyle yoğrulup geldiğini belirtir. "Bize Diyorlar ki" şiirinde;

"Evet tarih bize büyük kahramanlık devirleri gösterir:

Türk milleti cihangirler esir etmiş, krallardan taç almış;

Şark'a, Garb'a hükmeylemiş, vahşi çöller içerisine ün salmış

Öyle Cenkler kazanmış ki her birisi bir devlete şan verir.

(BİZE DİYORLAR KI. S: 80)

diyerek Türk Milletinin kahramanlıklarının tarihe hükmettiğini söyler.

Türk anası oğlunu yetiştirir ve onu gözyaşları içerisinde kahraman Türk Ordusu'na teslim eder. Çünkü o gencin en büyük görevi vatani için "yiğit er" olmaktır.

"

Haydi yavrum, kendine sen de 'yiğit er' dedir;

Büyüdüğün gaziler ocağına can getir;

O cenkleri kazan ki, senin büyük 'Türk' adın

Yedi-iklim dört bucak içersine ün salsın;

Beşyüz yıllık ecdadın

Kabirlerde titreyen kemikleri oç alsın.

"

(YA GAZİ OL YA ŞEHİD. S: 92)

"İrkimin Türküsü" adlı şiirinde Millî Şair, Türk Milletinin kahramanlığı karşısında bütün dünya milletlerinin diz çöktüğünü belirtir.

"

Eğiliniz Ey şerefler, ey şanlar,

Ey ırklara altun destan yazanlar!

Biz devlerin, fillerin

Diz çöktüğü kuvvetiz;

Eski, yeni dillerin

Anlattığı milletiz.

"

(İRKİMİN TÜRKÜSÜ. S: 108)

Yine Mehmet Emin, "Selâm Sana" şiirinde Türk Milletinin tarihte yetiştirdiği kahramanlara yer vermiş, bu kahramanların çeşitli özelliklerini anlatarak yetişen nesli bilinçlendirmeye çalışmıştır. Mehmet Emin'in bu şiirde sözünü ettiği kahramanlar, İslamiyetten sonra yetişen Türk Kahramanları ve devlet adamlarıdır.

"

.....

Senin oğlun büyük ruhlı Gâzî Orhan
Dağı taşı titretici bir rüzgârđı;
Turgut Alp'in Kara-Teke'n Akça-Koca'n
Bir sert deniz üstündeki dalgaları.

"

.....

(SELÂM SANA. S:114)

Fakat "Ey Türk Uyan" şiirinde sözü edilen kahramanlar hem İslâmlıktan önce hem de İslâmlıktan sonra yetişen kahramanlardır.

"

.....

Sen her yerde fütühat türküleri çağırđın;
Kara Hunlar, Oğuzlar
Attilalar, Cengizler, Timurlenkler, Yavuzlar
Senin geniş göğsünü kabarttıran ecdâdın

"

.....

(EY TÜRK UYAN. S: 129)

Millî Şair, yukarıda sözü edilen Türk Milleti ve Türk Ordusu'nun kahramanlıklarını çeşitli tarihî olaylara bağlantı kurarak " Aç Bağrını Biz Geldik" , "Ordu'nun Destanı", "Ordu'ya Selâm" şiirlerinde dile getirmiştir. "Ordu'nun Destanı" şiiri Çanakkale Muharebeleri sebebiyle Türk Ordusu'nun moralini düzeltmek için yazılmış bir şiirdir. Hemen tamamı Türk Ordusu'nun kahramanlığını anlatan "Ordu'nun Destanı" şiirinin son dördlüğünün buraya alınmasında yarar görölmektedir.

"

.....

Zira bu yer en fedâkâr bir milletin

Kahramanlık, şeref, nâmus kal'esidir;

Bur'da her ses o ilâhî hürriyetin

Asırlara bizi söyler nagmesidir!.."

(ORDU'NUN DESTANI. S:195)

Mehmet Emin'in Millî Mücadele'den sonra yazdığı şiirler de ise adı geçen kahramanlar daha çok bu savaşta önemli rol oynamış kahramanlardır. Kurtuluş Savaşı'nın baş kahramanı Mustafa Kemal Atatürk için yazılmış bir şiir olduğu gibi yine değerli bir devlet adamı ve komutan olan İsmet Paşa için de "Kurtarıcıya" adlı şiir yazılmıştır. Yine 205 dörtlükten oluşan "İstiklâl Destanı" Türk halkı ve Türk Ordusunun Kurtuluş Savaşındaki kahramanca mücadelesini anlatmaktadır.

Millî Şair'in şiirlerinde geçen kahramanlık, bir değer hükmü olarak Türk Milletinin özünde vardır. Türk Ordusu, dillere destan olmuş kahramanlıkları sayesinde bir çok yeri fethetmiş, üç kıtaya hakim olmuştur. Ancak bu fetihlerle gösterilen cesaret ve kahramanlıklardan sonra fethedilen yörenin halkına herhangi bir zarar verilmediği gibi yöre halkının kalkınması için ne gerekiyorsa yapılmıştır. Bu özelliklerinden dolayı kahraman Türk Ordusu zulmün karşısına hemen davet edilmiş, gittiği her yerde huzuru sağlayan başlıca faktör olmuştur.

Mehmet Emin Yurdakul da şiirlerinde Türk Milletinin özünde var olan kahramanlık değer hükmünü bir millî değer olarak işlemiş ve bu özelliği gelecek kuşaklara aşılamaaya çalışmıştır. Yazdığı bu tür şiirlerle Türk Gençlerine cesaret, kendine güven ve kahramanlık aşılamaıştır.

2) Çalışkanlık

Türk kültürünün en önemli değer hükümlerinden biri de kuşkusuz çalışkanlıktır. İslâmlaşmadan önce de Türkler çalışmayı kendilerine bir temel prensip olarak kabul etmişler ve bu sayede bir çok devlet kurmuşlar, geniş bir alana yayılarak hayatlarını sürdürmüşlerdir. İslâm'ın çalışmayı bir ibadet olarak kabul

etmesi ve teşvik etmesi de Türklerin bu özelliğine eklenince, Türkler kısa sürede bilimde, sanatta, teknikte ve askeriyede dünyanın en büyük gücü olmuşlardır.

Kişiler arasında olduğu gibi milletler ve devletler arasında da her zaman çalışan kazançlı çıkmıştır. Bu çalışma, hayatın her alanında olmalıdır. Ancak sıkı ve disiplinli bir çalışma sonucunda insanlar başarıya ulaşabilir. Bu gerçeği kavrayan Mehmet Emin, çalışma konusuna özel bir değer vermiş bir çok şiirinde çalışmanın gereğini, çalışana karşı saygıyı işlemiştir.

Millî Şair'in "Anadolu", "Kibritçi Kız", "Bize Diyorlar Ki", "İlim", "Sına'at", "Çiftçilik", "Ey Genç Çiftçi", "Demir", "Demirci", "Örs Başında", "Bırak Yapma", "Çömlekçi", "Bahtiyarlık", "Balıkçı", "Yazı Masamın Başında", "Sabah", "Halk" gibi şiirlerinin konusu doğrudan veya dolaylı olarak çalışmayla ilgilidir.

Şiirlerinde daha çok fakir ve kimsesiz insanları anlatan Mehmet Emin, o insanların ne kadar zor şartlar altında çalışarak ekmeğini kazandığını belirterek bu insanlara yardım eli uzatmaya çalışır. Millî Şair, çalışan insanlara saygı duyar. Ancak genç bir kadının, bir kızın ya da küçük bir çocuğun çalışması Mehmet Emin'in o insanlara acıması için yeterli bir sebeptir. Böyle insanların çalışmasını istemeyen Şair, onların birilerinin kanatları altında yaşamasını arzu eder:

"

.....

Çalışıyor çalışmasın ne yapsın?

Çalışmaktan başka yol yok ki sapsın.

Kendisiçün çabalayan kimi var?

Kimi var ki bir ekmeği, 'Al, ye!...' der;

Birşey veren ondan da birşey ister..

Âh yoksulluk, ah babasız çocuklar!..."

(KİBRİTÇİ KIZ. S.58)

Millî Şair, çalışmanın gerekliliğini belirterek, Türk halkının hergün artan ihtiyaçlarının ancak çalışmakla giderilebileceğini söylemiştir. Bu da çeşitli iş yerleri, fabrikalar açmak ve işletmekle mümkündür.

"

.....

Mâdâm ki biz de bu gün şu Avrupa toprağının oğluyuz;

Medeniyet hayatına bizim dahi kucağımız açılmış;

En küçük bir köyümüze binler ile ihtiyaçlar saçılmış.

Artık bize eski Asya aleminin geçinişi tat vermez;

Hür ve mes'ûd olmak için Bozkırlar'ın çobanlığı elvermez;

Bu saatte değişmeye, iş erleri olmaklığa borçluyuz."

(SİNÂ'AT. S:82)

Yine Mehmet Emin, "Çiftçi" ve "Çiftçilik" şiirlerinde rençberliğin önemini, "Demir", "Demirci", "Örs Başında", "Bırak Yapma" şiirlerinde bu tür mesleklerle uğraşan insanların memleket için yararlarını anlatmıştır. "Çömlekçi" şiirinde ise şair, toprakla uğraşan kişinin kutsal bir iş yaptığını ve ona hor bakılmaması gerektiğini belirtmiştir:

"

.....

'Bilir misin, hamuru bunun nedir? Şu toprak!..

'Toprak deyip hor bakma; o bir aziz sînedir;

'Çocukları üstüne titreyen bin ninedir,

'Ondan birşey isteyen hiçbir vakit boş kalmaz;

'Yoksulluğun karanlık zindanında bunalmaz;

'Şu kadar ki o terli alınları alkışlar;

'Nasır bağlı ellere zenginlikler bağışlar; .

'Her gördüğün şen yuva mes'ûd insan onundur;

'Bu dünyada çalışmak herkes için kanundur.

.....

"

(ÇÖMLEKÇİ. S: 100)

Çalışmayı herkes için bir kanun olarak gören Şair, kalkınmanın ve ayakta kalabilmenin ancak çalışmakla mümkün olabileceğini bilir. Millî Şair'e göre son derece masum olan Türk halkı, yöneticileri ne söylemişse onu yapmıştır.

"

'Var çalış!' dediler tenbel değildim;
 Yumruğum güçlüydü, taşı kırardı;
 Sapanın, orağın pasını sildim;
 İçimde bir kazanç ümidi vardı.

..... "

(HALK. S:328)

Türk milletinin son bağımsız devleti olan Osmanlı Devleti yıkılmak üzeredir. Diğer Türk aydınları gibi Mehmet Emin de yıkılışın bütün ağırlığını üzerinde hissetmektedir. Şark'a ve Garb'a hükmedilen şatafatlı günler geride kalmış, Devlet bilimde, sanatta, teknikte ve askerlikte çağa ayak uyduramamıştır. Şair, diğer milletlerle Türk Milleti arasındaki bu uçurumun ancak çalışmakla giderilebileceğinin bilincindedir:

"

Lâkin bize diyorlar ki, artık bugün kılıç devri geçmiştir,
 Bu zamanın fütûhatı çalışmağa boyun eğen erlerin;
 En kuvvetli, fikir ve iş orduları yetiştiren yerlerin;
 Altunların kıralları olanlara: Ne hakâret, ne demir!..

Sizler dahi kavga edin, fakat artık kan yerine ter saçın;
 Zahmet çekin, fakat artık terakkîye götürecek yol açın;
 Fetheyleyin, fakat artık medeniyet ganimeti getirin

..... "

(BİZE DİYORLAR Kİ. S:80)

Altın, tarih boyunca insanlığın değer verdiği en önemli madendir ve zenginliğin sembolüdür. Hemen herkes en kısa yoldan altına kavuşmak ister. "Çiftçilik" şiirinde kısa sürede altına kavuşma ve hazıra konma fikrini eleştiren şair;

"

Şu gördüğün hakir şeyler: Tohum, öküz, bel, orak..

Senin asıl ummaklığın bunlar ile olacak;

Bunlar saçmış, bunlar saçar her ocağa bereket;

Sen bunları şu dünyâda her şeyden çok takdis et!

Eğer biri elindeki sapanını isterse,

'Ağırınca işte altun! Onu bırak, at!...' derse..

Buna aslâ tama etme, el uzatma sakın sen.

"

(ÇİFTÇİLİK. S:83)

diyerek altından daha önemli şeylerin varlığına işaret eder.

Mehmet Emin'in yaşadığı dönemde, çiftçilikle uğraşan bir insanın en önemli aletlerinden biri şüphesiz sabandır. Çalışmanın ve emeğin karşılığını almanın bir sembolü olarak kullanılan sabanın değeri altınla ölçülemez.

Memleketin çiftçilikle kalkınacağını ve şenleneceğini ifade eden şair, "Ey Genç Çiftçi" adlı şiirde, Türk Milletinin "Çiftçi Millet" olduğunu belirttikten sonra Genç Çiftçi'ye şöyle seslenir:

"

O sendeki arslan gövde üstünde,

Demir gibi sağlam olan o kollar

Kerpiç gibi bir tarlayı dört günde,

Değirmenin unu gibi ufalar!...

Kalk oturma artık yeter dinlenmek;

Gün aşıyor, şimdi akşam olacak;

Çiftini sür, bu gün biraz emek çek;

Boş anbarlar yarın buğday dolacak!..."

(EY GENÇ ÇİFTÇİ. S:84)

Millî Şair, sadece tarıma değil, millî sanayiye de önem verir. Türklerin gelişmesi ve eski gücüne ulaşması topyekün bir kalkınmayla mümkün olacaktır. "San'atların hayâtı" (Demir. S:87) olarak kabul ettiği, Demir'le ilgili Mehmet Emin'in "Demir", "Demirci" ve "Örs Başında" olmak üzere üç tane şiiri vardır. Bu şiirlerde de çalışmayı sürekli telkin eden sanatçı; "Demir" adlı şiirinde demir madeninde çalışan bir ameleyi tasvir eder ve bu ameleyi alkışlatmaktan şeref duyar:

"
.....
Bur'da nasıl çalışıyor şu sıtmalı amele?
Zavallıda vücut zayıf, beniz kansız, sırt kanbur,
Ayak çıplak, o sırsıklam olmuş olan üst çamur..
Aceb nedir çıkardığı bunun bunca emekle?...

'Ey hemşehrî, çıkardığın o kara taş ne?'

'Demir!...'

Alkış sana ey herkesin hor gördüğü amele!
Medeniyet yapısını sen kurdurdun bu nesle;

.....

"

(DEMİR. S:87)

İnsanların ekmeğini çalışarak ve alın teri akıtarak kazanmasını isteyen Mehmet Emin, demircilikle uğraşanlara Allah'ın "ürkmemek, zahmet çekmek, katlanmak kuvvetini" (Demirci. S:88) verdiğini belirterek;

"

.....

Ancak benim zahmetim karşılıksız değildir;
Örs üstünde dövdüğüm bir biçimsiz sert demir
Çekicimin altından
Âlet olup çıkınca, bana bir zevk aldirtir;

Benim terli alınımı asâletli bir insan

Vakârıyla kaldırtır

Bu saatte duyduğum yorgunluklar hep gider;

Bir ses bana içimden, 'Çalış, çalış, çalış!' der.

.....

"

(DEMİRCİ. S:88)

der ve demircilikle uğramaktan aldığı zevki dile getirir.

"Örs Başında" adlı şiirde, oğlu "kalk gidelim" (Örs Başında s: 88) dediğinde demirci ustasının oğluna verdiği öğüt şudur:

"

.....

Hayır oğlum şimdi benim iş vaktim;

'Bak ben daha ocaktaki demirleri dövmedim;

'Mavimtirak alev saçan ocağımın önünde

'Şu ak kızıl demirleri dövmek gerek bu gün de..

'Yalan değil, bu dünyâda cennet gibi yerler var;

'Lâkin ekmek kazananlar bundan bir tat duyarlar.

'Yoksullara bir cehennem gibi gelir her bucak;

'Onun için benden sana öğüt olsun: Çalışmak!...

.....

"

(ÖRS BAŞINDA. S:88-89)

İnsanların ancak çalışmakla mutlu olabileceğini belirten şair, "Bahtiyarlık" şiirinde;

"

.....

'Toprakların altına gir, denizlerde çalkalan;

'Durma çalış, terle, tırman, düşüş, boğuş yaralan

.....

"

(BAHTİYARLIK. S:102)

der ve sert bir üslûpla halkı çalışmaya yönlendirir.

Gerçekten de Türk halkı ne zaman disiplinli ve düzenli çalışmayı bırakıp zevke ve eğlenceye düşmüşse o zaman hem üzerine titrediği devletini, hem vatanını hem de bağımsızlığını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu durumun en somut örneği Osmanlı Devleti'nin son dönemleridir.

Tembelliğin ve gafletin Türk devleti ve milleti için çok büyük bir tehlike olduğunu anlayan Mehmet Emin, yukarıya aldığımız şiirlerinde de görüldüğü gibi çalışmayı, çalışkan olmayı teşvik ve telkin etmiş, çalışkan insanları övmüştür.

3) Sanatseverlik

Her milletin kendi zevk ve estetik anlayışını, hayat görüşünü anlatan ve o milleti diğer milletlerden ayıran kültür eserleri vardır. Sanat eserleri, aynı zamanda millî ruhla kaynaşır. Sanatçı, bu kaynaşmayı gerçekleştirebildiği sürece büyük sanatçı olur. Ruhun bir ifadesi olan sanat, insanlara manevî bir heyecan verir. Ancak insan ruhunun bir sanat eserinden zevk alabilmesi için o eserde kendi ruhu, zevki, estetik anlayışı ve hayatını bulması gerekir.

Mehmet Kaplan "Vatan çıplak topraktan ibaret değildir. Bir milletin asıl vatanı yarattığı kültür eserleridir."¹⁷ diyerek kültür eserlerinin milletlerin oluşumunda ne derece önemli olduğunu belirtir. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethettiğinde harabe bir şehir devralmıştı. Fetihden kısa bir süre sonra İstanbul'da Türk-İslâm abideleri yükseldi. Gerçekte İstanbul'u Türk Milletinin yapan işte bu ölmez abidelerdir. Aynı kurallar Bursa, Edirne, Üsküp, Mostar için de geçerliydi. Fethedilen şehirlere Türk ruhu, Türk kültürü bu sanat eserleri aracılığıyla ulaştı. Edebiyat, mimarî, musikî, resim, tiyatro ve çeşitli Türk el sanatları usta sanatçıların elinde işlenerek Türk kültürünü günümüze kadar taşıdılar.

Bir sanat eserinin oluşması kolay değildir. Her sanat eseri meydana getirilirken insan duygu, düşünce ve hayalinin ahenkli bir bütün oluşturması gerekir. İşte bu bütünü meydana getiren kimseye sanatçı denilmektedir. Sanatçı, kişisel duygu, düşünce ve hayalleriyle sanatını oluştursa da bu eserin sanatçının içinde yetiştiği milletin ruhunu da anlatması gerekir. Bir sanat eserinde milletin duygu, düşünce ve hayali ortaya çıktığı anda, o eser millî bir sanat eseri olur. Sanat eserleri bir taraftan millî kimliğini korurken diğer yandan evrensele doğru ulaşır.

Bir toprak parçasını vatan yapan ve milletin ruhunu yansıtan sanat eserleri milletin yaşayan nesli olan halk tarafından sevilmeli, korunmalı ve gelecek nesillere aktarılmalıdır. Bu sevgiyi ve bilinci aşılacak yine o milletin aydın tabakasına düşer.

¹⁷Mehmet Kaplan. Türk Milletinin Kültürel Değerleri. Millî Eğitim Basımevi, İstanbul-1977.,s: 43.

Millî Şair Mehmet Emin de şiirlerinde bu konuya yer yer değinmiş, sanatı ve sanat eserlerini sevmeyi telkin etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi için yazdığı "Selâm Sana" şiirinde Millî Şair, sanat konusuna değinmiş sanatın birleştiriciliği üzerinde durmuştur:

"
.....
Ey Hakanım! Altı asrın yaşattığı hâtıralar,
Ünler, haklar bütün senin;
Şu saraylar, şu hisarlar, şu sikkeler, şu tuğralar,
Bu şehirler, bu denizler, bu topraklar bütün senin;
Şu câmi'ler, medreseler, 'imâretler bütün senin;
.....
"

(SELÂM SANA S:119)

Mehmet Emin, "Ey Türk Uyan" şiirinde de bir toprak parçasını vatan yapan o toprağın üzerine yapılan sanat eserleri olduğunun bilincindedir ve Türk gençliğine bunu hatırlatır:

"
.....
Sen idin ki şark'ta bir Türk dünyası yarattın;
Onu altun kubbeler
Gök-çinili mihrablar, işlemeli türbeler,
Medreseler çeşmeler, köprülerle donattın.
Senin yalnız Orhun'un, Semerkand'ın Turfan'ın
Nasıl büyük bir millet olduğunu anlatır;
Bu illerin her taşı, her duvarı Turan'ın
Yaşadığı şerefli asırları parlatır.
.....
"

(EY TÜRK UYAN. S:130)

Sanat geçmişle yaşanan anı bütünleştiren bir unsurdur. Bu haliyle milletin yaşayan fertleri ancak sanat sayesinde geçmişlerinden haberdar olabilirler. Millî Şair "Dicle Önünde" adlı şiirinde yine bu konuya değinmiştir:

"

Şu sebiller, imâretler,
Mermer kervansaraylar, yollar bizim işlerimiz.
Şu kubbeli memleketler,
Medreseler câmi'ler hepsi bizim eserimiz.

(DİCLE ÖNÜNDE. S:206)

Mehmet Emin, 1919 yılında vatanın düşman kuvvetleri tarafından işgal edilmesi üzerine yazdığı "İsyan" adlı şiirinde oldukça kötümserdir. Sanat, ilim onun için artık hiçbirşey ifade etmez:

"

İlim, sanat, felsefe, medeniyet hep beyhûde;
Bunlar Âdem neslini igvâ eden birer şeytan,
Ele demir vererek karanlıkta ışık tutan.

(İSYAN. S:262)

Sanat milletlerin tarihiyle birlikte doğar kendisi de bir sanatçı olan Mehmet Emin şiirlerinde, yukarıda görüldüğü gibi sanatın millet için önemini belirtmiş ve meydana getirilen sanat eserlerini Türk milletinin öz varlığı olarak kabul etmiş sanatı ve sanatseverliği yetişen nesle açıklamaya çalışmıştır.

4) Doğruluk ve Dürüstlük

İyi bir insan olmanın yolu her şeyden önce doğru ve dürüst olmaktan geçer. Toplumun sağlıklı ve uyumlu bir şekilde yaşaması için toplumu oluşturan fertlerin birbirlerine karşı doğru ve dürüst olması gerekir.

Gerek ailede ve gerekse çevrede büyüklerin yeni yetişen nesle aktarmayı amaçladığı en önemli değer hükümlerinden biri de doğruluk ve dürüslüktür. Doğruluk ve dürüstlük ilkesine uymayan birtakım davranışlar için toplumlar bazı yasaklar da getirmişlerdir.

Hem memurluk hem de özel hayatında hiçbir zaman doğruluktan ayrılmayan Mehmet Emin Yurdakul, doğruluk ve dürüstlüğü telkin eden şiirler yazmış, "kuvvetin" değil "hakkın" galip gelmesini istemiştir:

"

İşte çekiç örs üstünde : kine hizmet ediyor;
Kürsülerin nutukları: 'kuvvetindir hak!' diyor;
Hâlâ Sezar târihini okuyoruz demektir!..."

(NE ZAMAN S:90)

Türk milleti, "Peygamberler yurdu olan Asya'nın" (İrkimin Türküsü s:109) en temiz ahlaklı milletidir ve doğruluk ve dürüstlük Türk milletinin her ferdinin ruhuna işlemiştir:

"

Bizdedir ki bir erkeğin sözleri
Hiçbir dostu ve düşmanı aldatmaz;
Genç kızların cana değen gözleri
Doğruluktan başka birşey parlatmaz.

..... "

(İRKİMİN TÜRKÜSÜ. S:109)

Mehmet Emin, Birinci Dünya Savaşı sonrası düştüğü ümitsizliği anlattığı "İsyân" şiirinde vicdanıyla karşı karşıyadır. Yapılan bir hatalı davranışta insanı, vicdanı rahatsız etmektedir. Kendisinde az çok vicdan olan birisi doğruluktan ve haktan ayrılmamalıdır. Vicdanla barışık olmanın şartı da doğru olmaktan geçer.

"

.....

Lâkin vicdan?.. Bunu kim sağır ve kör edebilir?..

İhtimâl ki ben bütün ateşleri söndürürüm;

Hep haykıran sesleri dilsizlere döndürürüm.

Belki benim önümde herşey miskin ve âcizdir;

Yok edemem fakat ben vicdânımın sadâsını,

Onun bana Rabb gözü gibi bakan ziyâsını!..

.....

"

(İSYAN. S:250)

Yine şair, bu dünyadaki haksızlıkları görür ve bu haksızlıkları kabul edemez "Dua" adlı şiirinde bu haksızlıkları açıkça dile getirir:

"

.....

"Bu âlemde nur ile karanlığın kavgası var;

"Dövüşüyor her yerde hayal ile hakikatler,

"Boğuşuyor her zaman cinayetler faziletler!

.....

"

(DUA. S: 270)

Mehmet Emin Yurdakul, Cumhuriyetin İlânı'ndan sonra yazdığı "Ankara" şiirinde çürüyen, yalan ve aldatma üzerine devam eden Osmanlı'nın son dönemlerindeki siyasetini eleştirir bir tavır takınmaktadır.

"

.....

Bakmış ki her yerde zulüm, adâlet;

Taassub, fazilet ürünü çalmış;

Gâsıblık şecâ'at, cellâdlık san'at;

Aldatma siyaset adını almış,

.....

(ANKARA. S:301)

Millî Şair'in "Halk" adlı şiirinde de "hakikat" diye "yalan", "fazilet" diye "riya" 'nın öğretildiği belirtilmiş bu durum tenkit edilmiştir:

"
.....
Bu çamur ve kan devrine kim ki,
Yalanı öğretti 'hakikat' diye
İnsanlık ruhunun la'net ettiği:
Riyâyı belletti, 'Fazilet' diye!
....."

(HALK S: 331)

Mehmet Emin, özellikle Cumhuriyetten sonra yazdığı "İstiklâl Destanı" Halk", "Ankara" şiirlerinde yukarıda belirtildiği gibi gerçeklerin öğretilmediğini, insanların kandırıldığını, toplumun dejenere olduğunu söylemiştir. Bu duruma bir taraftan isyan eden Şair, diğer taraftan kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti'yle birlikte milletin çürümüş sistemden kurtulduğunu belirtmiştir. Artık hak, adalet, hukuk, doğruluk dürüstlük gelmiştir. Şair bu sevincini anlattığı "İstiklâl Destanı" adlı uzun şiirinde;

"
.....
Siz ki, ey zâlimler, hakkı, vicdânı
İnkârla ruhlardan silenlerdiniz!
Ru'yâyı, ümîdi, aşkı îmânı
Bir doymaz iştihâ bilenlerdiniz!

Ey aziz kahraman Leonidas'ken
Tiranlar hırsıyla vahşî oldunuz;
Yangına yağmaya la'net eyliyen
Eschil'i demagog gibi buldunuz.
....."

Bakınız mazlumun kolları sizden,
Tanrı'nın kılıcı gibi kuvvetli!

Onun her siperi bin kal'enizden,
Ölümün sarayı kadar dehşetli!..

Oh.. Artık sizlere ne hırs ne gurur,
Ne kadın ne şarap, ne zevk, ne şöhret!..
Yalnız bir uçurum, yalnız bir çamur,
Yalnız bir akbaba, yalnız bir la'net!.."

(İSTİKLÂL DESTANI. S:381)

diye haykırarak Osmanlı Devleti yöneticilerinin yaptıkları haksızlıkları lanetlemektedir.

B) KİŞİLERDE OLUŞMASI İSTENEN SOSYAL DEĞERLER

1) Milliyetçilik

İnsan hayatına etki eden bazı önemli faktörler vardır ki bunları insanın değiştirmesi kendi elinde değildir. Kişinin anne ve babasını seçmesi mümkün olmadığı gibi milletini seçmesi de mümkün değildir. Kişi yeryüzünün herhangi bir yerinde doğmakla o yörede yaşayan ecdadının bir ferdi olur. Kişinin bu durumu istese de istemese de değiştirmesi mümkün değildir. Bireyin uyması için mensubu olduğu toplumun uzun denemeler sonucu oluşturduğu bir takım sosyal normlar ve değerler vardır. Dil, din, gelenek, görenek, örf ve adetler v.b. gibi değerler toplumun birleştirici unsurlarıdır. Kişi toplumun birleştirici özelliği olan sosyal norm ve değerlerine uymakla yükümlüdür. Ferdin bu değer ve normları seçebilmesi ya da değiştirmesi mümkün değilse aynı şekilde milletini de değiştirmesi mümkün değildir. Milletinin dünya görüşüyle yoğrulmuş, milletini seven, milleti için çalışan kişi milliyetçidir. "Bir milletten olmak başka, milliyetçi olmak başka birşeydir. Bir milletten olmak tabii bir hâdise, milliyetçi olmak ise kültür, şuur ve irade meselesidir."¹⁸ Bu irade kişinin kendi milletini sevmesi, tanıması, yüceltmesi ve daima mileti için çalışmasıyla ortaya çıkar.

Bir halk çocuğu olan halkın içinde büyüyen ömrü boyunca milletinin dertleriyle dertlenen, ve Osmanlı Devleti'nin geniş sınırları içerisinde birçok yerde dürüst bir kamu görevlisi olarak çalışan Mehmet Emin, milliyetçi bir şairdir. Millî Şair'deki bu

¹⁸Mehmet Kaplan. Nesillerin Ruhu. Dergâh Yayınları, 5. Baskı. İstanbul-1991, s:36.

milletçilik, sadece sözde kalmayıp onun bütün hayatına yansımıştır. Yazdığı şiirlerde, aktif bir üyesi olduğu milliyetçi derneklere, devlet memurluğu yaptığı çeşitli kurum ve kuruluşlarda ve Meclis çatisı altında bir milletvekili olarak yaptığı çalışmalarda Millî Şair, hep Türk milliyetçiliğinin öncüsü olmuştur.

Konumuz Türk milliyetçiliği olmadığından burada sadece Mehmet Emin'in milliyetçiliğe bir değer olarak nasıl yaklaştığına ve yetişen nesle bunu nasıl telkin ettiğine değinilecektir. Millî Şair'in yazdığı birçok şiirinde milliyetçilik bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır Türk olduğunu söylemeye çekinen insanların çoğunlukta olduğu ve Türk halkına hor gözle bakıldığı bir dönemde Türk olduğunu ilk defa gür ve erkekçe bir sesle haykıran ve Türklük bilincini herkese aşılama çalışmaları Mehmet Emin Yurdakul'dur:

"Ben bir Türk'üm dinim cinsim uludur,

Sinem, özüm ateş ile doludur.

İnsan olan vatanının kuludur,

Türk evlâdı evde durmaz; giderim!

.....

"

(ANADOLU'DAN BİR SES YÂHUD CENGE GİDERKEN. S:22)

Dönemin kozmopolit aydınlarına "Ben bir Türk'üm" diye seslenen Millî Şair, yüzyıllarca ilgisizlikten bir köşeye çekilmiş olan sessiz çoğunluğun gür bir sedası oluyordu. Bu sessiz çoğunluk, devlet yöneticilerinin başı sıkıştığında baş vurduğu Türk halkıydı.

Mehmet Emin'in doğrudan Türk Milliyetçiliğini bir değer olarak ele aldığı ve işlediği birçok şiiri vardır. "Anadolu'dan Bir Ses Yâhud Cenge Giderken", "Yunan Sınırını Geçerken", "Bize Diyorlar ki", "Ordu'dan Bir Ses", "Felâketler Karşısında", "İrkimin Türküsü", "Selâm Sana", "Kanımı Taşıyana", "Ona Ölüm", "Aç Bağrını Biz Geldik", "Dicle Önünde", "Ninni", "Mustafa Kemal ve Zafer", "İstiklâl Destanı", "Anıt" şiirleri bunlardan bazılarıdır.

Millî Şair'in Türk halkına telkin ettiği milliyetçilik anlayışı çeşitli değişiklikler göstermektedir. Onun milliyetçilik anlayışını üç aşamalı olarak görebiliriz. Mehmet Emin'in yazdığı ilk şiirlerde Osmanlıcılık ve milliyetçilik fikirlerini birleştirir bir hava vardır. "Ben bir Türk'üm dinim cinsim uludur." diye başladığı "Anadolu'dan Bir Ses Yâhud Cenge Giderken" şiirinde Millî Şair, daha çok Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan Türkleri hedef alır:

"

Yaradan'ın kitâbını kaldırtmam,
Osman'cığın bayrağını aldirtmam,
Düşmanımı vatanıma saldırtmam,
Tanrı evi viran olmaz; giderim.

..... "

(ANADOLU'DAN BİR SES YÂHUD CENGE GİDERKEN. S:22)

diyên şair, burada vatan olarak Osmanlı Devleti'nin bayrağının dalgalandığı yeri görmektedir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıl dönümü sebebiyle 30 Aralık 1913'te Mehmet Emin'in kendisinin okuduğu "Selâm Sana" şiirinde de Osmanlı Saltanatı övülmüş, Osmanlı Tarihi'nde geçen ünlü devlet adamları ve komutanlardan söz edilmiştir. Fakat bu şiirde Şair Türk soyunun Altaylardan ve Orta Asya'dan geldiğinden söz etmektedir.

"

Selâm sana ey sevgili Gâzî Osman,
Ey, gözleri Altaylar'ı nakleyeyen!
Selâm sana, ey devletli ulu sultan,
Ey bağrında Orhunlar'ı sürükleyen!
Günler, aylar parladıçça al bayrağın
Nurlar saçsın kararmasın!

Bizden, senin bıraktığın bu devlete,
Bir Osmanlı vicdânıyla yüzbin minnet;
Bizden senin bıraktığın şu millete,
Bir asil Türk yüreğiyle candan hürmet!

..... "

(SELÂM SANA.S:116)

Millî Şair'i 1908'den sonra yazdığı şiirlerde-"Selâm Sana" şiirinde olduğu gibi-Pan-Türkist (Turancı) olarak görüyoruz.

Sanatçının Pan-Türkist fikirleri işlediği başlıca eserleri "Ey Türk Uyan" (1914), "Tan Sesleri" (1915), "Ordu'nun Destanı" (1915), "Dicle Önünde" (1916), "Turan'a Doğru" (1918) adlı şiir kitaplarıdır. Bu eserlerde yayımlanan şiirler, çoğunlukla İttihat ve Terakki Partisi'nin de Birinci Dünya Savaşı boyunca benimsediği Türk Birliği fikrini yayan şiirlerdir. Mehmet Emin, "Ey Türk Uyan" adlı şiir kitabının başına Türk ırkını övücü nitelikte bir dördlük almıştır. Şiirin tamamı bu dördlükte geçen ana fikir etrafında döndüğü için dördlük aşığıya alınacaktır:

"Ey Türk ırkı, ey demir ve ateşin evlâdı,
 Ey binlerce yurt kuran, ey yüzlerce tac giyen,
 Ey dünyaya efendi olmak için doğan sen!
 Tanrı senin alınına bir kara baht yazmadı."

(EY TÜRK UYAN. S: 127)

Şair "Ey Türk Uyan" şiirinin tamamında Türk ırkının dünyadaki yerini, kurduğu devletleri, yetiştirdiği büyük ilim, fikir ve devlet adamlarını, Türklerin sanatını övmüş ve yeni nesle Türk milletinin ihtişamını göstererek, Türk toplumunun silkinip kendine gelmesini istemiştir. Türk Yurdu'na armağan edilen "Ey Türk Uyan", Şiiri, Türk milletinin beşbin yıllık şanlı tarihi içinde geçirdiği maceraların bir özeti'dir!

"

.....

Ey milletim! Sen bundan tam beşbin yıl evvel

Altaylar'da yaşarken

Tanrı'n sana dedi ki, 'Ey Türk ırkı, bu yerden

'Güneşlere süzülen kartal gibi uç, yüksel!

'Senin gibi her bir kuvveti râm edici ellerin

'Bütün mağrur başlara yıldırımlar saçacak;

'Sana Çin'in, İran'ın, Hind'in, Mısır'ın, her yerin

'Er isteyen tahtları kollarını açacak!'

Sen bu sesin önünde rüzgâr gibi dolaştın;

Sert yelesi dikilen arslan gibi savaştın.

.....

"

(AYNI ŞİİR. S: 129)

Millî Şair, Türk milletini dünyanın "yiğit ve bir ulu milleti" (Ey Türk Uyan. s: 129) olarak tanımlar ve insanoğlu doğduğu günden beri böyle bir millet görmemiştir. Bu millet, üç kıtanın üstüne bayrağını dikmiş ve "Beyaz, siyah ırkların dillerinde" (Aynı Şiir. s: 129) daima anılmış büyük bir millettir.

Mehmet Emin, büyük Türk milletinin sadece savaşçı bir millet olmadığını; bilimde, sanatta, medeniyette de insanlığa birçok hizmeti olduğunu belirtmektedir:

"

.....

Sen Dünyâya inkılâp tohumları serpendin;

Terâkkînin çiftçisi, hasatçısı hep sendin.

Senin büyük Fârâbî'n,

İbn Sinâ'n, Mevlânâ'n,

Zemahşerî'n, Buhârî'n,

Daha birçok ulemân

Taassuba, vahşete, cehle yumruk urdular;

Muhammed'in yurdunda medeniyet kurdular.

.....

"

(AYNI ŞİİR. S: 130)

Türk milletini medeniyetsizlik ve barbarlıkla suçluyanlara karşı Millî Şair'in cevabı hazırdır:

"

.....

Gösterir ki medenî olmadığın yalandır;

Sana yalnız 'Demir el' denilmesi bühtandır.

Pençen gibi kafan da

İlinkinden üstündür;

Aşkın kadar zekân da

Medeniyet içindir.

Sen doğmamış olsaydın, dünya geri kalırdı;

Gök-kubbenin altında her yeri yas alırdı.

.....

"

(AYNI ŞİİR. S: 131)

Sanatçı, yukarıya aldığımız parçalarda da görüldüğü gibi Türk milletinin yer yüzünde yaşayan en eski milletlerden biri olduğunu, üç kıtaya hükmettiğini, medeniyetin gelişmesine önemli katkıları olduğunu yeni nesillere hatırlatmakta ve Türklük bilincini aşılacaktır.

Yine "Ey Türk Uyan" şiirinde Türklerin bu ihtişamının son yüzyıllarda yavaş yavaş kaybolduğunu, Türk ırkının gururunun kırıldığını ve eski parlak günlerin söndüğünü, Türk adının horlandığını görmekte ve buna isyan etmektedir:

"

.....

Fakat şimdi?... Evet, şu son üçyüz yıldanberidir

Senin şanlı hayatının ülker bahtı dönüktür;

O alevli şehirlerin, kulelerin sönüktür;

Her bucağın bir mezarlık ve bir yangın yeridir.

.....

Bugün senin her tarafta çırpınıyor feryâdın;

Tanınmıyor Tanrı'n, dînin; yıkılıyor mihrâbın;

Çiğneniyor ırzın, hakkın, yakılıyor Kitâb'ın;

Boğuluyor dilin, duygun, horlanıyor Türk adın!

.....

"

(EY TÜRK UYAN. S: 131)

Türk milleti ne kadar hor görülse, ne kadar düşkün duruma düşse de Türk milletinin Millî Şair'i ümidini kaybetmez. Milletini uyuduğu uykudan uyandırmaya çalışan sanatçı, büyük Türk milletinin silkinip ayağa kalktığı anda, yeniden şan alıp nam salacağını ifade eder:

"

.....

Hayır, hayır hiçbir vakit düşmek ölmek sayılmaz;

Bu dünyada kalplerini kaybedenler ayılmaz;

.....

"

(AYNI ŞİİR. S: 134)

"Bugün senin tâlî'ine gam çektiğin devleti

Bir imanlı kahramanın yine cana getirir;

'Türk beşiği dehâların yatağıdır!' dedirir.

.....

"

(AYNI ŞİİR. S: 134)

Sen bunları düşün, titre, hiddetlen;
 Hangi ırktan olduğunu hatırla;
 Bir boğucu deniz gibi kuvvetlen
 Ve kendini inkılâba hazırla!...

.....

"

(AYNI ŞİİR. S: 134)"

Mehmet Emin, İkinci Meşrutiyetin ilânından sonra yazdığı şiirlerde -"Ey Türk Uyan" adlı şiirde olduğu gibi- tamamen Türk milliyetçiliği fikrini işlemiş ve bu fikri yaymaya çalışmıştır. 1914'te yayımlanan "İrkimin Türküsü" adlı şiirde Türk milleti, nesillere bir destan havası içinde tanıtılmaktadır.

"Biz, Oğuzlar soyu olan Türk'leriz;

İlk ateşi parlatan,

İlk sapanla sert toprağa tohum atan,

İlk ocağa temel koyan hep biziz.

.....

Eğiliniz, ey şerefler, ey şanlar,

Ey ırklara altun destan yazanlar!

Biz devlerin, fillerin

Diz çöktüğü kuvvetiz;

Eski yeni dillerin

Anlattığı milletiz

.....

Türklük'ümüz her ufukta parıldar;

Kubbeleri haykıran

Tezgâhları iş türküsü çağıran

Yüz memleket halâ bizi selâmlar

.....

"

(İRKİMİN TÜRKÜSÜ. S: 108-109-110)

Milliyetçi bir şair olan Mehmet Emin, Türk milliyetçiliği fikrinin gelişmesinde ve yayılmasında önemli katkıları olan kişileri de unutmaz. Türk milliyetçiliğinin tarihî gelişiminde büyük yeri olan Kırım Türklerinden İsmail Gaspıralı'nın ölümü üzerine

yazılan "İsmâ'il Gaspîrinski'ye" adlı şiirde Mehmet Emin, Gaspîralı'nın Türklük için yaptığı çalışmaları anlatmış ve bu Türk büyüğünün hizmetlerini övmüştür:

"

.....

Bu uğurda katlandığın zahmetleri Türklük'ün
Ümid dolu ufukları nurlarıyla okşadı;
Resûller'in rüyaları sende dahî yaşadı.

Sen kabrinde rahat uyul Yakında
Bu sonuncu felaket de bitecek;
Yarın senin hür bakışla ırkın da
Altun devri terennümler edecek"

(İSMÂ'İL GASPİRİNSKİ'YE. S: 124)

Millî Şair, Türk-Arap dostluğunu işlediği "Dicle Önünde" adlı şiirinde Türk milletiyle Arap milletinin ayrı milletler olduğunu belirtir ve bu iki milletin kendine has üstünlüklerinin olduğunu ifade eder:

"

.....

Gerçektir ki, Arap ve Türk bir değildir
Bunlar ayrı kaynaklardan fıskırmışlar
Türk başka soy, Arap başka bir nesildir,
Bunlar ayrı akınlarla haykırmışlar.

Arap kavmi gökü gören nur dağıdır,
Yıldızların esrarıyla Rabb'i söyler.
Türk ırkı da Şark'ın Kızıl-İrmak'ıdır,
Dalgaların ahengiyle kalbi söyler

.....

"

(DİCLE ÖNÜNDE S: 214)

Birinci Dünya Savaşı yılları, Türkiye'de Turancılık fikrinin en çok taraftar bulduğu yıllardır. Hatta Osmanlı Devleti yöneticilerinden bazılarının Birinci Dünya Savaşı boyunca amaçlarından biri de Turancılık hayalini gerçeğe ulaştırabilmektir. Bu yıllarda Mehmet Emin'i de Turancılık fikrinin başlıca savunucularından biri olarak

görüyoruz. Sanatçının Turancılık fikrini içeren en önemli şiirlerinden biri de "Tan Sesleri" (1915) adlı şiir kitabında yer alan "Aç Bağrını Biz geldik" adlı şiiridir. Birinci Dünya Savaşı'nda "Kurtarıcı Ordumuz'a ve Kahraman Başbuğu'na" ithaf edilen "Aç Bağrını Biz Geldik" şiirinde Mehmet Emin, Orta Asya Türklerini pençesi altında tutan Ruslar'a meydan okur ve Orta Asya'nın Moskof'un zincirinden kurtulmasını ister. Bu yerleri "bir ma'bed kadar ulu" (Aç Bağrını Biz Geldik. s: 145) olarak gören Şair, Türklüğün "ilk beşiği" (Aynı Şiir. s: 145) kabul eder:

"

.....

Ben bir kara saatte tesellîler ararken,
Bana asil ırkımın destanını söyleyen
Aziz Kökci, kalbimin tellerine dokundu;
Benim çorak, ruhuma bir mukaddes aşk sundu

Ve dedi ki, 'Türklük'ün

'İlk beşiği, vatani, şu sâf ufkun altında

'Senin garip gönlünün

'Özleğidi Cennet'ler bu dağların altında!'

.....

"

(AÇ BAĞRINI BİZ GELDİK. S: 145)

Şair bu kurulacak Türk devletinin hayalini görmektedir:

"

.....

Gözlerimde beşbin yıl dirilerek canlanır.

Ben o zaman önümde

Kurulacak devletler altun tahtlar görürüm

Ve îmanlı göğsümde

Türk ruhûmu bularak ileriye yürürüm.

.....

"

(AYNI ŞİİR. S: 146)

Millî Şair, Turan İli'nin yaralı kalpli Türklerine rüzgârdan, kuşlardan selâm gönderir ve kalbinin orada yaşayan insanların kalbiyle bir olduğunu ifâde eder:

"

 Ey Kafkas'ın Doğu'ya kanad açan rüzgârı!
 Ey obalı çöllere
 Mâvi buzlu dağlara, o yug sulu göllere
 Bulutların üstünden uçan turna kuşları!
 Sizler ölüm gülleri biten Turan-ili'ne,
 Irmakları kan olan topraklara gidiniz;
 Boyunduruk altında ölenlerin nesline,
 O yaralı kalplere, bizden selâm ediniz

 "

(AYNI ŞİİR. S: 148)

Mehmet Emin, "Aç Bağrını Biz Geldik" adlı şiirinde Dünya Türk Birliği'nin sağlanması ve Turan-ili'nin bağımsızlığı üzerinde durur. Orta Asya Türklerinin bağımsızlığı ve Dünya Türk Birliği konusu çalışmamızın "Millî Birlik" bölümünde ele alınacağından burada yukarıdaki örneklerle yetinilmiştir.

Şair'in Turancılık fikrini işlediği bir diğer manzumesi de "Ey İğnem Dik" adlı şiiridir. Bu şiirde Biçki Yurdu'nda savaşan askerler için elbise ve bayrak diken Türk kadınlarının Turancılık mücadelesinde geri hizmetler verdiğini görüyoruz:

"

 Ey iğnem dik! Askere
 Giyecekler yetiştir
 Sınırdaki erlere
 Hizmet aziz bir iştir!
 Ey iğnem dik! Biçtiğin ay yıldızlı al bayrak,
 Bütün Turan-ili'ne gölgesini yayacak!..

 "

(EY İĞNEM DİK. S: 160)

Yine aynı şiirde Türk kadınının Turan için yaşadığını belirten şair;

"

Yirmi yaşın aşkı mı? Ben bu şeyden uzağım;
 Turan için yaşamak,
 Genç ruhûmu ırkımın rü'yâsıyla okşamak,
 Ümid etmek, inanmak.. İşte benim hayâtım...

..... "

(EY İĞNEM DİK. S:161)

Turancılık fikrini bir rüya olarar görür ve ona inanır.

Mehmet emin 1916'da yayımlanan "Ninni" adlı şiirinde de Turancılık fikrini işler. Bu şiirde -şiirin adından da anlaşılacağı gibi- küçük bir Türk çocuğunu Turancılık türküleriyle büyüten bir annenin söylediği ninniler vardır:

"

Ninni, büyük günler geldi ninni;
 İrkın seni çağırıyor ninni;
 Bir ilâhi ses yükseldi ninni;
 Turan diye haykırıyor ninni.

.....

Al bayrağın göke değsin ninni;
 Selâmlansın ulu hakan ninni;
 Garp alınını Şark'a eğsin ninni;
 Artık doğsun yeni Turan ninni."

(NİNNİ. S: 244-245)

Millî Şair, Birinci Dünya Savaşı kaybedildikten sonra bir sessizliğe bürünür. Çünkü sanatçının Turancı hayalleri suya düşmüş, canından çok sevdiği ve uğrunda yılmadan çalıştığı vatan işgal edilmiştir.

Anadolu'da filizlenen Millî Mücadele'ye hemen katılan Millî Şair, İstiklâl Savaşı kazanıldıktan sonra yazdığı şiirlerde Pan-Türkist hayalleri unutulmuştur. Artık vatan elde kalan son coğrafya parçası olan Anadolu, millet de Anadolu'da yaşayan Oğuz Türkleridir.

Şair "Mustafa Kemal ve Zafer", "İstiklâl Destanı" ve "Anıt" şiirlerinde yine Türk milletinin büyüklüğünün bilincindedir. Fakat bu şiirlerde Turancı bir iddia yoktur:

"

 Kim der ki, dünyâyı sulayan kanın
 Yine o eski Türk kanı değildir?
 Yüzlerce çelenkler taşıyan alnın
 Bir esir kafası gibi eğilir?

(İSTİKLÂL DESTANI. S: 359)

Buraya ak saçlı baba eğilip,
 En aziz bir 'âbid gibi duruyor;
 Burayı Türk'ün bir ka'besi bilip
 En dindar duyguyla kalbi vuruyor.

(ANIT. S: 392)

1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde başlayan Kurtuluş Savaşı başarıyla sonuçlanmıştır. Çok uluslu bir devlet olan Osmanlı İmparatorluğu yıkılmış, Millî Şair'in istediği millî devlet kurulmuştur. Bu sevincini milletiyle paylaşmak isteyen Şair, Türk milletine şöyle seslenmektedir:

"

 Zirâ sen kösteksiz arslanlar gibi
 Yurdunda hür gezmek için doğansın!
 Dünyâyı dolaşan bir rüzgâr gibi
 Asırlar harbini yapan ırtansın!

Bak senin geçtiğin fâtihler yolu,
 Üç kıt'a üstünde ayak izin var,
 Dünyânın tarihi ününle dolu,
 Kırk asrın dilinde senin sesin var.

(İSTİKLÂL DESTANI. S: 356)

Kurtuluş Savaşı'nı kazanan kahraman ve milliyetçi Türk askeridir. Şair, Türk askerini;

"

 Cenklere dillerde bir destan olmuş
 Yurt, millet âşığı subaylar vardı;
 Al rengi önünde şafaklar solmuş
 Alevden bayraklı alaylar vardı.

(AYNI ŞİİR. S: 376)

diyerek yüceltir.

Yukarıya alınan örneklerde de görüldüğü gibi Milli Şair, ilk şiirlerinden başlamak üzere ölümüne kadar yazdığı bütün şiirlerde Türk Milliyetçiliğini işlemiş ve Türk Milliyetçiliği fikrinin önde gelen bir savunucusu olarak yaşamıştır. Bu yüzdendir ki kendisine haklı olarak "Millî Şair" ünvanı verilmiştir. Türk milletinin düşmanı olan herşey Mehmet Emin'in de düşmanıdır. Türklük ve Türk Milliyetçiliği için çalışan herkese Mehmet Emin, saygı göstermiş ve yardımcı olmuştur.

Milli Şair'in tarihe geçmesini sağlayan en önemli etken 1898'de çıkan "Türkçe Şiirler" adlı küçük kitaptır. Bu kitaptaki şiirler, dil ve muhteva yönünden Türk milletinin kendisidir. Daha sonra yazdığı şiirlerde de Türk milletini ve Türk Milliyetçiliğini anlatan şair, sadece Türkiye'de değil dünyada Türkçü ve Türk Milliyetçisi bir sanatçı olarak tanınmıştır.

"En güzel yüz bize çirkin; biz severiz Türk yüzü.

En iyi öz bize fenâ, biz isteriz Türk özü.

Milletimiz alkışlarız; anıldıkça Türk sözü

Biz Türkler'iz; biz bu kanla biz bu adla yaşarız!

.....
 " (YUNAN SINIRINI GEÇERKEN. S:24)

Mehmet Emin, Türk Milletinin hayatını, ruhunu, tarihini, dinini, dilini, öz benliğini anlatmayı ömrü boyunca sürdürmüş, Türk Milletinin imparatorluk anlayışından millet anlayışına geçmesinde önemli bir rol oynamıştır.

2) Dil Şuuru

Tanzimat'la birlikte Türk aydınının gündemine kuşkusuz bir dil davası girmişti. Çünkü Osmanlıca denilen eski dil, aydın ve halk arasında büyük bir uçurum

oluşturmuştu. Arapça ve Farsça kuralların önemli ölçüde hakim olduğu Osmanlıca, yapay bir dildi ve bu dille yazılan şiirlerin çoğunluğu halk tarafından anlaşılmıyordu. Bu durumu farkedenden Tanzimat sanatçıları halkın anlayabileceği bir dil oluşturmak için çaba gösterdiler. Zaten halkı bilinçlendirmeyi temel amaç edinmiş olan Namık Kemâl'in yazdığı piyesleri, ve hergün basımı yapıлып dağıtılan gazeteleri eski şiir diliyle yazmak mümkün değildi. Türkçe üzerinde başlatılan bu olumlu çalışmalar, bilimsel araştırmalarla da desteklenerek kısa sürede meyvelerini vermeye başladı.

Prof. Dr. Muharrem Ergin dili "insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli bir anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş ictimâî bir müessese"¹⁹ olarak tanımlar. O halde dil, insanlar arasında nesilden nesile sürüp gelen bir anlaşma vasıtası olduğundan bir milletin en önemli kültür değerini meydana getirmektedir.

İnsanlar, duygu ve düşüncelerini, fikirlerini, hayallerini, dertlerini dil aracılığıyla anlatırlar. İnsanlar arasında işaretler aracılığıyla da bir anlaşma sağlanır. Fakat bu anlaşma sınırlıdır. Yine milletlerin tarihi, kültürü, medeniyeti kitaplarda gizlidir. Yeni nesil, milletin özelliklerini kitaplar vasıtasıyla öğrenir. Bu kitaplarda kullanılan dili bilmeyen ve anlamayan bir insana fazla birşey öğretebilme imkânı yoktur. Bu sebeple yeni nesle geçmişe ait değerleri tanıtmak ve yaşayan kültürü benimsetmek, dili iyi bilmekle olur. Bu gerçeği iyi bilen Mehmet Emin, şiirlerinde halk Türkçesini kullanarak geniş halk kitlelerine seslenmeyi ve halkı bilinçlendirmeyi amaç edinmiştir.

Bir milleti "millet" yapan değerlerin en önemlisi dil birliğidir. Gizli bir anlaşma sistemi olan ve insanlar arasında duygu ve düşünceyi aktaran dil, Millî Şair'in şiirlerinde bir değer olarak ele alınmış ve işlenmiştir. Emin Bey "İrkımın Türküsü", "Ordu'nun Destanı" ve "Türk Dili" şiirlerinde Türkçenin güzelliğini, önemini ve milletin fertleri arasında birleştirici bir unsur olarak değerini ele almıştır:

"

.....

Bakın, bizim öz Türkçe'miz ne hoş dil!

Onun herbir nağmesi,

Gökten gelen hitap gibi sâf sesi

Ne bülbüle ne tutuya hoş değil.

¹⁹Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım /Yayın / Tanıtım 20. Baskı, İstanbul-1993, s:3.

Bu dil ala-geyiklerin içtiği
 Yâkut renkli çaylar gibi şarıldar;
 Orhun ile Kızıl-Irmak gibi ki
 Sularında ruhlarımız parıldar.

.....

(IRKIMIN TÜRKÜSÜ. S:108)

Burada Şair şiirlerinde kullandığı öz Türkçe'yi övmüş Türkçenin dünya Türklerinin bütün fertlerini birleştiren bir unsur olduğundan söz etmiştir. Yine Mehmet Emin Bey, "Ordu'nun Destanı" adlı şiirinde Türk hakanının semavî bir hükümdar olduğundan söz etmiş:

"

.....

Altaylar'da, Kafkaslar'da Türk diliyle konuşanlar
 Onu Turan-illerinin öz sultanı tanıyorlar.

.....

(ORDUNUN DESTANI. S: 175)

diyerek dilin birleştirici ve bütünleştirici özelliğine değinmiştir.

Mehmet Emin'in 1919'da basılan "Türk Dili" adlı şiiri, onun Türk dilini bir değer olarak ele alışı ve işleyişini tam olarak verdiğinden bu şiirin tamamı buraya alınacaktır:

Ey güzel dil, bir coşkun ırmağısın sen yurdumun;
 Senin meçhul günleri naklediyor kumsalların,
 Bana adsız kökciler gibi hitâb ediyorsun;
 İlk Tanrılar devrini anlatıyor masalların.

Sende aziz dağların beldelerin sesleri var,
 Ben o elmas sorguçlu hakanları sende duydum.
 Sende bir çok şâirler, kahramanlar haykırmışlar;
 Sendedir ki ecdâdın tarihini dinliyorum

Benim ölmez ırkıma bir ebedî vatansın sen;
 Taht yıkılır, lâkin sen yıldız gibi parıldarsın;
 Hayat susar, lâkin sen umman gibi çağıldarsın.

Senin nagmen zincirli milletleri hür yaşatır;
 Sanki senin o gümüş sahilinde bir pîr vardır,
 Âb-ı Hayat dağıtır altun tasla Kevser'inden!...

(TÜRK DİLİ. S:323-324)

Yukarıdaki şiirde de görüldüğü gibi yeni nesle tarihini, edebiyatını, örf-adetini ve yaşayışını dil öğretir. Milletler tarihin bazı dönemlerinde siyasal açıdan bağımsızlığını kaybedebilirler ama dil ve kültürünü kaybetmedikleri sürece yeniden bağımsızlıklarına ve birlik ve beraberliklerine kavuşacaklardır. Bunun bilincinde olan Mehmet Emin, sadece dilin nağmeleriyle milletlerinin hür yaşayabileceğini belirtmiştir.

3) Aile Sevgisi

Toplumun en küçük sosyal birimi olan ailenin toplumsal yapının gelişmesinde önemli bir yeri vardır. Aile müessesesi toplumun temelidir ve sağlıklı bir toplumun çekirdeğini oluşturur. Eğer bir toplumda aile kurumu güçlüyse toplum da güçlü olur. Güçlü toplumlardan da güçlü ve sağlıklı milletler doğar. Sosyolog Mustafa Erkal, ailenin fonksiyonlarını şöyle belirler: "Bilindiği gibi aile, nüfusu yenileme, millî kültür taşıma, çocukları sosyalleştirme, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir müessesedir."²⁰

Türk milleti aile kurumuna büyük değer vermiş olumsuz dış etkilere karşı korumuş ve günümüze kadar getirmiştir. Kişi, huzuru ve mutluluğu güçlü ve sağlıklı bir ailede bulur. Bu yüzden toplumun birliğini ve huzurunu korumak için herşeyden önce aile birliğini korumak ve geliştirmek gerekmektedir. Toplumda en küçük birim olan aile aynı zamanda millî kültürün aktarılmasında önemli rol oynar.

Ailesine son derece düşkün ve iyi bir aile reisi olan Mehmet Emin Bey, bir millî değer hükmü olarak aile kurumuna büyük değer vermiş, şiirlerinde aile sevgisini, ailenin önemini, savaşlar ve çeşitli toplumsal hastalıklar nedeniyle ailenin gördüğü zararları işlemiştir.

²⁰Mustafa E.Erkal Sosyoloji, Filiz Kitabevi, İkinci Baskı, İstanbul, s:68.

Şair, "Kaynana ile Dâmat" şiirinde karısını aldatan ve ailesi yıkılmak üzere olan bir erkekle kayınvalidesi arasında geçen tartışmayı trajik bir şekilde vermiş, genç kadının ailesinin dağılması üzerine çektiği acıyı anlatmıştır. İslâm'ın da tek bir kadınla evlenmeyi tavsiye ettiğini belirten Mehmet Emin, ailenin parçalanması durumunda daha çok çocukların zarar gördüğünü söylemiştir:

"Bu ne iştir?..."

'Ne olmuş ki...'

'Hiç birşey yok, öyle ya,

'Hep işlerin oldu bitti, şimdi asker değilsin;

'Artık onu ne yapmalı?... yakalardan atmalı;

'Bir kahbenin kucağına yaslanarak yatmalı;

'Beride de o yetimcik varsın ölsün gebersin!'

'Bir suç muymuş, dörde kadar hakkım yok mu olmaya'

'Hakkın vardır; fakat bir yol mollalardan sor, öğren,

'Bak, bir molla sana der mi: Bir karını hoş kullan,

'Ötekini ağlat, inlet, her dakika agula?

'Ona günah değil mi ki gözyaşında boğula?

.....

"

(KAYNANA İLE DÂMAT. S:48)

"Kaynana ile Dâmat" şiiri'nin bir bakıma devamı olan "Ana ile Kızı" manzumesinde de kocasının ilgisizliği sebebiyle hastalığa yakalanan bir genç kadının durumu anlatılmıştır.

Mehmet Emin'i en çok üzen durum çeşitli sebeplerle ebeveynini kaybetmiş çocuklardır. Bu çocukların bir aile şefkati ve sıcaklığından mahrum büyümeleri, sokağa düşmeleri ve çalışmak zorunda kalmalarını Millî Şair, "Ahretlik", "Kibritçi Kız", ve "Kaynana ile Dâmat" şiirlerinde ele alınmıştır.

Şefkatli bir baba olan Mehmet Emin Yurdakul, aynı zamanda anne ve babasına da çok düşkündür. Çocuklara karşı olan sevgisini "Çocuklar", ölen çocuğuna karşı duyduğu özlemi "Yavrumun Mezarında" annesine karşı olan duygularını "Anneciğim", bir babanın huzur dolu yuvası için yaptıklarını "Babacığım" şiirlerinde işlemiş ve okuyucularına aile sevgisi aşlamıştır.

Ailenin bir huzur ortamı olduğunu ve insanın mutluluğu ailesinde bulacağını telkin eden Şair bu amaçla yazdığı "Bahtiyarlık" şiirinde insanların önce kendilerinin mutlu bir yuva kurup daha sonra çevresinin huzur ve mutluluğu için çalışması gerektiğini belirtmiştir:

"
.....
'Kazancını bir yuva yap, içer'sine gir, yaşa;
'Or'da bütün rûhunu ile gülüp oyna sev, okşa;
'Bahtiyârlık türkûleri söyle her gün her gece.

'Senin bu gün şu döktüğün gözyaşına gelince:
'Bunları da acıklılar, zavallılar için saç
'Ve onlara bir kardaş ol, yardım eyle, kucak aç!.."

(BAHTİYARLIK. S:102)

Mehmet Emin annenin, çocuğun gelişiminde en büyük etkiye sahip olduğunu bilir. Bu amaçla yazdığı "Bir Genç Kız'a" şiirinde genç kızların anneliğe hazırlanmasını, "Bir Delikanlı'ya" şiirinde de delikanlıların mutlu bir yuva kurmak için ne gerekiyorsa yapması gerektiğini belirtmiştir:

"
.....
Eğer sen ki annelik san'atını bilmezsen,
Yavrucağın hayâtın kavgasında düşecek;
Etrafına en zâlim yoksulluklar üşecek.

"
.....
(BİR GENÇ KIZ'A.S:97)

"Tabi'atı büyük tanı: fakat yere, 'dar' deme
Sevgin için bir yuva yap; fakat melek isteme;
Sen toprağın evlâdısın, bunu aslâ unutma!.."

(BİR DELİKANLI'YA. S:98)

Sanatçı, ev ortamından ve aile bireylerinin tamamının bir arada bulunmasından çok hoşlanır. "İssız Ev" adlı şiirinde hiç kimsenin olmadığı bir evin

verdiği sıkıcılığı belirttiği gibi, "Sofra Başı" şiirinde de aile bireylerinin bir araya toplanarak yemek yemesinden aldığı zevki anlatır:

"Sofra başı.... Oh, burayı pek severim,
 Evimizde küçük yemek odasında,
 Annem, babam, kardeşlerim, biz hepimiz
 Bir sininin etrafına diziliriz;
 Ben bu aziz vücutların ortasında,
 Gâh dinlerim, gâh söylerim, gâh gülerim.

Ben burada düğün gibi zevk bulurum;
 Cıvıldağan kuşlar gibi şen olurum.

.....

"

(SOFRA BAŞI. S:313)

İdeal bir aile resi olan ve yuvasına son derece bağlı olan Mehmet Emin, şiirlerinde ailenin toplum için önemini ve değerini anlatmış, aile sevgisini işlemiştir. Yukarıda görüldüğü gibi Millî Şair'in aile ile ilgili yazdığı şiirlerde bir samimiyet bir sıcaklık vardır. Mutlu bir yuvası olan Mehmet Emin, bu mutluluğa herkesin sahip olmasını ister. Mutluluğun ve huzurun kaynağı da ailedir. Bu yüzden sanatçı, şiirlerinde aile sevgisine ayrı bir değer vermiş ve bu sevgiyi okuyucularına aşlamaya çalışmıştır.

4) İnsan Sevgisi

İnsanların aralarında çeşitli sürtüşmeler çıkmadan barış içinde yaşamaları akli başında olan herkesin en büyük idealidir. Hiç kimse bir başkasının ezilmesini, öldürülmesini, vatanından kovulmasını istemez. Yeryüzünde yaşayan milletler içinde, özellikle Türk milletinin insan sevgisi ve insana değer verme konusunda her hangi bir sabıkası yoktur. İnsanlık tarihinde Yunus Emre gibi içi insan sevgisiyle dolu bir şairi Türk milleti yetiştirmiştir. Yine Türk Ordusu'nun en önemli özelliklerinden biri de savaşlarda kadına ve çocuğa dokunmamak "aman dileyene" iyi davranmaktır. İslâm dininin de etkisiyle Türkler bu özelliklerini günümüze kadar getirmişler insan sevgisini bir değer hükmü olarak nesilden nesile aktarmışlardır.

Halkçı ve milliyetçi bir şair olan Mehmet Emin Bey, insaniyetçiliği ve insan sevgisini milliyetçilikle birleştirmiştir. "Şairler, elmaslı taç değil, dikenli taç giyerler. Fakat onların göğüsleri granitten sağlamdır."²¹ diyen Millî Şair, acı çeken, zalimin zulmüne uğrayan herkese yardım etmeye çalışmış onların dertlerini şiirlerinde dile getirmiştir.

"Ben en hakir bir insanı kardaş duyan bir ruhum;
Bende esir yaratmayan bir Tanrı'ya imân var;
Paçavralar altındaki yoksul beni yaralar;

Mazlûmların intikâmı almak için doğmuşum.
Volkan söner, lâkin benim alevlerim eksilmez;
Bora geçer, lâkin benim köpüklerim kesilmez.

.....

"

(BIRAK BENİ HAYKIRAYIM. S:71)

İnsanlar arasında fark görmeyen Şair, "mazlumların intikamını" almak için ne gerekiyorsa yapmaktan çekinmez. Sadece katillerin bıçakla, topa, tüfekte olmayacağını söyleyen Mehmet Emin, insanları sahipsiz bir şekilde sokak ortasına bırakanların da katil olduklarını belirtir.

"

.....

İşte, size bir çocuk ki, sürünüyor sokakta;
İşte, size bir kadın ki, iniliyor yatakta;
Bakın, bunlar bıçaklarla ölenlerden daha çok!...

.....

"

(BIÇAKSIZ KATİLLER. S:64)

İçinde bütün insanlığa acıyan bir şefkat ve sevgi duygusu gizli olan Şair, sadece yaptığı alet insanların birbirine zarar vermesinde kullanılacak diye bir hançer ustasına sitem ediyor. Ustaya "bırak yapma" diye haykıran Mehmet Emin, bu hançerlerin cana kıyacağını yara açacağını, kan dökceğini söyler ve;

²¹Hilmi Yücebaş, Millî Şairimiz Mehmet Emin Yurdakul, Talat Altın Matbaası. 1947, s:13. (Hikmet Şinasi Öno'l'a yapılan bir mülakat.)

"

 'Bak, şu ıssız, viran kalan örümcekli ocağa;
 'Bak, şu boynu bükük duran benzi soluk çocuğa;
 'Bak, şu tâze, öksürüklü, zavallı, dul geline;
 'Bak, şu zincir altında inleyerek ölene;
 'Bak, şu yaşlı kadıncağıza!... Bunlar her gün âh ile;
 'La'net la'net demedeler, onu yapan bir ele

.....
 " (BIRAK YAPMA. S:89)

diyerek aleti yapana la'net okuduğundan söz eder

Bir başka şiirinde ise insanların kalplerinin katılaştığını, insanlık duygusunun kalmadığını belirttikten sonra Allah'a "yetin hakkı yedirmemesi için dua eder:

"

 Şu insanlar acımak ne bilmiyecek iseler,
 Yetimlerin gözyaşların silmiyecek iseler,
 Kes neslimi bu toprağa bizden evlât getirtme!"

(ÂH ANALIK YÂHUD ZEYNEB'İN DUASI. S:32)

Mehmet Emin "Güzellik ve İyilik Karşısında" adlı şiiriyle Yunus Emre'deki insan sevgisi anlayışını benimsemiştir.

"

 Gece-kuşu viran yerler taşlarında öterken,
 Sessiz sessiz yalnız
 Tütmez olmuş ocaklara varalım;
 Yetimleri, yoksulları soralım;
 Acıyalım, ağlayalım, okşayalım, sevelim
 Gökyüzünde kevkebler,
 Işıkların bize doğru saçarlar;
 O karanlık yolumuzu açarlar.

.....
 " (GÜZELLİK VE İYİLİK KARŞISINDA. S:36)

Şair, insanların satılmasına ve köle ya da hizmetçi olarak çalıştırılmasına karşı çıkarak bu hareketleri insan onuruna aykırı buluyor. Bolu'lu bir genç kızın İstanbul'lu bir zengine babası tarafından bir kaç yıllığına para karşılığında gönderildiğini öğrenen Mehmet Emin, Bu duruma isyan etmektedir:

"

Ne acıklı bir haldir bu?... Baba evlâd satıyor;
 Bir ma'sûmun gözlerine her gün yaşlar doluyor;
 Bir el onun bal ömrüne her gün agu katıyor;
 Bir çift öküz uğruna bir kız kurban oluyor.

"

(AHRETLİK. S:53)

Sürücü şiirinde sokakta gördüğü yalınayak ve kimsesiz bir çocukla konuştuğundan sonra şair;

"

Ey kimsesiz sefil çocuk! Ben seksen yıl yaşasam
 Bu acıklı sözlerini hiç bir vakit unutmam;

"

(SÜRÜCÜ. S: 57)

diyerek sahipsiz insanların insancıl yüreğinde nasıl bir etki bıraktığını söylemektedir.

Mehmet Emin sadece sosyal fayda prensibine bağlı şiirlerinde değil, kahramanlık ve milliyetçilik ile ilgili şiirlerinde de insan sevgisi üzerinde durmuştur. Yalnız buradaki insanlar, zalim düşmanların zulümlerinden kurtulamayan insanlardır. Zalim Rus ırkından Türklerin bir gün intikam alacağını belirten şair;

"

Belki bu ırk şu arzın nurlarını söndürür;
 Her ülkeyi bir kanlı sulh-hâneye döndürür;
 Ellerini yangınlar aleviyle ısıtır;
 Viraneler üstünden baykuş gibi haykırır.

Şu kadar ki bu kuvvet

Kalbim gibi kalplerin huzûrunda baş keser;
 Irkım gibi bir millet
 Onun zâlim bin kazak alayını mahveder.

.....

"

(AÇ BAĞRINI BİZ GELDİK. S:150)

diyerek Rus zulmünün ne kadar sürerse sürsün birgün yok olmaya mahkum olduğunu söyler. Mehmet Emin asrın insanının davranışlarından hoşnut değildir:

"Yemek, yenmek!... İşte budur yaşamının kânunu!

Seni yerler, yemez isen sen onu!

Böyle doğar, böyle ölür mahlûkât;

Bur'da her ses bir yaralı iniltisi, bir feryat!..."

(YAŞAMAK KAVGASI. S:79)

"

.....

Tama yine eski tama, vicdan yine o vicdan;

Asrın yine felsefesi birbirini yemektir!...

İşte çekiç örs üstünde: kine hizmet ediyor;

Kürsülerin nutukları: 'Kuvvetindir hak!' diyor;

Hâlâ sezar tarihi okuyoruz demektir!..."

(NE ZAMAN. S: 90)

yukarıya alınan parçada da görüldüğü gibi sanatçı, kuvvetli milletlerin her zaman haklı sayılmasını içine sindirememektedir.

Mehmet Emin, insanlığa hizmet eden kurum ve kuruluşlara ayrı bir saygı gösterdiği gibi bu kuruluşlarda çalışanlara da sevgiyle yaklaşır. Millî Şair'in kimsesiz çocukları barındıran Çocuk Esirgeme Kurumu'na yazdığı "Çocuk Esirgeme Kurumu İçin" adlı şiiri bu türdendir. Bu şiirde şair;

"Ey güzel yuva, biz öksüzler sende,

Analı babalı çocuklar olduk;

Bir şefkat havası esen bahçende,

Kaybolmuş bir sevgi cenneti bulduk.

Biz bur'da lekесiz pâk güller gibi
 En temiz, en saf bir ruh taşıyoruz;
 Dallarda şakıyan bülbüller gibi
 Türküler içinde şen yaşıyoruz.
 Ey Tanrı, bu aziz yuvamızın, sen,
 Kaldırma üstünden kutlu elini!
 Söndürme, sen, onun bize nur veren
 En hafif ışıklı bir kandilini!

Göklerle konuşan çatısı onun,
 Kumrular dem çeken yere benzesin!
 'Her kırık kanadlı öksüz yavrunun,
 'Konacak bir yeşil dalıym!' desin!"

(ÇOCUK ESİRGEME KURUMU İÇİN. S:411)

diyerek Çocuk Esirgeme Kurumu'nun insanlık için ne kadar faydalı olduğunu belirtir.

Mehmet Emin'in insan sevgisi fikrini işlediği bir diğer şiiri "Hasta Bakıcı Hanımlar" adlı manzûmedir. Bu şiiri sanatçı, "Hilâl-i Ahmer Hanımları'na" (Kızılay) ithaf etmiştir. Hilâl-i Ahmer (Kızılay) bir gönüllü yardım kuruluşudur. Bu kuruluşta çalışan hanımlar da insanlık için çalışan gönüllü yardım erleridir. Millî Şair, Hilâl-i Ahmer'de çalışan hanımlara şöyle seslenir:

"Ey Tanrı'nın aşkından yaratılmış nur çehreler..

İyiliğe ömrünü vakfeyleyen hemşireler,

Faziletin öz kızları!

Sizin asil alnınız Şark'ın altun bir seheri

Gözleriniz Filistin çöllerinin yıldızları;

Okşayıcı nefhanız o peygamber-çiçekleri.

.....

"

(HASTA BAKICI HANIMLAR. S:227)

Hilâl-i Ahmer hanımlarını kanatsız meleklerle benzeten Şair, hastahaneyi de merhametin ocağı olarak kabul eder:

"

Hastahâne, bu çatı.. Merhametin ocağıdır;
İnsanlığın düşküne bir açılmış kucağıdır.

..... "

(AYNI ŞİİR. S: 227)

Hilâl-i Ahmer, özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda önemli işlevleri olmuş bir gönüllü yardım kuruluşudur. Savaşta yaralanan askerlere ilk yardım Hilâl-i Ahmer'den gelmektedir. Bu kurumun personeli, yardıma ihtiyacı olan herkese yardımı bir görev kabul etmektedir. Şair, bu insanları insanlığa verdikleri yararlı hizmetten dolayı yüceltmektedir:

"

Sizde aşklar getiren peygamberler duygusu var,
Kendinden çok illeri düşünenler kaygusu var.

Hayatları sizlerindir
O adları sanları bilinmeyen hastaların;
'Yardım!' diye haykıran feryatları sizlerindir,
Bağrı insan kanıyla lekelenmiş her diyârın.

..... "

(AYNI ŞİİR. S:228)

Millî Şair Hilâl-i Ahmer Hanımlarının hizmetlerinin ülke ve insanlık için faydalarını saydıktan sonra, kalbi insan sevgisiyle dolu olan bu değerli insanları şöyle selamlar:

"

Size selâm, size hürmet
Ey Hilâl'in kadınları!
Size Selâm Size hürmet
Ey yurdun pâk alınları

..... "

(AYNI ŞİİR. S:232)

Herkes dünya zevkine ve sefasına dalmışken bu yüce duygulu insanlar, insanlığa iyilik için çırpınırlar ve başkalarının duyduğu acıları da yüreklerinde hissederler:

"

Kardaşların acıları
Sizin yaslı gönlünüzde;
Yaraların sancıları
Sanki sizin göğsünüzde.

..... "

(AYNI ŞİİR. S:232)

Şair, insanlığı bu altın kaplı hanımlardan mahrum etmemesi için Allah'a dua eder:

"

Bırakmasın Allâh'ımız
Çatıları merhametsiz
Vatanları kahramansız
Bizi sızsız ve şefkatsiz!...

..... "

(AYNI ŞİİR. S:233)

Millî Şair, her türlü kötümserliğe rağmen insanlığın ölmediğini, sadece kendisi için değil başkaları için de ağlayan insanların var olduğunu belirtir:

"Derler ki insanlıkta acımak var sevmek var,
Öyle insan görülür ki en kaygusuz gününde
il derdini dert eder.
Komşusunun acısını kendisinin gönlünde
Duyup, 'Vah Kardeşim!' der...

..... "

(GÖZYAŞIM. S: 309)

Örneklerde de görüldüğü gibi Mehmet Emin Yurdakul, milliyetçi, halkçı ve insaniyetçi kişiliğiyle insanlığın en kanlı dönemlerini yaşadığı yirminci yüzyılda insan sevgisini karınca kararınca topluma yaymış ve bu sevgiyi aşılamaaya çalışmıştır. Millî Şairdeki insan sevgisi; Türk milletinin özünde var olan "hiçbir fark gözetmeksizin

bütün insanlara saygı" şeklinde görülmektedir. O yazdığı milliyetçi ve Pan-Türkist şiirlerinde de hiç bir zaman milliyetçiliği ırkçılıkla karıştırmamış, milliyetçiliği insan sevgisiyle birleştirmiştir.

5) Örf ve Âdetlere Bağlılık

Geniş halk kitleleri tarafından kabul edilmiş olan toplum tarafından yaygın olarak kullanılan davranış şekillerine örf ve adet denir. Sözlüklerde örf; "1. Kanun olmadığı hâlde, halk tarafından alışkanlık olarak uyulan, bulunulan yere ve hâllerin icabına göre teşekkül eden, akla aykırı olmayan dince kötü karşılanmayan davranış, töre, âdet. 2. İnsanlar arasında iyi kabul edilen âdetler. 3. Topluluk içinde uyulan şeyler."²² anlamlarına gelir; Âdet kelimesi ise: "Yapıla yapıla, işlene işlene tabii ve zarurî bir mahiyet kazanmış hâl veya davranış; herkes tarafından uyulan şey, alışkanlık, görenek, usûl tabiat."²³ anlamlarına gelmektedir. O halde, örfün biraz daha yaptırım gücü vardır. Halbuki âdetin fazla bir yaptırım gücü yoktur. Meselâ, Anadolu'da yer sofrasında yemek yemek âdettir. Yine Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde evlenecek kızlardan başlık parası almak âdettir. Âdetler yöreden yöreye değişebilir, ve bazı âdetler de topluma zarar verir. Fakat biraz yaptırım gücü olan örfler dine, kanuna ve insan aklına aykırı olmaması gerektiğinden, toplum hayatını kolaylaştırdığından dolayı, zararlı değildir. Örneğin toplu taşıma araçlarında yaşlı, sakat ve hamile kadınlara yer vermek örfdür. Yine Türklerde savaş esirlerine iyi davranmak örfdür.

Bir balıkcı reisinin oğlu olan Mehmet Emin, halkın içinde büyüdüğünden ve kendi deyimiyle "halk çocuğu" olduğundan özellikle sosyal içerikli şiirlerinde örf ve âdetlere değer vermiştir. Türk halkının örf ve âdetleri Millî Şair'in şiirlerinde sınırlı olarak yer alır. Fakat Mehmet Emin, örf ve adetlere karşı olumlu veya olumsuz herhangi bir tavır takınmamıştır. Diğer bir ifadeyle Mehmet Emin Yurdakul'un şiirlerinde halkın bir örf ve adetini öven ya da yeren bir hava yoktur. Onun "Baba Bucağı", "Sofra Başı", "Kaynana ile Damat", "Kur'a Neferi" şiirlerinde örf ve adetlere yer verilmiştir.

Türklerde baba evi kutsaldır. Özellikle pederşahi aile yapısında evin en büyük erkeğinin reisliği temeldir. Bu reis de genellikle babadır. Geleneksel Türk ailesinde büyük baba, büyük anne, evli erkek çocuklar ve torunlar birlikte yaşarlar. Aile bireylerinin son derece güçlü bağlarla birbirlerine bağlı olduğu bu ailede herkes birbirine saygılı ve görevinin bilincinde olarak hayatını huzurla sürdürür. Millî Şair, Türk halkının bu âdetini "Baba Bucağı" adlı şiirde işlemiş mutluluğu "bu aziz" yuvada bulduğunu belirtmiştir.

²²D. Mehmet Doğan; Büyük Türkçe Sözlük. Ülke Yayın Haber Tic. Ltd. Şti. 10. Baskı. İstanbul-1994, s:878.

²³A.g. e. s:13.

"Torunlarım bu evde bana kundak bağlanmış,
 Salıncağım, o tatlı ninnilerle sallanmış;
 Bur'da bana kadinnem ecdadımı öğretti,
 Beni halis Türk etti

.....

Ben bir aziz yuvada bahtiyarca yaşadım;
 Şu odanın içinde babanızı okşadım;
 Şu sofraya anneniz gelin gelip yürüdü;
 Duvağını sürüdü

.....

(BABA BUCAĞI. S:311)

Geleneksel Türk ailesinde bütün aile bireylerinin yemeği yer sofrasında yemesi bir âdettir. Şair "Sofra Başı" adlı şiirinde;

"

.....

Annem, babam, kardeşlerim, biz hepimiz
 Bir sininin etrafına diziliriz;

.....

Ben burada her lokmamı tatlı yerim;
 Allâh'ımın verdiğiine şükrederim."

(SOFRA BAŞI. S:313)

diyerek yer sofrasında yemek yenmesi âdetinin güzelliğini ve aile bireyleri arasında kurduğu samimiyeti anlatmaktadır.

Toplumsal yaşamda önemli bir yeri olan örf ve âdetler, kendi ihtiras ve akıllarına göre hareket eden insan davranışlarını belirli bir düzene sokar. Bu yönüyle örf ve âdetler toplumsal yapının işleyişinde kişinin kendi kendini kontrol etmesini sağlar. Toplumdaki bireyler arası ilişkiler, örf ve âdetler sayesinde düzenli bir hâl alır.

Bir milletin önemli bir bölümünün doğruluğunu kabul ettiği ve hayatında uyguladığı örf ve âdetler, yukarıda belirtildiği gibi Mehmet Emin'in şiirlerinde kullanılmıştır.

6) Millî Birlik Duyguları

Kuvvetli bir birleştirici sebep olmadıkça insanları birlik ve beraberlik içinde tutmak oldukça zordur. "Cemiyetlere bütünlük, süreklilik ve dayanıklılık veren âmiller, tarih şuuru, din, anane, müşterek kültür, ictimâî heyecan gibi kuvvetlerdir"²⁴ Bu kuvvetler, kavimlikten kurtulup millet olmanın da ilk şartıdır. Yine bu kuvvetler toplumda millî birliği sağlayan unsurlardır.

Milletlerin tarihî gelişimine bakıldığında çeşitli sebeplerden dolayı birbirleriyle sürekli savaştıkları görülmektedir. Bu savaşların bir milleti yer yüzünden silmek gibi hiç de hoş olmayan amaçları da vardır. Örneğin Kurtuluş Savaşı Türklerin kendilerini yok etmek isteyen bir güce karşı yapmış oldukları bir savaştır. Böyle mücadelelerde milletin bütün fertlerinin birlik ve beraberlik içinde olmaları gerekir ki buna millî birliğin sağlanması denir. Zaten aksi halde verilen mücadele başarılı da olamaz.

Millî Şair Mehmet Emin Yurdakul'un yaşadığı dönem Türk milletinin en karmaşık devirlerinden biridir. Bu dönemde Türk toplumu bir taraftan yeni bir medeniyete geçerken, diğer taraftan altı yüz yıllık Osmanlı Devleti yıkılmış yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Bütün bu gelişmelerin sancısız olması beklenemeyeceği için, bu dönemde Türk milletinin daha fazla millî birliğe ihtiyaca vardır.

Mehmet Emin, yazdığı bütün şiirlerde toplumu millî birliğe davet ettiği ve şiirlerinde millî konuları işlediği için Türk milletinin millî şairi olarak anılmıştır. Onun toplumu millî birliğe davet etmek amacıyla yazdığı şiirlerinde dört amacın gerçekleşmesi konu edilmiştir.

- a) İç tehditlere karşı millî birliği sağlamak.
- b) Dış tehlikeler karşı millî birliği sağlamak.
- c) Milleti çağdaş uygarlık seviyesine çıkması ve ekonomik açıdan kalkınması için millî birliği sağlamak.
- d) Dünya Türk Birliğinin gerçekleşmesi için millî birliği sağlamak.

a) İç Tehditlere Karşı Millî Birliği Sağlamak: Mehmet Emin, toplumu içten kemiren birtakım tehditleri yok etmenin ancak millî birlik içinde çalışarak mümkün olabileceğini belirtmiştir. Bu tehditler bazen II. Abdülhamit yönetiminin baskısı, bazen çıkarılan bir kanun, bazen de diğer devlet idarecilerinin yanlış uygulamaları şeklindedir. "Biliniz ki Ey Gaddarlar", "Vatan Tehlikede", "Ya Bir Mezar ya Zindan", "10 Temmuz", "Matbû'ât Nizam-Nâmesi Yâhud İlk Hücum" şiirleri millete zarar veren

²⁴Mehmet Kaplan, Nesillerin Ruhü, Dergâh Yayınları, 5. Baskı, İstanbul-1991, s:148.

iç tehditlere karşı millî birliği sağlamak amacıyla yazılmış şiirlerdir. Millete baskı yapan insanların sonunun "ya mezar ya da zindan" olacağını belirten sanatçı;

"Bu millete zâlime dinsizden çok kinler var;

Bir taht âdil değilse mihrâb olsa parçalar.

Sen bu kinden kork, sakın;

Elindeki kuvvetle kalbin gurur duymasın!

.....

(YA BİR MEZAR YA ZINDAN. S:76)

diye haykırır. Aynı şiirinde Sultan Abdülhamit'i uyaran şair;

"

.....

Bir milletin önünde bir örümcek ağıdır;

O bir saat içinde bu kuvveti dağtır;

.....

(AYNI şİİR. S:76)

diyerek millî birliğin ve beraberliğin sayesinde hiçbir gücün duramayacağını belirtmektedir;

II. Meşrutiyetin ilân edilmesi üzerine yazılan "10 Temmuz" şiirinde Meşrutiyetin tekrar ilân edilmesinin milletin birliği ve beraberliği ile sağlandığı söylenmiştir. Bu şiirinde şair milletin millî birlikle neler yapabileceğini şöyle belirtmektedir;

"

.....

Biz istesek hürriyetin kanadının gölgesinde

Asırları öğündüren dehamızı parlatırız;

Büyük ırklar yurdu olan şu zengin şark ülkesi'nde

Yarın yine bir şerefli medeniyet yaratırız."

(10 TEMMUZ. S:78)

Millî şair, devlet memurlarının yanlış uygulamalarına birlik içerisinde karşı çıkılmasını "Biliniz ki Ey gaddarlar", İstibdad hükümetinin baskısını da "Vatan Tehlikede", şiirlerinde işlemiş milleti birlik ve beraberliğe davet etmiştir.

b) Dış Tehditlere Karşı Millî Birliği Sağlamak: Mehmet Emin, daha çocukken 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, gençliğinde 1897 Türk-Yunan Savaşı, orta yaşlarında İtalya'yla Trablusgarb Savaşı, hemen arkasından Birinci ve İkinci Balkan

Savaşları, 1914'te dünyayı kasıp kavuran Birinci Dünya Savaşı ve en son olarak da Kurtuluş Savaşı'nı görmüştür. Bu savaşların milletin belleğinde bıraktığı acı izler Millî Şair'in şiirlerine yansımıştır. Yıkılmakta olan Osmanlı Devleti'nin mirasını paylaşmak için aralarında gizli anlaşmalar yapan Batılı devletler, Türk milletine karşı sürekli bir dış tehdit unsuruydu. Bu tehditlerden kurtulmak ve bu tehditlere karşı başarılı bir mücadele verebilmek için milletin birlik ve beraberlik içinde olması gerekiyordu. Türk milletinin Millî Şair'i Mehmet Emin de yazdığı şiirleriyle millî birliği sağlamak için çabalıyordu. Onun "Anadolu'dan Bir Ses Yâhud Cenge Giderken", "Yunan Sınırını Geçerken", "Yurdumuzun İniltisi", "Ya Gazi Ol, Ya Şehid", "Ordudan Bir Ses", "Sen Feryada Başlayınca", "Selâm Sana", "Ordu'nun Destanı", "Dicle Önünde", "İsyân ve Dua", "Aydın Kızları", "Vur", "Ankara", "Mustafa Kemal Zafer", "İstiklâl Destanı", "Kurtarıcı'ya", "Devrim" adlı şiirleri Türk milletini her an gelecek dış tehditlere karşı birliğe davet etmiştir.

Mehmet Emin Bey'in "Anadolu'dan Bir Ses Yâhut Cenge Giderken" Şiiri Yunan saldırısına karşı Türk milletinin bir ferдинin neler yapabileceğini gösteren bir şiirdir:

"
.....
Bu topraklar ecdâdımın ocağı,
Evim, köyüm hep bu yerin bucağı,
İşte vatan! İşte Tanrı kucağı!
Ata yurdun evlât bulmaz giderim!

....."
(ANADOLU'DAN BİR SES YÂHUD CENGE GİDERKEN. S:22)

"
.....
O ninnidir: Yine bugün bize söyler Söğüd'ü.
O dillerdir: Yine bugün bize verir öğüdü.
Milletimiz çocuk idi; bu seslerle büyüdü.

Biz Türkler'iz; düşmanlara yalın kılıç kaşarız!

....."
(YUNAN SINIRINI GEÇERKEN. S:24)

Yukarıya alınan "Yunan Sınırını Geçerken" şiirinde de Millî Şair Türk milletinin tarihten gelen bir birlik ve beraberlik içinde düşmanla çarpıştığını belirtmiştir. Şair "Yurdumuzun İniltisi" adlı şiirinde de Türklerin eski gücünü ve ihtişamını hatırlattıktan sonra Türk milletine karşı şöyle sitem etmektedir:

"

.....

Âh, ne oldu bozuldu mu eski kan?

Uyuştu mu yürekler?

Kalmadı mı aslan pençe bilekler?

Yok mu beni kurtaracak kahraman?

"

(YURDUMUZUN İNİLTİSİ. S:91)

Türk milletinin millî birlik anlayışının, herhangi bir dış tehlike karşısında hemen ortaya çıktığını Millî Şair, "Sen Feryâda Başlayınca" şiirinde şöyle belirtir:

"

.....

Bu saatle âlim, câhil, ma'sum, cânî bütün millet:

Nutuklarla, şiirlerle, duâlarla, bayraklarla,

Altunlarla, demirlerle, yumruklarla, tırnaklarla..

Senin asil hayâtına kahramanca hizmet eder

Ve her oğlun can verirken, 'Ölüm güzel tâli'dir!...' der;

Benden senin her fedâkâr evlâdına yüzbin hürmet!..."

(SEN FERYÂDA BAŞLAYINCA. S: 96)

Mehmet Emin, Osmanlı Devleti'nin kurucusu ve ilk hakani olan Osman Gazi'yi övmek için yazdığı "Selâm Sana" adlı şiirinde de milletin birlik ve beraberliğinden söz etmektedir. Osman Gazi, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılışından sonra parçalanıp çeşitli beyliklere ayrılan ve dış tehditlere karşı güçsüz duruma düşen, Anadolu Türklerini birleştirmeye çalışmış ve Türkler Osmanlı Bayrağı etrafında toplanmışlardır. Mehmet Emin bunu "Selâm Sana" adlı şiirinde şöyle dile getirir:

"

.....

Konya Selçuk pâdişâhı 'Alâ'ad-Din

Öldüğü gün hep sancaklar ayrılmıştı;

Her bey kendi toprağında istiklâlin

Bir-dalgalı bayrağına sarılmıştı.

Bu gün sen de kurultayda Hanlık'ını selâmlattın:

Oğuz Han'ın türesince Kayahanlı aşireti
 Otağı'nda toplanarak huzûrunda dize geldi;
 Ağ'zı dönmez kılıcının hakkı olan saltanatın
 Ak sakallar derneğince kımızlarla kutlulandı.

.....

"

(SELÂM SANA. S:115-116)

1914'te başlayan Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu en çetin çarpışmaları Çanakkale Muharebeleri'nde vermiştir. Çanakkale'de verilen mücadele savaşın en az iki yıl uzamasına sebep olmuş Türkün kahramanlığı ve savaşçılığı yeniden dünya gündemine girmiştir. Millî Şair de elindeki "altun sazın" tellerine dokunmuş, Boğazları almak isteyen düşman kuvvetlerine karşı, şiiriyle Türk Milletini millî birliğe davet etmiştir:

"

.....

Millî Şair altun sazın tellerinde
 Şiirlerle cengi öğsün
 İş ustası kızgın örsün üzerinde
 Has çelikten kılıç döğsün

.....

"

(ORDU'NUN DESTANI. S:173)

Millî Şair aynı şiirinde ;

"

.....

Ey Oğuz'un sâf kanını taşıyanlar,
 Ey gözleri kıvılcımlı kahramanlar
 Ey Turan'ın arslanları!
 Her kuvvete kaya gibi karşı durun
 Sınırları aşanları
 Kahredici yıldırımlar gibiurun.

.....

"

(AYNI ŞİİR. S:187)

diyerek orduya cesaret verir ve Çanakkale'de yapılan cengi gelecek nesillerin unutmaması için yeni nesilleri uyarır:

"

Ey, bugüne şâhid olan sarp hisarları!
 Ey, kahraman Mehmed Çavuş siperleri!
 Ey, Mustafa Kemaller'in aziz yeri!
 Ey, toprağı kanlı dağlar, yanık yarlar!

Sizler bur'da gördüğünüz büyük cengi
 Elde kılıç parladıkça unutmayın;
 Bugünü de bundan üçbin yıl evvelki
 Kahramanlık devri gibi unutmayın!

..... "

(AYNI ŞİİR. S:194)

Mehmet Emin Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan Arap ve Türklerin birlik ve beraberlik içinde vatanı korumaları gerektiğini belirtir. Ancak burada birleştirici unsur din ve Halifelik Makamı'dır:

"

Şimşek saçtı: Kılıç mızrak;
 Birleşti al, yeşil sancak
 Halife'yi selâmladı
 İki ırkın kardaş sesi;
 Yine bugün parıldadı
 Muhammed'in mu ' cizesi.

..... "

(DİCLE ÖNÜNDE. S:211)

"

Lâkin bizim devletimiz, tahtımız bir;
 Bur'da zâlim Kayserler'in zinciri yok.
 Vazifemiz, hukûkumuz, bahtımız bir;
 Bur'da mazlum müstemlike esiri yok.

..... " (AYNI ŞİİR. S:216)

Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra devletin elinde kalan son toprak parçalarının da yer yer işgal edilmesi üzerine Türk milletinin dertli şairi Mehmet Emin, kendi kendine şu soruları sorar:

"

Sükût!.. Niçin şimdi de böyle mezar ıssızlığı?
Benim büyük milletim artık bugün bir ölü mü,
Onun aşkı, imanı, nisanları gömülü mü?...

Neden bugün her yerde yalnız kadın hınçkırığı
Neden artık kahraman çıkarmıyor bu beldeler?
Onun millî rü'yâlı evladları neredeler?..

"

(İSYAN VE DUA. S:260)

Türk milletini yeryüzünden silmek için Anadolu'yu işgal eden güçlere karşı Mustafa Kemal'in önderliğinde kurulan Millî Ordu'ya şair, şöyle seslenir:

"Ey Türk vur, vatanın bâkirlerine
Günahkâr gömleği biçenleri vur;
Kemikten taslarla şarap yerine
Şehidler kanını içenleri vur.

"

(VUR. S:289)

Kurtuluş Şavaşı yıllarında İnönü'de, Sakarya'da, Dumlupınar'da düşmana karşı verilen mücadeleler millî birlik sayesinde başarıya ulaşmıştır. Ordu'ya "Sakarya-nehrini geçelim!" (İstiklâl Destanı.s:138) emri gelince Türk Milleti herşeyiyle birlikte düşmana karşı harekete geçmiş ve vatani kurtarmıştır:

"

Bur'da da Sakarya bu yiğitleri,
Köprüsü üstünden şanla geçirdi;
Bir yeşil Cennet'ten akan Kevser'i;
Tanrılar şarâbı diye içirdi.

.....

Bu sesi işiten bir eski hisar;
 'Bu sayha Türk'ündür' diyerek bildi;
 Bunların önünde en yaşlı çınar
 Ecdâdı görüyor gibi eğildi.

Bunların izini taşıyan toprak,
 'Bu erler benimdir!' diye öğündü;
 Başları üstünde alevden bayrak
 Doğan bir al şafak gibi göründü.

..... "

(İSTİKLÂL DESTANI S:370-371)

Gerçekten de Mehmet Emin'in yukarıya çeşitli şiirlerinden alınan örneklerde sözünü ettiği millî birlik ve beraberlik, Kurtuluş Savaşı'nda gerçekleşmiş, Türk milleti bu birlik ve beraberlik sayesinde elinde kalan son toprak parçası olan Anadolu'yu düşman işgalinden kurtarmıştır.

c) Milletin Çağdaş Uygarlık Düzeyine Çıkması ve Ekonomik Açıdan Kalkınması İçin Millî Birliği Sağlamak:

Mehmet Emin Yurdakul, şiirlerinde kişisel konulara fazla yer vermemiştir. Kişisel konularda yazdığı şiirlerde bile Türk Milletine bir güzel duyguyu aşlamak istemiştir. Onun derdi milletin derdidir. Millî Şair, Türk Milletini ne kadar gelişmiş ve ilerlemiş görürse bundan o kadar memnunluk duyar. "Bize Diyorlar Ki" adlı şiirinde kahramanlık ve fetih dönemlerinin bittiğini, artık birlik ve beraberlik içinde çalışarak güçlü olunabileceğini, böylece Türk Milletinin millî şerefine yükseleceğini belirtmiştir:

"

Lâkin bize diyorlar ki, artık bugün kılıç devri bitmiştir,
 Bu zamânın fütûhâtı çalışmağa boyun eğen erlerin;

..... "

(BİZE DİYORLAR Kİ. S:80)

Sizler dahi kavga edin, fakat artık kan yerine ter saçın;
Zahmet çekin, fakat artık terakkîye götürecek yol açın;
Fetheyleyin, fakat artık medeniyet ganimeti getirin

.....

"

(AYNI ŞİİR. S:80)

Mehmet Emin, "İlim" şiirinde de aynı konuya değinmiş, Japonya'yı örnek olarak ele almıştır:

"

.....

Her şey ilmin değil midir? Şu Japonya acep kimin eseri?
Elli yılda ona böyle bir hayâtı veren kimin elleri?...
Besbelli ki bu şey büyük Archimede'in aradığı noktadır.

Bizim dahi vatanımız bu noktadan ileriye gidecek;
Dehâ'sının saçağı mahsullerle Garb'i hayran edecek;
Gördüğümüz o rüyâlar o ümidler yalnız, yalnız bundadır!.."

(İLİM. S: 81)

d) Dünya Türk Birliğinin Gerçekleşmesi İçin Milli Birliği Sağlamak:

Dünya Türk Birliğinin gerçekleşmesi fikri Yusuf Akçura'nın 1904 yılında Mısır'da yayımladığı "Üç Tarz-ı Siyâset" adlı eseriyle tartışılmaya başlanmıştır. Bu dönemde Rusya'nın Pan-İslavizm ve boğazlar yoluyla Akdeniz'e inme politikası, Avrupa devletlerinin sömürge siyaseti ve Sultan Abdülhamit'in Pan-İslamizm fikrine destek vermesi Türk aydınını yeni arayışlar içine itmiştir. Türk aydını da bu politikalara karşı Pan-Türkizm ülküsünü geliştirmiştir. Mehmet Emin Yurdakul, Dünya Türk Birliğini sağlamaya yönelik olan bu ülkünün önde gelen savunucularındandır.

Millî Şair, Dünya Türk Birliğinin ancak millî birlik ve beraberlik içinde gerçekleşebileceğine inanmaktadır. Özellikle 1908'den sonra yazdığı şiirlerde Pan-Türkizm ideolojisinin gerçekleşmesi için milleti birlik ve beraberlik içinde çalışmaya davet etmektedir. Mehmet Emin, "İrkımın Türküsü" adlı şiirinde:

"

.....

Eğiliniz, ey şerefler, ey şanlar,
Ey ırklara altun destan yazanlar!

Biz devlerin, fillerin
Diz çöktüğü kuvvetiz;
Eski, yeni dillerin
Anlattığı milletiz!...

.....

"

(IRKIMIN TÜRKÜSÜ. S:108)

nakaratını tekrar ederken:

"

.....

Bizi tamam elli asır dinledi
Karakurum-Çölleri,
Kaf-Dağları, buzlu Baykal-gölleri
Hür ve yüksek sesimizle inledi.

.....

"

(AYNI ŞİİR. S:110)

diyerek Türk milletinin sadece Osmanlı Devleti sınırları içinde olmadığını belirtmektedir.

Millî Şair, Kırım'da Dünya Türk Birliği için "Dilde, fikirde, işte birlik" prensibiyle çıkan Tercüman Gazetesinin sahibi İsmail Gaspıralı'ya yazdığı "İsmâ'il Gaspıralı'ya" adlı şiirinde Gaspıralı'nın Dünya Türk Birliğini gerçekleştirmek amacıyla yaptığı çalışmalarını överek şunları dile getirmiştir:

"

.....

Yıllar geçti. Türk azmine ne Sibir'in dehşeti
Ne de ömrün azgın yüzü bir zayıflık vermedi;
Sen arzunu kervan geçmez bozkırlara götürdün.

Bu uğurda katlandığın zahmetleri Türklük'ün
 Ümid dolu ufukları nurlarıyla okşadı;
 Resûller'in rü'yâları sende dahi yaşadı.

.....

"

(İSMÂİL GASPİRİNSKİ'YE. S:121)

Sanatçı, Dünya Türklerini bilinçlendirmek için yazdığı "Ey Tür Uyan" şiirinde:

"

.....

Anavatan Çuvaş'ı, Âzeri'yi, Başkurd'u
 Sart'ı, Fin'i Kalmuk'u aynı kanla yoğurdu;

Bu saf kanı taşıyan

Herbir insan 'aşiret;

Türk diliyle konuşan

Herbir şehir memleket

Senin birer evlâdın, senin birer oymağın;

Senin birer öz yurdun, senin birer bucağın!

.....

"

(EY TÜRK UYAN. S:136)

diyerek Türkçe konuşulan her yerin Türkün vatani olduğunu, Türk Birliğinin Türkçe konuşan memleketlerin birliğiyle sağlanabileceğini söylemiştir:

"

.....

Türk birliği: bu benim bir mübâret imanım,

Bu mukaddes aşkı ben

Bize ayrı yurt veren, ayrı dille söyleten

Allâh'ımın birliği gibi yüce tutanım.

.....

"

(AÇ BAĞRINI BİZ GELDİK. S:152)

Millî Şair burada Dünya Türk Birliğinin gerçekleşmesine olan inancını anlatmıştır. Yine "Ey İğnem Dik", "Ordu'nun Destanı", "Ordu'ya Selâm", "Ninni", "Bana Kevser Sunan'a" şiirlerinde de Dünya Türk Birliğinin sağlanması için millî birlik ve beraberlik fikirleri zaman zaman işlenmiştir.

Türk milleti bugünlere birlik ve beraberlik içinde çalışarak gelmiştir. Şair, "Türk Kadınları Biçki Yurdu'na", ithaf ettiği "Ey İğnem Dik" adlı şiirinde Türk erkekleri cephede savaşırken Türk kadınlarının da cephe gerisinde çalıştığını belirtmiş ve ancak bu şekilde çalışarak zaferlerin kazanılacağını ifâde etmiştir:

"

Ey iğnem, dik! Askere
 Giyecekler yetiştir;
 Sınırdaki erlere
 Hizmet aziz bir iştir.

Ey iğnem dik! Elimde teyirlenen şu gömlek,
 Bir kahraman genç Türk'ün vücûdünü örtecek!
 Bakın her Türk kızından karısından ayrılmış,
 Aşka vedâ' ederek,
 Ocağını, köyünü yurda fedâ ederek
 Pâdişahın emriyle silahına sarılmış;
 'Ey Gâziler' türküsü çağırarak gidiyor;
 Şu zavallı Turan'ın necâtını istiyor
 Ve diyor ki, 'İrkimin-Özbeğ, Tatar, Kumuk, Fin-
 "Her evlâdı hürriyet kazanarak birleşsin!

.....

"

(EY İĞNEM DİK. S: 156-158)

Türk Ordusu'nun kazandığı zaferler Dünya Türk Birliğinin sağlanması için yeterlidir. Dünya Türkleri, Ordu için dua eder:

"

Senin bur'dan Çin'e kadar
 Her mihrâbta duâcın var?
 Hind'in Peri bâkireleri
 İlâhî'ni çağırıyor;
 Kara-bağ'ın şâirleri
 Zaferini haykırıyor.

.....

"

(ORDU'YA SELÂM. S:197)

Yine Şair, "Turan'ın Genç Kızları'na" seslendiği "Ninni" şiirinde;

"
.....
Ninni Karahan oğlusun ninni;
Yüce ünler taşıyorsun ninni;
Her nesilden sen ulusun ninni;
Binbir hakan soyundansın ninni.

.....
Ninni, sönük Şark'ı parlat ninni;
Dev gölgeni Hind, Çin görsün ninni;
Yüz milyonluk devlet yarat ninni;
Kızlar sana çelenk örsün ninni.

..... "
(NİNİNİ. S:244)

diyerek Dünya Türk Birliği sağlandığında Türk Milletinin ne kadar güçlü olacağını anlatmıştır.

Millî Şair, Dünya Türk Birliğinin gerçekleşeceğine inanarak yaşar ve gördüğü güzel bir Türk kızına karşı şunları hisseder:

"Ey yoluma bir melek gibi çıkan güzel peri!
Senin eski Orhunlar Şarabı var gözlerinde.
Gür saçların o Tanrı-dağları'nın geceleri;
Siyah giymiş bâkirler nağmesi var sözlerinde.

Yerin, gökün mukaddes ateşleri bütün sende;
Yaktı bende Boz-kurdlar ateşini parmakların.
Altaylar'ın o baygın çiçekleri her bûsende;
Sundu bana Tomrisler sevdâsını dudakların.

..... "
(BANA KEVSER SUNAN'A. S:248)

Sanatçı, Türk milletinin elinde kalmış son toprak parçası olan Anadolu'nun işgal edilmesi üzerine Dünya Türk Birliğini sağlama fikrinden vaz geçmiş, Kurtuluş Savaşı yıllarında İstanbul, Ankara ve Adana gibi şehirlerde verdiği ateşli nutuklarla Anadolu'nun düşman işgalinden kurtulması için Türk milletini millî birlik ve beraberliğe davet etmiştir.

7) Hürriyetseverlik

Türk kültüründe var olan hürriyetseverlik değer hükmünün içeriğini anlayabilmek için önce hürriyet kavramını açıklamakta yarar vardır. Hürriyet kelimesi Türkçe'ye Arapça'dan girmedi. "Klasik İslâm uygulamasında genel olarak hukukî ve sosyal anlamda, köleliğin ve kölelik statüsünün karşıtını bazen de istisna ya da imtiyazı ifâde eder; ikinci anlamda kaderin karşıtı olan irade serbestliğini belirtir."²⁵ Batıda kullanılan vatandaşlık ve devlet idaresine katılma hakkı anlamında ancak Tanzimattan sonra kullanılmaya başlanmıştır. Hürriyet kelimesi, günümüzde kişinin başkalarının hakkına tecavüz etmemek kaydıyla kendi hak ve özgürlüğünü arttırması ve irade serbestliği kazanması anlamındadır.

Hürriyetseverlik, bir değer hükmü olarak Türklerde Türk tarihinin başlangıcından beri vardır. Bağımsızlığına çok düşkün olan Türkler, tarihin hiçbir döneminde esaret altında yaşayamamışlar, kendi devletlerini kurarak günümüze kadar gelmişlerdir. Ancak buradaki hürriyet daha çok siyasal anlamdaki hürriyettir.

Milletlerin siyasal hürriyeti yanında, kişinin özel anlamda birtakım hürriyetleri vardır ki bu da bizi hak kavramına yöneltir. "Hak, ferdin belirli konularda belirli şeyleri ifâ etme veya kendisi için ifâ edilmesini isteme selâhiyetidir."²⁶ Hak, görevi doğurur. O halde bireyin yetişkin bir vatandaş olarak hakları olduğu gibi görevleri de vardır. Devlete ya da sisteme karşı görevini yerine getiren, hakkını da isteyebilir. Eğer verilen haklarla yapılan görevler arasında uyumsuzluk olursa toplumda karışıklıklar çıkar. Bir diğer ifadeyle kişi görevlerini yapmadan sürekli hak isterse ve bu tip insanlar toplumda çoğalır, o toplumda anarşi ortaya çıkar.

Hürriyet ve hak kavramlarını açıkladıktan sonra gerçek bir hürriyet aşığı olan Mehmet Emin Yurdakul'un şiirlerinde olan hürriyetseverlik değer hükmüne geçebiliriz. Mehmet Emin'deki hürriyetseverlik vatan kavramıyla özdeşleşmiştir. Vatan olmadan hürriyet olmaz. " Ona göre, nasıl ki hayat ancak vatan olduğu zaman yaşanmaya değer, vatan da, hür olduğu zaman yaşanmaya değer."²⁷ Millî Şair'in

²⁵Bernard Lewis; Modern Türkiyenin Doğuşu, T. T. K. Basımevi, Ankara-1970, s:129.

²⁶Amiran Kurtkan; Türk Milletinin Mânevi Değerleri, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul-1977, s:61.

²⁷Cahit Kavcar, II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara-1974, s:118.

vatanın hürriyeti ve bağımsızlığına verdiği önem "Vatan Sevgisi" konusunda ele alınacağından burada onun kişisel hürriyete verdiği değer üzerinde durulacaktır.

İslâm inancına göre "Allah'ın yeryüzündeki halifesi" olan Padişah otoritesine; "Padişahım senden de büyük Allah var" diyen Türk halkının içinden yetişmiş olan Mehmet Emin Yurdakul, kişisel hürriyete büyük değer vermiştir. Sanatçı, Enver Bey'e hitaben yazdığı "Beşiğin Önünde" şiirinde;

"
.....
Zirâ, bizim hayâtımız bahârına ermedi;
Hüriyetin hiçbir dalı bize yemiş vermedi;
Bilmez misin, zincir sesi işitilen bu toprak
Cennet olsa bizim için bir karanlık zindandır;
....."

(BEŞİĞİN ÖNÜNDE. S:68)

diyen Mehmet Emin, kendi vatanında hürriyetinin elinden alındığını ve bu topraklarda yaşamının bir zindan olacağını belirtmiştir. Zülmün bir memleket için çok büyük bir tehlike olacağını söyleyen Şair, baskının ancak hürriyetle yok edilebileceği inancındadır. Memleketteki bütün fenalıkların hürriyetsizlikten kaynaklandığını anlatan sanatçı;

"
.....
Ben zavallı yoksul oldum: 'Açım, ekmek ver!...' dedim;
Mazlum oldum adeletin eşiğinde haykırdım;
Esir oldum, hürriyetin kürsüsünde bağırdım;
Her şey oldum.. Kurtarıcı kahramanlar istedim.
Pek yazık ki bugüne dek böyle yiğit çıkmadı;
Beşikleri tabut yapan, yangınlarla ısınan,
Mi'desinin açlığını vicdân bilen bir insan..
İşte sana yaşadığın alçak devrin evlâdı!..."

(AYNI ŞİİR. S:67)

diyerek hürriyeti kısıtlayanların alçak insanlar olduğunu, adaletin de hürriyetle gerçekleşeceğini söylemiştir.

Mehmet Emin Yurdakul, Sultan Abdülhamit dönemi devlet yöneticilerinin baskısından şikayetçidir ve ancak meşrutiyetle bu baskı yönetiminden

kurtulunabileceğini ifade eder. "Biliniz ki Ey Gaddarlar", "Vatan Tehlikede", "İşte O Gün", "Ya Bir Mezar, Ya Zindan", "10 Temmuz" şiirleri genellikle bu amaçla yazılmıştır. Sultan Abdülhamit'i bir zalim olarak niteleyen Şair, müstebidin, zulmünün birgün sona ereceğini, gizli teşkilatının, sürgünlerinin ve cehenneminin yok olup hakkın galip geleceğini haykırmaktadır:

"

Mazlumların kolları birer polat pençedir;
 Hak girmeyen sarayın âkıbeti kül duman;
 Müstebidin nasibi: Ya bir mezar, ya zindan!.."

(YA BİR MEZAR YA ZİNDAN. S:76)

II. Meşrutiyetin ilânı üzerine yazılan "10 Temmuz" şiirinde Millî Şair, meşrutiyet sayesinde herkesin eşit olacağını, güçlünün güçsüzün hakkına tecavüz edemeyeceğini, zulmün biteceğini, adaletin hakim olacağını, ülkenin kalkınacağını söylemiştir. Allâh'ın hiçbir esir millet yaratmadığını belirten Şair esaretle insan onurunu bağdaştıramamaktadır:

"

Esir millet yaratmayan Âdil Allâh
 Bize dahî, 'kalkın!' dedi;
 Elimizde parıldayan keskin silâh
 Bu gün zulmü kahreyledi."

(10 TEMMUZ. S:79)

"Vatan Tehlikede" adlı şiirinde Abdülhamit yönetimini eleştirmiş ve İstibdat hükümetini Türkiye için büyük tehlike olarak görmüştür. Bu şiirde;

"

Zirâ mülkte adâlet yok, hürriyet yok, hukuk yok;
 Hükûmette haksızlık çok, ahâliye zulüm çok!
 Her bucakta demir elli istibdât
 Her bucakta kaplan dişli cehâlet;

(VATAN TEHLİKEDE. S:72)

demiş ve baskının cehaletten kaynaklandığını ifade etmiştir.

"

.....

Abdül-Hamid istiyor ki, 'Hukuk' diye haykıracak üdebâ,

Zâlimleri şeri'atin kılıcıyla devirecek ulemâ...

Otuz yıldır işlenilen zulümleri hep adâlet bilsinler;

Tarihini kirlettiği toprağın,

Bir paçavra eylediği bayrağın,

Nâ-hak yere döktürdüğü kanların,

Yaktırdığı canların

Sorulacak hesabını zihinlerden silsinler.

.....

"

(AYNI ŞİİR. S:73)

diyen Mehmet Emin, parçada görüldüğü gibi haksızlıklardan mutlaka hesap sorulacağını ve bu millete adalet, müsâvât, hürriyet geleceğini belirtmiştir.

Şair, zalimlerin ve zulmün baş düşmanıdır. Birinci Dünya Şavaşı'nı takip eden yıllarda Anadolu'nun işgali üzerine Türk milletinin uğradığı haksızlıklara isyan eden Millî Şair, zalimlere karşı;

"

.....

Vur, sen de mukaddes hürriyet için,

Dünyanın diktiği bayrak için vur;

Her dinin sevdiği adalet için,

Her yerde haykıran bir hak için vur.

.....

Vur, senin darbenden çıkacak ateş

İntikam isteyen bir milletindir;

Alnında doğacak kırmızı güneş,

Bu senin ilâhî hürriyetindir!..."

(VUR. S:289-290)

diye haykırır. Mehmet Emin, 1939'da Kopuz dergisin de yayımlanan "Halk" şiirinde de Cumhuriyetten önceki yönetimin baskı yönetimi olduğunu ve insanların hürriyetini kısıtladığını ifade etmektedir:

"

.....

Hürriyet aşkını kanla söndürüp

Bir zelil kölelik ahlakı verdi,

Vatanı bir ıssız çöle döndürüp

Açlığı 'Kanâ'at' diye gösterdi!

Bir iğrenç put-perest devrini açtı,

Taht'a baş eğdirdi 'ibâdet' diye;

Kalblere hodkâmlık toh(u)munu saçtı,

Ayaklar yalattı 'Sadakat' diye!

En vahşî, en alçak menfa'at için,

Zâlime oğulla kardeş sattırdı;

Kanlarla, leşlerle ticâret için

Bal ömre bir katil agu kattırdı.

Bu kara, bu kızıl devri yıkacak

İstibdat düşmanı kahraman ner'de?

Bu devri mezara sürüp tıkacak

Hürriyet âşıkı ulu can ner'de?.."

(HALK. s: 331-332)

Yukarıda ele aldığımız şiirlerde de görüldüğü gibi Mehmet Emin, özellikle Sultan Abdülhamit yönetiminin baskısına karşı mücadele edenler arasına katılmış ve hürriyetin gelmesi için elinden geleni yapmıştır. Tam bir hürriyet aşığı olan Şair, gördüğü haksızlıklara ve hürriyeti kısıtlayıcı hareketlere cephe almış, hep hak, adalet ve hukukun peşinde koşmuştur. O, insanîyetçi ve halkçı kişiliğiyle hiçbir ayırım yapmaksızın bütün insanların her açıdan hürriyetini istemiş ve bunu bir değer hükmü olarak okuyucularına telkin etmiştir.

C) YURT MİLLET VE DİN DUYGULARI TELKİNİ:

1) Vatan Sevgisi

Türklerde vatan, coğrafi anlamda bir toprak parçasından ibaret değildir. Vatanın manevî bir değeri vardır. Türklerdeki vatan sevgisi değer hükmünün Eski Türklerden beri olduğunu belirten Ziya Gökalp, "Türkçülüğün Esasları" adlı eserinde "Eski Türklerde, vatanî ahlâk çok kuvvetliydi. Hiç bir Türk, kendi il'i yani vatanı için, hayatını ve en sevgili şeylerini feda etmekten çekinmezdi."²⁸ diyerek vatanın Türk milleti için ne kadar değerli olduğunu ifade etmektedir. Vatan, Türklerde kişinin doğduğu, büyüdüğü, suyunu içip, havasını soluduğu, atalarının mezarlarının olduğu ve uğruna can da dahil herşeyin feda edildiği güzel bir yerdir. Vatan, kanla alınmıştır ancak kanla verilebilir.

Sevgi, fedâkarlık isteyen ve ona bağlı insana bir takım sorumluluklar yükleyen yüce bir duygudur. Vatan sevgisi de aynı şekilde uğruna ölüme seve seve gidilen ve kişisel çıkarlardan her zaman üstün tutulan bir sevgidir.

Türk edebiyatında vatan sevgisini şiirlerinde en çok işleyen Mehmet Emin Yurdakul, "bütün hayatı boyunca, değişen siyasî ve sosyal şartların altında, hep hakkın, hürriyetin, medeniyetin, doğruluk, iyilik ve güzelliğin türküsünü söylemeye çalışmış, birçok nesillere yurt ve millet sevgisi aşılamıştır. Uzun ömründe kendi şahsî sevinçlerini, üzüntülerini topluluğun acısında ve sevincinde eritmesini bilmiş, bu toprağın sesini duyurmak için çırpınmış, ideolojisinde herşeyden önce ülke çıkarını gözönünde bulundurmuştur."²⁹ Lekesiz hayatı ve fikirleriyle nesillere örnek olan Şair, Türk toplumunun en çalkantılı dönemlerinde, çifte giden anaların, ekin biçen genç kızların, orduya katılan gençlerin, şairi olmuş, daha ilk şiirlerinden başlamak üzere hep vatan sevgisini işlemiştir. Vatanın kulu kölesi olan ve vatanı "Tanrı kucağı" olarak gören Millî Şair'in gözünde vatanından başka birşey yoktur:

"

.....

Tanrı'm şâhid duracağım sözümde,

Milletimin sevgileri özümde,

Vatanımdan başka bir şey yok gözümde

Yar yatağın düşman almaz; giderim!

²⁸ Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1990, s: 152.

²⁹ Cahit Kavar, II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara-1974, s:216.

Ak gömlekle gözyaşımı silerim,
Kara taşla bıçağımı bilerim,
Vatanımçün yücelikler dilerim.

Bu dünyâda kimse kalmaz giderim!"

(ANADOLU'DAN BİR SES YÂHUD CENGE
GİDERKEN. S:22)

Bir başka şiirinde;

"

.....

Tarihlere yiğit adın yazdırana ne mutlu!

Yüreklere şehid kabrin kazdırana ne mutlu!

Bir devletin büyüklüğün artırana ne mutlu!

Koç-yiğitler! Ün alalım, serimizden geçelim!"

(TIRHALA KAL'ASI'NA BAYRAK DİKTİKTEN SONRA. S: 26)

diyerek vatan sevgisi duygusunu tarihle birleştiren Şair, erkekçe bir eda ile bu duyguyu gençlere telkin etmiştir. Millî Şair'e göre; vatan yolunda ölenler için kaygı duyulmaz:

"

.....

Ey Türk-ili, ey vatan! Sen herbir yerden ulusun!

Eski, yeni, tatlı, yanık sesler ile dolusun!

Sevgi, gençlik, istek, sağlık, fedâ olsun yolunda!..."

(ŞEHİD YÂHUD OSMAN'IN YÜREĞİ. S: 28)

Kişinin önemli saydığı her şeyin feda edileceği vatan, yukarıya alınan parçada da görüldüğü gibi "her bir yerden uludur"

Elindeki "üç telli saz" ile "zavallı milletin felâketli hayatını anlatan" ve "dertlilerin gözyaşını silen" Mehmet Emin, Birinci Dünya Savaşı yıllarında yayımlanan Türk Sazı (1914), Ey Türk Uyan (1915), Ordu'nun Destanı (1915), Dicle Önünde (1916), Hasta Bakıcı Hanımlar (1918), Turan'a Doğru (1918), Zafer yolunda (1918) gibi eserleriyle gerek cephede savaşan askere gerekse askeri cepheye hazırlayan ve geri hizmet veren Türk halkına hep vatan sevgisini, vatanın kutsallığını aşılama çalışmıştır. Yazdığı şiirleri, basılıp savaşan askerlere onların, millî duygularını güçlendirmek için dağıtılmış, elden ele dolaşmıştır. Birçok subay ve er şaire tebrik ve takdirlerini belirten mektuplar yazmışlar, Millî Şair'in şevkini arttırmışlardır.

Vatanın her karış toprağının şehit kanıyla sulandığını belirten Şair, Türk insanının vatan için ölmeyi bir görev bildiğine inanır:

"

Bunlardır ki, çok işleri canla başla görürler;
Memleketin büyükleri 'öl' deyince ölürler;
Bu uğurda ne bir para, ne bir ad isterler;
Vazifeyi 'vazifedir!...' diye yapıp giderler.

.....

"

(KUR'A NEFERİ. S: 93)

Vatanı uğruna veremeyeceği hiçbir şeyi bulunmayan Mehmet Emin, vatanı bir cennete benzeterek vatan sevgisini her şeyden üstün tutmaktadır:

"

Biz atalar türesince gideriz;
Tanrı ile hakana
Bize hayat, hukuk veren vatana
Tatlı canlar kurban etmek isteriz.

Yurdumuzun en küçücük bir taşı
Bize seylan incisinden üstündür;
Onun hafif gölgeli bir su başı
Bize yeşil cennet gibi görünür.

.....

"

(IRKIMIN TÜRKÜSÜ. S: 111)

Vatanı için kanının son damlasına kadar gayret göstereceğini söyleyen Millî Şair'e göre; ancak bu sayede vatan hür kalacaktır:

"

Biz hepimiz tatlı cana hor baktık;
Ninelerden son vedâ'larla ayrıldık;
Çocukları beşiklerde bıraktık;
Senin için silâhlara sarıldık

And içtik ki her fırkada son sancak,
 Her bölükte son fişek,
 Her neferde son keskin diş, son tırnak,
 Son damla kan sana hizmet edecek!
 Bilki senin toprağın
 Her zaman hür kalacak;
 Ay yıldızlı bayrağın
 Bize göre salacak! "

(ORDUDAN BİR SES. S: 95-96)

Şair, yurdu için boynuna kefen takmayı alçak ve kahbe olarak niteler ve şiddetle kınar:

"

Yurdu için boy'na kefen takmayan
 Neslimizden değildir;
 Alçak olan, kahbe olan bir insan
 Hür alnını düşmanlara eğiltir.

..... "

(ORDU'DAN BİR SES. S: 95)

Vatanın bağımsızlığı tehlikeye girdiği ve vatan feryada başladığı anda Türk milleti birlik ve beraberlik içinde vatanını savunur:

"

Son feryâda başlayınca tama', garaz hepsi susar;
 Muhabbetler senin aziz hukûkuna yer hazırlar;

.....

Bu saatte âlim, câhil, ma'sum, cânî bütün millet:
 Nutuklarla şiirlerle, dualarla, bayraklarla
 Altunlarla, demirlerle, yumruklarla, tırnaklarla..
 Senin asil hayâtına kahramanca hizmet eder.

.....

(SEN FERYÂDA BAŞLAYINCA. s: 96)

Türk insanında varolan olağanüstü vatan sevgisi diğer milletlerde yoktur. Bu yüzden Türk milleti vatan sevgisinin eksikliğini duyup ağlamamalıdır. Ağlaması ve gözyaşı dökmesi gerekenler içlerinde vatan sevgisi olmayanlardır:

"

.....

O milletler ağlasın ki erkekleri,
Kadınları vatan için hissizdirler;
Şairlerin zenginlerin yürekleri
Kuvvet, altun vermek için hasistirler

.....

"

(ORDU'NUN DESTANI. S: 176)

Oysa Türk milletinin fertleri vatanın bağımsızlığı tehlikeye düştüğünde;

"

.....

Yurdun böyle felâketli günlerinde...
Onun, yayla, köy, kasaba her yerinde
Her kahraman delikanlı
En sevgili vücutlardan uzaklaşır;
Her genç zevce her nişanlı
Bir kız kardeş kalbi gibi duygu taşır.

.....

(AYNI ŞİİR. S: 176)

Vatanının güzelliklerini saymakla bitiremeyen Şair doğduğu, havasını soluduğu, suyunu içtiği, ilk aşklarını yaşadığı, bu cennet yeri kutsallaştırır:

"

.....

Bakın, bizim doğduğumuz bu aziz il,
Yüz kuğulu, yeşil göllü yurda bedel;
O Cennet'ten çıkanların
Serendib'de aradığı yerler gibi
Onun sesi Kur'ânlar'ın
Rûhumuzda çağılattığı Kevser gibi.

Bur'dadır ki bizlerin gül ağacından
 Beşiğimiz ninnilerle sallanmıştır;
 Altun-kanad kelebekler gibi uçan
 Yirmi yaşın sevdâları uyanmıştır.

.....

"

(ORDU'NUN DESTANI. S:177)

Vatan savunması için Ordu'ya katılmaya hazırlanan kahraman Türk erkekleri,
 genç kızlara şöyle seslenirler:

"

.....

Ağlamayın bizlere siz
 Güle güle vedâ' edin
 Vatan için o lekesiz
 Dudaklarla dua edin!...

Biz, vatana hüsnünüzle meftun olduk;
 Irkımızın aşklarını sizde bulduk.

.....

"

(AYNI ŞİİR. S:178)

Vatan, toprağında ecdadın yattığı, sanat eserlerini vücuda getirdiği ve
 kültürünü geliştirdiği bir coğrafyadır. Düşmanın bu toprağa ayak basması ve
 çiğnemesi mümkün değildir:

"

.....

Nasıl olur, her ufkunda Kemaller'in, Sinanlar'ın
 Câmî'leri parıldayan,
 Nedimler'in, Nefîler'in sazlarını haykırttıran
 Bu dünyanın en sevimli, güzel şehri elden çıksın?
 Bir büyük Türk hakanının yükselttiği bir hisarda
 Rus Çarı'nın kara kuşlu bayrakları dalgalansın?
 Peygamber'in fâtihini medhettiği bir diyarda
 Bu Fatih'in sandukası, kemikleri parçalansın?..

Mümkün mü ki, beş asırdır bize hutbe dinlettiren
 O mübârek ma'bedlerin, o binlerce minberinden
 Bize öc, kin duyanların
 Çirkin baykuş kahkahası gibi mel'un sesi gelsin?

.....

(AYNI ŞİİR. S:181)

Mehmet Emin, Türk-Arap dostluğunu kuvvetlendirmek için yazdığı "Dicle Önünde" adlı şiirinde Irak'ı da vatanın bir parçası olarak kabul eder:

"

.....

Bizler seni severiz, ey mukaddes, güzel 'Irak!
 Ey ateşe ve nûra tapanların ilk mâ'bedi!
 Ey Babil'in, Âsur'un doğduğunu gören toprak!
 Ey asılı-bağçeler, altun tahtlar memleketi!...

.....

"

(DİCLE ÖNÜNDE. S:204)

Mehmet Emin, Birinci Dünya Savaşından sonra canından çok sevdiği vatanın işgal edilmesi üzerine en kötü günlerini yaşar ve Allah'a bile isyan eder. 1921'de yayımlanan "Aydın Kızları" adlı şiirde, sevgilisi elinden alınmış bir aşığın inlemesi vardır. Buradaki sevgili elbette vatandır. "Aydın Kızları"nda o eski cennet vatanın yerini: "güneşinin çehresi soluk, toprağı kanlı, her tarafı harabe, derinden derine hıçkırık gelen, kartalı gökyüzüne isyan eden, vadileri nisyana götüren bir ölüm yolu olan, mutsuz insanların yaşadığı" (Aydın Kızları. S:279-280) bir vatan almıştır. "Aydın Kızları" şiirinde;

"

.....

Hem nasıl mahvolur bizi yaradan?
 Bu fânî ateşle yanar mı Allâh?
 Yanar mı bir târih, yanar mı vatan?
 Doğmaz mı geceden sonra bir sabah?..

.....

Kaldırdık zincirli ellerimizi
 Allâh'a sorduk ki bu demir nedir?

O niçin vatandan ayırttı bizi
Ve neden düşmana ettirdi esir?

.....

Sorduk ki bu mudur mukadderâtı?
O, bütün beşere hak vermedi mi?
Vatansız esirin zelil hayâtı
Kur'ân'ın Rabbi'nin adâleti mi?

.....

"

(AYDIN KIZLARI. S:283-284)

diye haykıran Şair, Allâh'a isyan eder. Ancak Türk Ordu'su toparlanmış vatani kurtarmak için son hazırlığını yapmaktadır ve Millî Şair;

"Ey Türk vur, vatanın bâkirlerine
Günahkâr gömleği biçenleri vur;
Kemikten taslarla şarap yerine
Şehidler kanını içenleri vur!

.....

"

(VUR. S:288)

diyerek Millî Ordu'nun bir an önce vatanın intikamını almasını istemektedir. Bütün bu isyan ve küremeler Millî Şair Mehmet Emin Yurdakul'un vatanını ne kadar sevdiğini ve Türklerin son ölüm-kalım savaşı olan Millî Mücadele'de vatani için eliyle, diliyle, topuyla, tüfeğiyle neler yapabileceğini göstermektedir.

Türk milletinin tarihten silinmeye karar verildiği bir buhranlı dönemde yaşayan Millî Şair'in en büyük derdi vatanının ve milletinin bağımsızlığıdır. Kendisini vatanına ve milletine adayan Şair, mensubu olduğu milletin gözü, kulağı, dili olmuştur. "Bırak Beni Haykırayım" adlı şiirde vatan ve millet sevgisiyle kıvranan Şair;

"Bırak beni haykırayım, susarsam sen matem et;
Unutma ki şairleri haykırmayan bir millet
Sevenleri toprak olmuş öksüz çocuk gibidir.

.....

"

(BIRAK BENİ HAYKIRAYIM. S:71)

diye seslenerek diğer Türk şairlerine de vatan sevgisini aşlamaya çalışmıştır.

2) Din Sevgisi ve Dine Bağlılık

Din, insanlık tarihinin başlangıcından beri var olan bir duygudur. İnsanlar, çeşitli tabiat olayları karşısında güçsüzlüklerini görünce, insandan daha güçlü olan, yoktan var eden, çeşitli nimetler veren, cezalandıran, ödüllendiren bir varlığa inanmak ve ona sığınmak ihtiyacını hissetmişlerdir. Bu inanç din ve tanrı inancıdır. Din, insanların günlük hayatlarını şekillendirip bir düzene koyduğundan, toplumların kültürlerinde de önemli bir faktördür.

Daha önce Maniheizm, Budizm, Hıristiyanlık, Musevîlik gibi dinlere inanan Türkler X. yüzyılda kütleler halinde son semavî din olan İslâm'ı kabul etmişlerdir. Doğumdan ölüme kadar kişinin gerek toplumsal gerekse ferdî bütün hayatını kapsayan ve düzenleyen İslâmiyet, her yönüyle mükemmel bir din olarak kabul edilmektedir. Türkler de yapılarına son derece uygun olan İslâmiyeti kısa sürede benimsemişler ve kültürlerinin ayrılmaz bir parçası haline getirmişlerdir. Madde ile ruh, dünya ile ahiret, fert ile toplum, savaş ile barış arasında mükemmel bir denge kuran İslâmiyeti Araplar ve İranlılar yoluyla alan Türkler, bu dini kendi hayatlarına uyarlamışlar ve İslâm'a ruh yapılarına uygun yeni bir şekil vermişlerdir.

Türklerin bin yıldan beri " ruhlarına sindirdikleri, mimarîlerinde, şiirlerinde, musikîlerinde ilham kaynağı haline getirdikleri"³⁰ İslâmiyeti, Mehmet Emin de şiirlerinde bir değer hükmü olarak ele almış ve işlemiştir. Şair, 1897'de yayımlanan "Kur'ân-ı Kerim" şiirinde İslâm'ın kutsal kitabı olan Kur'ân-ı Kerim'in halkın yaşayışındaki etkisini belirtmiş Kur'ân-ı Kerim'in korunması gerektiğini anlatmıştır:

"

Bu kitâb'tır: her kişiye benlik veren yol açan;

İnsanlığın sevgisine armağanlar açtıran

.....

Bu kitâb'tır: yürekleri iyilikle besleyen;

'El bağna girmel!' diyen, dost yarasın bağlatan.

.....

Ey kardaşlar! Şu küçücük armağanım atmayın;

Bir goncadır: Muhammed'in gül bağından derildi.

.....

"

(KUR'ÂN-I KERİM. S:33)

³⁰Mehmet Kaplan; Türk Milletinin Kültürel Değerleri, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul-1977, s:65.

Kur'ân-ı Kerîm bilginin kaynağıdır, bir çerağdır. Bu Kitab, kenara asılmak için değil, insanın özünü açmak için gönderilmiştir.

"Bende esir yaratmayan bir Tanrı'ya imân var" (Bırak Beni Haykırayım. s:71) diyen Şair'in inandığı Tanrı, insanı doğuştan hür yaratmıştır. Bu yönüyle İslâm, insan onuruna yakışmayan bir kurum olan esareti kabul etmemektedir.

Hz. Peygamber, Arap soyundandır. Ama onun dini olan İslâmiyeti Türkler yüceltmiş ve günümüze kadar savunmuşlardır:

"

Biz o vakûr Acem ile Arab'ın
Medeniyet tahtlarını parlattık;
Muhammed'in getirdiği kitâbın
Beklediği bir cihanı yarattık.

..... "

(IRKIMIN TÜRKÜSÜ. S:110)

Osmanlı Devleti padişahları, Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethetmesiyle Hilâfet'i üzerlerine almışlardır. Şair, Hilâfet'in dünya Müslümanları üzerindeki birleştirici özelliğinden söz etmektedir:

"

Hilâfet-i alan Yavuz Selimler'in
O rü'yâyı gördüler ki,
Hind'de, Çin'de Nijer'deki
Üçyüz milyon dindaşları birleştirsin.

..... "

(SELÂM SANA. S:117)

Millî Şair, yine İslâm'ın birleştirici özelliğini Türk-Arap dostluğunu pekiştirmek için yazdığı "Dicle Önünde" adlı şiirinde ele almıştır. Irak ve Bağdat, bir zamanlar dünyanın en önemli ticaret ve kültür merkezleridir. İslâm'ın sesi yeniden burada yükselecektir. Irak'ta dini bütün ve Halife'ye bağlı müslümanlar yaşamaktadır:

"

Şimşek saçtı: Kılıç, mızrak:
 Birleşti al, yeşil sancak
 Halife'yi selâmladı
 İki ırkın kardaş sesi;
 Yine bugün parıldadı
 Muhammed'in mu'cizesi.

..... "

(DİCLE ÖNÜNDE. S:211)

Birinin Kitâb'ıyla ve peygamberlik 'asâsıyla, diğèrinin kılıcı ve cihangirliğıyle Türk ve Arap ırkı Kur'ân sayesinde kardaş olmuştur:

"

Lâkin Kur'ân bu ırkları kardaş etmiş.
 İki vicdan bir Tanrı'yı Rabb biliyor.
 İki ruhta bir semâvî aşk titretmiş,
 İki alın bir Kâ'be'ye eğiliyor

..... "

(AYNI ŞİİR, S:215)

Mükemmel bir din olan İslâmiyeti kötüye kullananlar da vardır. Bunlar İslâmiyet adına insanlara zulm etmektedirler:

"

Sen'in büyük nâmına yalanları uydururuz,
 Yine Sen'in nâmına hükmederiz vicdanlara;
 Yine Sen'in nâmına zulmederiz insanlara.

..... "

(DUA. S:270)

Şair dini kötüye kullananların ve İslâmiyet adına insanlara zulüm edenlerin Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce çoğunlukta olduğunu "Ankara" şiirinde belirtmiştir:

"

"Din" diye etleri od'la dağlatan
 Allâh'sız kırmızı hakimler görmüş
 Oyulmuş gözlerle kanlar ağlatan
 Elleri 'asâlı zâlimler görmüş.

..... "

(ANKARA. S:301)

"

Her yerde münâfık din tâcirleri
 Ruhları yalanla aldatıyorlar;
 Mukaddes şeylerin muhtekirleri
 Zâlime kan, kemik, leş satıyorlar.

..... "

(AYNI ŞİİR, S:302)

Millî Şair, din ve tanrı sevgisini de yeni nesillere aşılarmayı bir görev bilmiş, bu amaçla "Tanrı'ya" şiirini yazarak "Ulu Tanrı'ya sadakatla bağlanılması" ve dua edilmesini telkin etmiştir:

"Ey beşikte adını işittiğim Ulu Tanrı,
 Ben bir ma'sum çocukken bir mescide gidiyordum;
 Kalkıyordu bir akkuş gibi sana kanatlarım,
 Bur'da küçük bir melek gibi dua ediyordum.

İşte, yine bu ruhla geldim senin ma'bedine,
 Anıyorum secdemde bir riyâsız dille Sen'i;

..... "

(TANRI'YA. S:322)

Yukarıya alınan şiirlerde görüldüğü gibi Mehmet Emin Yurdakul, şiirlerinde dinin birleştiriciliği üzerinde durmuş, İslâmın kötü amaçlara alet edilmesini istememiş, dini, Türk milletinin bir millî değeri olarak ele almış ve dinin gerekliliği üzerinde durmuştur.

3) Tarih Sevgisi

Arapça kökenli bir kelime olan tarih sözlüklerde: "bir nesnenin zamanını belirlemek" anlamına gelmektedir. Sosyal bilimlerde kullanılan bir terim olarak tarih: "1. Bir toplumun, bir sosyal grubun, bir milletin veya bütün insanlığın zaman içinde yaşadığı gerçeklik, 2. Bir toplum veya bütün insanlık tarafından yaşanan bu gerçeklik üzerinde yapılan ilmî araştırma veya araştırmalar sonucunda ortaya konulan bilgiler bütünlüğü."³¹ demektir.

Bir toplumun sahip olduğu maddî ve manevî kıymetlerden oluşan bir bütün olan kültür ile tarihin yakından ilgisi vardır. Tarih teriminin birinci anlamı: "bir milletin veya topluluğun zaman içinde yaşadığı gerçeklik" kültürün tanımıyla birleşmektedir. Milletin veya toplumun oluşturduğu maddî ve manevî kıymet hükümleri zaman içinde oluşmaktadır. Bu kıymet hükümlerinin birer tarihi gelişimi vardır. Bu yönüyle bir milletin tarihi, o milletin kültürünü de kapsamaktadır.

Tarihin konusu, her yönüyle insandır, insanın gelişimidir. İnsan da zaman içinde bir kıymet hükmü verdiği değerlerini oluşturmuş ve geliştirmiştir. Bu değerler, bir toplumu diğer toplumlardan ayıran ve toplumun millet olmasını sağlayan, milletin fertlerini birbirine bağlayan kıymet hükümleri olduğuna göre; tarih de bir değerdir. Çünkü tarih, "milletin geçmişteki varlığı, onun mirası, bu güne kalan hatırasıdır."³²

Tarih, bir milletin zaman içinde yaşadığı sıkıntıları, mutlulukları, hataları, geçirdiği dönemleri, diğer toplumlarla ilişkilerini anlatır. Bu yönüyle tarih, milletin bütün fertleri tarafından bilinmesi gereken önemli bir değer hükmüdür. Bir "yaşanılan tarih" bir de "yazılan tarih"³³ vardır. Bugün bilinen ve üzerinde düşünülen yazılan tarihtir. Yazılan tarih, yaşanılan tarihin çok az bir kısmını içermektedir. Türk milletinin yaşanılan tarihi en az beşbin yıl öncesine dayandığı halde yazılan tarihi Orhun Abidelerine inebilmektedir. Türk milletinin bundan önceki tarihi kullandıkları eşyalardan ve başka milletlerin yazdıklarından öğrenilmektedir.

Türk milleti, bugün tarih içinde ortaya çıkan çeşitli nedenler yüzünden dünyanın birçok yerine yayılmıştır. Dünyada yaklaşık iki yüz milyon kişi Türkçe konuşmaktadır. Bu insanları birleştiren en önemli unsurlar, ortak tarih ve dildir. Millî birliğin ve beraberliğin sağlanmasında ortak tarihin çok önemli bir yeri vardır.

Millî Şair Mehmet Emin Yurdakul'un yaşadığı dönem, Türk milletinin tarihte en büyük sosyal ve siyasal çalkantılar geçirdiği bir dönemdir. Bu dönemde Türk milleti bir taraftan Doğu Medeniyeti dairesinden çıkıp Batı Medeniyeti dairesine yönelmiş;

³¹Millî Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını-sayı:465, Ankara-1990, s:57. (Yaşar Yücel ve Bahaeddin Yediyıldız'ın "Tarih ve Kültür" adlı makalesi)

³²Mehmet Kaplan Türk Milletinin Kültürel Değerleri, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul-1977, s:29.

³³A.g.e. s:29.

diğer taraftan, ellerindeki son bağımsız devlet olan Osmanlı Devleti de düşmanları tarafından tarihten silinmek istenmiştir.

Böyle buhranlı bir dönemde şiirlerini yazan Mehmet Emin; yazdığı şiirlerde Türk tarihine geniş yer vermiş, tarihle yaşadığı dönemi birleştirmiş, tarih bilincini ve tarih sevgisini bir değer hükmü olarak yeni nesillere aşılarmıştır:

"Eskilerin bu yerlerdi .bu illerdi durağı.

İşte bugün yine yaktık eski sönük çerağı.

Bu kal'aya biz de diktik ulu devlet bayrağı.

Koç-yiğitler! Atina'da haydin bir su içelim!

"

(TIRHALA KAL'ASI'NA BAYRAK DİKTİKTEN SONRA. S:26)

1897 Nisan'ında Yunanistan'ın çeşitli sınır ihlalleri yüzünden Osmanlı Devleti Yunanistan'a savaş açmıştır. Yunanistan Osmanlı Devleti'nden koparılan topraklarda kurulmuş küçük bir devlettir. Böyle bir devletin Türk milletine düşmanca bir tutum takınması ve savaşı göze alabilmesi kabul edilebilecek bir davranış değildir. Atina ve Yunanistan'ın diğer toprakları daha önce Türk milletininindi. Şair, eskiden Türklerin olan Yunanistan topraklarının "eski sönük çerağın" yakılarak tekrar geri alınması ve "Koçyiğitlerin" Atina'da yeniden su içmesini istemektedir.

Bir zamanlar dört bucağa hakim olan Türk Milleti bugün zincirlere vurulmak üzeredir. Türk Milletinin kölesi olan birçok millet Osmanlı Devleti'nin yıkıntısı üzerine saltanat kurmaktadır. Millî Şair, Türk Milletini bu acıklı durumunu içine sindiremez ve sorar:

"

.....

Ben hiçbir gün bu zillete düşmedim

Hani benim Orhan'ım, Halil'im?

Hani benim o Turgud'um Zenbilli'm?

Hani benim o köprülü'm, Reşid'im?...

Âh, ne oldu, bozuldu mu eski kan?

Uyuştu mu yürekler?

Kalmadı mı aslan-pençe bilekler?

.....

"

(YURDUMUZUN İNİLTİSİ. S:91)

Türk milletinin eski gücüne yeniden kavuşmasını arzu eden Şair, tarihî kahramanlardan örnekler vererek, milleti uyuşukluktan kurtarma ve bilinçlendirme gayretindedir. Harbiye Mektebi Talebesi'ne ithaf ettiği "Ordu'dan Bir Ses" şiirinde devletin kurucusunun Osman Gazi olduğunu belirtmiş yine örnek olarak Osmanlı Padişahlarını vermiştir:

"
Mümkün mü ki senin bir öz evlâdın
Fatihler'i Yavuzlar'ı çiğnetsin.

(ORDU'DAN BİR SES. S:95)

Milletlerin hayatında tarihin önemli bir rolü vardır. Tarihini bilmeyen bir millet yaşadığı zamanda gelişen birtakım olayları doğru değerlendiremediği gibi geleceği hakkında da herhangi bir tahminde bulunamaz. Tarih, bir aydınlatıcıdır, geleceğe yol gösterir. Şair "Nifâk" şiirinde vatanın tehlikeye girdiğini, milletin felâketli dönemler geçirdiğini belirtir ve tarihten yardım ister:

"
Ey târihin feneri! sen bizlere ışık ver;
Kurtarıcı nûrunu şimşek gibi parıldat;
Gözümüzü kör eden karanlığı aydınlat;
Neredeyiz? Nereye gideceğiz? Yol göster!

Ve göster ki, zamânın kumlarında kaç mezar,
Şu uğursuz nifâka kurban olmuş kaç vatan
Kaç zavallı Hindistan,
Kaç zavallı Buhara, Kaç zavallı Kırım var?..."

(NİFÂK. S:106)

Millî Şair, Türk milletinin tarihini beşbin yıl öncesine dayandırır. Onun rüyası beşbin yıllık bir geçmişi olan Türk milletinin yeniden millî şuura ererek ayağa kalkması ve eski ihtişamına kavuşmasıdır. "Benim Ru'yâm" adlı şiirinde;

"
.....
Ben o'yum ki tellerini haykırdığım millî saz
Beşbin yıllık mermerlere kemiklere can verir.
Ve bir fatih kılıcından büyük zafer gösterir.

(BENİM RÜ'YÂM. S:107)

demektedir. Bu şiir 16 Nisan 1914'te "Türk Yurdu" dergisinde yayımlanmıştır.

Mehmet Emin'in II. Meşrutiyetin ilânına kadar yazdığı şiirlerde sözünü ettiği tarih, genellikle Osmanlı Tarihidir. Tarihte geçen kahramanlarla ilgili örnekler, Osmanlı Tarihinde yaşayan kahramanlardır. 1914'te yayımlanan "Benim Ru'yam" adlı şiirde de görüldüğü gibi Şair, II. Meşrutiyetin ilânından sonra yazdığı şiirlerde Eski Türk Tarihine yönelmiştir. Millî Şair, "İrkımın Türküsü" (Haziran 1914) adlı şiirde Türk milletinin Oğuzlar soyundan olduğunu, Isıg-Göl'de çadır kurduğunu, Uygurların ilk kervanı çıkardığını, Kızılırmak gibi Orhun nehrinde de ruhlarının parıldadığını (İrkımın Türküsü, s:108-109) belirttikten sonra;

"
.....
Milletimiz her bir yalçın kayaya,
Her sâhile tuglarını dikendir;
Goluya'ya ve cihangir Roma'ya
Harac salan fâtilh Hunlar bizdendir.

(İRKIMIN TÜRKÜSÜ. S:109)

diyerek tarihe ne kadar bağlı olduğunu belirtir. Karakurum Çölleri; Baykal-gölleri Türk milletini elli asır dinlemiştir.

"
.....
Târihimiz Altay gibi uludur;
Onun her bir yaprağı,
Duman tüten yirmi milyon ocağı
Öğündüren şereflerle doludur.

(AYNI ŞİİR, S:111)

Yukarıya alınan parçada görüldüğü gibi Türk Tarihinin ne kadar ulu, ne kadar şeref sayfalarıyla dolu olduğu söylenmiştir.

Milletini kendinden çok seven, milletinin acı ve mutluluğunu ruhunda duyan, Türk milletinin Millî Şairi Mehmet Emin Yurdakul'un 1914'te 15.000 adet basılan "Ey Türk Uyan" adlı şiirindeki tarihe bakış açısını Ömer Seyfettin şöyle değerlendiriyor: "Türklüğün geniş göğsünü iftiharla kabartan Karahanlar, Oğuzlar, Atillalar, Cengizler, Timurlar, Yavuzlar, Fatihleri hatırlatıyor ve milletimizin asâletini, âlîcenaplığını, yüzlerce cilt tarihin ifade edemeyeceği, şu kısa mısralarla ne mücez, ne samîmî anlatıyor."³⁴

"

.....

Sen tuğunu diktiğim üç dünyanın üstünde
 Beyaz, siyah ırkların dillerinde anıldın;
 Şark'ın Garb'ın yüzlerce putlarının önünde
 Kılıç ile kalkanın bir Tanrı'sı tanıldın.
 Tahtlar yıktın; lâkin sen mihrâblara kol geldin;
 Taclar aldın; lâkin sen milletlere hak verdin.

Sen de kanlı meydanda
 Bir yakıcı ateştin;
 Lâkin başka zamanda
 Isıtıcı güneştin;

Toprağında ne zâlim engizisyon pençesi,
 Ne de kanlı, matemli Saint Barthelemy gecesi!..

.....

"

(EY TÜRK UYAN, S:129-130)

Türk milletini barbarlıkla suçlayan ve yok etmek isteyen medenî Avrupa tarihiyle Türk tarihini karşılaştıran Mehmet Emin, şanlı Türk Tarihinde bir "engizisyon mahkemesi" ve "kanlı, matemli Saint Barthelemy gecesi" olmadığını, Türk Tarihinin şerefle, insanîyetle, hak ve adaletle dolu olduğunu övünçle söylüyor. "Ey Türk Uyan" şiirinde Türklerin sadece siyasal tarihle değil, bilim, sanat, medeniyet tarihinde de en iyi olduğunu ifade ediyor.

Yukarıya parçaları alınan şiirlerin dışında Mehmet Emin Yurdakul, "Ordunun Destanı", "Dicle Önünde", "Ninni", "Dua", "Aydın Kızları", "İstiklâl Destanı" adlı şiirlerinde de yeni nesle tarih bilincini ve tarih sevgisi değer hükmünü vermeye

³⁴Doğumunun 100. yılında Ömer Seyfettin, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul-1984, s:259. (Ömer Seyfettin'in Tanin'de 24 Ekim 1914'te yayımlanan "Büyük Bir Şiir;-Ey Türk Uyan" adlı makalesi)

çalışmıştır. Tarihten ders alınması gerektiğini ifade eden Mehmet Emin, 1915'te yazdığı "Ordu'nun Destanı" adlı şiirde Türklerin tarihte yaşadığı en büyük felaketlerden biri olan Balkan Savaşları'ndaki yenilgiyi ve bu yenilgi sonucunda milletin düştüğü acıklı durumu hatırlatır:

"
.....
Bunlardı ki, en son def'a Rumeli'yi parçalattı,

O zâvallı Kosova'nın;

Selânik'in, İşkodra'nın, Manastır'ın ve Yanya'nın

Bin acıklı sahnesiyle bağrımızı yaralattı.

Şu Balkanlar, bayrağımız indirilen şehirlerin

Mezar gibi ıssızlığı içersinde yan bağladı;

Sularında kızlarımız sürüklenen nehirlerin

Mersiyeler okur gibi akışıyla kan ağladı

.....

"

(ORDU'NUN DESTANI. S:174-175)

Sanatçı "Dicle Önünde" şiirinde Irak topraklarında Kültiğin'in oğullarının at koşturduğunu, Büyük Selçuklu Devleti'nin burada kurulduğunu söyleyerek Irak'la tarihten kalma bir ilişkimiz olduğunu belirtir:

"
.....
Bur'dadır ki Kültiğin oğulları at sürmüşler;

Şark'a, Garb'e kuleli bayraklar götürmüşler;

O kahraman Selçuklar bir uğurlu taht kurmuşlar,

.....

"

(DİCLE ÖNÜNDE. S:205)

Millî Şair'e göre tarih Türk milletinin şerefli geçmişi anlatan bir masaldır:

"
.....
Bu soy Şark'ın kartalıdır ninni;

Dünya ona yuva oldu ninni;

Tarih onun masalıdır ninni;

Türk'le her yer şeref buldu ninni;

.....

"

(NİNNİ. S:244)

Yazılan Türk ve Dünya tarihini ayrıntılarıyla öğrenen sanatçı, tarihte gördüklerini şöyle yorumlamaktadır:

"

.....

Evet, ben de tarihin sırtlarında çok dolaştım;
Efsâneler anlatan şâhikalar, taşlar buldum;
Günler görmüş pîrlerin yurtlarında konuk oldum.

Şark'a gittim: Ehramları gölge vuran çöller aştım;
Ceddi sordum saçları beyaz Tanrı-dağları'na;
Alın eğdim mukaddes ateşlerin diyarına.

.....

"

(DUÂ. S: 269)

Türk milleti tarihte gerçekten büyük işler başarmış ve dünyayı dize getirmiştir. Ama bu büyük millet, bugün çok düşkün bir duruma gelmiştir. Şair, mensubu, olduğu millete sitem ederek bu düşkünlüğünün sebebini arar:

"

.....

Mâdâm ki böyledir, neden bugün sen
Tarihsiz bir millet gibi kansızsın;
Her gelen fâtihi gamsız seyreden
Bir eski piramid gibi cansızsın?

.....

"

(MUSTAFA KEMAL ZAFER. S:338)

Mehmet Emin, Türk milletinin büyüklüğü ve asaletini ihtiyar tarihten öğrenmiştir:

"

.....

İhtiyar Tarih'den öğrendim ki ben,
Bir kuvvet önünde diz çökmemişsin;
Yarandan akacak kan yerine, sen,
Gözünden zilletle yaş dökmemişsin.

.....

"

(İSTİKLÂL DESTANI. S:356)

Yukarıya alınan şiirlerin hemen hepsinde vermek istediği tarih bilinci bütün Türk milletinin elli asırlık tarihidir. Türk milletinin tarihinde utanılacak hiçbirşey yoktur. Şair, milletlerin "millî şuur" a erebilmesi için tarihlerini çok iyi bilmeleri gerektiğini söylemiştir.

Bir milletin millet olabilmesi için geçmişte bir arada yaşamış olması ve gelecekte de bir arada yaşama azminde olması gerekir. Milletin yaşayan kesimi olan halkın bireyleri, mensubu olduğu milletin geçmişteki hatalarını, sevaplarını, bugünlere nasıl geldiğini ve gelecekte ne yapacağını bilmelidir. Bu bilinç her ferdin tarihi öğrenmesi, yorumlaması ve değerlendirmesiyle gerçekleşir. Millî Şair, yazdığı şiirlerde nesillere tarihi bilmenin gerekliliğini hatırlattığı gibi beşbin yıllık Türk tarihinde yaşayan kahramanları, bu kahramanların maceralarını, Türk milletinin yetiştirdiği bilim adamlarını, geliştirdiği sanat şaheserlerini, uyguladığı adaleti ve fethettiği yerleri şiirlerinde işlemek suretiyle tarih bilinci ve tarih sevgisini bir değer hükmü olarak ele almış ve yeni nesillere aşılarmıştır.

SONUÇ

Mehmet Emin Yurdakul, 1869-1944 tarihleri arasında yaşamış, yetmişbeş yıllık uzun ömrü boyunca yazdığı millî şiirleriyle Türk Edebiyatı'nın Millî Şair'i ünvanını almaya hak kazanmıştır. Millî Şair'in yaşadığı dönem Türk toplumunun bütün fertlerinin ne yapacaklarını bilemedikleri mensubu oldukları Doğu (İslâm) medeniyeti ile Batı medeniyeti arasında sıkışıp kaldıkları bir dönemdir. Hemen her alanda görülen bu kargaşa ve bocalamada Mehmet Emin, Türk halkının millî benliğini anlatan bir yol gösterici olmuştur.

Bu dönemde Türk milleti, bir taraftan kaybedilen savaşlar sonucunda elden çıkan topraklar, Balkanlar'dan Anadolu'ya doğru akın akın gelen insanlar ve bu göçün büyük acıları; diğer taraftan medeniyet değişimi sonucunda meydana gelen kültür bunalımları yüzünden tarihinin en büyük sıkıntılarından birini yaşamıştır. Bu buhranlı dönemde halkın içinde yetişen ve halk çocuğu olan, en düşük kademedden başlayarak en yüksek kademeye kadar onurlu ve dürüst bir devlet memurluğu yapan, geniş İmparatorluk sınırları içinde birçok yörede çalışan Memet Emin, Türk milletini çok iyi tanıyan ve mensubu olduğu milletin millî değerleriyle yoğrulan bir sanatçıdır.

Millî Şair, halkçı milliyetçi, inkilâpçı ve ihtilâlcî kişiliğiyle yazdığı şiirlerde hor görülen, değer verilmeyen, sadece savaş zamanlarında asker toplamak ve hasat zamanlarında vergi toplamak için hatırlanan Anadolu Türk insanının millî değerlerini anlatmış, Türk halkının dertleriyle dertlenmiş bir büyük sanat ve fikir adamıdır. Servet-i Fünûn topluluğu sanatçılarının daha çok aydınlara hitap eden, Türk halkının millî zevkinden mahrum, Anadolu insanının sosyal hayatından uzak ve kopuk bir salon edebiyatıyla uğraştıkları bir dönemde ilk defa Mehmet Emin, "Ben bir Türküm, dînim cinsim uludur." diye haykırarak belki de farkında olmadan Türk Edebiyatı'nda yeni bir çığır açmıştır. 1897'de yakılan ve hiç sönmeden günümüze kadar gelen bu meşalenin Türk milletinin imparatorluktan "Ulus-millet" dönemine geçişinden önemli katkıları olmuştur.

Yapılan şiir incelemelerinde de görüldüğü gibi Mehmet Emin'in yazdığı şiirler, şiiriyet bakımından güçlü değildir. Şiirlerinde kullandığı vezin hece veznidir ama hecenin, hece sayısı fazla olan ve Türk şiir zevkine uymayan kalıpları kullanılmıştır. Şiirlerindeki dil, halkın konuştuğu ve zorlamayla oluşturulan bir dildir. Nazım şekillerinden birçoğu Batı kaynaklı olduğu gibi diğerleri de çeşitli mısra kırılmalarından oluşmuş ve hece vezninin çeşitli kalıpları kullanılarak yapılmış

serbest müstezatlardır. Bu tür serbest müstezadı Türk şiirinde ilk defa Mehmet Emin denemiştir. Millî Şair'in başlattığı bu denemenin Türk şiirinde, serbest şiire geçişte önemli bir aşama olduğunu söylemeden geçemeyeceğiz.

Mehmet Emin'i Millî Şair yapan en önemli unsur, onun şiirlerinde işlediği konu ve telkin ettiği millî değerlerdir. Kişisel duygulara hiçbir zaman itibar etmeyen şair, elindeki üçtelli saz ile hep Türk halkının millî değerlerini işlemiş, bu değerleri yeni nesillere aşılamıştır. Türk milletinin beşbin yıllık tarihi boyunca oluşturduğu ve bir milleti diğer milletlerden ayıran bu değer hükümleri Millî Şair'in bütün şiirlerine serpiştirilmiş durumdadır.

Mehmet Emin'in görmek istediği insan tipi, kahraman, doğru ve dürüst, çalışkan, sanata değer veren, içi insan sevgisiyle dolu, dilini, dinini, tarihini, vatanını, milletini seven ve onu her fırsatta yüceltmeye çalışan, ailesine bağlı ve bağımsızlığına düşkün insandır. Bu özellikler aynı zamanda Türk milletinin çok önem verdiği millî değerleridir.

Tarihin en eski milletlerinden biri olan Türk milleti zaman içinde oluşturduğu millî değerlerine sahip çıktığı sürece güçlü olmuş, bu değerlere önem vermediği dönemlerde ise büyük sıkıntılara düşmüştür. Bu gerçeği en iyi bilenlerden biri olan ve Türk milletinin millî değerleriyle yoğrulan Mehmet Emin Yurdakul, yazdığı şiirlerde okuyucusuna hep bu değerleri telkin etmiştir. Bu yüzden de - haklı olarak - Mehmet Emin Yurdakul'a Türk milleti, "Millî Şair" ünvanını vermiştir.

BİBLİYOGRAFYA

Ağakay, Mehmet Ali, Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-1966

Akçura, Yusuf, Üç Tarz-ı Siyâset, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-1976.

Akçura, Yusuf, Türkçülük (Türkçülüğün Tarihî Gelişimi) Türk Kültürü Yayını, Özdemir Basımevi, İstanbul-1978.

Akyüz, Kenan, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, İnkilâp Kitabevi, Dördüncü Baskı, İstanbul-1986.

Akyüz, Kenan, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İnkilâp Kitabevi, Altıncı Baskı, İstanbul-1994 (Dördüncü, Baskı, Mas Yayıncılık)

Ana Britannica, Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 20.

Aydemir, Cengiz, Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Eğitim Değerleri, (Basılmamış Doktora Tezi) Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir-1989.

Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt II

Barthold, Prof. Dr. W., Köprülü, Prof. Dr. M. Fuad, İslâm Medeniyeti Tarihi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Altıncı Basım, Ankara-1984.

Büyük Türk Klasikleri, Ötüken-Söğüt Yayınevi, Cilt 8-9-10, İstanbul-1990.

Dizdaroğlu, Hikmet, Türk Sazı ve Mehmet Emin Yurdakul, Varlık Dergisi, Sayı 745, Ekim 1969.

Doğan; D. Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, Ülke Yayın Haber Tic. Ltd. Şti. Onuncu Baskı, İstanbul-1994.

Ercilasun, Bilge, Mehmet Emin Yurdakul'un Şiir Dünyası, Türk Yurdu Cilt.8, Sayı.27, Şubat 1987.

Ercilasun, Bilge, İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit, 1. Türkçü Tenkit, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara-1995.

Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım/Yayımlar/Tanıtım, Yirminci Baskı, İstanbul-1993.

Erkal, Mustafa, Sosyoloji, Filiz Kitabevi, İkinci Baskı, İstanbul.

Gökalp, Ziya, Türkçülüğün Esasları, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul-1990.

Gürkan, Ahmet, İslâm Kültürünün Garbı Medenileştirmesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul-1965.

Heyd, Uriel; Ziya Gökalp, Türk Milliyetçiliğinin Temelleri, Çeviren: Cemil Meriç, Birinci Basım, İstanbul-1980.

İnal, İbnü'l Emin Mahmut Kemal, Son Asır Türk Şairleri, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul-1969.

Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı Tarihi, Türkiye Yayınevi, Üçüncü Baskı, İstanbul-1973.

Kafesoğlu, Prof. Dr. İbrahim, Türk Millî Kültürü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ayyıldız Matbaası A.Ş. Ankara-1977.

Kaplan, Mehmet, Şiir Tahlilleri, Dördüncü Baskı, İstanbul-1969.

Kaplan, Mehmet, Türk Milletinin Kültürel Değerleri, Millî Eğitim Basımevi, Birinci Baskı, İstanbul-1977.

Kaplan, Mehmet, Nesillerin Ruhı, Dergâh Yayınları, Beşinci Baskı, İstanbul-1991.

Karaalioğlu, Seyit Kemal, Edebiyat Sanatı, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul-1964.

Karaalioğlu, Seyit Kemal, Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul-1969.

Karaalioğlu, Seyit Kemal, Türk Şiir Sanatı, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul-1988.

Karal, Ord. Prof. Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, Cilt VII-VIII, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983.

Kavcar, Cahit, II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara-1974.

Kurtkan, Âmiran, Türk Milletinin Manevî Değerleri, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul-1977.

Kushner, David, Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu, Kervan Yayınları, İstanbul-1979.

Kutlu, Şemsettin, Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Bateş Yayınları, Baha Matbaası, İstanbul-1972.

Lewis, Bernard, Modern Türkiyenin Doğuşu, (Çeviren: Doç. Dr. Metin Kıratlı) Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-1970.

Meriç, Cemil, Ümrandan Uygarlığa Ötüken Yayınevi, İstanbul-1974.

Mohammad Sadiq, Türkçülük Cerayanı-Türk Milliyetçiliğinin Eşiğinde, (1908-1918). Türk Kültürü Araştırmaları III-IV-V-VI, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Muallim Naci, Istılahat-ı Edebiyye, Akabe. Semih Ofset Matbaacılık, Ankara.

Oğuzkan, A. Ferhan, Mehmet Emin, (Hayatı, Sanatı, Eserleri) Varlık Yayınları, İstanbul-1953

Okay, Orhan, Yeni Türk Şiiri, Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı, Sayı:481-482.

Ozansoy, Halit Fahri, Edebiyatçılar Geçiyor, Türkiyem Yayınevi, İstanbul-1967.

Ömer Seyfettin, Büyük Bir Şiir;-Ey Türk Uyan, Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul-1984

Ögel, Prof. Dr. Bahaeddin, İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-1984.

Recaizâde Mahmut Ekrem, Zemzeme III ve takdir-i Elham'dan, Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi, Edebiyat Fakültesi Matbaası, Cilt IV, İstanbul-1982.

Şemsettin Sâmî, Kâmus-i Türkî, ikdam Matbaası, Dersaadet-1317.

Tâhir-ül Mevlevî, Edebiyat Lügatı, Enderun Kitabevi, İstanbul-1973.

Tansel, Fevziye Abdullah, Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I. ŞİİRLER, Türk Tarih Kurumu Basımevi; Ankara-1969.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, Namık Kemal Antolojisi, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul-1942.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, 19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, Yedinci Baskı, İstanbul-1988.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, Dergâh Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul-1992.

Tevetoğlu, Dr. Fethî, Mehmet Emin Yurdakul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara-1988.

Turhan, Mümtaz, Kültür Değişmeleri, İkinci Baskı, Baha Matbaası, İstanbul-1959.

The Norton Antology of Poetry, Third Edition, W.W. Norton & Company, New York-London-1983.

Türk Ansiklopedisi, Ötüken Neşriyat, Cilt.12, İstanbul-1985

Türköne, Mümtaz'ler, Cemalettin Efgânî ve Türkçüler, Türk Yurdu, Cilt 8, Haziran-1987

Ünaydın, Rüşen Eşref, Diyorlar ki, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul-1972.

Yaşar, Yücel, Yediyıldız, Bahaeddin, Tarih ve Kültür, Millî Kültür Unsurlarımız Üzerine Genel Görüşler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı.46, Ankara-1990.

Yazıcı, Yüksel, Mehmet Emin Yurdakul, Toker Yayınları, İstanbul-1974

Yurdakul, Mehmet Emin, Türk Sazı, Atlas Kitabevi-İstanbul-1969.

Yücebaş, Hilmi, Millî Şairimiz Mehmet Emin Yurdakul, Talat Altın Matbaası. 1947.

İNDEKS

ŞAHİS ADLARI

- ABDÜLAZİZ / 2, 3, 4, 16.
 ABDÜLHAMİD / 4, 5, 6, 8, 9, 17, 19,
 28, 119, 120, 133, 134, 136.
 ABDÜLHAKHAMİD / 17, 24, 26.
 AGÂH EFENDİ / 14, 16.
 AĞAKAY, Mehmet Ali / 69.
 AHMED BEY / 16.
 AHMED FERİD / 21.
 AHMED HAŞİM / 19.
 AHMED İHSAN / 17.
 AHMED MİTHAT EFENDİ / 16.
 AHMED MUHYİDDİN / 32.
 AHMED ŞUAYB / 18.
 AHMED VEFİK PAŞA / 20.
 AKÇURA, Yusuf / 15, 20, 21, 25, 30,
 127.
 ALİ CANİP / 19.
 ALİ KEMAL / 21.
 ÂLÎ PAŞA / 3, 15, 23.
 ALİ SUÂVÎ / 16, 20.
 ARTHUR, Dr. / 32.
 ATATÜRK / 45, 56, 70, 78, 102, 125.
 AYDEMİR, Cengiz / 72.
 BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı / 22.
 BANARLI, Nihat Sami / 11.
 BARBAROS HAYRETTİN PAŞA / 56.
 BIANCHİ / 13.
 BİSMARK / 6.
 BROWNING, Robert / 42.
 BURSALI TAHİR / 20.
 CELAL SAHİR / 19.
 CEMÂLEDDİN AFGANÎ / 22, 28, 29,
 57.
 CENAP ŞEHABEDDİN / 17, 26.
 CEVAT PAŞA / 23.
 CHURCHİLL, Villiam / 14.
 ÇERKES HASAN / 4.
 DANTE / 42.
 DEMOLİNS, Edmond / 20.
 EMİN BÜLEND / 19.
 EMİNE HATUN / 22.
 ENVER BEY / 8, 133.
 ERGİN, Muharrem / 104.
 ERKAL, Mustafa / 70, 71, 106.
 EŞREF EDİB / 16.
 EYÜP SABRÎ BEY / 8.
 FÂİK ÂLİ / 18, 19.
 FATİH SULTAN MEHMET / 85.
 FAZIL AHMED / 19.
 FAZLÎ NECİB / 24.
 FİSCHER, Dr. / 32
 FUAT PAŞA / 15.
 FUZÛLÎ / 36.

- GASPIRALI İSMAİL BEY / 36, 56, 97, 98, 128.
- GİBB,E.J.W. / 31, 36.
- GIESE,F. / 31.
- GÖKALP, Ziya / 21, 24, 30, 37, 40, 41, 59, 70, 137.
- GUTENBERG / 56.
- HACI BEKTAŞ VELÎ / 73.
- HALİDE EDİP / 32.
- HALİT ZİYA / 17, 26.
- HAMDULLAH SUPHÎ / 19, 22.
- HAMMER / 13.
- HASAN ASAF / 47
- HÜSEYİN AVNİ PAŞA / 3, 4.
- HÜSEYİN CAHİT / 18.
- HÜSEYİN HİLMİ PAŞA / 24.
- HÜSEYİN HÜSNÜ PAŞA / 9.
- HÜSEYİN SİRET/18.
- HORN, Paul / 31,36.
- İGNATİEF / 3.
- İSMET İNÖNÜ/ 45, 78.
- KAFESOĞLU, İbrahim / 71.
- KÂMİL PAŞA / 9.
- KAPLAN, Mehmet / 85.
- KAVCAR,Cahit / 72.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl / 41.
- KOLOMB, Kristof / 56.
- KÖMÜRCÜ MEHMET AĞA / 22.
- LİSZT/13.
- LUTHER, Martin / 56.
- MADAM MUT / 23.
- MAHMUT II / 15.
- MAHMUT NEDİM PAŞA / 3, 5.
- MEHMET AKİF / 16.
- MEHMET ALİ PAŞA / 2.
- MEHMET RAUF / 17, 26.
- MEHMET REŞAT HAN / 9.
- MENAPİRZÂDE NURİ / 16.
- MENZEL, Theodor / 31.
- MEVLANA / 73.
- MİNORSKY / 31, 36.
- MİTHAT PAŞA / 3, 4, 5, 7.
- MONTESQUIEÜ / 16.
- MUALLİM NACİ / 51.
- MURAT V / 3, 4, 6.
- MUSTAFA CELÂLETTİN PAŞA / 20.
- MUSTAFA KEMAL PAŞA / 9, 10, 25.
- MUSTAFA REŞİT PAŞA / 11, 12, 13, 15.
- MÜNİF PAŞA / 15, 27.
- MÜŞİR ETHEM PAŞA / 7.
- MÜTERCİM RÜŞTÜ PAŞA / 3, 4, 5.
- MÜZEYYEN HANIM / 23, 27, 28.
- NÂBÎ / 36.
- NAMIK KEMAL / 14, 16, 17, 23, 24, 26, 27, 28, 57, 104.
- NECİP ASIM BEY / 20.
- NEDİM / 41.
- OSMAN GAZİ / 86, 122, 151.
- ÖMER SEYFETTİN / 21, 32, 33, 153.

PRENS İZZETTİN / 4.
 PRENS SEBAHADDİN / 8, 19, 20.
 RECAİZÂDE MAHMUT EKREM / 14,
 17, 24, 26, 47, 51, 56, 57, 67.
 REDHOUSE, J.W. / 13.
 REFİK HALİT / 19.
 RESNELİ NİYAZİ BEY / 8.
 REŞAT BEY / 16.
 RIZA TEVFİK / 24, 28, 64.
 RİCARDO / 16.
 ROUSSEAU / 16
 SALİH REİS / 22, 27, 28, 31.
 SAMİPAŞAZÂDE SEZÂİ / 17.
 SCHRADER, Dr. / 31.
 SHELLEY, Pucy Bysshe / 42.
 SMİTH / 16.
 SÜLEYMAN PAŞA / 3, 20.
 ŞEMSETTİN SÂMİ / 20, 24, 69.
 ŞERİF HÜSEYİN / 24.
 ŞEYH GAALİB / 41.
 ŞEYH SÜLEYMAN EFENDİ / 20.
 ŞİNASİ / 14, 15, 17.
 TÂHİR-ÜL MEVLEVÎ / 47, 63.
 TALAT BEY / 8.
 TANPINAR, Ahmet Hamdi / 15, 41.
 TANSEL, Fevziye Abdullah / V, 46.
 TEVFİK FİKRET / 15, 17, 18, 26, 30,
 35, 56.
 TURHAN, Mümtaz / 71.
 TYLOR, E.B. / 71.

UZELLİ SEZÂİ / 22.
 ÜNAYDIN, Ruşen Eşref / 38.
 VELET ÇELEBİ / 20.
 VERİNHORA / 56.
 YAHYA KEMAL / 34.
 YAKUP KADRİ / 119.
 YAVUZ SULTAN SELİM / 1, 146.
 YUNUS EMRE / 73, 109, 111.
 YURDAKUL, Doğan / 25, 26.
 ZİYA PAŞA / 16, 17.
 ZONARO / 24.

YER ADLARI

Adana / 132.
 Akdeniz / 7, 56.
 Almanya / 10, 31.
 Alman Hastanesi / 25.
 Altaylar / 93.
 Amerika / 56
 Anadolu / 10, 25, 33, 34, 35, 51, 53,
 54, 73, 101, 117, 125, 126, 132,
 157.
 Ankara / 36, 132.
 Ardahan / 6.
 Arabistan / 1.
 Arnavutluk / 10.
 Asrî Mezarlık / 25.
 Atina / 7, 150.
 Avrathisar / 3.

- Avrupa / 1, 2, 3, 5, 6, 7, 11, 14, 16, 20, 21, 56, 57.
- Avusturya-Macaristan / 2, 8.
- Ayastefanos / 6.
- Bağdat / 146.
- Balkanlar / 157.
- Balmumcu / 25.
- Batum / 6.
- Baykal Gölü / 152.
- Berlin / 6.
- Beşiktaş / 22.
- Beyoğlu / 12, 13.
- Bosna-Hersek / 3, 5, 89.
- Bulgaristan / 8, 9, 10, 22.
- Bursa / 36, 85.
- Çatalca / 10.
- Çanakkale / 10, 25, 123.
- Çin / 31.
- Dest-i Kıpçak / 36.
- Doğu Anadolu / 7, 117.
- Doğu Rumeli / 8.
- Dömeke / 7.
- Dumlupınar / 125.
- Edirne / 6, 10, 22, 36, 85.
- Epir / 7.
- Erzurum / 24, 36.
- Filistin / 10.
- Fransa / 2, 5, 6, 14, 31.
- Galiçya / 10.
- Girit / 7, 9.
- Gülhane Parkı / 11.
- Hasköy / 22.
- Hicaz / 24.
- Hindistan / 2, 5, 23.
- Horasan / 36.
- Irak / 10, 146.
- Isıg-Göl / 60, 152.
- İngiltere / 2, 5, 6, 31.
- İnönü / 125.
- İstanbul / 3, 6, 11, 12, 13, 22, 23, 24, 25, 27, 132.
- İstanbul Üniversitesi / 26.
- İtalya / 9.
- İzmir / 10, 25.
- Japonya / 127.
- Kâbil / 23.
- Kafkasya / 4, 10.
- Karadağ / 5.
- Karadeniz / 10, 117.
- Karakurum Çölleri / 152.
- Kars / 6.
- Kaşgar / 36.
- Kazan / 36.
- Kırım / 56.
- Kızılırmak / 152.
- Konya / 36.
- Kuzey Afrika / 1.
- Londra / 23.
- Makedonya / 8, 10.
- Manastır / 21.

Mısır / 1, 6, 10, 15, 20, 30, 127, 146.
 Milona / 7.
 Mostar / 85.
 Musul / 25.
 Orhun / 152.
 Orta Asya / 93, 99.
 Paris / 8, 15, 23.
 Plevne / 6.
 Rusya / 2, 5, 6, 7, 23, 131.
 Sakarya / 125.
 Selanik / 3, 9, 21, 24.
 Sırbistan / 5.
 Sibirya / 36.
 Sivas / 24.
 Strasburg Üniversitesi / 36.
 Şebinkarahisar / 23, 25, 27.
 Şıpka / 6.
 Şirvan / 36.
 Taif / 7.
 Tebriz / 36.
 Terkos Gölü / 22.
 Tesalya / 6, 7.
 Tırhala / 7.
 Tiflis / 36.
 Trablusgarp / 9.
 Tunus / 6.
 Turan-ili / 99
 Türkistan / 36.
 Türkiye / 36, 37, 57.
 Urfa / 25.

Uşi / 9.
 Uzuncaova / 22.
 Üsküp / 85.
 Viyana / 31.
 Yemen / 10.
 Yenişehir / 7.
 Yunanistan / 7, 9, 10, 25, 150.
 Zekeriya Köyü / 22.

**EDEBÎ ESER (Edebî Eserler,
 Cereyanlar, Resmî Kurum ve
 Kuruluşlar v.b.)**

A History of Ottoman Poetry / 36.
 A Toccato of Galuppi's / 42.
 Askerî İdâdî / 13.
 Aşık Garip Hikâyesi / 27
 Ayine-i Vatan / 14.
 Bâbîâli / 3, 7.
 Bağçe Mecmuası / 30.
 Bahriye Müsteşarlığı / 24.
 Battal Gazi / 23, 27.
 Beş Heceliler / 32, 41.
 Beşiktaş Askerî Rüştîyesi / 22.
 Biçki Yurdu / 100.
 Bilgi Mecmuası / 30.
 Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniyye / 13.
 Ceride-i Havadis / 14.
 Çocuk Bahçesi / 21, 29, 62.
 Çocuk Dünyası / 30.

- Çocuk Esirgeme Kurumu / 57, 13.
 Dârümuallimîn / 30.
 Dergâh / 21.
 Dede Korkut Hikâyeleri / 73.
 Dicle Önünde / 25, 31, 94, 138.
 Divine Comedy / 42.
 Edebiyat-ı Cedideciler / 26.
 Edebiyat-ı Hukuk / 27.
 Edebiyat ve Hukuk / 18.
 Ekrem-Hamid-Sezâi Mektebi / 26.
 Encümen-i Dâniş / 13.
 Erzurum Valiliği / 24.
 Evrak-ı Perişan / 23, 27.
 Ey Türk Uyan / 25, 31, 32, 94, 138, 153.
 Fazîlet ve Asâlet / 23.
 Fecr-i Âti Encümen-i Edebîsi Beyannameşi / 19.
 Fecr-i Âti Topluluğu / 18.
 Fransız İlimler Akademisi / 13.
 Genç Kalemler / 21, 33.
 Genç Kalemler Hareketi / 31, 32.
 Göktürk Kitabeleri / 20.
 Hacı Naun Tiyatrosu / 13.
 Halifelik / 11, 15, 124, 126.
 Halka Doğru / 21.
 Harbiye Mektebi / 151.
 Hasta Bakıcı Hanımlar / 25, 31, 138.
 Hınçak Ermeni İhtilâl Cemiyeti / 7.
 Hikmet-i Hukuk / 27.
 Hilâl-i Ahmer (Kızılay) / 57, 114, 115.
 Hukuk Mektebi / 23, 27.
 Hürriyet Kasidesi / 16.
 Hüsn ve Şiir / 21.
 İkinci Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim / 72.
 İttihat ve Terakki Cemiyeti / 8, 9, 10,
 İttihat ve Terakki Partisi / 21, 24, 25, 30, 94.
 İsyan ve Dua / 25, 31.
 Kanûn-ı Esâsî / 4, 5, 6, 8, 16.
 Kamus-ı Türkî / 69.
 Karboneri Derneği / 16.
 Kerem İle Aslı / 23, 27.
 Kopuz / 135.
 Kur'ân-ı Kerim / 145, 146, 147.
 Lügât-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî / 20
 Masonluk Teşkilatı / 4.
 Matbuat Umum Müdürlüğü / 24.
 Mebusan Meclisi / 6, 16.
 Medhal-i Hukuk / 27.
 Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I, Şiirler / V, 46.
 Mekâtib-i Umûmiye Nezâreti / 13.
 Millî Edebiyat Akımı / 19, 21, 33.
 Millî Eğitim Bakanlığı / 13.
 Millî Nevsal / 30.
 Millî Türk Fırkası / 25.
 Mir'at / 14.
 Muhbir / 14.

- Musavver Muhîr / 30.
- Mülkiye İdadîsi / 23.
- Namık Kemal - Şinasi - Ziya Paşa
Mektebi / 26.
- Ode to the West Wind / 42.
- Ordu'nun Destanı / 25, 31, 94, 138.
- Osmanlı Bankası / 7.
- Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Eğitim
Değerleri / 72.
- Resimli Gazete / 29.
- Resimli Kitap / 30.
- Rubâb-ı Şikeste / 35.
- Rüsamat Mektubî Kalemi / 23.
- Sadâret Dairesi / 23.
- Servet-i Fünûn Dergisi / 17, 18, 19, 29,
51.
- Servet-i Fünûn Topluluğu / 18, 33, 39,
41, 45, 47, 56, 157.
- Sibyan Mektebi / 22.
- Takdir-i Elhan / 47, 51.
- Takvîm-i Vakaayi / 14.
- Tan Sesleri / 25, 31, 94, 99.
- Tasvîr-i Efkâr / 14.
- Terceme-i Manzûme / 15.
- Tercüman-ı Ahvâl / 14.
- Tercüman Gazetesi / 36, 56, 128.
- Teşebbüs-i Şahsî ve Adem-i
Merkeziyet Cemiyeti / 8 / 19.
- Turan'a Doğru / 25, 31, 94, 138.
- Türkçe Sözlük / 69.
- Türkçe Şiirler / 20, 24, 29, 30, 31, 33,
36, 51, 103.
- Türkçülüğün Esasları / 40.
- Türk Dil Kurumu / 69.
- Türk Gazetesi / 15, 20, 21.
- Türk Ocağı / 21, 24, 25.
- Türk Ocakları / 32.
- Türk Sazı / 25, 30, 31, 52.
- Türk Sözü / 21.
- Türk Yurdu / 21, 24, 30, 152.
- Üç Tarz-ı Siyâset / 15, 21, 30, 127.
- Üss-ı İnkılâp / 16.
- Vahdet-i Cinsiye Felsefesi veya Lisan
Birliğinin Hakîki Mahiyeti / 28.
- Yeni Lisan / 33.
- Yeni Mecmua / 21.
- Yeni Osmanlılar Cemiyeti / 16.
- Zafer Yolunda / 25, 138.